

AC. 6.6.2012
Item No.4.49

UNIVERSITY OF MUMBAI

Revised Syllabus for the F.Y.B.A/F.Y.B.Sc.

Program: F.Y.B.A/F.Y.B.Sc.

Course: Foundation Course

(Semester I & II)

**(As per Credit Based Semester and Grading System
with effect from the academic year 2012-2013)**

Unit 6

Growing Social Problems in India:

- a) Substance abuse- impact on youth & challenges for the future
- b) HIV/AIDS- awareness, prevention, treatment and services
- c) Problems of the elderly- causes, implications and response
- d) Issue of child labour- magnitude, causes, effects and response
- e) Child abuse- effects and ways to prevent
- f) Trafficking of women- causes, effects and response

(15 lectures)

Note:

15 lectures will be allotted for project guidance.

Unit Number 6 will not be assessed for the Semester End Exam

Unit 5**Managing Stress and Conflict in Contemporary Society:**

Types of conflicts and use of coping mechanisms for managing individual stress;
 Maslow's theory of self-actualisation;
 Different methods of responding to conflicts in society;
 Conflict-resolution and efforts towards building peace and harmony in society.

(8 lectures)

Unit 6**Contemporary Societal Challenges:**

- Increasing urbanization, problems of housing, health and sanitation;
- Changing lifestyles and impact on culture in a globalised world.
- Farmers' suicides and agrarian distress.
- Debate regarding Genetically Modified Crops.
- Development projects and Human Rights violations.
- Increasing crime/suicides among youth.

(15 lectures)

Note:

15 lectures will be allotted for project guidance

Unit Number 6 will not be assessed for the Semester End Exam

Internal Assessment and
Question Paper Pattern for FC- Semester I & II Course
At the F Y B A Examinations

The student will be assessed on the basis of Internal Assessment of 40 marks and a Semester End Exam of 60 marks. The student will have to secure a minimum of 40% marks in aggregate and a minimum of 40% in each component of assessment i.e. 16 out of 40 in Internal Assessment and 24 out of 60 in Semester End Exam.

Internal Assessment:

- There will be one mid-semester test of 10 marks on Units 1 and 2.
- The test will, as far as possible, comprise of objective questions and/or short notes.
- The student will have to submit an assignment/project for 20 marks before appearing for the Semester End Exam. This assignment/project will be entirely based on Unit 6 and can take the form of street-plays/exhibition/power-point presentations or similar other modes suitable to the topic selected; students can work in groups of not more than 8 for the purpose of this assignment. Students will have to submit a hard copy of the assignment before appearing for the Semester End Exam. The assignment will be assessed for 20 marks of which 10 marks may be allotted for a viva, to assess the level of engagement of the student with the topic assigned.
- Unit 6 will not be included in the Semester End Exam.
- 10 marks will be assigned to the participation of the student in class discussions and the projects undertaken along with the leadership skills and presentation skills exhibited during the class sessions.

Semester End Exam:

UNIVERSITY OF MUMBAI

**SECOND YEAR B.A., SECOND YEAR B.Sc.,
SECOND YEAR B.Com.**

SEMESTER III AND IV

FOUNDATION COURSE

UNDER THE CBCGSS SYSTEM

EFFECTIVE FROM 2017-2018

D. **Science in everyday life**- technology, its meaning and role in development; Interrelation and distinction between science and technology. (3 Lectures)

Module 4 Soft Skills for Effective Interpersonal Communication (11 lectures)

Part A (4 Lectures)

- I) Effective Listening - Importance and Features.
- II) Verbal and Non-Verbal Communication; Public-Speaking and Presentation Skills.
- III) Barriers to Effective Communication; Importance of Self-Awareness and Body Language.

Part B (4 Lectures)

- I) Formal and Informal Communication - Purpose and Types.
- II) Writing Formal Applications, Statement of Purpose (SOP) and Resume.
- III) Preparing for Group Discussions, Interviews and Presentations.

Part C (3 Lectures)

- I) Leadership Skills and Self-Improvement - Characteristics of Effective Leadership.
- II) Styles of Leadership and Team-Building.

Projects / Assignments (for Internal Assessment)

- i. Projects/Assignments should be drawn for the component on Internal Assessment from the topics in **Module 1 to Module 4**.
- ii. Students should be given a list of possible topics - at least 3 from each Module at the beginning of the semester.
- iii. The Project/Assignment can take the form of Street-Plays / Power-Point Presentations / Poster Exhibitions and similar other modes of presentation appropriate to the topic.
- iv. Students can work in groups of not more than 8 per topic.
- v. Students must submit a hard / soft copy of the Project / Assignment before appearing for the semester end examination.

QUESTION PAPER PATTERN (Semester III)

The Question Paper Pattern for Semester End Examination shall be as follows:

TOTAL MARKS: 75

DURATION: 150 MINUTES

QUESTION NUMBER	DESCRIPTION	MARKS ASSIGNED
1	i. Question I A will be asked on the meaning / definition of concepts / terms from all	a) Total marks: 15

Module 4 Introduction to Competitive Examinations (11 lectures)

Part A. Basic information on Competitive Examinations- the pattern, eligibility criteria and local centres: (4 Lectures)

- i. Examinations conducted for entry into professional courses - Graduate Record Examinations (GRE), Graduate Management Admission Test (GMAT), Common Admission Test (CAT) and Scholastic Aptitude Test (SAT).
- ii. Examinations conducted for entry into jobs by Union Public Service Commission, Staff Selection Commission (SSC), State Public Service Commissions, Banking and Insurance sectors, and the National and State Eligibility Tests (NET / SET) for entry into teaching profession.

Part B. Soft skills required for competitive examinations- (7 Lectures)

- i. Information on areas tested: Quantitative Ability, Data Interpretation, Verbal Ability and Logical Reasoning, Creativity and Lateral Thinking
- ii. Motivation: Concept, Theories and Types of Motivation
- iii. Goal-Setting: Types of Goals, SMART Goals, Stephen Covey's concept of human endowment
- iv. Time Management: Effective Strategies for Time Management
- v. Writing Skills: Paragraph Writing, Report Writing, Filing an application under the RTI Act, Consumer Grievance Letter.

Projects / Assignments (for Internal Assessment)

- i. Projects/Assignments should be drawn for the component on Internal Assessment from the topics in **Module 1 to Module 4**.
- ii. Students should be given a list of possible topics - at least 3 from each Module at the beginning of the semester.
- iii. The Project/Assignment can take the form of Street-Plays / Power-Point Presentations / Poster Exhibitions and similar other modes of presentation appropriate to the topic.
- iv. Students can work in groups of not more than 8 per topic.
- v. Students must submit a hard / soft copy of the Project / Assignment before appearing for the semester end examination.

QUESTION PAPER PATTERN (Semester IV)

The Question Paper Pattern for Semester End Examination shall be as follows:

TOTAL MARKS: 75

DURATION: 150 MINUTES

QUESTION NUMBER	DESCRIPTION	MARKS ASSIGNED
I	i. Question 1 A will be asked on the meaning / definition of concepts / terms from all Modules.	a) Total marks: 15 b) For 1 A, there will be 3 marks for each sub-question.

University of Alumbai

No. UG/37 of 2021-22

CIRCULAR:-

Attention of the Principals of the Affiliated Colleges and Directors of the recognized Institutions in Humanities Faculty is invited to this office circular No.UG/163 of 2016-18 dated 16th November, 2016 relating to the revised syllabus as per the (CBCS) for F.Y.B.A. English (Introduction to Literature) (Sem. I & II).

They are hereby informed that the recommendations made by the Board of Studies English at its online meeting held on 21st December, 2020 vide item No. 4 and subsequent made by the Board of Deans at its meeting held on 27th January, 2021 vide item No. 5.4 have been accepted by the Academic Council at its meeting held on 23rd February, 2021 vide item No. 5.4 (R) and that in accordance therewith, that existing nomenclature of the English Introduction to Literature Paper I & II for Sem. I & 2 respectively is changed as Introduction to Prose and Fiction Paper I & II for Sem. I & 2 and to revised the syllabus as per the (CBCS) for F.Y.B.A. Optional English Paper I Introduction to Prose and Fiction - Sem. I & II has been brought into force with effect from the academic year 2021-22 accordingly. (The syllabus is available on the University's website www.mu.ac.in).

MUMBAI - 400 032
August, 2021

(Dr. B.N.Gaikwad)
I/c REGISTRAR

To
The Principals of the Affiliated Colleges and Directors of the Recognized Institutions in Humanities Faculty. (Circular No. UG/334 of 2017-18 dated 9th January, 2018.)

A.C/5.4/23/02/2021

No. UG/37 -A of 2021-22

MUMBAI-400 032

17th August, 2021

Copy forwarded with Compliments for information to:-

- 1) The Dean, Faculty of Humanities,
- 2) The Chairman, Board of Studies in English
- 3) The Director, Board of Examinations and Evaluation,
- 4) The Director, Board of Students Development,
- 5) The Co-ordinator, University Computerization Centre,

(Dr. B.N.Gaikwad)
I/c REGISTRAR

UNIVERSITY OF MUMBAI**Syllabus for Approval**

Sr. No.	Heading	Particulars
1	Title of the Course	FYBA : Communication Skills in English
2	Eligibility for Admission	10+2
3	Passing Marks	40
4	Ordinances / Regulations (if any)	
5	No. of Years / Semesters	1 Year (semester I and II)
6	Level	P.G. / U.G./ Diploma / Certificate (Strike out which is not applicable)
7	Pattern	Yearly / Semester (Strike out which is not applicable)
8	Status	New / Revised (Strike out which is not applicable)
9	To be implemented from Academic Year	From Academic Year 2021 -2022

Date: 21/12/2020

Signature :

Name of BOS Chairperson / Dean :

Dr. Sudhir Nikam

Course: Communication Skills in English

(80:20 Marks Examination Pattern)

(Choice Based Credit System with effect from the academic year 2021-22)

1. Syllabus as per Credit Based Semester and Grading System:

i)	Name of the Programme	:	B.A.
ii)	Course Code	:	UACS 101 & UACS 201
iii)	Course Titles	:	Communication Skills in English
iv)	Semester-wise Course Content	:	Enclosed the copy of syllabus
v)	References and Additional References:	:	Enclosed in the Syllabus
vi)	Credit Structure	:	No. of Credits per Semester - 02
vii)	No. of lectures per Unit	:	15
viii)	No. of lectures per week	:	03 lectures + 01 tutorial
2.	Scheme of Examination	:	Written Exam: 4 Questions of 20 Marks each Internal Assessment: 20 marks
3.	Special notes, if any	:	No
4.	Eligibility, if any	:	No
5.	Fee Structure	:	As per University Structure
6.	Special Ordinances / Resolutions if any	:	No

Academic Council

Item No: _____

UNIVERSITY OF MUMBAI

Syllabus for Sem V & VI
Program: Bachelor of Science
Course: Computer Science

Credit Based Semester and Grading System with
effect from
Academic Year 2018-2019

2. Practical of Data collection, Data curation and management for Large-scale Data system (such as MongoDB)
3. Practical of Principal Component Analysis
4. Practical of Clustering
5. Practical of Time-series forecasting
6. Practical of Simple/Multiple Linear Regression
7. Practical of Logistics Regression
8. Practical of Hypothesis testing
9. Practical of Analysis of Variance
10. Practical of Decision Tree

Course:	(Credits : 01 Lectures/Week: 03)	
USCSP603	Project Implementation	

Please Refer to Project Implementation Guidelines

Course:	(Credits : 01 Lectures/Week: 03)	
USCSP604	Practical of Skill Enhancement	
USCS607 ; Ethical Hacking		

1. Use Google and Whois for Reconnaissance
2. a) Use CrypTool to encrypt and decrypt passwords using RC4 algorithm
b) Use Cain and Abel for cracking Windows account password using Dictionary attack and to decode wireless network passwords
3. a) Run and analyze the output of following commands in Linux - ifconfig, ping, netstat, traceroute
b) Perform ARP Poisoning in Windows
4. Use NMap scanner to perform port scanning of various forms - ACK, SYN, FIN, NULL, XMAS
5. a) Use Wireshark (Sniffer) to capture network traffic and analyze
b) Use Nemesys to launch DoS attack
6. Simulate persistent cross-site scripting attack
7. Session impersonation using Firefox and Tamper Data add-on

Project Implementation Guidelines

1. A learner is expected to carry out two different projects: one in Semester V and another in Semester VI.
2. A learner can choose any topic which is covered in Semester I- semester VI or any other topic with the prior approval from head of the department/ project in charge.
3. The Project has to be performed individually.
4. A learner is expected to devote around three months of efforts in the project.
5. The project can be application oriented/web-based/database/research based.
6. It has to be an implemented work; just theoretical study will not be acceptable.
7. A learner can choose any programming language, computational techniques and tools which have been covered during BSc course or any other with the prior permission of head of the department/ project guide.
8. A project guide should be assigned to a learner. He/she will assign a schedule for the project and hand it over to a learner. The guide should oversee the project progress on a weekly basis by considering the workload of 3 lectures as assigned.
9. The quality of the project will be evaluated based on the novelty of the topic, scope of the work, relevance to the computer science, adoption of emerging techniques/technologies and its real-world application.
10. A learner has to maintain a project report with the following subsections
 - a) Title Page
 - b) Certificate

A certificate should contain the following information –

- The fact that the student has successfully completed the project as per the syllabus and that it forms a part of the requirements for completing the BSc degree in computer science of University of Mumbai.
- The name of the student and the project guide
- The academic year in which the project is done
- Date of submission.
- Signature of the project guide and the head of the department with date along with the department stamp.

- Space for signature of the university examiner and date on which the project is evaluated.
- e) Self-attested copy of Plagiarism Report from any open source tool.
- d) Index Page detailing description of the following with their subsections:
- Title: A suitable title giving the idea about what work is proposed.
 - Introduction: An introduction to the topic giving proper back ground of the topic.
 - Requirement Specification: Specify Software/hardware/data requirements.
 - System Design details : Methodology/Architecture/UML/DFD/Algorithms/protocols etc. used(whichever is applicable)
 - System Implementation: Code implementation
 - Results: Test Cases/Tables/Figures/Graphs/Screen shots/Reports etc.
 - Conclusion and Future Scope: Specify the Final conclusion and future scope
 - References: Books, web links, research articles, etc.
11. The size of the project report shall be around twenty to twenty five pages, excluding the code.
12. The Project report should be submitted in a spiral bound form
13. The Project should be certified by the concerned Project guide and Head of the department
14. A learner has to make a presentation of working project and will be evaluated as per the Project evaluation scheme

UNIVERSITY OF MUMBAI

REVISED SYLLABUS AND PATTERN OF

QUESTION PAPER IN THE

SUBJECT OF HINDI

AT THE

T.Y.B.A. EXAMINATION

CHOICE BASED CREDIT SYSTEM

(C.B.C.S.)

(PAPER - IV, V, VI, VII, VIII, IX)

(With Effect From The Academic Year : 2021-2022)

2022-2023

NAME OF PROGRAM	T. Y. B. A. (C.B.C.S.) VI
NAME OF THE COURSE	T.Y.B.A. HINDI
SEMESTER	V
PAPER NAME	INFORMATION TECHNOLOGY IN HINDI हिन्दी में सूचना प्रौद्योगिकी
PAPER NO.	VI
COURSE CODE	UAHIN-503
LECTURE	45
CREDITS & MARKS	CREDITS - 4 & MARKS - 80

हिन्दी में सूचना प्रौद्योगिकी

इकाई- I

- सूचना प्रौद्योगिकी : अर्थ, परिभाषा, स्वरूप और विकास
- सूचना प्रौद्योगिकी : समस्याएँ, सीमाएँ और चुनौतियाँ
- सूचना प्रौद्योगिकी : सकारात्मक और नकारात्मक प्रभाव

इकाई- II

- सूचना प्रौद्योगिकी का व्यवहार क्षेत्र : सामान्य परिचय
- सूचना प्रौद्योगिकी का जनसंचार के क्षेत्र में योगदान और महत्व (हिन्दी पत्रकारिता: प्रिंट मीडिया, इलेक्ट्रॉनिक मीडिया के संदर्भ में)
- सूचना प्रौद्योगिकी : शिक्षा के क्षेत्र में उपादेयता

इकाई-III

- सूचना प्रौद्योगिकी : हिन्दी भाषा और देवनागरी लिपि का वैश्विक प्रयोग
- सूचना प्रौद्योगिकी : हिन्दी सॉफ्टवेयर परिचय, अनुप्रयोग और महत्व
- सूचना प्रौद्योगिकी के क्षेत्र में हिन्दी भाषा और देवनागरी लिपि के वैश्विक प्रसार में विविध संस्थानों की भूमिका/योगदान (राजभाषा विभाग, केन्द्रीय हिन्दी संस्थान, आगरा, सी-डैक पुणे, भारतीय प्रौद्योगिकी संस्थान)

इकाई- IV

- इन्टरनेट और हिन्दी (यूनिकोड फॉण्ट परिवर्तक, देवनागरी लिपि टाइपिंग टूल, हिन्दी में ईमेल, नेट पर हिन्दी विशाषन, हिन्दी की साहित्यिक ई-पत्रिकाएँ, हिन्दी ब्लॉग)
- भारत में डिजिटलाइजेशन और हिन्दी
- सूचना प्रौद्योगिकी के क्षेत्र में हिन्दी आधारित रोजगार की संभावनाएँ

सूचना: प्रकल्प -20 अंक

(पाठ्यक्रम से संबंधित किसी भी विषय पर 15 से 20 पृष्ठों का प्रकल्प तैयार करना अपेक्षित है।)

NAME OF PROGRAM	T. Y. B. A. (C.B.C.S.) VI
NAME OF THE COURSE	T.Y.B.A. HINDI
SEMESTER	VI
PAPER NAME	SOCIAL MEDIA सोशल मीडिया
PAPER NO.	VI
COURSE CODE	UAHIN-603
LACTURE	45
CREDITS & MARKS	CREDITS - 4 & MARKS - 80

सोशल मीडिया

इकाई- I

- सोशल मीडिया: अर्थ, स्वरूप और विकास
- सोशल मीडिया का व्यवहार क्षेत्र और महत्व
- सोशल मीडिया: चुनौतियाँ और संभावनाएँ

इकाई- II

- सोशल मीडिया में हिन्दी भाषा एवं देवनागरी लिपि का प्रयोग तथा हिन्दी का बदलता रूप (फ़ेसबुक, व्हाट्सअप, ट्विटर, मैसेन्जर, इन्स्टाग्राम, यूट्यूब)
- सोशल मीडिया: शिक्षा के क्षेत्र में उपादेयता
- सोशल मीडिया: हिन्दी का प्रयोग और रोजगार की संभावनाएँ

इकाई- III

- सोशल मीडिया के प्रभाव (राजनीतिक, सामाजिक, आर्थिक, धार्मिक और सांस्कृतिक,)
- सोशल मीडिया: बदलता भारतीय परिवेश (बाल, युवाओं, महिलाओं और वृद्धों के संदर्भ में)
- सोशल मीडिया का जीवन - मूल्यों पर प्रभाव

इकाई- IV

- सोशल मीडिया और कानून
- सोशल मीडिया और मुक्त अभिव्यक्ति तथा दायित्वबोध
- सोशल मीडिया की वैश्विक-व्याप्ति

नूचना: प्रकल्प - 20 अंक
(प्रत्येक प्रकल्प से संबंधित किसी भी विषय पर 15 से 20 पृष्ठों का प्रकल्प तैयार करना अपेक्षित है।)

NAME OF PROGRAM	T. Y. B. A. (C.B.C.S.) IX
NAME OF THE COURSE	T.Y.B.A. HINDI
SEMESTER	V
PAPER NAME	MASS MEDIA, संचार माध्यम
PAPER NO.	IX
COURSE CODE	UAHIN-506
LACTURE	45
CREDITS & MARKS	CREDITS - 4 & MARKS - 80

संचार माध्यम

इकाई- I जनसंचार माध्यम-

- जनसंचार : अर्थ, परिभाषा, अवधारणा एवं स्वरूप
- जनसंचार : तत्त्व एवं विशेषताएँ
- जनसंचार : प्रक्रिया, उपयोगिता, महत्व एवं बदलता स्वरूप

इकाई- II मुद्रण कला सामान्य परिचय-

- मुद्रण कला का अर्थ एवं स्वरूप एवं विशेषताएँ
- मुद्रण कला का इतिहास एवं विकास
- प्रूफ शोधन : अर्थ, स्वरूप, प्रूफ शोधक के गुण एवं कर्तव्य

इकाई- III इलेक्ट्रॉनिक दृश्य, श्रव्य जनसंचार माध्यम-

- रेडियो : अवधारणा, विकास, कार्यक्रम एवं उद्घोषक के गुण-कर्तव्य
- सिनेमा : स्वरूप, विकास एवं पटकथा लेखन
- टेलीविज़न : स्वरूप, विकास एवं धारावाहिक लेखन

इकाई- IV अत्याधुनिक जनसंचार माध्यम : उपयोग एवं दिशाएँ-

- वेब पत्रकारिता अवधारणा एवं विशेषताएँ
- वेब पत्रकारिता तकनीक, उपयोगिता एवं भविष्य
- प्रमुख वेब संस्करण : समाचार पत्र, पत्रिकाएँ, रेडियो एवं समाचार चैनल

सूचना: प्रकल्प - 20 अंक

(पाठ्यक्रम से संबंधित किसी भी विषय पर 15 से 20 पृष्ठों का प्रकल्प तैयार करना अपेक्षित है।)

NAME OF PROGRAM	T. Y. B. A. (C.B.C.S.) IX
NAME OF THE COURSE	T.Y.B.A. HINDI
SEMESTER	VI
PAPER NAME	MASS MEDIA, संचार माध्यम
PAPER NO.	IX
COURSE CODE	UAHIN-606
LACTURE	45
CREDITS & MARKS	CREDITS - 4 & MARKS - 80

संचार माध्यम

इकाई- I जनसम्पर्क-

- जनसम्पर्क : अर्थ, परिभाषा, उद्देश्य और महत्व
- जनसम्पर्क : उद्भव, विकास, क्षेत्र एवं साधन
- जनसम्पर्क : संभावनाएँ और चुनौतियाँ

इकाई- II विज्ञापन-

- विज्ञापन : अर्थ परिभाषा, स्वरूप, महत्व और विशेषताएँ
- विज्ञापन : उद्देश्य, प्रकार और सामाजिक उपयोगिता
- विज्ञापन : उपभोक्ता, एजेंसियाँ, नैतिकता और कानून

इकाई- III वृत्तचित्र और लघुफ़िल्म-

- वृत्तचित्र : अर्थ एवं स्वरूप, सामान्य परिचय, महत्व एवं उपयोगिता
- लघुफ़िल्म : अर्थ एवं स्वरूप, सामान्य परिचय, महत्व एवं उपयोगिता
- वृत्तचित्र एवं लघुफ़िल्म के उद्देश्य और प्रकार

इकाई- IV मीडिया : सरोकार एवं अंतर्संबंध-

- मीडिया : सामाजिक मुद्दे और समस्याएँ
- मीडिया : उत्तरदायित्व और राष्ट्रीय विकास
- मीडिया : आचार संहिता और बाज़ारवाद

मूल्यांकन: प्रकल्प - 20 अंक

विषय-संबंधित किन्हीं भी विषय पर 15 से 20 पृष्ठों का प्रकल्प तैयार करना अपेक्षित है।

Sr. No.	Student Name	Project Name
1	BAHIROLKAR MILIND DILIP MALATI (MALATI)	Alcoholism - a social problem
2	BHAGAT TEJAS GANESH (ANITA)	Alcoholism - a social problem
3	BHAGAT RUGVED DATTARAM (NEETA)	Alcoholism - a social problem
4	BHAGAT AKSHATA ARUN (ANITA)	Alcoholism - a social problem
5	BHAGAT SOJWALI PRAKASHI (PREKSHANI)	Alcoholism - a social problem
6	BHANDARI ABHISHEK ASHOK (ASMITA)	Alcoholism - a social problem
7	CHANDORKAR ANIKET SANDIP (SHUBHANGI)	Alcoholism - a social problem
8	DHORE PURVA SANJAY (NAYANA)	Alcoholism - a social problem
9	APRANA HARISHCHANDRA DIKE (HARSHALA)	Alcoholism - a social problem
10	ERANDE PRATHMESH ASHOK (ASMITA)	Alcoholism - a social problem
11	FULMALI KISHOR RAMA AHILYABAI (AHILYABAI)	communalism
12	SAPNA HARISHCHANDRA GAIKAR (HARSHADA)	communalism
13	RUTUJA CHANDRAKANT GAIKAWAD (CHELINA)	communalism
14	GAIKAWAD HARSH MAHESH (MANSI)	communalism
15	GALA NIDHI NITIN (MEENA)	communalism
16	GAWAND CHATRALI DHANESHI (TEJASWINI)	communalism
17	GAWAND PARTHI PRASHANT (PRIYANKA)	communalism
18	GAWAND BHUMIKA AJIT (CHHAYA)	communalism
19	GHARAT YASH MILIND (REKHA)	communalism
20	GHARAT VEDANT KIRTIKANT (ANITA)	communalism
21	SHREYASH JAGDISH GHARAT (JAGRUTI)	Disability and Types of Disability
22	GHASE PRAGATI YASHAVANT (TEJASHRI)	Disability and Types of Disability
23	GUPTA SACHIN MAHESH (GUDIYA)	Disability and Types of Disability
24	HATE ASMITA GANGARAM (PUSHPA)	Disability and Types of Disability
25	HIRVE KRUSHNA HIRAMAN (NIRMALA)	Disability and Types of Disability
26	JADHAV JAYESH ANKUSH (SANGITA)	Disability and Types of Disability
27	JOSHI AAYUSH AVINASH (ANISHA)	Disability and Types of Disability
28	KATE PRATYUSH UPENDRA (URMILA)	Disability and Types of Disability
29	KATKAR SANIKA PRAMOD (PRATIDNYA)	Disability and Types of Disability
30	HRUNAL RAVINDRA KAVALE (ASMITA)	Disability and Types of Disability
31	KAVAJI HARSHAL DIPAK (ARATI)	Violence against women
32	TANMAY SUNIL KENI (SUGANDHA)	Violence against women
33	KENI PRAYAL PRATAP (ASMITA)	Violence against women
34	KHOPATKAR ADITI SUNIL (SAMITA)	Violence against women
35	KOLI APARAJITA VIJAY (PRAMILA)	Violence against women
36	MAGAR SUYOG SUBHASH (SUVARNA)	Violence against women
37	MAGAR SAKSHI MILIND (MRUDULA)	Violence against women
38	MRUDULA JAYENDRA MALI (SAMRUDDHI)	Violence against women
39	MALI DIKSHA DINESH (VIDYA)	Violence against women
40	MALVI YASH SUNIL (RAJASHREE)	Violence against women
41	MANKAR PAYAL DIPAK (DIVYA)	Characteristics of Indian culture
42	MANKAR NIKESH NIVAS (NIKITA)	Characteristics of Indian culture
43	PERVI PRAGATI TULSHIDAS (RADHA)	Characteristics of Indian culture
44	SANIT VILAS MHATRE (MEGHA)	Characteristics of Indian culture
45	MHATRE MITESH NARAYAN (SANGITA)	Characteristics of Indian culture
46	KARAN LAXMAN MHATRE (SUJATA)	Characteristics of Indian culture
47	MHATRE SAURABH BHAU (SUVARNA)	Characteristics of Indian culture
48	ANISH DINESH MHATRE (APARNA)	Characteristics of Indian culture
49	MHATRE PARTH DHRUVESH (SANDHYA)	Characteristics of Indian culture
50	MHATRE AISHWARYA DEEPAK (SUJATA)	Characteristics of Indian culture
51	MHATRE SURAJ KASHINATH (LALITA)	Linguistic diversity
52	MHATRE ABHILIT VIJAY (PUSHPA)	Linguistic diversity

I/C PRINCIPAL
Prabhakar Patil Education Society
Arts, Commerce & Science College
Veshvi, Alibag, Raigad

53	MHATRE ANASHREE ASHOK (AARTI)	Linguistic diversity in India
54	MHATRE NAVELI PRADEEP (PRATIKSHA)	Linguistic diversity in India
55	MHATRE PAYAL GOPINATH (KAVITA)	Linguistic diversity in India
56	SWARUP NARESH MHATRE (UJWALA)	Linguistic diversity in India
57	MHATRE SIDDHI RAMAKANT (RAJANOGANDHA)	Linguistic diversity in India
58	MISAL VIRAJ VILAS (SUNITA)	Linguistic diversity in India
59	MOHITE VAIBHAV NARESH (NALINI)	Linguistic diversity in India
60	MOKAL KARAN ANIL (VAISHALI)	Linguistic diversity in India
61	MOKAL JAYESH PRAKESH (JAYASHRI)	Linguistic diversity in India
62	MOKAL ROHIT SUNIL (SANGITA)	Position of women in Indian Society
63	MOKAL DIWYA ANANT (SUSHMA)	Position of women in Indian Society
64	NAGAVKAR RESHMA CHANDRAKANT (SANGITA)	Position of women in Indian Society
65	NAGAVKAR MANASI SANDIP (VANDANA)	Position of women in Indian Society
66	TARUNA RAJU NAGWADEKAR (RASHMI)	Position of women in Indian Society
67	NAIK ABHISHEK AVINASH ASHVINI (ASHVINI)	Position of women in Indian Society
68	NAIK SIDDHESH DILIP (ANKITA)	Position of women in Indian Society
69	NAMIT NAVNATH NAIK (SHAKUNTALA)	Position of women in Indian Society
70	NAIK VINIT BALKRISHN (DEVYANI)	Position of women in Indian Society
71	PANVELKAR SIDDHARTH SHRIDHAR (SARITA)	Position of women in Indian Society
72	ADITYA MADAN PATIL (SARITA)	AIDS - a social problem
73	PATIL PRATHAMESH RAMESH (MANSI)	AIDS - a social problem
74	PATIL RUPESH VITHOBA (VANDANA)	AIDS - a social problem
75	PATIL VINIT JITENDRA (JYOTI)	AIDS - a social problem
76	PATIL VIVEK RAGHUNATH (VATSALA)	AIDS - a social problem
77	PATIL PRAJWAL NIRANJAN (ARATI)	AIDS - a social problem
78	PATIL SAURABH SANTOSH SUNITA (SUNITA)	AIDS - a social problem
79	PATIL ROHAN GANESH (MEGHA)	AIDS - a social problem
80	SWAPNIL NARESH PATIL (NITA)	AIDS - a social problem
81	TANUJA NARESH PATIL (ASMITA)	AIDS - a social problem
82	PATIL SUDESH PARSHURAM (PRAFULLATA)	Rural Local Self
83	PATIL DARSHAN SHIVDAS (SHALINI)	Rural Local Self
84	PATIL ESHA VIJAY (ASMITA)	Rural Local Self
85	PATIL YOGESH SHARAD (SHILA)	Rural Local Self
86	PATIL SANIKA SUNIL (VARSHA)	Rural Local Self
87	PATIL SWAGAT AVINASH (RUPALI)	Rural Local Self
88	PATIL RIYA SATISH (SHWETA)	Rural Local Self
89	PATIL SHRAVAN SHESHNATH (SHUBHANGI)	Rural Local Self
90	PATIL RUCHIT RAJENDRA (RITA)	Rural Local Self
91	PATIL VARUN VIJAY (ASMITA)	Rural Local Self
92	PATIL MANISH JITENDRA (JAGRUTI)	Tolerance and its importance
93	PATIL SAIRAJ MAHENDRA (MADHAVI)	Tolerance and its importance
94	PATIL PRANAY PRASAD (POOJA)	Tolerance and its importance
95	PATIL SANKET SUHAS (SAROJ)	Tolerance and its importance
96	PATIL SOHAM DIGAMBER (DIKSHITA)	Tolerance and its importance
97	ASHWIN SATISH PATIL (SHWETA)	Tolerance and its importance
98	PATIL NISHID NAYAN (NETRA)	Tolerance and its importance
99	PATIL KRUTIKA RAJENDRA (ANJANI)	Tolerance and its importance
100	PATIL OMKAR MOHAN SHOBHA (SHOBHA)	Tolerance and its importance
101	PATIL SANJANA GAJANAN (ANITA)	Type of past and group
102	PATIL SAMIDHA MARUTI (PRAMILA)	Type of past and group
103	PATIL RATNESH HEMANT (HEMANGI)	Type of past and group
104	PATIL ANIKET ANIL (KALPANA)	Type of past and group
105	PATIL PRATISH DIPAK (DIPALI)	Type of past and group
106	SUHAS MAHESH PATIL (SHITAL)	Type of past and group
107	PATIL PIYUSH PRALHAD (BHARTI)	Type of past and group
108	PATIL SWARUP SAMIR (NILAM)	Type of past and group
109	PATIL POONAM RAJENDRA (SANGITA)	Type of past and group
110	PATIL JAYA JANARDAN (BHIMA)	Type of past and group

111.	PATIL RUTVIK PRAVIN (DIKSHITA)	Disability and Types of Disability
112.	PATIL ASAVARI SANJAY (SWATI)	Disability and Types of Disability
113.	DHIRAJ GAJANAN PATIL (PRATIBHA)	Disability and Types of Disability
114.	PAWSHE SHREYA DINESH (MEGHA)	Disability and Types of Disability
115.	PINGALA SAMIR PADMAKAR (GANGU)	Disability and Types of Disability
116.	PRASAD NIKITA LALAN (LALITA)	Disability and Types of Disability
117.	PULEKAR SIDDHI VINOD (PUJA)	Disability and Types of Disability
118.	RAJAKE SUPRIYA SHANTANU (LALITA)	Disability and Types of Disability
119.	RAUL SANTOSH SUNIL (SUJATA)	Disability and Types of Disability
120.	RAUT BHAIKTI SHAILESH (SAYLI)	Disability and Types of Disability
121.	SARDAR VINIT MAHENDRA (MAHANANDA)	Position of women in Indian society
122.	SATNAIK SHIVANI MILIND (SUVARNA)	Position of women in Indian society
123.	BHAVESH JAYVANT SHAHASANE (MANISHA)	Position of women in Indian society
124.	SHIKH SADDAM AZHAR (DAULATBEE)	Position of women in Indian society
125.	SORAB NAUSHAD SHAIKH (NARGIS)	Position of women in Indian society
126.	TAPASYA MOHAN SHELKE (MOHINI)	Position of women in Indian society
127.	SHINDE SWARAJ UMESH (UMIKA)	Position of women in Indian society
128.	SHIRSEKAR SALONI BALKRISHNA (VIJETA)	Position of women in Indian society
129.	SURVE SAI PRAMOD (PRATIBHA)	Position of women in Indian society
130.	SUTAR VRUNAL KISHOR (KIRTI)	Position of women in Indian society
131.	THAKUR NEHA CHANDRAKANT (MEGHA)	Rural Extension
132.	RUTUJA CHANDRAKANT THAKUR (SHOBHA)	Rural Extension
133.	THAKUR VIDYA YASHA WANTSING (SAROJ)	Rural Extension
134.	SHIVA VINODKUMAR THAKUR (AASHADEVI)	Rural Extension
135.	THAKUR SAMRUDDHI RANAKANT (REENA)	Rural Extension
136.	THALE GAURAV NILESH (NILIMA)	Rural Extension
137.	THALE DHANESH PRABHAKAR (PRITI)	Rural Extension
138.	THALE RUTIK MAHESH (NISHA)	Rural Extension
139.	THALE SIDDHARTH VILAS (JYOTSNA)	Rural Extension
140.	THALE RAJ SUNIL (THALE RESHMA)	Rural Extension
141.	THALE VIDYA NARESH (NEHA)	Multireligious Indian society
142.	ULDE ZAREEN SHARIQ (REHANA)	Multireligious Indian society
143.	WADKAR RAJ GANESH (AHILYA)	Multireligious Indian society
144.	ZAWARE SAHIL GOVIND (YOGITA)	Multireligious Indian society
145.	ZAWARE SNEHA SUDAM (TULNA)	Multireligious Indian society

Sr. No.	Student Name	Project Name
	BAHIROKAR MILIND DILIP MALATI (MALATI)	Migration - Causes and Effects
	BHAGAT TEJAS GANESH (ANITA)	Migration - Causes and Effects
	BHAGAT RUGVED DATTARAM (NEETA)	Migration - Causes and Effects
	BHAGAT AKSHAYA ARUN (ANITA)	Migration - Causes and Effects
	BHAGAT SOJWALI PRAKASHI (PREKSHANI)	Migration - Causes and Effects
	BHANDARI ABHISHEK ASHOK (ASMITA)	Migration - Causes and Effects
	CHANDORKAR ANIKET SANDIP (SHUBHANGI)	Migration - Causes and Effects
	DHORE PURVA SANJAY (NAYANA)	Migration - Causes and Effects
	APRANA HARISHCHANDRA DIKE (HARSHALA)	Migration - Causes and Effects
	FRANDE PRATHMESH ASHOK (ASMITA)	Migration - Causes and Effects
	FULMALI KISHOR RAMA ABHLYABAI (ABHI YABAI)	privatization -I. liberalization - Globalization
	SAPNA HARISHCHANDRA GAIKAR (HARSHADA)	privatization -I. liberalization - Globalization
	RUTUJA CHANDRAKANT GAIKAWAD (CHETANA)	privatization -I. liberalization - Globalization
	GAIKAWAD HARSH MAHESH (MANSI)	privatization -I. liberalization - Globalization
	GALA NIDHI NITIN (MEENA)	privatization -I. liberalization - Globalization
	GAWAND CHATRALI DHANESH (TEJASWINI)	privatization -I. liberalization - Globalization
	GAWAND PARTI PRASHANT (PRIYANKA)	privatization -I. liberalization - Globalization
	GAWAND BHUMIKA AJIT (CHHAYA)	privatization -I. liberalization - Globalization
	GHARAT YASH MILIND (REKHA)	privatization -I. liberalization - Globalization
	GHARAT VEDANT KIRTIKANT (ANITA)	privatization -I. liberalization - Globalization
	SHREYASH JAGDISH GHARAT (JAGRUTI)	Impact of mass media on culture
	GHASE PRAGATI YASHAVANT (TEJASHRI)	Impact of mass media on culture
	GUPTA SACHIN MAHESH (GUDIYA)	Impact of mass media on culture
	HATE ASMITA GANGARAM (PUSHPA)	Impact of mass media on culture
	HIRVE KRUSHNA HIRAMAN (NIRMALA)	Impact of mass media on culture
	JADHAV JAYESH ANKUSH (SANGITA)	Impact of mass media on culture
	JOSHI AAYUSH AVINASH (ANISHA)	Impact of mass media on culture
	KATE PRATYUSH UPENDRA (URMILA)	Impact of mass media on culture
	KAIKAR SANIKA PRAMOD (PRATIDNYA)	Impact of mass media on culture
	HIRUNAL RAVINDRA KAVALE (ASMITA)	Impact of mass media on culture
	KAVAJI HARSHAL DIPAK (ARATI)	Youth suicide - a social problem
	TANMAY SUNIL KENI (SUGANDHA)	Youth suicide - a social problem
	KENI PRAYAL PRATAP (ASMITA)	Youth suicide - a social problem
	KHOPATKAR ADITI SUNIL (SAMITA)	Youth suicide - a social problem
	KOLI APARAJITA VIJAY (PRAMILA)	Youth suicide - a social problem
	MAGAR SUYOG SUBHASH (SUVARNA)	Youth suicide - a social problem
	MAGAR SAKSHI MILIND (MRUDULA)	Youth suicide - a social problem
	MRUDULA JAYENDRA MALI (SAMRUDDHI)	Youth suicide - a social problem
	MALI DIKSHA DINESH (VIDYA)	Youth suicide - a social problem
	MALVI YASH SUNIL (RAJASHREE)	Youth suicide - a social problem
	MANKAR PAYAL DIPAK (DIVYA)	Concepts of health and globalization
	MANKAR NIKESH NIVAS (NIKITA)	Concepts of health and globalization
	PERVI PRAGATI TULSHIDAS (RADHA)	Concepts of health and globalization
	SANII VILAS MHATRE (MEGHA)	Concepts of health and globalization
	MHATRE MITESH NARAYAN (SANGITA)	Concepts of health and globalization
	KARAN LAXMAN MHATRE (SUJATA)	Concepts of health and globalization
	MHATRE SAURABH BHAU (SUVARNA)	Concepts of health and globalization
	ANISH DINESH MHATRE (APARNA)	Concepts of health and globalization
	MHATRE PARTH DHRUVESH (SANDHYA)	Concepts of health and globalization
	MHATRE AISHWARYA DEEPAK (SUJATA)	Concepts of health and globalization
	MHATRE SURAJ KASHINATH (LALITA)	Farmer suicide causes and solutions
	MHATRE ABHIJIT VIJAY (PUSHPA)	Farmer suicide causes and solutions

[Signature]
PRINCIPAL
 Prabhakar Patil Education Society's
 Arts, Commerce & Science College

3	MHATRE ANASHREE ASHOK (AARTI)	Farmer suicide causes and solutions
4	MHATRE NAVELI PRADEEP (PRAKSHA)	Farmer suicide causes and solutions
5	MHATRE PAYAL GOPINATH (KAVITA)	Farmer suicide causes and solutions
5	SWARUP NARESH MHATRE (UJWALA)	Farmer suicide causes and solutions
7	MHATRE SIDDHI RAMAKANT (RAJANOGANDHA)	Farmer suicide causes and solutions
8	MISAL VIRAJ VILAS (SUNITA)	Farmer suicide causes and solutions
3	MOHITE VAIBHAV NARESH (NALINI)	Farmer suicide causes and solutions
1	MOKAL KARAN ANIL (VAISHALI)	Farmer suicide causes and solutions
1	MOKAL JAYESH PRAKESH (JAYASHRI)	Violence - Definition, Causes, Solutions
2	MOKAL ROHIT SUNIL (SANGITA)	Violence - Definition, Causes, Solutions
2	MOKAL DIWYA ANANT (SUSHMA)	Violence - Definition, Causes, Solutions
7	NAGAVKAR RESHMA CHANDRAKANT (SANGITA)	Violence - Definition, Causes, Solutions
3	NAGAVKAR MANASI SANDIP (VANDANA)	Violence - Definition, Causes, Solutions
6	TARUNA RAJU NAGWADEKAR (RASHMI)	Violence - Definition, Causes, Solutions
7	NAIK ABHISHEK AVINASH ASHVINI (ASHVINI)	Violence - Definition, Causes, Solutions
6	NAIK SIDDHESH DIIIP (ANKITA)	Violence - Definition, Causes, Solutions
7	NAMIT NAVNATH NAIK (SHAKUNTALA)	Violence - Definition, Causes, Solutions
1	NAIK VINIT BALKRISHN (DEVYANI)	Violence - Definition, Causes, Solutions
	PANVELI KAR SIDDHARTH SHRIDHAR (SARITA)	Fundamental Rights of Indian Citizens
	ADITYA MADAN PATIL (SARITA)	Fundamental Rights of Indian Citizens
	PATIL PRAHAMESH RAMESH (MANSI)	Fundamental Rights of Indian Citizens
	PATIL RUPESH VIJHOBA (VANDANA)	Fundamental Rights of Indian Citizens
	PATIL VINIJI JITENDRA (JYOTI)	Fundamental Rights of Indian Citizens
	PATIL VIVEK RAGHUNATH (VAJSALE)	Fundamental Rights of Indian Citizens
	PATIL PRAJWAL NIRANJAN (ARATI)	Fundamental Rights of Indian Citizens
	PATIL SAURABH SANJOSH SUNITA (SUNITA)	Fundamental Rights of Indian Citizens
	PATIL ROHAN GANESH (MEGHA)	Fundamental Rights of Indian Citizens
	SWAPNIL NARESH PATIL (NITA)	Fundamental Rights of Indian Citizens
	TANUJA NARESH PATIL (ASMITA)	Conflict - Definition, Causes, Solutions
	PATIL SIDDHESH PARSHURAM (PRAFULLATA)	Conflict - Definition, Causes, Solutions
	PATIL DARSHAN SHIVDAS (SHALINI)	Conflict - Definition, Causes, Solutions
	PATIL ESHA VIJAY (ASMITA)	Conflict - Definition, Causes, Solutions
	PATIL YOGESH SHARAD (SHILPA)	Conflict - Definition, Causes, Solutions
	PATIL SANKA SUNIL (VARSHA)	Conflict - Definition, Causes, Solutions
	PATIL SWAGAT AVINASH (RUPALI)	Conflict - Definition, Causes, Solutions
	PATIL RIYA SATISH (SHWETA)	Conflict - Definition, Causes, Solutions
	PATIL SHRAVAN SHISHNATH (SHUBHANGI)	Conflict - Definition, Causes, Solutions
	PATIL RUCHI RAJENDRA (RITA)	Conflict - Definition, Causes, Solutions
	PATIL VARUN VIJAY (ASMITA)	Political Rights of Indian Citizens
	PATIL MANISH JITENDRA (JAGRUTI)	Political Rights of Indian Citizens
	PATIL SAIRAJ MAHENDRA (MADHAVI)	Political Rights of Indian Citizens
	PATIL PRANAY PRASAD (POOJA)	Political Rights of Indian Citizens
	PATIL SANKET SUHAS (SAROJ)	Political Rights of Indian Citizens
	PATIL SOHAM DIGAMBER (DIKSHITA)	Political Rights of Indian Citizens
	ASHWIN SATISH PATIL (SHWETA)	Political Rights of Indian Citizens
	PATIL NISHID NAYAN (NETRA)	Political Rights of Indian Citizens
	PATIL KRUTIKA RAJENDRA (ANJANI)	Political Rights of Indian Citizens
	PATIL OMKAR MOHAN SHOBHA (SHOBHA)	Political Rights of Indian Citizens
	PATIL SANJANA GAJANAN (ANITA)	Environmental degradation
	PATIL SAMIDHA MARUTI (PRAMILA)	Environmental degradation
	PATIL RATNESH HEMANT (HEMANGI)	Environmental degradation
	PATIL ANIKET ANIL (KALPANA)	Environmental degradation
	PATIL PRATISH DIPAK (DIPALI)	Environmental degradation
	SUHAS MAHESH PATIL (SHITAL)	Environmental degradation
	PATIL PIYUSH PRALHAD (BHARTI)	Environmental degradation
	PATIL SWARUP SAMIR (NILAM)	Environmental degradation
	PATIL POONAM RAJENDRA (SANGITA)	Environmental degradation
	PATIL JAYA JANARDAN (BHIMA)	Environmental degradation

1	PATIL RUTVIK PRAVIN (DIKSHITA)	Ecology concept
2	PATIL ASAVARI SANJAY (SWATI)	Ecology concept
3	DHIRAJ GAJANAN PATIL (PRATIBHA)	Ecology concept
4	PAWSHE SHREYA DINESH (MEGHA)	Ecology concept
5	PINGALA SAMIR PADMAKAR (GANGU)	Ecology concept
6	PRASAD NIKITA LALAN (LALITA)	Ecology concept
7	PULEKAR SIDDHI VINOD (PUJA)	Ecology concept
8	RAJAKE SUPRIYA SHANTANU (LALITA)	Ecology concept
9	RAUL SANTOSH SUNIL (SUJATA)	Ecology concept
10	RAUT BHAKTI SHAILESH (SAYLI)	Ecology concept
11	SARDAR VINI MAHENDRA (MAHANANDA)	Ecosystems - types and functions
12	SATNAIK SHIVANI MILIND (SUVARNA)	Ecosystems - types and functions
13	BHAVESH JAYVANT SHAHASANE (MANISHA)	Ecosystems - types and functions
14	SHIKH SADDAM AZHAR (DAULATBE)	Ecosystems - types and functions
15	SORAB NAUSHAD SHAIKH (NARGIS)	Ecosystems - types and functions
16	TAPASYA MOHAN SHELKE (MOHINI)	Ecosystems - types and functions
17	SHINDE SWARAJ UMESH (UMIKA)	Ecosystems - types and functions
18	SHIRSEKAR SALONI BAL KRISHNA (VIJETA)	Ecosystems - types and functions
19	SURVE SAI PRAMOD (PRATIBHA)	Ecosystems - types and functions
20	SUTAR VRUNAL KISHOR (KIRTI)	Ecosystems - types and functions
1	THAKUR NEHA CHANDRAKANT (MEGHA)	Migration - Causes and Effects
2	RU TUJA CHANDRAKANT THAKUR (SHOBHA)	Migration - Causes and Effects
3	THAKUR VIDYA YASHAWANTSING (SAROJ)	Migration - Causes and Effects
4	SHIVA VINODKUMAR THAKUR (AASHADEVI)	Migration - Causes and Effects
5	THAKUR SAMRUDDHI RANAKANT (REENA)	Migration - Causes and Effects
6	THALE GAURAV NILESH (NILIMA)	Migration - Causes and Effects
7	THALE DHANESH PRABHAKAR (PRITI)	Migration - Causes and Effects
8	THALE RUTIK MAHESH (NISHA)	Migration - Causes and Effects
9	THALE SIDDHARTH VILAS (JYOTSNA)	Migration - Causes and Effects
10	THALE RAJ SUNIL (THALE RESHMA)	Migration - Causes and Effects
	THALE VIDYA NARESH (NEHA)	Stress - Meaning, Types, Causes
	ULDE ZARFEN SHARIQ (REHANA)	Stress - Meaning, Types, Causes
	WADKAR RAJ GANESH (AHILYA)	Stress - Meaning, Types, Causes
	ZAWARE SAHIL GOVIND (YOGITA)	Stress - Meaning, Types, Causes
	ZAWARE SNEHA SUDAM (TULNA)	Stress - Meaning, Types, Causes

[Handwritten Signature]

H.C. PRINCIPAL

Prabhakar Patil Education Society's
Arts, Commerce & Science College
Veshvi - Alibag

Prabhakar Patil Education Society's Arts, Commerce and Science College Veshvi, Alibag

**Subject: Foundation Course
Class: F.Y.B.Com**

**Sem-I
Year:2021-22**

Sl. No.	Student Name	Project Name
1	AMBADE SWARAJ PRABHAKAR (RAJANI)	Alcoholism - a social problem
2	APNAKAR ASHUTOSH SANTOSH (ASMITA)	Alcoholism - a social problem
3	BAMJI ARYAN DNYANESHWAR (MINAKSHI)	Alcoholism - a social problem
4	BANKAR SAHIL ROHIDAS (YASHODA)	Alcoholism - a social problem
5	BELOSKAR AAYAN SHABBIR (JAINAB)	Alcoholism - a social problem
6	BELOSE TANAVI TULSHIDAS (TANUJA)	Alcoholism - a social problem
7	BHAGAT VEDIKA SANJAY (SANDHYA)	Alcoholism - a social problem
8	BHAGAT SANIKA SUNIL (SUPRIYA)	Alcoholism - a social problem
9	HARISH ROHIDAS BHAGWAT (SUVARNA)	Alcoholism - a social problem
10	BHOIR SIDDHI UMESH (KIRTI)	Alcoholism - a social problem
11	DAKI MANTHAN YATIN (SWATI)	communalism
12	DHATAVYKAR SAHIL NANDAKUMAR (NAMITA)	communalism
13	FADTADE VINAYAK RAMCHANDRA (RESHMA)	communalism
14	FADTADE SIDDHANT SUBHASH (SANDHYA)	communalism
15	FADTADE MANDAR DATIARAM (NAMRATA)	communalism
16	FALSAMKAR KETAN ULHAS (UJJWALA)	communalism
17	GAIKWAD AYUSH SANDIP (SANDHYA)	communalism
18	GAN NISHANT NANDKUMAR (LATIKA)	communalism
19	GAVAND DAKSHATA CHANDRAKANT (KALPANA)	communalism
20	GAWAND SANIKA NITIN (SARITA)	communalism
21	GHADGE GAURAV UTTAM VIMAL (VIMAL)	Disability and Types of Disability
22	GHARAT AKANKSHA RAJESH (RESHMA)	Disability and Types of Disability
23	GHARAT KIRTI SHASHIKANT (SHITAL)	Disability and Types of Disability
24	GOTAWADE OMKAR MANGESH (POOJA)	Disability and Types of Disability
25	GOTHANKAR AJAY JAYWANT (JAYSHRI)	Disability and Types of Disability
26	GURAV BHAKTI KISHOR (KAVITA)	Disability and Types of Disability
27	JADHAV PRANAV RAMESH (RESHMA)	Disability and Types of Disability
28	JADHAV ADITYA PRAVIN (RENUKA)	Disability and Types of Disability
29	JADHAV SUDESH SIDDHARTH (PRATIBHA)	Disability and Types of Disability
30	JADHAV TANAY SANJAY (SNEHA)	Disability and Types of Disability
31	RUTIK DINESH JAYGADKAR (DIPTI)	Violence against women
32	JAYNAKHAWA NITIKA BIPIN (JAYVANTI)	Violence against women
33	JOSHI DIPTI YADNESH (YOGITA JOSHI)	Violence against women
34	JUIKAR MAHEK RAFIQUE (RIDA)	Violence against women
35	JUIKAR RUTIKA MAHENDRA (SADHANA)	Violence against women
36	PRAJYOT PRAMOD KADAM (PRANOTI)	Violence against women
37	KADVE DIKSHA RAJENDRA (RUPALI)	Violence against women
38	KAMBLE DIVYASHREE RAJENDRA (RUTIKA)	Violence against women
39	KARNEKAR MANASVI JAYWANT (JYOTI)	Violence against women
40	KASKAR ADNAN SHAFIQ (SIKANDARI)	Violence against women
41	KOLIKNATH SHESHINATH (VASANTI)	Characteristics of Indian culture
42	KOLISHISH HARESH (VANADNA)	Characteristics of Indian culture
43	LAD DURVESH SHAILESH (SHAILA)	Characteristics of Indian culture
44	LAL SWARAJ NATHURAM (CHANDRABHAGA)	Characteristics of Indian culture
45	LOHAR AMISHA MANOHAR (BHARTI)	Characteristics of Indian culture
46	MADHAVI HITARTH VINAYAK (AMITA)	Characteristics of Indian culture
47	MASURKAR HARSH TUSHAR (TANVI)	Characteristics of Indian culture
48	MAURYA ABHISHEK SANTOSH (REKHA)	Characteristics of Indian culture
49	MHATRE PRAYAG GAJANAN GEETANJALI (GEETANJALI)	Characteristics of Indian culture
50	MHATRE DIVYESH KISHOR (RUPALI)	Characteristics of Indian culture
51	MHATRE BHUSHAN DINESH (DARSHANA)	Linguistic diversity in India

(Signature)
I/C PRINCIPAL

**Prabhakar Patil Education Society's
Arts, Commerce & Science College
Veshvi - Alibag**

52	MHATRE HARSH MACHINDRANATH (MANISHA)	Linguistic diversity in India
53	MANGESH DATTA TREY MHATRE (RAVITA)	Linguistic diversity in India
54	MHATRE AADITI SARANG (DARSHANA)	Linguistic diversity in India
55	MHATRE SAPNA SHASHINATH (SUCHITA)	Linguistic diversity in India
56	SMIT SATISH MHATRE (VAISHALI)	Linguistic diversity in India
57	MHATRE SIDDHI GANESH (JYOSTNA)	Linguistic diversity in India
58	SIDDHATA RAVINDRA MHATRE (RUTIKA)	Linguistic diversity in India
59	MISHRA MANSI JITENDRA (ANNU)	Linguistic diversity in India
60	ANISH AMOL MITHAGRI (NISHA)	Linguistic diversity in India
61	MOKAL YADNESH SANTOSH (RAJASHRI)	Multicultural Indian society
62	MOKAL SHRUTI PRAMOD (RANJANA)	Multicultural Indian society
63	MOKAL VAIBHAVI NILESH (CHANDA)	Multicultural Indian society
64	MUKADAM HARNISH GANESH (GEETA)	Multicultural Indian society
65	NAGAVKAR RIDDHI CHANDRAKANT (SANGITA)	Multicultural Indian society
66	PADIYAR RIYA RAVINDRA (ROHINI)	Multicultural Indian society
67	PALLAVKAR SANJILA SALAM (RAFIYA)	Multicultural Indian society
68	PANDE SHUBHAM SACHIN (SUSHAMA)	Multicultural Indian society
69	PATHAN ASHFAK RAHIMKHA (SAMINA)	Multicultural Indian society
70	PATIL VIPUL JAYENDRA (JAYSHRI)	Multicultural Indian society
71	PATIL JANHAVI JAYVANT (JULI)	AIDS - a social problem
72	PATIL YASH HEMANT (PRATIBHA)	AIDS - a social problem
73	PATIL ANIKET PARSHURAM (PRAFULLATA)	AIDS - a social problem
74	PATIL RIYA DINESH (KALPANA)	AIDS - a social problem
75	KRUTIKA DEEPAK PATIL (DEEPAI)	AIDS - a social problem
76	PATIL YASH SHANKAR (MANISHA)	AIDS - a social problem
77	APEKSHA RAVINDRA PATIL (RAJNAMALA)	AIDS - a social problem
78	PATIL KARTIK PRASHANT (RASIKA)	AIDS - a social problem
79	HARSH NILESH PATIL (SUJATA)	AIDS - a social problem
80	PATIL SHRUTI NITIN (NAMRATA)	AIDS - a social problem
81	PATIL SHREYA JITENDRA (KALPITA)	Rural Local Self
82	PATIL AKANSHA DILIP (ASHA)	Rural Local Self
83	PATIL DEEP KASHINATH (MANJULA)	Rural Local Self
84	PATIL KRUTIKA JAGDISH (NILAM)	Rural Local Self
85	PATIL TANMAY NIRAJ (KIRTI)	Rural Local Self
86	PATIL PALLAVI NIRGUN (MANISHA)	Rural Local Self
87	NEHA AVINASH PATIL (NALINI)	Rural Local Self
88	PATIL OM RAJENDRA (SNEHLATA)	Rural Local Self
89	PATIL PIYUSH UMESH (UTKARSHA)	Rural Local Self
90	PATIL HARSH RAJENDRA (ANJALI)	Rural Local Self
91	PATIL SAKSHI SANDEEP (SANJANA)	Tolerance and its importance
92	PATIL SAMIKSHA RAVINDRA (HEMLATA)	Tolerance and its importance
93	PATIL JAE VINAYAK (PRAMILA)	Tolerance and its importance
94	PATIL SWATI SACHINDRA (PRAVINI)	Tolerance and its importance
95	PATIL MANASI SANTOSH (SUVARNA)	Tolerance and its importance
96	PAWAR ANIKET VINAYAK (PINKI)	Tolerance and its importance
97	PEDHAVI AISHWARYA VISHWANATH (SAGUNA)	Tolerance and its importance
98	PIREKAR KAUSTUBH PRASHANT (RASIKA)	Tolerance and its importance
99	POILKAR PARITOSH PRAMOD (PREKSHANI)	Tolerance and its importance
100	PRADHAN A HARVA MANGESH (MANSI)	Tolerance and its importance
101	RAMNATHKAR RAJ GAJANAN BHARTI (BHARTI)	Type of past and group
102	RANE ANISH ANIL (SAMIDHA)	Type of past and group
103	RASAL SEJA PRADIP (PRANALI)	Type of past and group
104	SAYYAD NIKAT HAFI (FARJANA)	Type of past and group
105	SAWANT PARUL KIRAN (NILAM)	Type of past and group
106	SAWANT MANDAR MADHUKAR (MOHINI)	Type of past and group
107	SAYYAD ASHANA HASHAMAT (AYASHA)	Type of past and group
108	SHETKE SIDDHI SURENDRA (SUCHITRA)	Type of past and group
109	SHINDI DARSHAN SURENDRA (PUJA)	Type of past and group

NGAVA CHETAN PANDURANG (RANJANA)	Type of past and group
MBADKAR PRITI SATYVAN (NAMRATA)	Disability and Types of Disability
MBE PAYAL VINOD (VRUSHALI)	Disability and Types of Disability
AKUR ATHARV SUBODH (SAMIDHA)	Disability and Types of Disability
OMBRE AKSHATA UMESH (SANJIVANI)	Disability and Types of Disability
OMBRE VAISHNAVI MADHUKAR (RANJANA)	Disability and Types of Disability
OF ADITI PRAKASH (PRATIBHA)	Disability and Types of Disability
ADEKAR AKSHATA SACHIN (SUPRIYA)	Disability and Types of Disability
AGH SWAPNIL SURESH (SEEMA)	Disability and Types of Disability
ALEKAR MAYURI ARUN (ANITA)	Disability and Types of Disability
DAV YOGITA ABHAYRAJ (CHANDRAVATI)	Disability and Types of Disability

Prabhakar Patil Education Society's Arts, Commerce and Science College Veshvi, Aibag

**Subject: Foundation Course
Class: F.Y.B.Com**

**Sem-II
Year: 2021-22**

Student Name	Project Name
AMBADE SWARAJ PRABHAKAR (RAJANI)	Youth suicide - a social problem
APNAKAR ASHU TOSH SANTOSH (ASMITA)	Youth suicide - a social problem
BAMJI ARYAN DNYANESHWAR (MINAKSHI)	Youth suicide - a social problem
BANKAR SAHIL ROHIDAS (YASHODA)	Youth suicide - a social problem
BHLOSKAR AAYAN SILABHIR (JAINAB)	Youth suicide - a social problem
BELOSE TANAVI TULSHIDAS (TANUJA)	Youth suicide - a social problem
BHAGAT VEDIKA SANJAY (SANDHYA)	Youth suicide - a social problem
BHAGAT SANIKA SUNIL (SUPRIYA)	Youth suicide - a social problem
HARISH ROHIDAS BHAGWAT (SIVARNA)	Youth suicide - a social problem
BHOIR SIDDHI UMESH (KIRTI)	Youth suicide - a social problem
DAKIMANTHAN YATIN (SWATI)	privatization -I. liberalization - Globalization
DHAVAVKAR SAHIL NANDAKUMAR (NAMITA)	privatization -I. liberalization - Globalization
FADFADE VINAYAK RAMCHANDRA (RESHMA)	privatization -I. liberalization - Globalization
FADFADE SIDDHANT SUBHASH (SANDHYA)	privatization -I. liberalization - Globalization
FADFADE MANDAR DATTARAM (NAMRATA)	privatization -I. liberalization - Globalization
FALSAMKAR KETAN ULHAS (UJJWALA)	privatization -I. liberalization - Globalization
GAIKWAD AYUSH SANDIP (SANDHYA)	privatization -I. liberalization - Globalization
GAN NISHANT NANDKUMAR (LATIKA)	privatization -I. liberalization - Globalization
GAV AND DAKSHATA CHANDRAKANT (KALPANA)	privatization -I. liberalization - Globalization
GAW AND SANIKA NITIN (SARITA)	privatization -I. liberalization - Globalization
GHADGE GAURAV UTTAM VIMAL (VIMAL)	Impact of mass media on culture
GHARAT AKANKSHA RAJESH (RESHMA)	Impact of mass media on culture
GHARAT KIRTI SHASHIKANT (SHITAL)	Impact of mass media on culture
GOJAWADE OMKAR MANGESH (POOJA)	Impact of mass media on culture
GOTHANKAR AJAY JAYWANT (JAYSHRI)	Impact of mass media on culture
GURAV BHAKTI KISHOR (KAVITA)	Impact of mass media on culture
JADHAV PRANAV RAMLISH (RESHMA)	Impact of mass media on culture
JADHAV ADITYA PRAVIN (RENUKA)	Impact of mass media on culture
JADHAV SUDESH SIDDHARTH (PRATIBHA)	Impact of mass media on culture
JADHAV TANAY SANJAY (SNEHA)	Impact of mass media on culture
RUTIK DINESH JAYGADKAR (DIPTI)	Migration - Causes and Effects
JAYNAKHAWA NITIKA BIPIN (JAYVANTI)	Migration - Causes and Effects
JOSHI DIPTI YADNESH (YOGITA JOSHI)	Migration - Causes and Effects
JUJIKAR MAHEK RAFIQUE (RIDA)	Migration - Causes and Effects
JUJIKAR RUTIKA MAHENDRA (SADHANA)	Migration - Causes and Effects
PRAJYOI PRAMOD KADAM (PRANOTI)	Migration - Causes and Effects
KADVE DIKSHA RAJENDRA (RUPALI)	Migration - Causes and Effects
KAMBLE DIVYASHREE RAJENDRA (RUTIKA)	Migration - Causes and Effects
KARNEKAR MANASVI JAYWANT (JYOTI)	Migration - Causes and Effects
KASKAR ADNAN SHAFIQ (SIKANDARI)	Migration - Causes and Effects
KOLEKNATH SHESHNATH (VASANTI)	Concepts of health and globalization
KOLI ASHISH HARSH (VANADNA)	Concepts of health and globalization
LAD DURVESH SHAILESH (SHAILA)	Concepts of health and globalization
LAL SWARAJ NATHURAM (CHANDRABHAGA)	Concepts of health and globalization
LOHAR AMISHA MANOHAR (BHARTI)	Concepts of health and globalization
MADHAVI HITARTH VINAYAK (AMITA)	Concepts of health and globalization
MASURKAR HARSH TUSHAR (TANVI)	Concepts of health and globalization
MAURYA ABHISHEK SANTOSH (REKHA)	Concepts of health and globalization
MHATRE PRAYAG GAJANAN GEETANJALI (GEETANJALI)	Concepts of health and globalization
MHATRE DIVYESH KISHOR (RUPALI)	Concepts of health and globalization
MHATRE BHUSHAN DINESH (DARSHANA)	Farmer suicide causes and solutions

PRINCIPAL
 Prabhakar Patil Education Society's
 Arts, Commerce & Science College
 Veshvi - Aibag

1	MHATRE HARSH MACHINDRANATH (MANISHA)	Farmer suicide causes and solutions
2	MANGESH DATTATREY MHATRE (RAVITA)	Farmer suicide causes and solutions
3	MHATRE AADITI SARANG (DARSHANA)	Farmer suicide causes and solutions
4	MHATRE SAPNA SHASHINATH (SUCHITA)	Farmer suicide causes and solutions
5	SMT SATISH MHATRE (VAISHALI)	Farmer suicide causes and solutions
6	MHATRE SIDDHI GANESH (JYOTNA)	Farmer suicide causes and solutions
7	SIDDHATA RAVINDRA MHATRE (RUTIKA)	Farmer suicide causes and solutions
8	MISHRA MANSI JITENDRA (ANNU)	Farmer suicide causes and solutions
9	ANISH AMOL MITHAGRI (NISHA)	Violence - Definition, Causes, Solutions
10	MOKAL YADNISH SANTOSH (RAJASHRI)	Violence - Definition, Causes, Solutions
11	MOKAL SHRUTI PRAMOD (RANJANA)	Violence - Definition, Causes, Solutions
12	MOKAL VAIBHAVI NILESH (CHANDA)	Violence - Definition, Causes, Solutions
13	MUKADAM HARNISH GANESH (GEETA)	Violence - Definition, Causes, Solutions
14	NAGAVKAR RIDDHI CHANDRAKANT (SANGITA)	Violence - Definition, Causes, Solutions
15	PADIYAR RIYA RAVINDRA (ROHINI)	Violence - Definition, Causes, Solutions
16	PALLAVKAR SANJEEVA SALAM (RAJYA)	Violence - Definition, Causes, Solutions
17	PANDE SHUBHAM SACHIN (SUSHAMA)	Violence - Definition, Causes, Solutions
18	PATHAN ASHAK RAHMIKHA (SAMINA)	Violence - Definition, Causes, Solutions
19	PATIL VIPUL JAYNIDRA (JAYSHRI)	Fundamental Rights of Indian Citizens
20	PATIL JANHAVI JAYVANT (JULI)	Fundamental Rights of Indian Citizens
21	PATIL YASHHEMANT (PRATIBHA)	Fundamental Rights of Indian Citizens
22	PATIL ANIKET PARSHURAM (PRAFULLATA)	Fundamental Rights of Indian Citizens
23	PATIL RIYA DINESH (KALPANA)	Fundamental Rights of Indian Citizens
24	KRUTIKA DEEPAK PATIL (DEEPAK)	Fundamental Rights of Indian Citizens
25	PATIL YASH SHANKAR (MANISHA)	Fundamental Rights of Indian Citizens
26	APEKSHA RAVINDRA PATIL (RATNAMALA)	Fundamental Rights of Indian Citizens
27	PATIL KARTIK PRASHANT (RASIKA)	Fundamental Rights of Indian Citizens
28	HARSH NILESH PATIL (SUJATA)	Fundamental Rights of Indian Citizens
29	PATIL SHRUTI NITIN (NAMRATA)	Conflict - Definition, Causes, Solutions
30	PATIL SHREYA JITENDRA (KALPITA)	Conflict - Definition, Causes, Solutions
31	PATIL AKANSHA DILIP (ASHA)	Conflict - Definition, Causes, Solutions
32	PATIL DEEP KASHINATH (MANJULA)	Conflict - Definition, Causes, Solutions
33	PATIL KRUTIKA JAGDISH (NILAM)	Conflict - Definition, Causes, Solutions
34	PATIL TANMAY NIRAJ (KIRTI)	Conflict - Definition, Causes, Solutions
35	PATIL PALLAVI NIRGUN (MANISHA)	Conflict - Definition, Causes, Solutions
36	NEHA AVINASH PATIL (NALINI)	Conflict - Definition, Causes, Solutions
37	PATIL OM RAJENDRA (SNEHLATA)	Conflict - Definition, Causes, Solutions
38	PATIL PIYUSH UMESH (UTKARSHA)	Conflict - Definition, Causes, Solutions
39	PATIL HARSH RAJENDRA (ANJALI)	Conflict - Definition, Causes, Solutions
40	PATIL SAKSHI SANDEEP (SANJANA)	Political Rights of Indian Citizens
41	PATIL SAMIKSHA RAVINDRA (HEMLATA)	Political Rights of Indian Citizens
42	PATIL JAE VINAYAK (PRAMILA)	Political Rights of Indian Citizens
43	PATIL SWATI SACHINDRA (PRAVINI)	Political Rights of Indian Citizens
44	PATIL MANASI SANTOSH (SUVARNA)	Political Rights of Indian Citizens
45	PAWAR ANIKET VINAYAK (PINKI)	Political Rights of Indian Citizens
46	PEDHAVI AISHWARYA VISHWANATH (SAGUNA)	Political Rights of Indian Citizens
47	PEREKAR KAUSTUBH PRASHANT (RASIKA)	Political Rights of Indian Citizens
48	POILKAR PARITOSH PRAMOD (PREKSHANI)	Political Rights of Indian Citizens
49	PRADHAN A HARVA MANGESH (MANSI)	Political Rights of Indian Citizens
50	RAMNATHKAR RAJGAJANAN BHARTI (BHARTI)	Environmental degradation
51	RANE ANISH ANIL (SAMIDHA)	Environmental degradation
52	RASAL SEJAL PRADIP (PRANALI)	Environmental degradation
53	SAIYYAD NIKAT HAFI (FARJANA)	Environmental degradation
54	SAWANT PARTH KIRAN (NILAM)	Environmental degradation
55	SAVANT MANDAR MADHUKAR (MOHINI)	Environmental degradation
56	SAYYAD ASHANA HASHAMAT (AYASHA)	Environmental degradation
57	SHEKTI SIDDHI SURENDRA (SUCHITRA)	Environmental degradation
58	SHINDE DARSHAN SURENDRA (PUJA)	Environmental degradation

10	SHINGAVA CHETAN PANDURANG (RANJANA)	Environmental degradation
11	TAMBADKAR PRITI SATYVAN (NAMRATA)	Ecology concept
12	TAMBE PAYAL VINOD (VRUSHALI)	Ecology concept
13	THAKUR ATHARV SUBODH (SAMIDHA)	Ecology concept
14	THOMBRE AKSHATA UMESH (SANJIVANI)	Ecology concept
15	THOMBRE VAISHNAVI MADHUKAR (RANJANA)	Ecology concept
16	VAJE ADITI PRAKASH (PRATIBHA)	Ecology concept
17	WADEKAR AKSHATA SACHIN (SUPRIYA)	Ecology concept
18	WAGH SWAPNIL SURESH (SEEMA)	Ecology concept
19	WALEKAR MAYURI ARUN (ANITA)	Ecology concept
20	YADAV YOGITA ABHAYRAJ (CHANDRAVATI)	Ecology concept

 Prabhakar Patal Education Society's
 Arts, Commerce & Science College
 Vesni - Alibag

Prabhakar Patil Education Society's Arts, Commerce and Science College Veshvi, Alibag
Subject: Foundation Course Sem-I
Class: F.Y.B.Sc Year: 2021-22

Sr. No.	Student Name	Project Name
1	BHAGAT SAKSHI SATISH (VIJAYA)	Alcoholism a social problem
2	BHAGAT NIKHIL RAMESH (VANDANA)	Alcoholism a social problem
3	BHAGAT ROHAN MANGESH (PAVITRA)	Alcoholism a social problem
4	BHOIR ADESH CHANDRAKANT (SULOCHANA)	Alcoholism a social problem
5	BHUVAD SAYALI SANJAY (SANYUKTA)	Alcoholism a social problem
6	CHANDANE BHUSHAN PRADIP (PRAGATI)	Alcoholism a social problem
7	DANGAR OMKAR PRABHAKAR (RANJANA)	Alcoholism a social problem
8	DANGAR MITESH TUKARAM (SUREKHA)	Alcoholism a social problem
9	DANGAR VIVEK GAJANAN (ALKA)	Alcoholism a social problem
10	RAJ RAM SHI DHUMAL (RINA)	Alcoholism a social problem
11	DHUMAL SAKSHI SANDI SHI (MANDA)	communalism
12	DUBLY RAVINARAYAN CHANDRABHUSHAN (REETADEVI)	communalism
13	PRANAY PRAJWAL TULAK (PRATIKSHA)	communalism
14	GAIKAR PRAJIMESH PRAKASH (PRAGATI)	communalism
15	GAWADE SIMARAN PRASHANT (PRIYANKA)	communalism
16	GAWAND AISHWARYA GANESH (GEETA)	communalism
17	GHARAT SEJAL SANTOSH (SAMIRA)	communalism
18	GHARAT PARESH PRAMOD (PRAGATI)	communalism
19	AVANTIKA UJJAS GHARAT (MEENA)	communalism
20	KUNDAN SURYAKANT GUND DAMAYANTI (DAMAYANTI)	communalism
21	INDUKAR SHIWETA DIPAK (DIPALI)	Disability and Types of Disability
22	JAIWAL PRIYANKA SUBHASH (MANJU)	Disability and Types of Disability
23	SAHIL VINOD JANGAM (NIKITA)	Disability and Types of Disability
24	PRANAV SHANKAR KADAM (VANITA)	Disability and Types of Disability
25	AACHAL SUDHIR KARVE (NILIMA)	Disability and Types of Disability
26	KENSAYALI SUBHASH (SAKSHI)	Disability and Types of Disability
27	KOLI PRIYANSI PRADIP (PRATIMA)	Disability and Types of Disability
28	KUTHE SUMIT PRAMOD (YOGITA)	Disability and Types of Disability
29	LADGE SUYASH JAYENDRA (DEVKA)	Disability and Types of Disability
30	MALI SHIRLYAS DINESH ASHALATA (ASHALATA)	Disability and Types of Disability
31	MALI SHIRLYAS JAYWANT (JAGRUTI)	Violence against women
32	MARKANDE RUCHI RAJESH (ANAGHA)	Violence against women
33	MHATRE VILIN RAMESH (RANJANA)	Violence against women
34	MHATRE TANAVI AVINASH (APARNA)	Violence against women
35	SAYALI MAHENDRA MHATRE (VAISHALI)	Violence against women
36	YASHI MAHENDRA MHATRE (SAROJINI)	Violence against women
37	MHATRE NAYAN CHANDRAKANT (ASMITA)	Violence against women
38	MHATRE AKSHAY ARUN (ROHINI)	Violence against women
39	MHATRE AJINKYA ARUN (UJJWALA)	Violence against women
40	MHATRE HARSH SATYAWAN (SARIKA)	Violence against women
41	RUSHIKESH KISHOR MHATRE (HARSHALA)	Characteristics of Indian culture
42	HARSH RAJENDRA MHATRE (SARIKA)	Characteristics of Indian culture
43	MHATRE SUSHANTI DYANESHWAR (ANITA)	Characteristics of Indian culture
44	AYUSH NANDU MHATRE (MADHURI)	Characteristics of Indian culture
45	APURVA VIJAY MHATRE (NISHA)	Characteristics of Indian culture
46	MHATRE ANJALI SANTOSH (SUVARNA)	Characteristics of Indian culture
47	MOGAL MOHASIN RASHID (SULTANABAIG)	Characteristics of Indian culture
48	MOHITE ROHAN DILIP (DIPIKA)	Characteristics of Indian culture
49	MOKAL MAYURI VISHWANATH (BHARATI)	Characteristics of Indian culture
50	MORE DHIRAJ SACHIN SUPRIYA (SUPRIYA)	Characteristics of Indian culture
51	NAIK SAURABH SHASHIKANT (SUSHILA)	Linguistic diversity in India
52	NIRGULE SANIKA VILAS (SHOBHA)	Linguistic diversity in India
53	PAI WANKAR SHRAVANI SANDEEP (GEETA)	Linguistic diversity in India

 (C. PRINCIPAL)
 Prabhakar Patil Education Society's
 Arts, Commerce & Science College
 Veshvi - Alibag

54	PATIL GAUTAMI SANTOSH (PRAMILA)	Linguistic diversity in India
55	PATIL VAIBHAVI SHYAM (SHARADA)	Linguistic diversity in India
56	PATIL TEJRAJ RAVINDRA (RASHMI)	Linguistic diversity in India
57	PATIL PRIYAL NARESH NAMRATA (NAMRATA)	Linguistic diversity in India
58	PATIL KAIWALYA KUNDAN (PRIYA)	Linguistic diversity in India
59	PATIL KARISHMA SACHINDRA (SANIKA)	Linguistic diversity in India
60	PATIL OMKAR SURYAKANT (SARIKA)	Linguistic diversity in India
61	SHARDAY DNYANESHWAR PATIL (VRUSHALI)	Linguistic diversity in India
62	PATIL NEHA RUPESH (RASIKA)	Rural Extension
63	PATIL AJISH MANOHAR (MANISHA)	Rural Extension
64	NUPOOR JOGENDRA PATIL (SANGITA)	Rural Extension
65	PATIL KASHISH MACHHINDRA (SARIKA)	Rural Extension
66	PATIL SANKI PA KANCHAN (LATIKA)	Rural Extension
67	PATIL PRATIK PRADOSH (PRATIMA)	Rural Extension
68	NISHANT VASUDEV PATIL (VIJETA)	Rural Extension
69	PATIL PIYUSH RAJENDRA (MALATI)	Rural Extension
70	PATIL TANNVI SADANAND (SUGANDHA)	Rural Extension
71	PATIL SAKSHI GANESH (SARITA)	Rural Extension
72	PATIL SWARAJ JAGDISH (RUPALI)	AIDS - a social problem
73	PATIL ANU AJIT ASHA (ASHA)	AIDS - a social problem
74	PATIL PALLAVI UMAKANT (UJWALA)	AIDS - a social problem
75	SOHAM PRADIP PATIL (PRATIBHA)	AIDS - a social problem
76	SAURABH MANOJ PATIL (NITA)	AIDS - a social problem
77	PATIL MANASI RAJENDRA (RESHMA)	AIDS - a social problem
78	PATIL VINIT UMESH (NUTAN)	AIDS - a social problem
79	PATIL RITESH DIGAMBAR (DARSHNA)	AIDS - a social problem
80	PATIL SANIKA PRABHAKAR (PRANITA)	AIDS - a social problem
81	PATIL SHUBHAM PRAKASH (SMITA)	AIDS - a social problem
82	RATHOD SAGAR GANESH (LATA)	Multicultural Indian society
83	RATHOD AARTI NAMDEV (RUKHMINI)	Multicultural Indian society
84	RAUT ONKAR DIPAK (BHARATI)	Multicultural Indian society
85	RAUT KRANTI KIRAN (KANCHAN)	Multicultural Indian society
86	SUYASH NATHURAM ROHIFKAR (MEENA)	Multicultural Indian society
87	ROTKAR SUBODH RAMCHANDRA (VAIJAYANTI)	Multicultural Indian society
88	SAMJISKAR SAHIL RAJENDRA (POOJA)	Multicultural Indian society
89	SATHE RASIKA RAVINDRA (ROHINI)	Multicultural Indian society
90	SHASTRI SOHAM PRASAD (SUSHMA)	Multicultural Indian society
91	SUTAR BHOOMIKA VIKAS (VEDSHREE)	Multicultural Indian society
92	TEMKAR MANTHAN MAHENDRA (MANISHA)	Tolerance and its importance
93	THAKUR APURV ANIL (PUSHPA)	Tolerance and its importance
94	MADHYAMA KIRAN THAKUR (SAVITA)	Tolerance and its importance
95	THAKUR BHAKTI MADHUKAR (MEGHA)	Tolerance and its importance
96	THALE PARAS RAKESH (SARITA)	Tolerance and its importance
97	THALE SARTHAK SACHIN (ANITA)	Tolerance and its importance
98	THALE HARSH PRAMOD (SUNAINA)	Tolerance and its importance
99	THALE AKSHATA SHANKAR (ARUNA)	Tolerance and its importance
100	ULE RIDDHI PRASHANT (PRIYA)	Tolerance and its importance
101	PRAJWAL DATTATREY WADAL (GEETA)	Type of past and group
102	WATKARE SWARAJ MANOHAR (RINA)	Type of past and group
103	ZIRADKAR HARSHADA RAJENDRA (YOGITA)	Type of past and group

Prabhakar Patil Education Society's Arts, Commerce and Science College Veshvi, Alibag

Subject: Foundation Course Sem-II
Class: F.Y.B.Sc Year: 2021-22

Sr. No.	Student Name	Project Name
1	BHAGAT SAKSHI SATISH (VIJAYA)	Youth suicide - a social problem
2	BHAGAT NIKHIL RAMESH (VANDANA)	Youth suicide - a social problem
3	BHAGAT ROHAN MANGESH (PAVITRA)	Youth suicide - a social problem
4	BHOIR ADESH CHANDRAKANT (SULOCHANA)	Youth suicide - a social problem
5	BHUVAD SAYALI SANJAY (SANYUKTA)	Youth suicide - a social problem
6	CHANDANE BHUSHAN PRADIP (PRAGATI)	Youth suicide - a social problem
7	DANGAR OMKAR PRABHAKAR (RANJANA)	Youth suicide - a social problem
8	DANGAR MITESH TUKARAM (SUREKHA)	Youth suicide - a social problem
9	DANGAR VIVEK GAJANAN (ALKA)	Youth suicide - a social problem
10	RAJ RAMESH DHUMAL (RINA)	Youth suicide - a social problem
11	DHUMAL SAKSHI SANDESH (MANDA)	Privatization concept
12	DUBEY RAVINARAYAN CHANDRABHUSHAN (REETADEVI)	Privatization concept
13	PRANAY PRAJWAL FUTAK (PRAKISHA)	Privatization concept
14	GAIKAR PRAITHMESH PRAKASH (PRAGATI)	Privatization concept
15	GAWADE SIMARAN PRASHANT (PRIYANKA)	Privatization concept
16	GAWAND AISHWARYA GANESH (GEETA)	Privatization concept
17	GHARAT SEJAL SANTOSH (SAMIRA)	Privatization concept
18	GHARAT PARESH PRAMOD (PRAGATI)	Privatization concept
19	AVANTIKA ULHAS GHARAT (MEENA)	Privatization concept
20	KUNDAN SURYAKANT GUND DAMAYANTI (DAMAYANTI)	Privatization concept
21	INDULKAR SHWETA DIPAK (DIPALI)	Globalization Concept
22	JAIWAL PRIYANKA SUBHASH (MANJU)	Globalization Concept
23	SAHIL VINOD JANGAM (NIKITA)	Globalization Concept
24	PRANAV SHANKAR KADAM (VANITA)	Globalization Concept
25	AACHAL SUDHIR KARVE (NILIMA)	Globalization Concept
26	KENI SAYALI SUBHASH (SAKSHI)	Globalization Concept
27	KOLI PRIYANSI PRADIP (PRATIMA)	Globalization Concept
28	KUTHE SUMIT PRAMOD (YOGITA)	Globalization Concept
29	LADGE SUYASH JAYENDRA (DEVKA)	Globalization Concept
30	MALI SHREYAS DINESH ASHALATA (ASHALATA)	Migration - Causes and Effects
31	MALI SHREYAS JAYWANT (JAGRUTI)	Migration - Causes and Effects
32	MARKANDE RUCHI RAJESH (ANAGHA)	Migration - Causes and Effects
33	MHATRE VILIN RAMESH (RANJANA)	Migration - Causes and Effects
34	MHATRE TANAVI AVINASH (APARNA)	Migration - Causes and Effects
35	SAYALI MAHENDRA MHATRE (VAISHALI)	Migration - Causes and Effects
36	YASH MAHENDRA MHATRE (SAROJINI)	Migration - Causes and Effects
37	MHATRE NAYAN CHANDRAKANT (ASMITA)	Migration - Causes and Effects
38	MHATRE AKSHAY ARUN (ROHINI)	Migration - Causes and Effects
39	MHATRE AJINKYA ARUN (UJJWALA)	Migration - Causes and Effects
40	MHATRE HARSH SATYAWAN (SARIKA)	Migration - Causes and Effects
41	RUSHIKESH KISHOR MHATRE (HARSHALA)	Concepts of health and globalization
42	HARSH RAJENDRA MHATRE (SARIKA)	Concepts of health and globalization
43	MHATRE SUSHANT DYANESHWAR (ANITA)	Concepts of health and globalization
44	AYUSH NANDU MHATRE (MADHURI)	Concepts of health and globalization
45	APURVA VIJAY MHATRE (NISHA)	Concepts of health and globalization
46	MHATRE ANJALI SANTOSH (SUVARNA)	Concepts of health and globalization
47	MOGAL MOHASIN RASHID (SULTANABAIG)	Concepts of health and globalization
48	MOHITE ROHAN DILIP (DIPIKA)	Concepts of health and globalization
49	MOKAL MAYURI VISHWANATH (BHARATI)	Concepts of health and globalization
50	MORE DHIRAJ SACHIN SUPRIYA (SUPRIYA)	Concepts of health and globalization
51	NAIK SAURABH SHASHIKANT (SUSHILA)	Farmer suicide causes and solutions

VC-PRINCIPAL

Prabhakar Patil Education Society's
Arts, Commerce & Science College
Veshvi - Alibag

52	NIRGULE SANIKA VILAS (SHOBHA)	Farmer suicide causes and solutions
53	PAL WANKAR SHRAVANI SANDIP (GURTA)	Farmer suicide causes and solutions
54	PATIL GAUTAMI SANTOSH (PRAMI A)	Farmer suicide causes and solutions
55	PATIL VAIBHAVI SHYAM (SHARADA)	Farmer suicide causes and solutions
56	PATIL TEJRAJ RAVINDRA (RASHMI)	Farmer suicide causes and solutions
57	PATIL PRIYAL NARESH NAMRATA (NAMRATA)	Farmer suicide causes and solutions
58	PATIL KAIWALYA KUNDAN (PRIYA)	Farmer suicide causes and solutions
59	PATIL KARISHMA SACHINDRA (SANIKA)	Farmer suicide causes and solutions
60	PATIL OMKAR SURYAKANT (SARIKA)	Farmer suicide causes and solutions
61	SHARDAV DNYANESHWAR PATIL (VRUSHALI)	Violence- Definition Causes Solutions
62	PATIL NEHA RUPESH (RASIKA)	Violence- Definition Causes Solutions
63	PATIL ATISHI MANOHAR (MANISHA)	Violence- Definition Causes Solutions
64	NUPOOR JOGE NDRA PATIL (SANGHA)	Violence- Definition Causes Solutions
65	PATIL KASHISH MACHHINDRA (SARIKA)	Violence- Definition Causes Solutions
66	PATIL SANKI PA KANCHAN (LATIKA)	Violence- Definition Causes Solutions
67	PATIL PRAVIK PRADOSH (PRATIKA)	Violence- Definition Causes Solutions
68	NISHANT VASUDEJ PATIL (VIDETA)	Violence- Definition Causes Solutions
69	PATIL PIYUSH RAJENDRA (MALATI)	Violence- Definition Causes Solutions
70	PATIL TANNVI SADANAND (SUGANDHA)	Violence- Definition Causes Solutions
71	PATIL SAKSHI GANESH (SARITA)	Fundamental Rights of Indian Citizens
72	PATIL SWARAJ JAGDISH (RUPALI)	Fundamental Rights of Indian Citizens
73	PATIL ANU AJIT ASHA (ASHA)	Fundamental Rights of Indian Citizens
74	PATIL PALLAVI UMAKANT (UJWALA)	Fundamental Rights of Indian Citizens
75	SOHAM PRADIP PATIL (PRAVIBHA)	Fundamental Rights of Indian Citizens
76	SAURABH MANOJ PATIL (NITA)	Fundamental Rights of Indian Citizens
77	PATIL MANASI RAJENDRA (RESHMA)	Fundamental Rights of Indian Citizens
78	PATIL VINIT UMESH (NUTAN)	Fundamental Rights of Indian Citizens
79	PATIL RITESH DIGAMBAR (DARSHINA)	Fundamental Rights of Indian Citizens
80	PATIL SANIKA PRABHAKAR (PRANITA)	Conflict- Definition Causes Solutions
81	PATIL SHUBHAM PRAKASH (SMITA)	Conflict- Definition Causes Solutions
82	RATHOD SAGAR GANESH (LATA)	Conflict- Definition Causes Solutions
83	RATHOD AARTI NAMDEV (RUKHMINI)	Conflict- Definition Causes Solutions
84	RAUT ONKAR DIPAK (BHARATI)	Conflict- Definition Causes Solutions
85	RAUT KRANTI KIRAN (KANCHAN)	Conflict- Definition Causes Solutions
86	SUYASH NA THURAM ROHEKAR (MEENA)	Conflict- Definition Causes Solutions
87	ROTKAR SUBODH RAMCHANDRA (VAIJAYANTI)	Conflict- Definition Causes Solutions
88	SAMJISKAR SAHIL RAJENDRA (POOJA)	Conflict- Definition Causes Solutions
89	SATHE RASIKA RAVINDRA (ROHINI)	Conflict- Definition Causes Solutions
90	SHASTRI SOHAM PRASAD (SUSHMA)	Political Rights of Indian Citizens
91	SUTAR BHOOMIKA VIKAS (VEDSHREE)	Political Rights of Indian Citizens
92	TEMKAR MANTHAN MAHENDRA (MANISHA)	Political Rights of Indian Citizens
93	THAKUR APURV ANIL (PUSHPA)	Political Rights of Indian Citizens
94	MADHYAMA KIRAN THAKUR (SAVITA)	Political Rights of Indian Citizens
95	THAKUR BHAKTI MADHUKAR (MEGHA)	Political Rights of Indian Citizens
96	THALE PARAS RAKESH (SARITA)	Political Rights of Indian Citizens
97	THALE SARTHAK SACHIN (ANITA)	Political Rights of Indian Citizens
98	THALE HARSH PRAMOD (SUNAINA)	Political Rights of Indian Citizens
99	THALE AKSHATA SHANKAR (ARUNA)	Political Rights of Indian Citizens
100	ULE RIDDIHI PRASHANT (PRIYA)	Environmental degradation
101	PRAJWAL DATTATREY WADAL (GEETA)	Environmental degradation
102	WATKARE SWARAJ MANOHAR (RINA)	Environmental degradation
103	ZIRADKAR HARSHADA RAJENDRA (YOGITA)	Environmental degradation

(Signature)
 PRINCIPAL

Prabhakar Patil Education Society's
 Arts, Commerce & Science College
 Washim - Washim

Subject: Communication Skill in English Sem-I
Class: F.Y.B.A Year: 2021-22

Sr. No.	Student Name	Project Name
1	BAHIROTKAR MILIND DILIP MALATI (MALATI)	Communication Skill in English - Story Writing
2	BHAGAT TEJAS GANESH (ANITA)	Communication Skill in English - Story Writing
3	BHAGAT RUGVED DATTARAM (NITTA)	Communication Skill in English - Story Writing
4	BHAGAT AKSHATA ARUN (ANITA)	Communication Skill in English - Story Writing
5	BHAGAT SOJWALI PRAKASHI (PREKSHANI)	Communication Skill in English - Story Writing
6	BHANDARI ABHISHEK ASHOK (ASMITA)	Communication Skill in English - Story Writing
7	CHANDORKAR ANIKET SANDIP (SHUBHANGI)	Communication Skill in English - Story Writing
8	DHORE PURVA SANJAY (NAYANA)	Communication Skill in English - Story Writing
9	APRANA HARISHCHANDRA DIKE (HARSHALA)	Communication Skill in English - Story Writing
10	ERANDI PRATHMESH ASHOK (ASMITA)	Communication Skill in English - Story Writing
11	FULMALI KISHOR RAMA AHILYABAI (AHILYABAI)	Communication Skill in English - Story Writing
12	SAPNA HARISHCHANDRA GAIKAR (HARSHADA)	Communication Skill in English - Story Writing
13	RUTUJA CHANDRAKANT GAIKAWAD (CHETANA)	Communication Skill in English - Story Writing
14	GAIKAWAD HARSHI MAHESH (MANSI)	Communication Skill in English - Story Writing
15	GALA NIDHI NITIN (MEENA)	Communication Skill in English - Story Writing
16	GAWAND CHAITRALI DHANESH (TEJASWINI)	Communication Skill in English - Story Writing
17	GAWAND PARTH PRASHANT (PRIYANKA)	Communication Skill in English - Story Writing
18	GAWAND BHUMIKA AJIT (CHHAYA)	Communication Skill in English - Story Writing
19	GHARAT YASH MILIND (REKHA)	Communication Skill in English - Story Writing
20	GHARAT VEDANT KIRTIKANT (ANITA)	Communication Skill in English - Story Writing
21	SHREYASH JAGDISH GHARAT (JAGRUTI)	Communication Skill in English - Story Writing
22	GHASE PRAGATI YASHAVANT (TEJASHRI)	Communication Skill in English - Story Writing
23	GUPTA SACHIN MAHESH (GUDIYA)	Communication Skill in English - Story Writing
24	HATE ASMITA GANGARAM (PUSHPA)	Communication Skill in English - Story Writing
25	HIRVE KRUSHNA HIRAMAN (NIRMALA)	Communication Skill in English - Story Writing
26	JADHAV JAYESH ANKUSH (SANGITA)	Communication Skill in English - Story Writing
27	JOSHI AAYUSH AVINASH (ANISHA)	Communication Skill in English - Story Writing
28	KATE PRATYUSH UPENDRA (URMILA)	Communication Skill in English - Story Writing
29	KATKAR SANIKA PRAMOD (PRATIDNYA)	Communication Skill in English - Story Writing
30	HRUNAL RAVINDRA KAVALE (ASMITA)	Communication Skill in English - Story Writing
31	KAVAJI HARSHAL DIPAK (ARATI)	Communication Skill in English - Story Writing
32	TANMAY SUNIL KENI (SUGANDHA)	Communication Skill in English - Story Writing
33	KENI PRAYAL PRATAP (ASMITA)	Communication Skill in English - Story Writing
34	KHOPATKAR ADITI SUNIL (SAMITA)	Communication Skill in English - Story Writing
35	KOLI APARAJITA VIJAY (PRAMILA)	Communication Skill in English - Story Writing
36	MAGAR SUYOG SUBHASHI (SUVARNA)	Communication Skill in English - Story Writing
37	MAGAR SAKSHI MILIND (MRUDULA)	Communication Skill in English - Story Writing
38	MRUDULA JAYENDRA MALI (SAMRUDDHI)	Communication Skill in English - Story Writing
39	MALI DIKSHA DINESH (VIDYA)	Communication Skill in English - Story Writing
40	MALVI YASH SUNIL (RAJASHREE)	Communication Skill in English - Story Writing
41	MANKAR PAYAL DIPAK (DIVYA)	Communication Skill in English - Story Writing
42	MANKAR NIKESH NIVAS (NIKITA)	Communication Skill in English - Story Writing
43	PERVI PRAGATI TULSHIDAS (RADHA)	Communication Skill in English - Story Writing
44	SANIT VILAS MIHATRE (MEGHA)	Communication Skill in English - Story Writing
45	MIHATRE MITESH NARAYAN (SANGITA)	Communication Skill in English - Story Writing
46	KARAN LAXMAN MIHATRE (SUJATA)	Communication Skill in English - Story Writing
47	MIHATRE SAURABH BHAI (SUVARNA)	Communication Skill in English - Story Writing
48	ANISH DINESH MIHATRE (APARNA)	Communication Skill in English - Story Writing
49	MIHATRE PARTH DHIRUVESH (SANDHYA)	Communication Skill in English - Story Writing
50	MIHATRE AISHWARYA DEEPAK (SUJATA)	Communication Skill in English - Story Writing
51	MIHATRE SURAJ KASHINATH (LALITA)	Communication Skill in English - Story Writing
52	MIHATRE ABHIJIT VIJAY (PUSHPA)	Communication Skill in English - Story Writing

(Signature)
I/C PRINCIPAL
Prabhakar Patil Education Society's
Arts, Commerce & Science College
Veshvi - Alibag

1	MHATRE ANASHREE ASHOK (AARTI)	Communication Skill in English - Story Writing
2	MHATRE NAVELI PRADEEP (PRATIKSHA)	Communication Skill in English - Story Writing
3	MHATRE PAYAL GOPINATH (KAVITA)	Communication Skill in English - Story Writing
4	SWARUP NARESH MHATRE (UJWALA)	Communication Skill in English - Story Writing
5	MHATRE SIDDHI RAMAKANT (RAJANOGANDHA)	Communication Skill in English - Story Writing
6	MISAL VIRAJ VILAS (SUNITA)	Communication Skill in English - Story Writing
7	MOHITE VAIBHAV NARESH (NALINI)	Communication Skill in English - Story Writing
8	MOKAL KARAN ANIL (VAISHALI)	Communication Skill in English - Story Writing
9	MOKAL JAYESH PRAKESH (JAYASHRI)	Communication Skill in English - Story Writing
10	MOKAL ROHIT SUNIL (SANGITA)	Communication Skill in English - Story Writing
11	MOKAL DIWYA ANANT (SUSHIMA)	Communication Skill in English - Story Writing
12	NAGAVKAR RESHMA CHANDRAKANT (SANGITA)	Communication Skill in English - Story Writing
13	NAGAVKAR MANASI SANDIP (VANDANA)	Communication Skill in English - Story Writing
14	TARUN RAJU NAGWADEKAR (RASHMI)	Communication Skill in English - Story Writing
15	NAIK ABHISHEK AVINASH ASHVINI (ASHVINI)	Communication Skill in English - Story Writing
16	NAIK SIDDHESH DILIP (ANKITA)	Communication Skill in English - Story Writing
17	NAMIT NAYNATH NAIK (SHAKUNTALA)	Communication Skill in English - Story Writing
18	NAIK VINIT BALKRISHN (DEVYANI)	Communication Skill in English - Story Writing
19	PANVELKAR SIDDHARTI SHRIDIHAR (SARITA)	Communication Skill in English - Story Writing
20	ADITYA MADAN PATIL (SARITA)	Communication Skill in English - Story Writing
21	PATIL PRATHAMESH RAMESH (MANSI)	Communication Skill in English - Story Writing
22	PATIL RUPESH VITHOBA (VANDANA)	Communication Skill in English - Story Writing
23	PATIL VINIT JITENDRA (JYOTI)	Communication Skill in English - Story Writing
24	PATIL VIVEK RAGHUNATH (VAISALA)	Communication Skill in English - Story Writing
25	PATIL PRAJWAL NIRANJAN (ARATI)	Communication Skill in English - Story Writing
26	PATIL SAURABH SANTOSH SUNITA (SUNITA)	Communication Skill in English - Story Writing
27	PATIL ROHAN GANESH (MEGHA)	Communication Skill in English - Story Writing
28	SWAPNIL NARESH PATIL (NITA)	Communication Skill in English - Story Writing
29	TANUJA NARESH PATIL (ASMITA)	Communication Skill in English - Story Writing
30	PATIL SUDESH PARSHURAM (PRAFULLATA)	Communication Skill in English - Story Writing
31	PATIL DARSHAN SHIVDAS (SHALINI)	Communication Skill in English - Story Writing
32	PATIL ESHA VIDAY (ASMITA)	Communication Skill in English - Story Writing
33	PATIL YOGESH SHARAD (SHILA)	Communication Skill in English - Story Writing
34	PATIL SANIKA SUNIL (VARSHA)	Communication Skill in English - Story Writing
35	PATIL SWAGAT AVINASH (RUPALI)	Communication Skill in English - Story Writing
36	PATIL RIYA SATISH (SHWETA)	Communication Skill in English - Story Writing
37	PATIL SHRAVAN SHESHNATH (SHUBHANGI)	Communication Skill in English - Story Writing
38	PATIL RUCHIT RAJENDRA (RITA)	Communication Skill in English - Story Writing
39	PATIL VARUN VIJAY (ASMITA)	Communication Skill in English - Story Writing
40	PATIL MANISH JITENDRA (JAGRUTI)	Communication Skill in English - Story Writing
41	PATIL SAIRAJ MAHENDRA (MADHAVI)	Communication Skill in English - Story Writing
42	PATIL PRANAY PRASAD (POOJA)	Communication Skill in English - Story Writing
43	PATIL SANKET SUHAS (SAROJI)	Communication Skill in English - Story Writing
44	PATIL SOHAM DIGAMBER (DIKSHITA)	Communication Skill in English - Story Writing
45	ASHWIN SATISH PATIL (SHWETA)	Communication Skill in English - Story Writing
46	PATIL NISHID NAYAN (NEERA)	Communication Skill in English - Story Writing
47	PATIL KRUTIKA RAJENDRA (ANJANI)	Communication Skill in English - Story Writing
48	PATIL OMKAR MOHAN SHOBHA (SHOBHA)	Communication Skill in English - Story Writing
49	PATIL SANJANA GAJANAN (ANITA)	Communication Skill in English - Story Writing
50	PATIL SAMIDHA MARUTI (PRAMILA)	Communication Skill in English - Story Writing
51	PATIL RATNESH HEMANT (HEMANGI)	Communication Skill in English - Story Writing
52	PATIL ANIKET ANIL (KALPANA)	Communication Skill in English - Story Writing
53	PATIL PRATISH DIPAK (DIPALI)	Communication Skill in English - Story Writing
54	SUHAS MAHESH PATIL (SHITAL)	Communication Skill in English - Story Writing
55	PATIL PIYUSH PRALHAD (BHARTI)	Communication Skill in English - Story Writing
56	PATIL SWARUP SAMIR (NILAM)	Communication Skill in English - Story Writing
57	PATIL POONAM RAJENDRA (SANGITA)	Communication Skill in English - Story Writing
58	PATIL JAYA JANARDAN (BIHMA)	Communication Skill in English - Story Writing

11	PATIL RUVIK PRAVIN (DIKSHITA)	Communication Skill in English - Story Writing
12	PATIL ASAVARI SANJAY (SWATI)	Communication Skill in English - Story Writing
13	DHIRAJ GAJANAN PATIL (PRATIBHA)	Communication Skill in English - Story Writing
14	PAWSHE SHIREYA DINESH (MEGHA)	Communication Skill in English - Story Writing
15	PINGALA SAMIR PADMAKAR (GANGU)	Communication Skill in English - Story Writing
16	PRASAD NIKITA LALAN (LALITA)	Communication Skill in English - Story Writing
17	PULEKAR SIDDHI VINOD (PUJA)	Communication Skill in English - Story Writing
18	RAJAKE SUPRIYA SHANTANU (LALITA)	Communication Skill in English - Story Writing
19	RAUL SANTOSH SUNIL (SUJATA)	Communication Skill in English - Story Writing
20	RAUT BILAKTI SHAIKESH (SAYLI)	Communication Skill in English - Story Writing
21	SARDAR VINIT MAHENDRA (MAHANANDA)	Communication Skill in English - Story Writing
22	SATNAIK SHIVANI MIHIND (SUVARNA)	Communication Skill in English - Story Writing
23	BIHAVESH JAYVANT SHAHASANI (MANISHA)	Communication Skill in English - Story Writing
24	SHIKH SADDAM AZHAR (DAULATBEI)	Communication Skill in English - Story Writing
25	SORAB NAUSHAD SHAIKH (NARGIS)	Communication Skill in English - Story Writing
26	TAPASYA MOHAN SHILKE (MOHINI)	Communication Skill in English - Story Writing
27	SHINDE SWARAJ UMESH (MIKA)	Communication Skill in English - Story Writing
28	SHIRSEKAR SALONI BAI KRISHNA (VIDETA)	Communication Skill in English - Story Writing
29	SURVE SAI PRAMOD (PRATIBHA)	Communication Skill in English - Story Writing
30	SUTAR VRUNAL KISHOR (KIRTI)	Communication Skill in English - Story Writing
31	THAKUR NEHA CHANDRAKANT (MEGHA)	Communication Skill in English - Story Writing
32	RUTUJA CHANDRAKANT THAKUR (SHOBHA)	Communication Skill in English - Story Writing
33	THAKUR VIDYA YASHAWANTSING (SAROJ)	Communication Skill in English - Story Writing
34	SHIVA VINODKUMAR THAKUR (AASHADEVII)	Communication Skill in English - Story Writing
35	THAKUR SAMRUDDHI RANAKANT (REENA)	Communication Skill in English - Story Writing
36	THALE GAURAV NILESH (NILIMA)	Communication Skill in English - Story Writing
37	THALE DHANESH PRABHAKAR (PRITI)	Communication Skill in English - Story Writing
38	THALE RUTIK MAHESH (NISHA)	Communication Skill in English - Story Writing
39	THALE SIDDHARTH VILAS (JYOTSNA)	Communication Skill in English - Story Writing
40	THALE RAJ SUNIL (THALE RESHMA)	Communication Skill in English - Story Writing
41	THALE VIDYA NARESH (NEHA)	Communication Skill in English - Story Writing
42	ULDE ZAREEN SHARIQ (RIHANA)	Communication Skill in English - Story Writing
43	WADKAR RAJ GANESH (AHILYA)	Communication Skill in English - Story Writing
44	ZAWARE SAHIL GOVIND (YOGITA)	Communication Skill in English - Story Writing
45	ZAWARE SNEHA SUDAM (TULNA)	Communication Skill in English - Story Writing

[Signature]
 I/C PRINCIPAL
 Prabhakar Patil Education Society's
 Arts, Commerce & Science College
 Veshvi - Alibag

Prabhakar Patil Education Society's Arts, Commerce and Science College Veshvi, Alibag

Subject: Communication Skill in English Sem-II
Class: F.Y.B.A Year: 2021-22

Sl. No.	Student Name	Project Name
1.	BAHIRODKAR MILIND DILIP MALATI (MALATI)	Job Application - Speech, Essay, Summery Writing
2.	BHAGAT TEJAS GANESH (ANITA)	Job Application - Speech, Essay, Summery Writing
3.	BHAGAT RUGVED DATTARAM (NEETA)	Job Application - Speech, Essay, Summery Writing
4.	BHAGAT AKSHATA ARUN (ANITA)	Job Application - Speech, Essay, Summery Writing
5.	BHAGAT SOJWALI PRAKASH (PREKSHANI)	Job Application - Speech, Essay, Summery Writing
6.	BHANDARI ABHISHEK ASHOK (ASMITA)	Job Application - Speech, Essay, Summery Writing
7.	CHANDORKAR ANIKET SANDIP (SHUBHANGI)	Job Application - Speech, Essay, Summery Writing
8.	DHORE PURVA SANJAY (NAYANA)	Job Application - Speech, Essay, Summery Writing
9.	APRANA HARISHCHANDRA DIKE (HARSHALA)	Job Application - Speech, Essay, Summery Writing
10.	ERANDE PRATHMESH ASHOK (ASMITA)	Job Application - Speech, Essay, Summery Writing
11.	FULMALI KISHOR RAMA AHILYABAI (AHILYABAI)	Job Application - Speech, Essay, Summery Writing
12.	SAPNA HARISHCHANDRA GAIKAR (HARSHADA)	Job Application - Speech, Essay, Summery Writing
13.	RUTUJA CHANDRAKANT GAIKAWAD (CHETANA)	Job Application - Speech, Essay, Summery Writing
14.	GAIKWAD HARSH MAHESH (MANSI)	Job Application - Speech, Essay, Summery Writing
15.	GALA NIDHININ (MEENA)	Job Application - Speech, Essay, Summery Writing
16.	GAWAND CHAITRALI DHANESH (TEJASWINI)	Job Application - Speech, Essay, Summery Writing
17.	GAWAND PARTH PRASHANT (PRIYANKA)	Job Application - Speech, Essay, Summery Writing
18.	GAWAND BHUMIKA AJIT (CHHAYA)	Job Application - Speech, Essay, Summery Writing
19.	GHARAT YASH MILIND (REKHA)	Job Application - Speech, Essay, Summery Writing
20.	GHARAT VEDANT KIRTIKANI (ANITA)	Job Application - Speech, Essay, Summery Writing
21.	SHREYASH JAGDISH GHARAT (JAGRUTI)	Job Application - Speech, Essay, Summery Writing
22.	GHASE PRAGATI YASHAVANI (TEJASHRI)	Job Application - Speech, Essay, Summery Writing
23.	GUPTA SACHIN MAHESH (GUDIYA)	Job Application - Speech, Essay, Summery Writing
24.	HATE ASMITA GANGARAM (PUSHPA)	Job Application - Speech, Essay, Summery Writing
25.	HIRVE KRUSHNA HIRAMAN (NIRMALA)	Job Application - Speech, Essay, Summery Writing
26.	JADHAV JAYESH ANKUSH (SANGITA)	Job Application - Speech, Essay, Summery Writing
27.	JOSHI AAYUSH AVINASH (ANISHA)	Job Application - Speech, Essay, Summery Writing
28.	KATE PRATYUSH UPENDRA (URMILA)	Job Application - Speech, Essay, Summery Writing
29.	KATKAR SANIKA PRAMOD (PRATIDNYA)	Job Application - Speech, Essay, Summery Writing
30.	HRUNAL RAVINDRA KAVALE (ASMITA)	Job Application - Speech, Essay, Summery Writing
31.	KAVAJI HARSHAL DIPAK (ARATI)	Job Application - Speech, Essay, Summery Writing
32.	TANMAY SUNIL KENI (SUGANDHA)	Job Application - Speech, Essay, Summery Writing
33.	KENI PRAYAL PRATAP (ASMITA)	Job Application - Speech, Essay, Summery Writing
34.	KHOPATKAR ADITI SUNIL (SAMITA)	Job Application - Speech, Essay, Summery Writing
35.	KOLI APARAJITA VIJAY (PRAMI A)	Job Application - Speech, Essay, Summery Writing
36.	MAGAR SUYOG SUBHASHI (SUVARNA)	Job Application - Speech, Essay, Summery Writing
37.	MAGAR SAKSHI MILIND (MRUDULA)	Job Application - Speech, Essay, Summery Writing
38.	MRUDULA JAYENDRA MALI (SAMRUDDHI)	Job Application - Speech, Essay, Summery Writing
39.	MALI DIKSHA DINESH (VIDYA)	Job Application - Speech, Essay, Summery Writing
40.	MALVI YASH SUNIL (RAJASHREE)	Job Application - Speech, Essay, Summery Writing
41.	MANKAR PAYAL DIPAK (DIVYA)	Job Application - Speech, Essay, Summery Writing
42.	MANKAR NIKESH NIVAS (NIKITA)	Job Application - Speech, Essay, Summery Writing
43.	PERVI PRAGATI TULSHIDAS (RADHA)	Job Application - Speech, Essay, Summery Writing
44.	SANIT VILAS MHATRE (MEGHA)	Job Application - Speech, Essay, Summery Writing
45.	MHATRE MITESH NARAYAN (SANGITA)	Job Application - Speech, Essay, Summery Writing
46.	KARAN LAXMAN MHATRE (SUJATA)	Job Application - Speech, Essay, Summery Writing
47.	MHATRE SAURABH BHAI (SUVARNA)	Job Application - Speech, Essay, Summery Writing
48.	ANISH DINESH MHATRE (APARNA)	Job Application - Speech, Essay, Summery Writing
49.	MHATRE PARTH DHIRUVESH (SANDHYA)	Job Application - Speech, Essay, Summery Writing
50.	MHATRE AISHWARYA DEEPAK (SUJATA)	Job Application - Speech, Essay, Summery Writing
51.	MHATRE SURAJ KASHINATH (LALITA)	Job Application - Speech, Essay, Summery Writing
52.	MHATRE ABHIJIT VIJAY (PUSHPA)	Job Application - Speech, Essay, Summery Writing

[Signature]
H. PRINCIPAL

Prabhakar Patil Education Society's
Arts, Commerce & Science College
Veshvi - Alibag

MHATRE ANASHREE ASHOK (AARTI)	Job Application - Speech, Essay, Summery Writing
MHATRE NAVELI PRADEEP (PRATIKSHA)	Job Application - Speech, Essay, Summery Writing
MHATRE PAYAL GOPINATH (KAVITA)	Job Application - Speech, Essay, Summery Writing
SWARUP NARESH MHATRE (UJWALA)	Job Application - Speech, Essay, Summery Writing
MHATRE SIDDHI RAMAKANT (RAJANOGANDHA)	Job Application - Speech, Essay, Summery Writing
MISAL VIRAJ VILAS (SUNITA)	Job Application - Speech, Essay, Summery Writing
MOHITE VAIBHAV NARESH (NALINI)	Job Application - Speech, Essay, Summery Writing
MOKAL KARAN ANIL (VAISHALI)	Job Application - Speech, Essay, Summery Writing
MOKAL JAYESH PRAKESH (JAYASHRI)	Job Application - Speech, Essay, Summery Writing
MOKAL DIWYA ANANT (SUSHMA)	Job Application - Speech, Essay, Summery Writing
NAGAVKAR RESHMA CHANDRAKANT (SANGITA)	Job Application - Speech, Essay, Summery Writing
NAGAVKAR MANASI SANDIP (VANDANA)	Job Application - Speech, Essay, Summery Writing
TARUNA RAJU NAGWADEKAR (RASHMI)	Job Application - Speech, Essay, Summery Writing
NAIK ABHISHEK AVINASH ASHVINI (ASHVINI)	Job Application - Speech, Essay, Summery Writing
NAIK SIDDHESH DILIP (ANKITA)	Job Application - Speech, Essay, Summery Writing
NAMIT NAVNATH NAIK (SHAKUNTALA)	Job Application - Speech, Essay, Summery Writing
NAIK VINIT BALKRISHN (DEVYANI)	Job Application - Speech, Essay, Summery Writing
PANVELKAR SIDDHARTH SHRIDIHAR (SARITA)	Job Application - Speech, Essay, Summery Writing
ADITYA MADAN PATIL (SARITA)	Job Application - Speech, Essay, Summery Writing
PATIL PRATHAMESH RAMESH (MANSI)	Job Application - Speech, Essay, Summery Writing
PATIL RUPESH VITHOBA (VANDANA)	Job Application - Speech, Essay, Summery Writing
PATIL VINIT JITENDRA (JYOTI)	Job Application - Speech, Essay, Summery Writing
PATIL VIVEK RAGHUNATH (VATSALA)	Job Application - Speech, Essay, Summery Writing
PATIL PRAJWAL NIRANJAN (ARATI)	Job Application - Speech, Essay, Summery Writing
PATIL SAURABH SANTOSH SUNITA (SUNITA)	Job Application - Speech, Essay, Summery Writing
PATIL ROHAN GANESH (MEGHA)	Job Application - Speech, Essay, Summery Writing
SWAPNIL NARESH PATIL (NITA)	Job Application - Speech, Essay, Summery Writing
TANUJA NARESH PATIL (ASMITA)	Job Application - Speech, Essay, Summery Writing
PATIL SUDESH PARSHURAM (PRAFULLATA)	Job Application - Speech, Essay, Summery Writing
PATIL DARSHAN SHIVDAS (SHALINI)	Job Application - Speech, Essay, Summery Writing
PATIL ESHA VIJAY (ASMITA)	Job Application - Speech, Essay, Summery Writing
PATIL YOGESH SHARAD (SHILA)	Job Application - Speech, Essay, Summery Writing
PATIL SANIKA SUNIL (VARSHA)	Job Application - Speech, Essay, Summery Writing
PATIL SWAGAT AVINASH (RUPALI)	Job Application - Speech, Essay, Summery Writing
PATIL RIYA SATISH (SHWETA)	Job Application - Speech, Essay, Summery Writing
PATIL SHRAVAN SHESHNATH (SHUBHANGI)	Job Application - Speech, Essay, Summery Writing
PATIL RUCHIT RAJENDRA (RITA)	Job Application - Speech, Essay, Summery Writing
PATIL VARUN VIJAY (ASMITA)	Job Application - Speech, Essay, Summery Writing
PATIL MANISH JITENDRA (JAGRUTI)	Job Application - Speech, Essay, Summery Writing
PATIL SAIRA MAHENDRA (MADHAVI)	Job Application - Speech, Essay, Summery Writing
PATIL PRANAY PRASAD (POOJA)	Job Application - Speech, Essay, Summery Writing
PATIL SANKET SUHAS (SAROJ)	Job Application - Speech, Essay, Summery Writing
PATIL SOHAM DIGAMBER (DIKSHITA)	Job Application - Speech, Essay, Summery Writing
ASHWIN SATISH PATIL (SHWETA)	Job Application - Speech, Essay, Summery Writing
PATIL NISHID NAYAN (NETRA)	Job Application - Speech, Essay, Summery Writing
PATIL KRUTIKA RAJENDRA (ANJANI)	Job Application - Speech, Essay, Summery Writing
PATIL OMKAR MOHAN SHOBHA (SHOBHA)	Job Application - Speech, Essay, Summery Writing
PATIL SANJANA GAJANAN (ANITA)	Job Application - Speech, Essay, Summery Writing
PATIL SAMIDHA MARUTI (PRAMILA)	Job Application - Speech, Essay, Summery Writing
PATIL RATNESH HEMANT (HEMANGI)	Job Application - Speech, Essay, Summery Writing
PATIL ANIKET ANIL (KALPANA)	Job Application - Speech, Essay, Summery Writing
PATIL PRATISH DIPAK (DIPALI)	Job Application - Speech, Essay, Summery Writing
SUHAS MAHESH PATIL (SHITAL)	Job Application - Speech, Essay, Summery Writing
PATIL PIYUSH PRALHAD (BHARTI)	Job Application - Speech, Essay, Summery Writing
PATIL SWARUP SAMIR (NILAM)	Job Application - Speech, Essay, Summery Writing
PATIL POONAM RAJENDRA (SANGITA)	Job Application - Speech, Essay, Summery Writing
PATIL JAYA JANARDAN (BHIMA)	Job Application - Speech, Essay, Summery Writing

1	PATIL RUTVIK PRAVIN (DIKSHITA)	Job Application - Speech, Essay, Summer	Writing
2	PATIL ASAVARI SANJAY (SWATI)	Job Application - Speech, Essay, Summer	Writing
3	DHIRAJ GAJANAN PATIL (PRATIBHA)	Job Application - Speech, Essay, Summer	Writing
4	PAWSHE SHREYA DINESH (MEGHA)	Job Application - Speech, Essay, Summer	Writing
5	PINGALA SAMIR PADMAKAR (GANGU)	Job Application - Speech, Essay, Summer	Writing
6	PRASAD NIKITA LALAN (LALITA)	Job Application - Speech, Essay, Summer	Writing
7	PULEKAR SIDDHI VINOD (PUJA)	Job Application - Speech, Essay, Summer	Writing
8	RAJAKE SUPRIYA SHANTANU (LALITA)	Job Application - Speech, Essay, Summer	Writing
9	RAUL SANTOSH SUNIL (SUJATA)	Job Application - Speech, Essay, Summer	Writing
10	RAUT BHAKTI SHAILESH (SAYLI)	Job Application - Speech, Essay, Summer	Writing
11	SARDAR VINIT MAHENDRA (MAHANANDA)	Job Application - Speech, Essay, Summer	Writing
12	SATNAIK SHIVANI MILIND (SUVARNA)	Job Application - Speech, Essay, Summer	Writing
13	BHAVESH JAYVANT SHAHASANI (MANISHA)	Job Application - Speech, Essay, Summer	Writing
14	SHIKH SADDAM AZHAR (DAULATBEE)	Job Application - Speech, Essay, Summer	Writing
15	SORAB NAUSHAD SHAIKH (NARGIS)	Job Application - Speech, Essay, Summer	Writing
16	TAPASYA MOHAN SHELKE (MOHINI)	Job Application - Speech, Essay, Summer	Writing
17	SHINDE SWARAJ UMESH (UMIKA)	Job Application - Speech, Essay, Summer	Writing
18	SHIRSEKAR SALONI BALKRISHNA (VUETA)	Job Application - Speech, Essay, Summer	Writing
19	SURVE SAI PRAMOD (PRATIBHA)	Job Application - Speech, Essay, Summer	Writing
20	SUTAR VRUNAL KISHOR (KIRTI)	Job Application - Speech, Essay, Summer	Writing
21	THAKUR NEHA CHANDRAKANT (MEGHA)	Job Application - Speech, Essay, Summer	Writing
22	RUTUJA CHANDRAKANT THAKUR (SHOBHA)	Job Application - Speech, Essay, Summer	Writing
23	THAKUR VIDYA YASHAWANTSING (SAROJ)	Job Application - Speech, Essay, Summer	Writing
24	SHIVA VINODKUMAR THAKUR (AASHADEVII)	Job Application - Speech, Essay, Summer	Writing
25	THAKUR SAMRUDDHI RANAKANT (REENA)	Job Application - Speech, Essay, Summer	Writing
26	THALE GAURAV NILESH (NILIMA)	Job Application - Speech, Essay, Summer	Writing
27	THALE DHANESH PRABHAKAR (PRITI)	Job Application - Speech, Essay, Summer	Writing
28	THALE RUTIK MAHESH (NISHA)	Job Application - Speech, Essay, Summer	Writing
29	THALE SIDDHARTH VILAS (JYOTSNA)	Job Application - Speech, Essay, Summer	Writing
30	THALE RAJ SUNIL (THALE RESHMA)	Job Application - Speech, Essay, Summer	Writing
31	THALE VIDYA NARESH (NEHA)	Job Application - Speech, Essay, Summer	Writing
32	ULDE ZAREEN SHARIQ (REHANA)	Job Application - Speech, Essay, Summer	Writing
33	WADKAR RAJ GANESH (AHILYA)	Job Application - Speech, Essay, Summer	Writing
34	ZAWARE SAHIL GOVIND (YOGITA)	Job Application - Speech, Essay, Summer	Writing
35	ZAWARE SNEHA SUDAM (TULNA)	Job Application - Speech, Essay, Summer	Writing

 THE PRINCIPAL
 Prabhakar Patil Education Society's
 Arts, Commerce & Science College
 Veshvi - Alibag

Prabhakar Patil Education Society's Arts, Commerce and Science College Veshvi, Alibag

**Subject: Foundation Course
Class: S.Y.B.A**

**Sem-III
Year: 2021-22**

Student Name	Project Name
BAMUGADE RITIK JAYENDRA (SANGEETA)	Laws for consumer protection
BHAGAT DARSHAN VINOD (VAIBHAVI)	Laws for consumer protection
BHARGAV DIPANSHU KISANLAL (SUNITA)	Laws for consumer protection
BHITALE PRANIT PRADEEP (PRIYANKA)	Laws for consumer protection
BHOIR SHREYASH JITENDRA (ARCHANA)	Laws for consumer protection
BURANDE PRAJWAL SANTOSH (SWATI)	Laws for consumer protection
CHORAGE GEETALI JAGDISH (RASIKA)	Laws for consumer protection
DHODARE TUSHAR PRAKASH (KALPANA)	Laws for consumer protection
DHUMAL PARAS GANGADHAR (USHA)	Laws for consumer protection
DHUMAL SAMRUDDHI SANJAY (PRAMILA)	Laws for consumer protection
DSOUZA JOSHNA VINCENT (VAISHALI)	Domestic Violence Act, 2005
GADADE SAMIT GANESH (ASHA)	Domestic Violence Act, 2005
GAWAND NIDHI SANJAY (SANJANA)	Domestic Violence Act, 2005
GAWAND SAKSHI SHARAD (KAMALA)	Domestic Violence Act, 2005
GHARAT VIRAJ PRAVIN (POOJA)	Domestic Violence Act, 2005
HATMODE SAURAV SHIVAJI (SHILPA)	Domestic Violence Act, 2005
INDULKAR SUYOG SANTOSH (SUNITA)	Domestic Violence Act, 2005
JADHAV JAY DINESH (DIPALI)	Domestic Violence Act, 2005
JADHAV SHUBHAM UDAY (ROSHANA)	Domestic Violence Act, 2005
JAISWAL DEEPA KAMLESH (KUSUM)	Domestic Violence Act, 2005
JOSHI SEJAL RAMCHANDRA (RAJANI)	Objection concept and types
KUNDAL OMKAR RAVINDRA (ICHHA)	Objection concept and types
KURESHI MAHEK SAMAD (RIHANA SAMAD KURESHI)	Objection concept and types
MANE ROHIT ASHOK (ASHWINI)	Objection concept and types
MANKAR RATNESH RAMESH (RESHMA)	Objection concept and types
MHATRE TUSHANT ANANT (RAJASHRI)	Objection concept and types
MHATRE VINESH VISHWNATH (KALPANA)	Objection concept and types
MHATRE POOJA PRAVIN (PRAVINA)	Objection concept and types
MHATRE SHUBHAM SANDEEP (NALANDA SANDEEP MHAT)	Objection concept and types
SAKSHI SANJIV MHATRE (ANJALI)	Objection concept and types
MOKAL MITHUN BHAI (VANDANA)	Principles and features of science
MOKAL SAKSHI ANIL (GITANJALI)	Principles and features of science
SWAPNALI VISHNU MORE (VAISHALI)	Principles and features of science
MUJAWAR SAHIL RIYAZ (RIYA)	Principles and features of science
NAIK SAMRUDDHI SURESH (SUSHAMA)	Principles and features of science
NILKAR VAIBHAVI GANESH (JYOTI)	Principles and features of science
NIRGUDA ANIL LAXMAN (RAJI)	Principles and features of science
NIRGUDA AMOL LAXMAN (RAJI)	Principles and features of science
PALKAR PRATHAMESH DINESH (SUSHAMA)	Principles and features of science
ANJALI RANJAN PATIL (VRUSHALI RANJAN PATIL)	Principles and features of science
PATIL ROHIT RAVINDRA (MADHURI)	Linguistic and non-linguistic terminology
PATIL AADESH ASHOK (RANJEETA)	Linguistic and non-linguistic terminology
PATIL ANIKET ANANT (ARATI)	Linguistic and non-linguistic terminology
PATIL MRUNALI ATMARAM (ALKA)	Linguistic and non-linguistic terminology
PATIL KARAN KIRAN (ASHA)	Linguistic and non-linguistic terminology
PATIL SAKSHI JAGDISH (NAMRATA)	Linguistic and non-linguistic terminology
PATIL SARVESH UMESH (UTKARSHA)	Linguistic and non-linguistic terminology

(Signature)
I/C PRINCIPAL

**Prabhakar Patil Education Society's
Arts, Commerce & Science College
Veshvi - Alibag**

PATIL ROHIT RAJENDRA (RASIKA)	Linguistic and non-linguistic terminology
PATIL KRUTARTH MAHESH (SHALINI)	Linguistic and non-linguistic terminology
PATIL PRITI SANTOSH (RASIKA)	Linguistic and non-linguistic terminology
PATIL AVISHKAR SANJAY (DEVYANI)	Leadership skills
PATIL VRUSHALI RAVINDRA (MADHURI)	Leadership skills
PATIL MAYURESH KRISHNA (KAVITA)	Leadership skills
PATIL DARSHAN HARISHCHANDRA (ANITA)	Leadership skills
PATIL MAYUR PRASHANT (SUNITA)	Leadership skills
PATIL SHRADDHANT NARESH (NITA)	Leadership skills
PATIL TUSHAR LAXMAN (RASIKA)	Leadership skills
ASHLESHA SANTOSH PATIL (SUNITA)	Leadership skills
CHE TAN SUBHASH PATIL (USHA)	Leadership skills
PATIL HARSHAD NITIN (GULAB)	Leadership skills
ROHIT KIRAN PATIL (ROHINI)	Leadership skills
SUYOG SACHIN PATIL (ANITA)	Leadership skills
PATIL MANASI VIKAS (RAJSHREE)	Leadership skills
PATIL DINESH SANJAY (MUKTA)	Leadership skills
PRATHAMESH SUNIL PATIL (SULOCHANA)	Leadership skills
PATIL PRITESH PRABHAKAR (PRAJAKTA)	Leadership skills
PATIL VINAY VISHNU (VAISHNAVI)	Leadership skills
PATIL SURAJ VIDYADHAR (SUNANDA)	Leadership skills
PATIL SAKSHI SANTOSH (SUJATA)	Leadership skills
PEDHAVI ANKITA VIJAY (VIDYA)	Leadership skills
PEREKAR PRANALI RAVINDRA (BHARATI)	Barriers to effective terminology
PINGALE RUTIK HEMANT (VAISHALI)	Barriers to effective terminology
RANE HARSH VINOD (VIDYA)	Barriers to effective terminology
RANE CHAITANYA NADAKUMAR (NILAM)	Barriers to effective terminology
RASAL JAIDEEP PRADEEP (PRANALI)	Barriers to effective terminology
RAUL SANTOSH BALKRISHNA (SUNITA)	Barriers to effective terminology
RAUT VIRAJ BHALCHANDRA (BHAKTI)	Barriers to effective terminology
RUSHIKESH ASHOK RAUT (ARCHANA)	Barriers to effective terminology
RAUT JAY SARIKA (SARIKA)	Barriers to effective terminology
ROY KARAN MANOHAR (MANGAL)	Barriers to effective terminology
SALUNKE JAYDEEP KAILAS (KALPANA)	Science and superstition
SANDE PRAJYOT PANDURANG (PRATIKSHA)	Science and superstition
SHINDE UMESH MARUTI (PRABHAVATI)	Science and superstition
SURVE NIKITA EKNATH (YOGITA)	Science and superstition
THAKUR POOJA YASHWANT (SAROJ)	Science and superstition
THALE PRANAY SAKHARAM (SARITA)	Science and superstition
THALKAR SAKSHI DINESH (DIPIKA)	Science and superstition
TOPLA ADITYA MADHUKAR (MADHURI)	Science and superstition
VARTAK VINAYA VINOD VRUSHALI (VRUSHALI)	Science and superstition
VARTAK VISHAL VASANT (VARSHA)	Science and superstition
HARSHAL KAILAS VETKOLI (GEETA)	State Human Rights Commission
WALEKAR PARAS SANTOSH (SUVARNA)	State Human Rights Commission
VINIT GAJANAN ZAVRE (GEETA)	State Human Rights Commission
SURABHI SANTOSH ZAWARE (SEJAL SANTOSH ZAWARE)	State Human Rights Commission
ZENDEKAR SAHIL CHANDRASEN (MANINI)	State Human Rights Commission

Prabhakar Patil Education Society's Arts, Commerce and Science College Veshvi, Alibag

**Subject: Foundation Course
Class: S.Y.B.A**

**Sem-IV
Year: 2021-22**

No	Student Name	Project Name
	BAMUGADE RITIK JAYENDRA (SANGEETA)	consumer protection Act
	BHAGAT DARSHAN VINOD (VAIBHAVI)	consumer protection Act
	BHARGAV DIPANSHU KISANLAL (SUNITA)	consumer protection Act
	BHITALE PRANIT PRADEEP (PRIYANKA)	consumer protection Act
	BHOIR SHREYASH JITENDRA (ARCHANA)	consumer protection Act
	BURANDE PRAJWAL SANTOSH (SWATI)	consumer protection Act
	CHORAGE GEETALI JAGDISH (RASIKA)	consumer protection Act
	DHODARE TUSHAR PRAKASH (KALPANA)	consumer protection Act
	DHUMAL PARAS GANGADHAR (USHA)	consumer protection Act
	DHUMAL SAMRUDDHI SANJAY (PRAMILA)	consumer protection Act
	DSOUZA JOSHNA VINCENT (VAISHALI)	Citizen Charter Need and Purpose
	GADADE SAMIT GANESH (ASHA)	Citizen Charter Need and Purpose
	GAWAND NIDHI SANJAY (SANJANA)	Citizen Charter Need and Purpose
	GAWAND SAKSHI SHARAD (KAMALA)	Citizen Charter Need and Purpose
	GHARAT VIRAJ PRAVIN (POOJA)	Citizen Charter Need and Purpose
	HATMODE SAURAV SHIVAJI (SHILPA)	Citizen Charter Need and Purpose
	INDULKAR SU YOG SANTOSH (SUNITA)	Citizen Charter Need and Purpose
	JADHAV JAY DINESH (DIPALI)	Citizen Charter Need and Purpose
	JADHAV SHUBHAM UDAY (ROSHANA)	Citizen Charter Need and Purpose
	JAISWAL DEEPA KAMLESH (KUSUM)	Citizen Charter Need and Purpose
	JOSHI SEJAL RAMCHANDRA (RAJANI)	Biocentrism
	KUNDAL OMKAR RAVINDRA (ICHHA)	Biocentrism
	KURESHI MAHEK SAMAD (RIHANA SAMAD KURESHI)	Biocentrism
	MANE ROHIT ASHOK (ASHWINI)	Biocentrism
	MANKAR RATNESH RAMESH (RESHMA)	Biocentrism
	MHATRE TUSHANT ANANT (RAJASHRI)	Biocentrism
	MHATRE VINESH VISHWNATH (KALPANA)	Biocentrism
	MHATRE POOJA PRAVIN (PRAVINA)	Biocentrism
	MHATRE SHUBHAM SANDEEP (NALANDA SANDEEP MHATRE)	Biocentrism
	SAKSHI SANJIV MHATRE (ANJALI)	Pollution Types Causes Remedies
	MOKAL MITHUN BHAI (VANDANA)	Pollution Types Causes Remedies
	MOKAL SAKSHI ANIL (GITANJALI)	Pollution Types Causes Remedies
	SWAPNALI VISHNU MORE (VAISHALI)	Pollution Types Causes Remedies
	MUJAWAR SAHIL RIYAZ (RIYA)	Pollution Types Causes Remedies
	NAIK SAMRUDDHI SURESH (SUSHAMA)	Pollution Types Causes Remedies
	NAIKAR VAIBHAVI GANESH (JYOTI)	Pollution Types Causes Remedies
	NIRGUDA ANIL LAXMAN (RAJI)	Pollution Types Causes Remedies
	NIRGUDA AMOL LAXMAN (RAJI)	Pollution Types Causes Remedies
	PALIKAR PRATHAMESH DINESH (SUSHAMA)	Pollution Types Causes Remedies
	ANJALI RANJAN PATIL (VRUSHALI RANJAN PATIL)	Eco-Feminism
	PATIL ROHIT RAVINDRA (MADHURI)	Eco-Feminism
	PATIL AADESH ASHOK (RANJEETA)	Eco-Feminism
	PATIL ANIKET ANANT (ARATI)	Eco-Feminism
	PATIL MRUNALI ATMARAM (ALKA)	Eco-Feminism
	PATIL KARAN KIRAN (ASHA)	Eco-Feminism
	PATIL SAKSHI JAGDISH (NAMRATA)	Eco-Feminism
	PATIL SARVESH UMESH (UTKARSHA)	Eco-Feminism

HC PRINCIPAL
 Prabhakar Patil Education Society's
 Arts, Commerce & Science College
 Veshvi - Alibag

PATIL ROHIT RAJENDRA (RASIKA)	Eco-Feminism
PATIL KRUTARTH MAHESH (SHALINI)	Eco-Feminism
PATIL PRITI SANTOSH (RASIKA)	Eco-Feminism
PATIL AVISHKAR SANJAY (DEVYANI)	Deep Ecology
PATIL VRUSHALI RAVINDRA (MADHURI)	Deep Ecology
PATIL MAYURESH KRISHNA (KAVITA)	Deep Ecology
PATIL DARSHAN HARISHCHANDRA (ANITA)	Deep Ecology
PATIL MAYUR PRASHANT (SUNITA)	Deep Ecology
PATIL SHRADDHANT NARESH (NITA)	Deep Ecology
PATIL TUSHAR LAXMAN (RASIKA)	Deep Ecology
ASHLESHA SANTOSH PATIL (SUNITA)	Deep Ecology
CHETAN SUBHASH PATIL (USHA)	Deep Ecology
PATIL HARSHAD NITIN (GULAB)	Deep Ecology
ROHIT KIRAN PATIL (ROHINI)	Laser technology
SU YOG SACHIN PATIL (ANITA)	Laser technology
PATIL MANASI VIKAS (RAJSHREE)	Laser technology
PATIL DINESH SANJAY (MUKTA)	Laser technology
PRATHAMESH SUNIL PATIL (SULOCHANA)	Laser technology
PATIL PRITESH PRABHAKAR (PRAJAKTA)	Laser technology
PATIL VINAY VISHNU (VAISHNAVI)	Laser technology
PATIL SURAJ VIDYADHAR (SUNANDA)	Laser technology
PATIL SAKSHI SANTOSH (SUJATA)	Laser technology
PEDHAVI ANKITA VIJAY (VIDYA)	Laser technology
PEREKAR PRANALI RAVINDRA (BHARATI)	Global Positioning System
PINGALE RUTIK HEMANT (VAISHALI)	Global Positioning System
RANE HARSH VINOD (VIDYA)	Global Positioning System
RANE CHAITANYA NADAKUMAR (NILAM)	Global Positioning System
RASAL JAIDEEP PRADEEP (PRANALI)	Global Positioning System
RAUL SANTOSH BALKRISHNA (SUNITA)	Global Positioning System
RAUT VIRAJ BHALCHANDRA (BHAKTI)	Global Positioning System
RUSHIKESH ASHOK RAUT (ARCHANA)	Global Positioning System
RAUT JAY SARIKA (SARIKA)	Global Positioning System
ROY KARAN MANOHAR (MANGAL)	Global Positioning System
SALUNKE JAYDEEP KAILAS (KALPANA)	Cyber Crime
SANDE PRAJYOT PANDURANG (PRATIKSHA)	Cyber Crime
SHINDE UMESH MARUTI (PRABHAVATI)	Cyber Crime
SURVE NIKITA EKNATH (YOGITA)	Cyber Crime
THAKUR POOJA YASHWANT (SAROJ)	Cyber Crime
THALE PRANAY SAKHARAM (SARITA)	Cyber Crime
THALKAR SAKSHI DINESH (DHIPIKA)	Cyber Crime
TOPLE ADITYA MADHUKAR (MADHURI)	Cyber Crime
VARTAK VINAYA VINOD VRUSHALI (VRUSHALI)	Cyber Crime
VARTAK VISHAL VASANT (VARSHA)	Cyber Crime
HARSHAL KAILAS VETKOLI (GEETA)	Nano technology
WALEKAR PARAS SANTOSH (SUVARNA)	Nano technology
VINIT GAJANAN ZAVRE (GEETA)	Nano technology
SURABHI SANTOSH ZAWARE (SEJAL SANTOSH ZAWARE)	Nano technology
ZENDEKAR SAHIL CHANDRASEN (MANINI)	Nano technology

NO. PRINCIPAL
 Prabhakar Patil Education Society's
 Arts, Commerce & Science College
 Vaslivi - Alibag

Prabhakar Patil Education Society's Arts, Commerce and Science College Veshvi, Alibag

Subject: Foundation Course Sem-III
Class: S.Y.B.Com Year: 2021-22

Sr. No.	Student Name	Project Name
1	KOLI AYUSH DATTARAM (NAMRATA)	Laws for consumer protection
2	BAMUGADE OMKAR JANARDAN (SUSHILA)	Laws for consumer protection
3	BANAKAR SURKSHA SUDAM (JAYAWANTI)	Laws for consumer protection
4	BANDAL SIDDHI SANTOSH (CHARU)	Laws for consumer protection
5	BATE SHUBHAM VINOD (VIDYA)	Laws for consumer protection
6	BHAGAT MIRAJ SANDIP (ASHA)	Laws for consumer protection
7	BHAGAT RUTU PRAMOD (PRAMODINI)	Laws for consumer protection
8	BHINGARDE DHIRAJ MOHAN (MALTI)	Laws for consumer protection
9	BHOIR SIMRAN JANARDAN (MANISHA)	Laws for consumer protection
10	RAJ PARSHURAM BHOIR (RESHMA)	Laws for consumer protection
11	BHURE AKSHAY DEEPAK (BHARTI)	Domestic Violence Act - 2005
12	BIRJE AAKASH SANDIP (SANGITA)	Domestic Violence Act - 2005
13	BONDEKAR NIRAJ MANGESH (MONALI)	Domestic Violence Act - 2005
14	DHARVE RAJ ANIL (DARSHNA)	Domestic Violence Act - 2005
15	DHOLE SUSHIL MAYUR (BHAVANA)	Domestic Violence Act - 2005
16	VANASHREE MADHUKAR DHONGDE (SUNITA)	Domestic Violence Act - 2005
17	DIVEKAR JAYESH PRASHANT (PRAVINA)	Domestic Violence Act - 2005
18	GAIKAR SUSHMITA SURESH (SUNITA)	Domestic Violence Act - 2005
19	GAIKWAD SHRI YAS SHRIKANT (SHRADDHA)	Domestic Violence Act - 2005
20	JANHAVI JAYWANT GAVAND (MANISHA)	Objection concept and types
21	GAVANKAR KARINA RAMESH (RASIKA)	Objection concept and types
22	SAHIL RAMESH GAWADE (KALPANA)	Objection concept and types
23	GAWADE JATIN JITENDRA (JYOTI)	Objection concept and types
24	GHARAT RU TUJA JITENDRA (SANGITA)	Objection concept and types
25	SAHIL SHARAD GHARAT (ASMITA)	Objection concept and types
26	GHARAT SAKSHI SANDIP (SUVIDHA)	Objection concept and types
27	GHOGLE ROHAN RAVINDRA (RUCHITA)	Objection concept and types
28	GOTAWADE BHAVESH SANDIP (SANCHITA)	Objection concept and types
29	GOTAWADE SUPRIYA ASHOK (SUSHAMA)	Objection concept and types
30	HOLIKERI SHWETA RAVINDRA (REKHA)	Principles and features of science
31	PRANAV SANJAY INDULKAR (SANJANA)	Principles and features of science
32	JADHAV PRATIKA NILESH (NAMARATA)	Principles and features of science
33	JAITU BHARGAV DINESH (DIVYATA)	Principles and features of science
34	JAWALE MANIHAN SANTOSH (KAVITA)	Principles and features of science
35	JOSHI PRADNYA VINAYAK (UJJWALA)	Principles and features of science
36	KADAVE KIRTI SANJAY (PAVITRA)	Principles and features of science
37	KARALKAR POONAM VILAS (NAINA)	Principles and features of science
38	KAWALE GAURI VINOD (SHITAL)	Principles and features of science
39	KHEDEKAR VIKRANT JITENDRA (PRIYANKA)	Principles and features of science
40	KHEDEKAR SOHAM MINIL (NILIMA)	Linguistic and non-linguistic terminology
41	KUMAWAT ANIL OMPRAKASH (SUSHILA)	Linguistic and non-linguistic terminology
42	SEJAL PRAKASH LAD (PRAGATI)	Linguistic and non-linguistic terminology
43	LODIKHAN VEDANT NARENDRA NANDINI (NANDINI)	Linguistic and non-linguistic terminology
44	MALEKAR PRAJWAL ANIRUDHA (APARNA)	Linguistic and non-linguistic terminology
45	MANDAVKAR KEDAR AJAY (AARTI)	Linguistic and non-linguistic terminology
46	MANDHARE SHREYAS JIVAN (CHHAYA)	Linguistic and non-linguistic terminology
47	MANE SANIKA MILIND (MANASI)	Linguistic and non-linguistic terminology
48	MANKAR TEJAS PRAVIN ROHINI (ROHINI)	Linguistic and non-linguistic terminology
49	MATKAR SANIKA SANTOSH (SHEETAL)	Linguistic and non-linguistic terminology
50	MHATRE ABHJEET MANOHAR (VANITA)	Leadership skills
51	MHATRE CHAITALI SATISH (SADHNA)	Leadership skills
52	MHATRE KEVIN SATISH (MOHINI)	

I/C PRINCIPAL
Prabhakar Patil Education Society's
Arts, Commerce & Science College
Veshvi - Alibag

53	MHATRE DARPAN MAHESH (GEETA)	Leadership skills
54	MHATRE SAMRUDDHI ADESH (VRINDA)	Leadership skills
55	PAYAL RAJENDRA MHATRE (SANGITA)	Leadership skills
56	MHATRE SAKSHI SANDESH (SANGITA)	Leadership skills
57	MOHNAK NANDINI SANTOSH (PRABHAVATI)	Leadership skills
58	MORE ABHIJEET SANTOSH (MANISHA)	Leadership skills
59	NAKHAWA SHASHWATI DATTA (KARUNA)	Leadership skills
60	KALE NAKUL GANESH (GEETA)	Leadership skills
61	NILANGE SAKSHI SHRIMANT (KASTURI)	Leadership skills
62	NISHAD ROHIT HARISHCHANDRA (SHAKUNTALA)	Leadership skills
63	PATANKAR SUMIT SANTOSH (SAMIKSHA)	Leadership skills
64	PATIL BHUMIKA DNYANESHWAR (MITALI)	Leadership skills
65	PATIL JITESH VISHWAS (VISHAKHA)	Leadership skills
66	PIYUSH MAHENDRA PATIL (SUSHILA)	Leadership skills
67	HARSHALI JAYDIP PATIL (PRANALI)	Leadership skills
68	PATIL SHWETA GAJENDRA (VAIJAYANTI)	Leadership skills
69	PATIL PUJA MOHAN (ANITA)	Leadership skills
70	PATIL GAURAV DATTA TREY JAYASHRI (JAYASHRI)	Leadership skills
71	PATIL PRAJYOT NANDKUMAR (NIKITA)	Barriers to effective terminology
72	PATIL BHAVESH ADINATH (DAYA)	Barriers to effective terminology
73	PATIL MAYUR SHANKAR (RAJANI)	Barriers to effective terminology
74	PATIL PURVA RAJENDRA (REKHA)	Barriers to effective terminology
75	PATIL VEDANT NARAYAN (DHANASHRI)	Barriers to effective terminology
76	PATIL YASH ABHINESH (AMRUTA)	Barriers to effective terminology
77	PATIL SIDDHANSHU VINOD (MILKA)	Barriers to effective terminology
78	ASHWIN MANGESH PATIL (SARITA)	Barriers to effective terminology
79	PATIL NIHALI SANTOSH (SANDHAY)	Barriers to effective terminology
80	TANVI CHANDRASHEKHAR PATIL (MANISHA)	Barriers to effective terminology
81	PATIL TEJAS JAYENDRA (KALYANI)	Science and superstition
82	PATIL PRIYESH MARUTI (UJWALA)	Science and superstition
83	PHALKE NEHARIKA DINESH (DIPTI)	Science and superstition
84	PINGALA HARISH SOMA (SAKHU)	Science and superstition
85	PUGAONKAR ANKITA PANDURANG (DEEPA)	Science and superstition
86	PUGAONKAR SAHIL NARAYAN (SHARADA)	Science and superstition
87	RANE DARSHAN DIPAK (DIPALI)	Science and superstition
88	RIKAME ASHWIN ASHOK (AASHANKA)	Science and superstition
89	ROGE PRANESH KISHOR (SUVARNA)	Science and superstition
90	GAURI GANGARAM SAKPAL (ASHWINI)	Science and superstition
91	NIKHIL UMESH SALUNKHE (UJWATI)	State Human Rights Commission
92	SATOTE DEV DHARMEDRA (VAISHALI)	State Human Rights Commission
93	SAYYED TAHURA NAVID (FARUKA)	State Human Rights Commission
94	SHAH AMIRHUSEN IBRAR (AFSANA)	State Human Rights Commission
95	SHARMA YOGESH JAGDISH PADMA (PADMA)	State Human Rights Commission
96	SHEDGE DIVYA CHANDRAKANT (NANDA)	Laws for consumer protection
97	SHELKE TEJAS SHEKHAR (CHITRA)	Laws for consumer protection
98	SING ANURAG JALESHWAR (HOSHILA)	Laws for consumer protection
99	SURWASE MADHUSUDAN MARUTIRAV (NIRMALA)	Laws for consumer protection
100	AKSHATA SANTOSH SUTAR (MANISHA)	Laws for consumer protection
101	TAMBADKAR RUTUJA PRADIP (PRAJAKTA)	Laws for consumer protection
102	TARE CHINMAY MANJUNATH (AVINDA)	Laws for consumer protection
103	THAKUR BHUMIKA GURUNATH (VASANTI)	Laws for consumer protection
104	THAKUR SANIKA AJAY (UJWALA)	Laws for consumer protection
105	THAKUR SUMIT SUNIL (RESHMA)	Laws for consumer protection
106	THAKUR SUPRIYA ANANT (AHLIYA)	Domestic Violence Act - 2005
107	MAHESH BHAGWAN THAKUR (MANISHA)	Domestic Violence Act - 2005
108	THAKUR JUEL JAGADISH (JYOTI)	Domestic Violence Act - 2005
109	THALE MANISH MANOJ (SANGITA)	Domestic Violence Act - 2005
110	TURE ROHAN CHANDRAKANT (NIRMALA)	Domestic Violence Act - 2005

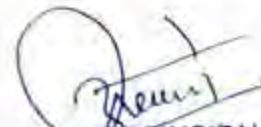

Prabhakar Patil Education Society's Arts, Commerce and Science College Veshvi, Alibag

**Subject: Foundation Course Sem-IV
Class: S.Y.B.Com Year: 2021-22**

Sr. No.	Student Name	Project Name
1	KOLI AYUSH DATTARAM (NAMRATA)	consumer protection Acts
2	BAMUGADE OMKAR JANARDAN (SUSHILA)	consumer protection Acts
3	BANAKAR SURKSHA SUDAM (JAYAWANTI)	consumer protection Acts
4	BANDAL SIDDHI SANTOSH (CHARU)	consumer protection Acts
5	BATE SHUBHAM VINOD (VIDYA)	consumer protection Acts
6	BHAGAT MIRAJ SANDIP (ASHA)	consumer protection Acts
7	BHAGAT RUTU PRAMOD (PRAMODINI)	consumer protection Acts
8	BHINGARDE DHIRAJ MOHAN (MALTI)	consumer protection Acts
9	BHOIR SIMRAN JANARDAN (MANISHA)	consumer protection Acts
10	RAJ PARSHURAM BHOIR (RESHMA)	consumer protection Acts
11	BHURE AKSHAY DEEPAK (BHARTI)	Citizen Charter - Need and Purpose
12	BIRJE AAKASH SANDIP (SANGITA)	Citizen Charter - Need and Purpose
13	BONDEKAR NIRAJ MANGESH (MONALI)	Citizen Charter - Need and Purpose
14	DHARVE RAJ ANIL (DARSHNA)	Citizen Charter - Need and Purpose
15	DHOLE SUSHIL MAYUR (BHAVANA)	Citizen Charter - Need and Purpose
16	VANASHREE MADHUKAR DHONGDE (SUNITA)	Citizen Charter - Need and Purpose
17	DIVEKAR JAYESH PRASHANT (PRAVINA)	Citizen Charter - Need and Purpose
18	GAIKAR SUSHMITA SURESH (SUNITA)	Citizen Charter - Need and Purpose
19	GAIKWAD SHREYAS SHRIKANT (SHRADDHA)	Citizen Charter - Need and Purpose
20	JANHAVI JAYWANT GAVAND (MANISHA)	Citizen Charter - Need and Purpose
21	GAVANKAR KARINA RAMESH (RASIKA)	Biocentrism
22	SAHIL RAMESH GAWADE (KALPANA)	Biocentrism
23	GAWADE JATIN JITENDRA (JYOTI)	Biocentrism
24	GHARAT RUTUJA JITENDRA (SANGITA)	Biocentrism
25	SAHIL SHARAD GHARAT (ASMITA)	Biocentrism
26	GHARAT SAKSHI SANDIP (SUVIDHA)	Biocentrism
27	GHOGLER ROHAN RAVINDRA (RUCHITA)	Biocentrism
28	GOTAWADE BHAVESH SANDIP (SANCHITA)	Biocentrism
29	GOTAWADE SUPRIYA ASHOK (SUSHAMA)	Biocentrism
30	HOLIKERI SIHWETA RAVINDRA (REKHA)	Pollution - Types, Causes, Remedies
31	PRANAV SANJAY INDULKAR (SANJANA)	Pollution - Types, Causes, Remedies
32	JADHAV PRATIKA NILESH (NAMARATA)	Pollution - Types, Causes, Remedies
33	JAITU BHARGAV DINESH (DIVYATA)	Pollution - Types, Causes, Remedies
34	JAWALE MANTHAN SANTOSH (KAVITA)	Pollution - Types, Causes, Remedies
35	JOSHI PRADNYA VINAYAK (UJJWALA)	Pollution - Types, Causes, Remedies
36	KADAVE KIRTI SANJAY (PAVITRA)	Pollution - Types, Causes, Remedies
37	KARALKAR POONAM VILAS (NAINA)	Pollution - Types, Causes, Remedies
38	KAWALE GAURI VINOD (SHITAL)	Pollution - Types, Causes, Remedies
39	KHEDEKAR VIKRANT JITENDRA (PRIYANKA)	Pollution - Types, Causes, Remedies
40	KHEDEKAR SOHAM MINIL (NILIMA)	Eco-Feminism
41	KUMAWAT ANIL OMPRAKASH (SUSHILA)	Eco-Feminism
42	SEJAL PRAKASH LAD (PRAGATI)	Eco-Feminism
43	LODIKHAN VEDANT NARENDRA NANDINI (NANDINI)	Eco-Feminism
44	MALEKAR PRAJWAL ANIRUDHA (APARNA)	Eco-Feminism
45	MANDAVKAR KEDAR AJAY (AARTI)	Eco-Feminism
46	MANDHARE SHREYAS JIVAN (CHHAYA)	Eco-Feminism
47	MANE SANIKA MILIND (MANASI)	Eco-Feminism
48	MANKAR TEJAS PRAVIN ROHINI (ROHINI)	Eco-Feminism
49	MANKAR SANIKA SANTOSH (SHEETAL)	Eco-Feminism
50	MHATRE ABHIJEET MANOHAR (VANITA)	Deep Ecology - Definition and Principles
51	MHATRE CHAITALI SATISH (SADHNA)	Deep Ecology - Definition and Principles
52	MHATRE KEVIN SATISH (MOHINI)	Deep Ecology - Definition and Principles

HC PRINCIPAL
 Prabhakar Patil Education Society's
 Arts, Commerce & Science College
 Veshvi, Alibag

	MHATRE DARPAN MAHESH (GEETA)	Deep Ecology - Definition and Principles
	MHATRE SAMRUDDHI ADESH (VRINDA)	Deep Ecology - Definition and Principles
	PAYAL RAJENDRA MHATRE (SANGITA)	Deep Ecology - Definition and Principles
	MHATRE SAKSHI SANDESH (SANGITA)	Deep Ecology - Definition and Principles
	MOHNAK NANDINI SANTOSH (PRABHAVATI)	Deep Ecology - Definition and Principles
	MORE ABHIJEET SANTOSH (MANISHA)	Deep Ecology - Definition and Principles
	NAKHAWA SHASHWATI DATTA (KARUNA)	Deep Ecology - Definition and Principles
	KALE NAKUL GANESH (GEETA)	Deep Ecology - Definition and Principles
	NILANGE SAKSHI SHRIMANT (KASTURI)	Laser technology
	NISHAD ROHIT HARISHCHANDRA (SHAKUNTALA)	Laser technology
	PATANKAR SUMIT SANTOSH (SAMIKSHA)	Laser technology
	PATIL BHUMIKA DNYANESHWAR (MITALI)	Laser technology
	PATIL JITESH VISHWAS (VISHAKHA)	Laser technology
	PIYUSH MAHENDRA PATIL (SUSHILA)	Laser technology
	HARSHALI JAYDIP PATIL (PRANALI)	Laser technology
	PATIL SHWETA GAJENDRA (VAIJAYANTI)	Laser technology
	PATIL PUJA MOHAN (ANITA)	Laser technology
	PATIL GAURAV DATTATREY JAYASHRI (JAYASHRI)	Laser technology
	PATIL PRAJYOT NANDKUMAR (NIKITA)	Global Positioning System
	PATIL BHAVESH ADINATH (DAYA)	Global Positioning System
	PATIL MAYUR SHANKAR (RAJANI)	Global Positioning System
	PATIL PURVA RAJENDRA (REKHA)	Global Positioning System
	PATIL VEDANT NARAYAN (DHANASHRI)	Global Positioning System
	PATIL YASH ABHINESH (AMRUTA)	Global Positioning System
	PATIL SIDDHIANSHU VINOD (MILKA)	Global Positioning System
	ASHWIN MANGESH PATIL (SARITA)	Global Positioning System
	PATIL NIHALI SANTOSH (SANDHAY)	Global Positioning System
	TANVI CHANDRASHEKHAR PATIL (MANISHA)	Global Positioning System
	PATIL TEJAS JAYENDRA (KALYANI)	Cyber Crime - Definition, Types
	PATIL PRIYESH MARUTI (UJWALA)	Cyber Crime - Definition, Types
	PHALKE NEHARIKA DINESH (DIPTI)	Cyber Crime - Definition, Types
	PINGALA HARISH SOMA (SAKHU)	Cyber Crime - Definition, Types
	PUGAONKAR ANKITA PANDURANG (DEEPA)	Cyber Crime - Definition, Types
	PUGAONKAR SAHIL NARAYAN (SHARADA)	Cyber Crime - Definition, Types
	RANE DARSHAN DIPAK (DIPALI)	Cyber Crime - Definition, Types
	RIKAME ASHWIN ASHOK (AASHANKA)	Cyber Crime - Definition, Types
	ROGE PRANESH KISHOR (SUVARNA)	Cyber Crime - Definition, Types
	GAURI GANGARAM SAKPAL (ASHWINI)	Cyber Crime - Definition, Types
	NIKHIL UMESH SALUNKHE (UJWATI)	Nano technology
	SATOTE DEV DHARMEDRA (VAISHALI)	Nano technology
	SAYYED TAHURA NAVID (FARUKA)	Nano technology
	SHAH AMIRHUSEN IBRAR (AFSANA)	Nano technology
	SHARMA YOGESH JAGDISH PADMA (PADMA)	consumer protection Acts
	SHEDGE DIVYA CHANDRAKANT (NANDA)	consumer protection Acts
	SHELKE TEJAS SHEKHAR (CHITRA)	consumer protection Acts
	SING ANURAG JALESHWAR (HOSHILA)	consumer protection Acts
	SURWASE MADHUSUDAN MARUTIRAV (NIRMALA)	consumer protection Acts
	AKSHATA SANTOSH SUTAR (MANISHA)	consumer protection Acts
	TAMBADKAR RUTUJA PRADIP (PRAJAKTA)	consumer protection Acts
	TARE CHINMAY MANJUNATH (AVINDA)	consumer protection Acts
	THAKUR BHUMIKA GURUNATH (VASANTI)	consumer protection Acts
	THAKUR SANIKA AJAY (UJWALA)	consumer protection Acts
	THAKUR SUMIT SUNIL (RESHMA)	consumer protection Acts
	THAKUR SUPRIYA ANANT (AHILYA)	Citizen Charter - Need and Purpose
	MAHESH BHAGWAN THAKUR (MANISHA)	Citizen Charter - Need and Purpose
	THAKUR JUELI JAGADISH (JYOTI)	Citizen Charter - Need and Purpose
	THALE MANISH MANOJ (SANGITA)	Citizen Charter - Need and Purpose
	TURE ROHAN CHANDRAKANT (NIRMALA)	consumer protection Acts

Principal
Arts College

Prabhakar Patil Education Society's Arts, Commerce and Science College Veshvi, Alibag

**Subject: Foundation Course
Class: S.Y.B.Sc**

**Sem-III
Year: 2021-22**

Sl. No.	Student Name	Project Name
01	ALI SANA MOHAMMAD SABIR (PARWEN)	Laws for consumer protection
02	BHAVIK SANTOSH AMBERKAR (SHUBHADA)	Laws for consumer protection
03	ASAD MOHAMADHANIF AUSEKAR (YASMEEN)	Laws for consumer protection
04	BANA RUGVED ASHOK (ASHA)	Laws for consumer protection
05	BHAGAT PRIT MANGESH (SHUBHANGI)	Laws for consumer protection
06	BHAGAT DEVENDRA DILIP (DIPALI)	Laws for consumer protection
07	BHAGYESH VIKAS BHAGAT (KESHAR)	Laws for consumer protection
08	BHOIR PURVA BALIRAM (SUSHMA)	Laws for consumer protection
09	BIRJE SURAJ SUKHANAND (SUKAKSHA)	Laws for consumer protection
10	CHANDANE JAY DIPAK (JYOTI)	Laws for consumer protection
11	CHAVAN SAHIL MAHESH (MANISHA)	Domestic Violence Act - 2005
12	CHAVAN SEJAL RAVINDRA (MADHURI)	Domestic Violence Act - 2005
13	CHOGALE SAI VIJAY (DIPALI)	Domestic Violence Act - 2005
14	KASHMITA RAVINDRA CHORAGHE (REKHA)	Domestic Violence Act - 2005
15	DANGAR JITI SHIVASANT (MANJULA)	Domestic Violence Act - 2005
16	GAIKWAD RUTUJA VILAS (VIDYA)	Domestic Violence Act - 2005
17	VAISHNAVI VIRENDRA GAMBHIR (VRUSHALI)	Domestic Violence Act - 2005
18	MAYUR MAHESH GARUD (MANISHA)	Domestic Violence Act - 2005
19	GAVAND JAY SANJAY (SAMPADA)	Domestic Violence Act - 2005
20	GAWAND BHUSHAN SUNIL (GELTA)	Domestic Violence Act - 2005
21	GU'DADE PRACHI VASANT (VIJAYA)	Domestic Violence Act - 2005
22	SANYUKTA SACHIN HAJARI (SANJANA)	Domestic Violence Act - 2005
23	KALYANI SIDDHANT JADHAV (RENUKA)	Domestic Violence Act - 2005
24	JATIL SUPRAJ JAGDISH (KARUNA)	Domestic Violence Act - 2005
25	JATIL SUYASH MANIRAM (ANITA)	Domestic Violence Act - 2005
26	JAMKAR JAY MAHESH (MADHVI)	Domestic Violence Act - 2005
27	JUKAR FARHA SALIM (FAIMIDA)	Domestic Violence Act - 2005
28	KADAM SAMRUDDHI SANDIP (SAMPADA)	Domestic Violence Act - 2005
29	KAWALE SAYUJATA VINOD (SAMIKSHA)	Domestic Violence Act - 2005
30	KHANDARE NISHA BHIMRAO (KAVITA)	Domestic Violence Act - 2005
31	KIRKHUSHI SANDEEP (SANJANA)	Principles and features of science
32	KOLIMAYURI AKHAMA (MILKA)	Principles and features of science
33	KORI SUNIL RAMJILAL (PANDEVI)	Principles and features of science
34	NIKHIL CHINTAMANI KULABKAR (NANDA)	Principles and features of science
35	LOHAR SAHIL SUNIL (BHARATI)	Principles and features of science
36	MAHESH MANE (NANDA MANE)	Principles and features of science
37	MAYEKAR SAKSHI SAMEER SAMIKSHA (SAMIKSHA)	Principles and features of science
38	MHATRE SIDDHANT ANIL (SNEHAL)	Principles and features of science
39	MHATRE SAHIL DATTATRAY (RASIKA)	Principles and features of science
40	MHATRE AISHWARYA ANIL (ANKITA)	Principles and features of science
41	MHATRE POOJA SANTOSH (SUVARNA)	Disaster - Effect on Human Life
42	MHATRE JAYESH PRAKASH (SHARMILA)	Disaster - Effect on Human Life
43	MHATRE PRANJALI SANTOSH (SANCHITA SANTOSH)	Disaster - Effect on Human Life
44	MHATRE AYUSH RAJENDRA (RUPALI)	Disaster - Effect on Human Life
45	MHATRE MANASI NAVIN (NITA)	Disaster - Effect on Human Life
46	MHATRE HARSH DEEPAK (AARTI)	Disaster - Effect on Human Life
47	VAISHNAVI PRAFULLA MHATRE (ARCHANA)	Disaster - Effect on Human Life
48	MHATRE CHINMAY RAMESH (JYOTI)	Disaster - Effect on Human Life
49	MHATRE SANATEJ NARESH (NIKITA)	Disaster - Effect on Human Life
50	MHATRE AKANKSHA PANDURANG (SHARAYU)	Disaster - Effect on Human Life
51	MISAL VIRAJ NANDKUMAR (VAISHALI)	Human Right - Schedule Cast & Schedule

HC PRINCIPAL
 Prabhakar Patil Education Society's
 Arts, Commerce & Science College
 Veshvi, Alibag

MOHITE NAYAN RAMESH (RASHMI)	Human Right - Schedule Cast & Schedule Tribe
MULEY MOHANISH MILIN (SUSHMA)	Human Right - Schedule Cast & Schedule Tribe
OVHAL AYUSH ARVIND (ANKITA)	Human Right - Schedule Cast & Schedule Tribe
SANDEEP PAL (MAINA KUNVAR)	Human Right - Schedule Cast & Schedule Tribe
PATHAN MARIYA HAMID (MARIYAM)	Human Right - Schedule Cast & Schedule Tribe
PATHAN MUNIF MUKHTAR (NAFISA)	Human Right - Schedule Cast & Schedule Tribe
PATIL JAY ARUN (ARPANA)	Human Right - Schedule Cast & Schedule Tribe
PATIL GIRISH PRADOSH (PRATIMA)	Human Right - Schedule Cast & Schedule Tribe
PATIL SUYOG HARISHCHANDRA (BHAVANA)	Human Right - Schedule Cast & Schedule Tribe
PRIYANKA RAVINDRA PATIL (JAYA PATIL)	Leadership skills
ROHIT RAMESH PATIL (SUJATA)	Leadership skills
PATIL MANASI KALENDRA (SUNITA)	Leadership skills
PATIL JAY NARENDRA (NAYANA)	Leadership skills
PATIL MANAS NARESH (MINAKSHI)	Leadership skills
PRATHAMESH GAJANAN PATIL (PRATIBHA)	Leadership skills
PATIL TEJAS RAVIKANT (SUJATA PATIL)	Leadership skills
PATIL SAHIL DILIP (PRAGATI)	Leadership skills
NISHIKA PRASHANT PATIL (YOGITA)	Leadership skills
BIPASHA NARESH PATIL (SINDHU)	Barriers to effective terminology
PATIL DEEP SACHIN (UJJWALA)	Barriers to effective terminology
PATIL VIDIT VILAS (VIDYA)	Barriers to effective terminology
PATIL SAKSHI SUDHIR (USHA)	Barriers to effective terminology
YATIN BHAGWAN PATIL (MADHURI)	Barriers to effective terminology
PATIL RAKHI VIKAS (RAJSHREE)	Barriers to effective terminology
RAJ VILAS PATIL (VEENA)	Barriers to effective terminology
TEJAS MURLIDHAR PATIL (RANJITA)	Barriers to effective terminology
PATIL ADITI NARENDRA (NALINI)	Barriers to effective terminology
PATIL BHAVESH PRAMOD (PRACHI)	Barriers to effective terminology
PATIL AADARSH RAJENDRA (LALITA)	Science and superstition
PATIL GAYATRI VIJAY (UTTARA)	Science and superstition
PATIL DIVYA SANTOSH (BHARTI)	Science and superstition
PATIL DIVYA JITENDRA (SUJATA)	Science and superstition
PATIL AYUSHA ANIL (MADHURI)	Science and superstition
SEJAL SANJAY PATIL (RAJANI)	Science and superstition
PATIL SWAPNALI NITIN (VAIJAYANTI)	Science and superstition
PATIL PRANIT MANGESH (TAI)	Science and superstition
PINGALE TANMAYEE ARUN (HEMA)	Science and superstition
BHAVIK HANUMANT PINGALE (SUMATI)	Science and superstition
QURESHI ARSALAN GULAN (AFROZ QURESHI)	State Human Rights Commission
RAUT ANUJA PRAFULLA (NEETA)	State Human Rights Commission
SAKHARKAR RUTUJA RUSHIKESH (VANITA)	State Human Rights Commission
SHAH SALMAN GARIBULLAH (MINNA TUNNISHA)	State Human Rights Commission
SHELKE TEJAS RAVINDRA (RACHANA)	State Human Rights Commission
SHEVADE YASH VINAYAK (VISHAKHA)	Barriers to effective terminology
SAKSHI DATTA SHINDE (CHAYA)	Barriers to effective terminology
SHRIWARDHANKAR SAKSHI SANJAY (SANJIVANI)	Barriers to effective terminology
DALVI SHUBHAM PRAMOD (PRADNYA)	Barriers to effective terminology
SONAVALE TANVI SUBHASH (SAMIKSHA)	Barriers to effective terminology
SURVE ADITYA RAJESH (VAISHNAVI)	Barriers to effective terminology
TANDEL SHRUTI SUBHASH (SHUBHANGI)	Barriers to effective terminology
THAKUR OMKAR JAYESH (JAYASHRI)	Barriers to effective terminology
SUVIDHA MURALIDHAR THALE (SUREKHA)	Barriers to effective terminology
MANSI MURLIDHAR THALE (SUREKHA)	Barriers to effective terminology
TOLKAR OMKAR BHASKAR (POOJA)	Science and superstition
VARTAK SAHARSH GANESH (PRITI)	Science and superstition
WADEKAR SIDDHI MILIND (MANDIRA)	Science and superstition

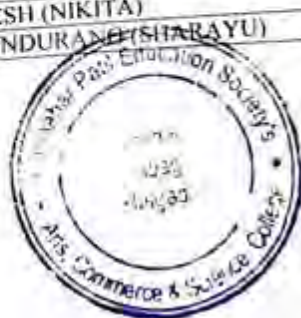

Prabhakar Patil Education Society's Arts, Commerce and Science College Veshvi, Alibag

**Subject: Foundation Course
Class: S.Y.B.Sc**

**Sem-IV
Year: 2021-22**

Student Name	Project Name
ALI SANA MOHAMMAD SABIR (PARWEN)	Deep Ecology - Definition and Purpose
BHAVIK SANTOSH AMBERKAR (SHUBHADA)	Deep Ecology - Definition and Purpose
ASAD MOHAMADHANIF AUSEKAR (YASMEEN)	Deep Ecology - Definition and Purpose
BANA RUGVED ASHOK (ASHA)	Deep Ecology - Definition and Purpose
BHAGAT PRIT MANGESH (SHUBHANGI)	Deep Ecology - Definition and Purpose
BHAGAT DEVENDRA DILIP (DIPALI)	Deep Ecology - Definition and Purpose
BHAGYESH VIKAS BHAGAT (KESHAR)	Deep Ecology - Definition and Purpose
BHOIR PURVA BALIRAM (SUSHMA)	Deep Ecology - Definition and Purpose
BIRJE SURAJ SUKHANAND (SURAKSHA)	Deep Ecology - Definition and Purpose
CHANDANE JAY DIPAK (JYOTI)	Citizen Charter - Need and Purpose
CHAVAN SAHIL MAHESH (MANISHA)	Citizen Charter - Need and Purpose
CHAVAN SEJAL RAVINDRA (MADHURI)	Citizen Charter - Need and Purpose
CHOGALE SAI VITTHAL (DIPALI)	Citizen Charter - Need and Purpose
KASHMITA RAVINDRA CHORAGHE (REKHA)	Citizen Charter - Need and Purpose
DANGAR JITESH VASANT (MANJULA)	Citizen Charter - Need and Purpose
GAIKWAD RUTUJA VILAS (VIDYA)	Citizen Charter - Need and Purpose
VAISHNAVI VIRENDRA GAMBHIR (VRUSHALI)	Citizen Charter - Need and Purpose
MAYUR MAHESH GARUD (MANISHA)	Citizen Charter - Need and Purpose
GAVAND JAY SANJAY (SAMPADA)	Citizen Charter - Need and Purpose
GAWAND BHUSHAN SUNIL (GEETA)	Biocentrism
GUDADE PRACHI VASANT (VIJAYA)	Biocentrism
SANYUKTA SACHIN HUIJARE (SANJANA)	Biocentrism
KALYANI SUDHIR JADHAV (RENUKA)	Biocentrism
JAITU SUPRAJ JAGDISH (KARUNA)	Biocentrism
JAITU SUYASH MANIRAM (ANITA)	Biocentrism
JAMKAR JAY MAHESH (MADHAVI)	Biocentrism
JUIKAR FARHA SALIM (FAIMIDA)	Biocentrism
KADAM SAMRUDDHI SANDIP (SAMPADA)	Biocentrism
KAWAL E SAYUJYATA VINOD (SAMIKSHA)	Biocentrism
KHANDARE NISHA BHIMRAO (KAVITA)	Ecology - Definition & Scope
KIR KHUSHI SANDEEP (SANJANA)	Ecology - Definition & Scope
KOLI MAYURI LAKHAMA (MILKA)	Ecology - Definition & Scope
KORI SUNIL RAMJILAL (PANDEVI)	Ecology - Definition & Scope
NIKHIL CHINTAMANI KULABKAR (NANDA)	Ecology - Definition & Scope
LOHAR SAHIL SUNIL (BHARATI)	Ecology - Definition & Scope
MAHESH MANE (NANDA MANE)	Ecology - Definition & Scope
MAYEKAR SAKSHI SAMEER SAMIKSHA (SAMIKSHA)	Ecology - Definition & Scope
MHATRE SIDDHANT ANIL (SNEHAL)	Ecology - Definition & Scope
MHATRE SAHIL DATTATRAY (RASIKA)	Leo-Feminism
MHATRE AISHWARYA ANIL (ANKITA)	Eco-Feminism
MHATRE POOJA SANTOSH (SUVARNA)	Eco-Feminism
MHATRE JAYESH PRAKASH (SHARMILA)	Eco-Feminism
MHATRE PRANJALI SANTOSH (SANCHITA SANTOSH MHATRE)	Eco-Feminism
MHATRE AYUSH RAJENDRA (RUPALI)	Eco-Feminism
MHATRE MANASI NAVIN (NITA)	Eco-Feminism
MHATRE HARSH DEEPAK (AARTI)	Eco-Feminism
VAISHNAVI PRAFULLA MHATRE (ARCHANA)	Eco-Feminism
MHATRE CHINMAY RAMESH (JYOTI)	Eco-Feminism
MHATRE SANATEJ NARESH (NIKITA)	Eco-Feminism
MHATRE AKANKSHA PANDURANG (SHARAYU)	Eco-Feminism

PRINCIPAL
 Prabhakar Patil Education Society's
 Arts, Commerce & Science College
 Veshvi - Alibag

1	ISAL VIRAJ NANDKUMAR (VAISHALI)	Consumer protection Act
2	MOHITE NAYAN RAMESH (RASHMI)	Consumer protection Act
3	MULEY MOHANISH MILIN (SUSHMA)	Consumer protection Act
4	MVHAL AYUSH ARVIND (ANKITA)	Consumer protection Act
5	GANDEEP PAL (MAINA KUNVAR)	Consumer protection Act
6	PATHAN MARIYA HAMID (MARIYAM)	Consumer protection Act
7	PATHAN MUNIF MUKHTAR (NAFISA)	Consumer protection Act
8	PATIL JAY ARUN (ARPANA)	Consumer protection Act
9	PATIL GIRISH PRADOSH (PRATIMA)	Consumer protection Act
10	PATIL SUYOG HARISHCHANDRA (BHAVANA)	Consumer protection Act
11	PRIYANKA RAVINDRA PATIL (JAYA PATIL)	Laser technology
12	ROHIT RAMESH PATIL (SUJATA)	Laser technology
13	PATIL MANASI KALENDRA (SUNITA)	Laser technology
14	PATIL JAY NARENDRA (NAYANA)	Laser technology
15	PATIL MANAS NARESH (MINAKSHI)	Laser technology
16	PRATHAMESH GAJANAN PATIL (PRATIBHA)	Laser technology
17	PATIL TEJAS RAVIKANT (SUJATA PATIL)	Laser technology
18	PATIL SAHIL DILIP (PRAGATI)	Laser technology
19	NISHIKA PRASHANT PATIL (YOGITA)	Laser technology
20	BIPASHA NARESH PATIL (SINDHU)	Global Positioning System
21	PATIL DEEP SACHIN (UJJWALA)	Global Positioning System
22	PATIL VIDIT VILAS (VIDYA)	Global Positioning System
23	PATIL SAKSHI SUDHIR (USHA)	Global Positioning System
24	YATIN BHAGWAN PATIL (MADHURI)	Global Positioning System
25	PATIL RAKHI VIKAS (RAJSHREE)	Global Positioning System
26	RAJ VILAS PATIL (VEENA)	Global Positioning System
27	TEJAS MURLIDHAR PATIL (RANJITA)	Global Positioning System
28	PATIL ADITI NARENDRA (NALINI)	Global Positioning System
29	PATIL BHAVESH PRAMOD (PRACHI)	Global Positioning System
30	PATIL AADARSH RAJENDRA (LALITA)	Cyber Crime - Definition, Types
31	PATIL GAYATRI VIJAY (UTTARA)	Cyber Crime - Definition, Types
32	PATIL DIVYA SANTOSH (BHARTI)	Cyber Crime - Definition, Types
33	PATIL DIVYA JITENDRA (SUJATA)	Cyber Crime - Definition, Types
34	PATIL AYUSHA ANIL (MADHURI)	Cyber Crime - Definition, Types
35	SEJAL SANJAY PATIL (RAJANI)	Cyber Crime - Definition, Types
36	PATIL SWAPNALI NITIN (VAIJAYANTI)	Cyber Crime - Definition, Types
37	PATIL PRANIT MANGESH (TAI)	Cyber Crime - Definition, Types
38	PINGALE TANMAYEE ARUN (HEMA)	Cyber Crime - Definition, Types
39	BHAVIK HANUMANT PINGALE (SUMATI)	Cyber Crime - Definition, Types
40	QURESHI ARSALAN GULAN (AFROZ QURESHI)	Nano technology
41	RAUT ANUJA PRAFULLA (NEETA)	Nano technology
42	SAKHARKAR RUTUJA RUSHIKESH (VANITA)	Nano technology
43	SHAH SALMAN GARIBULLAH (MINNATUNNISHA)	Nano technology
44	SHELKE TEJAS RAVINDRA (RACHANA)	Nano technology
45	SHEVADE YASH VINAYAK (VISHAKHA)	Laser technology
46	SAKSHI DALTA SHINDE (CHAYA)	Laser technology
47	SHRIWARDHANKAR SAKSHI SANJAY (SANJIVANI)	Laser technology
48	DALVI SHUBHAM PRAMOD (PRADNYA)	Laser technology
49	SONAVALE TANVI SUBHASH (SAMIKSHA)	Laser technology
50	SURVE ADITYA RAJESH (VAISHNAVI)	Laser technology
51	TANDEL SHRUTI SUBHASH (SHUBHANGI)	Laser technology
52	THAKUR OMKAR JAYESH (JAYASHRI)	Laser technology
53	SUVIDHA MURALIDHAR THALE (SUREKHA)	Laser technology
54	MANSI MURLIDHAR THALE (SUREKHA)	Laser technology
55	TOI KAR OMKAR BHASKAR (POOJA)	Global Positioning System
56	VARTAK SAHARSH GANESH (PRIYI)	Global Positioning System
57	WADIKAR SIDDHI MILIND (MANDIRA)	Global Positioning System

PRINCIPAL
 Prabhakar Path Education Society's
 Arts, Commerce & Science College

Prabhakar Patil Education Society's Arts, Commerce and Science College Veshvi - Raigad

T.Y.B.Sc Computer Science Student's Project List 2021-2022

Sr. No	Roll No.	Student Name	Project Name Sem-V	Project Name Sem-VI
1	CS3-01	Badod dipti shantaram	Doctor Appointment Management System	Online Chat System
2	CS3-02	Chaulkar Shubham Shekhar	Adarsh Clinic Management System	Gym Management System
3	CS3-03	Chogale Ayush Sandesh	Stock Management System	Library Management System
4	CS3-04	Payal Jayendra Deulkar	Cake Shop Management System	Hotel Management System
5	CS3-05	Khundal Swapnali Bhalchandra	Blood Bank Management System	Bakery Shop Management System
6	CS3-06	Mahale Sanketa Dattatrey	Online quiz System	Online Examination System
7	CS3-07	Maleka rKshitiij Nishikant	Hospital Management System	Online Railway Ticket Reservation System
8	CS3-08	Nandgaonkar Nidhi Narendra	Online Shop Website	Food Wastage Management System
9	CS3-09	Patil Chirag Giridhar	Online Food Order	Hospital Management System
10	CS3-10	Mahima Balkrishna Rane	Airline Management System	Travel and Tourism Website
11	CS3-11	RautBarunRampramod	Railway Management System	Insurance Management System
12	CS3-12	Shetye Harsh Sachin	Tours And Travels Website	Theater Booking Management System
13	CS3-13	Shinde Akash Rahul	Photography Portpholio Management System	Online Car Rental Management System
14	CS3-14	Thakur Manas Manoj	Barber Shop Website	Online food Order Website
15	CS3-15	Thombare Sahil Santosh	Shipping And Cargo Management System	Crime Data Management System
16	CS3-16	Wayare Harshad Narendra	Online Grocery Shop Website	Station Marketing Website
17	CS3-17	Ashish Ramayan Chauhan	Wedding Management System	Arc Photography Website
18	CS3-18	Pawar Siddhesh Uday	Garment Shop Management System	Farm Management System
19	CS3-19	Amruta Babasaheb Jagadale	Event Management System	Online Art Gallery

Prabhakar Patil Education Society's
Arts Commerce And Science College Veshvi-Alibag

HINDI DEPARTMENT

Academic Year - 2021-2022

CLASS: T.Y.B.A

SEM: V/VI

Sr. No	Roll No.	Name Of The Students	Project Subject (Sem-V) Paper No.VI	Project Subject (Sem-VI) Paper No.VI
01	A ₃ -14	Chindarkar Shreya Shrikant	भारत में डिजिनायझेशन का महत्व और विकास	सोशल मीडिया अर्थ स्वरूप और विकास
02	A ₃ -24	Satote Mahesh Rajendra	संचार माध्यम और रोजगार	सोशल मीडिया का व्यवहार क्षेत्र और महत्व
03	A ₃ -29	Patil Mandar Nitin	प्रिंट मीडिया का विकास	सोशल मीडिया चुनावती या और संभावनाये
04	A ₃ -32	Dhumal Rohit Vinod	इलेक्ट्रॉनिक मीडिया का विकास और उपयोगिता	सोशल मीडिया में हिंदी भाषा
05	A ₃ -36	Mhatre Samiksha Gajanan	कंप्यूटर और हिंदी भाषा	हिंदी भाषा और देवनागरी लिपी का प्रयोग
06	A ₃ -40	Bahiri Kiran Naresh	इंटरनेट पर हिंदी विज्ञापन	हिंदी भाषा का बदलता रूप
07	A ₃ -54	Naik Chaitali Ramesh	सूचना प्राद्योगिकी का महत्व और उपयोगिता	फेसबुक तथा whatsapp में सोशल मीडिया की भूमिका
08	A ₃ -55	Mhatre Siddhesh Sanjay	इंटरनेट और हिंदी भाषा	ट्विटर, मेसेजर तथा इन्स्टाग्राम में सोशल मीडिया की भूमिका
09	A ₃ -65	Patil Harshali Mahesh	इंटरनेट पर गुगल अनुवाद की उपयोगिता	यूट्यूब में सोशल मीडिया की भूमिका
10	A ₃ -68	Patil Saurabh Devendra	इलेक्ट्रॉनिक मीडिया के प्रकार	शिक्षा के क्षेत्र में सोशल मीडिया का योगदान
11	A ₃ -98	Nikam Rutik Namdev	इंटरनेट पर साहित्यिक इ पत्रिकाएँ	सोशल मीडिया में रोजगार
12	A ₃ -100	Patil Amol Kamalakar	सूचना प्राद्योगिकी जीवन में भूमिका सूचना प्राद्योगिकी में देवनागरी लिपिका वैश्विक प्रसार	सोशल मीडिया का प्रभाव क्षेत्र
13	A ₃ -101	Patil Shubham Naresh	सूचना प्राद्योगिकी की सकारात्मक भूमिका	सोशल मीडिया का बदलता परिवेश
14	A ₃ -107	Patil Rushab Rakesh	सूचना प्राद्योगिक विकास शिक्षा के क्षेत्र में योगदान	सोशल मीडिया का जीवनमूल्यन पर प्रभाव
15	A ₃ -114	Pawar Snehal Sanjay	भारत में डिजिनायझेशन का महत्व और विकास	सोशल मीडिया और कानून

 I/C PRINCIPAL
 Prabhakar Patil Education Society
 Arts, Commerce & Science College
 Veshvi Alibag

16	A ₃ -127	Mhatre Saurabh Sunil	सूचना प्रौद्योगिकी का बच्चे और वृद्ध पर प्रभाव	सोशल मीडिया का प्रभाव
17	A ₃ -135	Bhagat Pratik Suresh	सूचना प्रौद्योगिकी में हिंदी सॉफ्टवेयर का परिचय	सोशल मीडिया का प्रभाव
18	A ₃ -138	Patil Vikrant Mahendra	सूचना प्रौद्योगिकी और व्यवहार क्षेत्र	सोशल मीडिया का समाज पर प्रभाव

VC PRINCIPAL
Prabhakar Patil Education Society's
Arts, Commerce & Science College
Veshvi - Alibag

Prabhakar Patil Education Society's
Arts Commerce And Science College Veshvi-Alibag

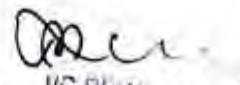
HINDI DEPARTMENT

Academic Year - 2021-2022

CLASS: T.Y.B.A

SEM: V/VI

Sr. No	Roll No.	Name Of The Students	Project Subject (Sem-V) Paper No.IX	Project Subject (Sem-VI) Paper No.IX
01	A ₃ -14	Chindarkar Shreya Shrikant	जनसंचार का अर्थ एवं स्वरूप	जनसंपर्क का अर्थ, परिभाषा और महत्व
02	A ₃ -24	Satote Mahesh Rajendra	जनसंचार प्रक्रिया के तत्व	जनसंपर्क का उद्भव और विकास
03	A ₃ -29	Patil Mandar Nitin	मुद्रण कला का इतिहास	जनसंपर्क का क्षेत्र एवं साधन
04	A ₃ -32	Dhumal Rohit Vinod	मुद्रण कला का अर्थ एवं विशेषता	जनसंपर्क की चुनौतियाँ एवं संभावनाएँ
05	A ₃ -36	Mhatre Samiksha Gajanan	ग्रूफ संशोधन का अर्थ, स्वरूप और गुण	विज्ञापन का अर्थ परिभाषा एवं स्वरूप
06	A ₃ -40	Bahiri Kiran Naresh	जनसंचार माध्यम रेडियो	विज्ञापन का उद्देश्य महत्व एवं विशेषता
07	A ₃ -54	Naik Chaitali Ramesh	सिनेमा में पटकथा लेखन	विज्ञापन के प्रकार एवं सामाजिक उपयोगिता
08	A ₃ -55	Mhatre Siddhesh Sanjay	टेलिविज़न का विकास एवं धारावाहिक लेखन	विज्ञापन उपभोक्ता और एजन्सीया
09	A ₃ -65	Patil Harshali Mahesh	जनसंचार का महत्व एवं बदलता स्वरूप	विज्ञापन का अर्थ एवं विज्ञापन नैतिकता और कानून
10	A ₃ -68	Patil Saurabh Devendra	वेब पत्रकारिता की अवधारणा एवं विशेषताएँ	वृत्तचित्र का अर्थ स्वरूप एवं सामान्य परिचय
11	A ₃ -98	Nikam Rutik Namdev	वेब पत्रकारिता की उपयोगिता और भविष्य	वृत्तचित्र का महत्व एवं उपयोगिता
12	A ₃ -100	Patil Amol Kamalakar	प्रमुख वेब संस्करण में समाचार पत्र पत्रिकाएँ	लघु फिल्म का अर्थ स्वरूप और महत्व
13	A ₃ -101	Patil Shubham Naresh	सिनेमा का स्वरूप एवं विकास	लघु फिल्म का सामान्य परिचय
14	A ₃ -107	Patil Rushab Rakesh	प्रमुख वेब संस्करण समाचार चैनल	वृत्तचित्र एवं लघु फिल्म के उद्देश्य और प्रकार
15	A ₃ -114	Pawar Snehal Sanjay	मुद्रण कला का अर्थ स्वरूप एवं विकास	मीडिया सामाजिक मुद्दे और समस्या
16	A ₃ -127	Mhatre Saurabh Sunil	सिनेमा में पटकथा लेखन	मीडिया का उत्तरदायित्व
17	A ₃ -135	Bhagat Pratik Suresh	मुद्रण कला का विकास	मीडिया का राष्ट्रीय विकास
18	A ₃ -138	Patil Vikrant Mahendra	टेलिविज़न का सामान्य परिचय	मीडिया आचारसंहिता और बाजार वाद

 I/C PRINCIPAL
Prabhakar Patil Education Society's
Arts, Commerce & Science College
 Veshvi - Alibag

प्रभाकर पाटील
एज्युकेशन सोसायटीचे
कला, वाणिज्य विज्ञान
महाविद्यालय - २०२१-२२
पायाभूत अभ्यास

कु. मानसी संदिप नागावकर

A1 - 131

भारतीय समाजातील स्त्रियांचे स्थान

रफ. वाच. बी. ए.

पायाभूत अभ्यास

भारतीय समाजातील स्त्रियांचे स्थान

कु. मानसी संदिप नागावकर

A1 - 131

एफ. वाय. बी. ए.

05/04/22

Believe always believe in yourself to fly for your dreams

अनुक्रमणिका

अ.क्र.	विषय (शीर्षक)	पृष्ठ क्र.
१)	प्रस्तावना	१
२)	भारतीय समाजातील स्त्रियांचे स्थान	२
३)	भारतीय महिला व स्वातंत्र्याचा लढा	७
४)	१९ व्या शतकातील स्त्रियांची कामगिरी	९
५)	२० व्या शतकातील स्त्री	१०
६)	२१ व्या शतकातील स्त्रियांचे समाजातील स्थान व त्यांची सुरक्षितता	११
७)	महितांच्या समस्या व कार्यक्षेत्रे अपाय योजना	१२
८)	भारतातील कर्तृत्ववान स्त्रियांचे द्वाधचित्र	२०
९)	भारतातील लिंग भुजोत्तर प्रमाण	२२
१०)	संदर्भसूची	२३

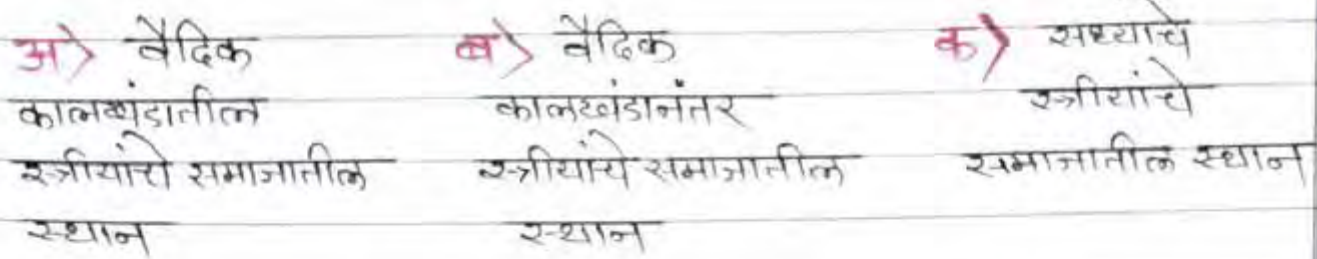
Believe always believe in yourself to fly for your dreams

प्रस्तावना

बुद्धिमान, कर्तृत्ववान् स्त्रिया सर्व काळात, सर्व संस्कृतीत दिसून येतात. परंतु तरीही सामान्य स्त्रीचे स्थान पुरुषांच्या तुलनेत सर्वत्र दुय्यम मानले गेले. आधुनिक विज्ञान व संश्रयुगाच्या उदय (औद्योगिक क्रांती) यामुळे उत्तरोत्तर स्त्री स्वतंत्रताला अनुकूल असा काळ येऊ लागला. २० व्या शतकाच्या उत्तरार्धात 'माहिती तंत्रज्ञानाच्या' क्रांतीमुळे ज्ञान-बुद्धिमत्ता यांना असाधारण महत्त्व आले आहे. शरीर-सामर्थ्यात स्त्री-पुरुषात फरक असला तरी बुद्धिमत्तेच्या दृष्टीने स्त्रिया पुरुषांहून अधिक बुद्धिमान असल्याचे आढळते. यामुळे माहिती-तंत्रज्ञानाचे क्षेत्र स्त्रियांना अनुकूल ठरले आहे. यामुळे २१ व्या शतकात स्त्री-मुक्ती, स्त्री-पुरुष समानता ही ध्येय गाठले अधिक सोपे जाणार आहे.

२) भारतीय समाजातील स्त्रीयांचे स्थान

- आपल्या समाजात पुरुषांच्या तुलनेत स्त्रीयांचे स्थान पूर्वापार दुय्यमच राहिले आहे.
- भारतीय समाजातील स्त्रीयांचे स्थान समजावून घेण्यासाठी त्याचे पुढील तीन काळखंडात वर्गीकरण करावे लागेल :-

अ) वैदिक काळखंडातील स्त्रीयांचे समाजातील स्थान :

भारतातील इतिहासाला ज्ञान असलेल्या वैदिक काळखंडाने स्त्रीयांचे समाजातील स्थान पुरुषांच्या बरोबरीचे होते. विविध उपक्रमांमध्ये, कार्याक्रमांमध्ये स्त्रीयांना भाग घेण्याचे व स्वतःचे निर्णय स्वतः घेण्याचे व्यक्ती स्वातंत्र्य होते.

उदाहरण : स्वयंवराची प्रथा

स्वयंवर : स्वयंवर म्हणजे स्त्रीने स्वता आपल्या होणाऱ्या पतीची निवड करणे.

- स्वयंवर ही प्राचीन काळापासून प्रचलित एक हिंदू परंपरा आहे. यामध्ये मुलगी (कन्या) स्वता आपल्या वराची निवड करून त्यासोबत त्या मुलीचे लग्न केले जाते.
- वैदिक काळामध्ये ही प्रथा समाजातील चारही वर्णामध्ये प्रचलित होती.
- रामायण आणि महाभारत या काळामध्ये शुद्धा ही प्रथा प्रसिद्ध होती.
- स्वयंवराच्या प्रथेमुळे आपल्या लक्षात येते की स्त्रियांना विवाहनिषेधक निर्णय घेण्याचे व बालविवाह असित्वात नसल्याचे निदर्शनास येते.
- या काळखंडात मुलांप्रमाणे मुलीवरही उपनयन संस्कार करत असत. विवाह जुळवल्यात कुटुंबाचा पुढाकार असला तरी मुलींचे मत विचारात घेतले जाते.

Keep Smiling Keep smiling, and one day life will get tired of upsetting you

ब) वैदिक कालखंडानंतर स्त्रीयांचे समाजातील स्थान :

- वैदिक कालखंडानंतरचा काळ हा स्त्रीयांच्या शक्तिच्यांतरातील दुसरा कालखंड होय. या कालखंडात स्त्रीयांची भूमिका सिमीत करण्यात आली.

- आई, बहिण, बायको व मुलगी शब्दापुरतीच मर्यादित करण्यात आली.

- मनुस्मृती आणि धर्मशास्त्रांनी स्त्रीच्या वागव्यावर बंधने घातली, नियम केले यावर नियंत्रण पुरुषांचे ठेवण्यात आले.

- सामाजिक सुरक्षिततेच्या नावाखाली तिच्यावर अनेक बंधने लादण्यात आली.

- 'चूल आणि मूल' हे स्त्रीचे कार्यक्षेत्र बनले.

- स्त्रीला परावळती करण्यात आले म्हणजे तिला पुरुषांवर अवलंबून राहणे लागले.

- यामुळे स्त्रीच्या हक्कांवर व्यक्ती स्वातंत्र्यावर बघा आली

विश्वा स्त्रियांना
पुनर्विवाहाचा अधिकार
नाकारव्यात आला

बहुपत्नीत्व
प्रथा असित्वात
आली

स्त्रियांना
शिक्षणापासून
वंचित ठेवल्यात
आले

हुडा पद्धती
सुद्धा आली

सती
जाण्याची
पद्धत प्रस्थापित
आली

स्त्री दुबलेपणाचे
प्रतिक
चिन्हाली

देवदासी ही
अनिष्ट प्रथा
रुद्ध झाली

स्त्रियांचे
सामाजिक
स्थान व दर्जा
ज्वालवला

दुसऱ्या
कालखंडात स्त्रीवर
पुढील लंघने
द्याल्ल्यात आली

Keep Smiling Keep smiling.. and one day life will get tired of upsetting you

क) सध्याचे स्त्रीयांचे समाजातील स्थान :

आधुनिक समाजाने स्त्री-पुरुष समानता मान्य केली आहे. स्त्री व पुरुष यांच्यात भेदभाव करू नये. स्त्रियांना पुरुषांच्या बरोबरीने स्थान मिळायला हवे. एक व्यक्ती म्हणून स्त्रीला प्रतिष्ठा मिळाली पाहिजे. या सर्वांचा विचार करून भारतामध्ये राजा राममोहन रॉय यांच्यापासून ते महात्मा गांधीपर्यंत अनेकांनी स्त्रियांच्या प्रश्नांना वारा फोडली. स्त्रीतर्गांच्या प्रश्नाकडे सर्वांचे लक्ष वेधून घेतले. महासत्तात महात्मा जेजीराम फुले, गोपाळ गणेश अग्रकर, महर्षी द्यांनो केशव कर्वे यांसारख्या समाजसुधारकांनी स्त्रियांच्या सामाजिक गुलामगिरीच्या विरोधात सतत आवाज उठवला.

अनेक सामाजिक संघटनांनी चळवळी केल्याने स्त्रियांना सामाजिक बंधनानुन सोडविण्यासाठी शासनाने अनेक कायदे केले.

काही महत्त्वाचे कायदे पुढीलप्रमाणे

सती निमूर्त्तन कायदा १८२९	विधवा पुनर्विवाह कायदा १८५८	हिंदू-स्त्री मालमत्ता हक्क कायदा १९२६	देवदासी प्रथा मनाई करणारा कायदा १९३४	हुंडा विरोधी कायदा १९६१
------------------------------	--------------------------------	--	---	----------------------------

3) भारतीय महिला व स्वातंत्र्याचा लढा :

(१८५७ ते १९४७)

* भारतान्वया स्वातंत्र्यलढ्याची एकूण माहिती तरुण पिढीला कमी आहे परंतु स्वातंत्र्यलढ्यामध्ये गरिबापासून गर्भ-श्रीमंत स्त्रियांपर्यंत अनेक प्रकारच्या स्त्रियांनी केलेल्या कामगिरीबद्दल आपल्याला माहिती असणे गरजेचे आहे.

* पुरुषांच्या खांद्याला खांदी लावून स्वातंत्र्यलढ्यात भाग घेणाऱ्या आणि सर्वस्वाचे समर्पण करणाऱ्या शूर महिलांचा परिचय :

i) राणी लक्ष्मीबाई →

भारतान्वया पहिला स्वातंत्र्ययुद्ध १८५७ मध्ये झाला. १८५७ चे स्वातंत्र्ययुद्ध म्हटले की आपल्याला आशीची राणी आठवते.

राणी लक्ष्मीबाईंनी फक्त युद्धाचे नेतृत्व केले नाही तर मध्यप्रदेशातील स्त्रियांना युद्धाच्या कामात सहभाग करव्यास प्रेरणा व उत्तेजन दिले. लक्ष्मीबाईंच्या दोन दासी काशी व सुंदर या युद्धकालात प्रवीण होत्या. त्यांची राणीवर फार मोठी निष्ठा होती. लक्ष्मीबाईं गवळेरच्य किल्ल्यातून दासीच्या वेषात रात्रीची निघून गेली. सधवा काशीने विद्यवा राणीचा वेष केला व राणीच्या पलंगावर

झोपून राहिली. सुंदर शेवटपर्यंत राणीबरोबर लढत राहिली. हुतात्मा झाली. लक्ष्मीबाईने स्त्रियांचा एक गट लढाईचे शिक्षण देऊन तयार केला. घोड्यावर बसणे, बंदुका व तोफा चालविणे, भालफेक, तलवारीचे हात व पोहणे असे शिक्षण या गटातील महिलांना दिले जाई, जमिना लक्ष्मीबाई नावाची एक प्रसिद्ध घोडेस्वार राणीच्या सेनेत होती.

ii) अशीझन नावाची कुलावतीण →

अशीझन नावाची कुलावतीण ब्रिटिशांच्या सैन्यातून स्वातंत्र्या काढून आणण्याचे काम करित असे.

iii) मोतीबाई →

मोतीबाई नावाची महिला अत्यंत कुदृष्टिमान व मुत्सद्दी होती. लढाईचा आराखडा व सैन्याचा व्यूह रचण्यात तिचाच शक्तता महत्त्वाचा मानला जात असे.

iv) फुलकारी (दलित महिला) →

फुलकारी नावाची दलित महिला गरत घालणे, गवंडीक करणे या कामात वाकबगार होती. हुतेकेच नाही तर ब्रिटिशांच्या बंदुकीच्या टापूतूनही त्या इमारतीच्या दुरुस्ती सामान जीवाची पर्वा न करता घेऊन येत.

१९ व्या शतकातील स्त्रीयांची कामगिरी :-

१९ व्या शतकातील भारताच्या युवक्यांनी आपल्या देशाच्या स्वातंत्र्यासाठी लढावा देऊन केले. त्यांची कथा बरोबरच प्रेरणादायक आहे. १८५७ स्वातंत्र्ययुद्धा निरडून टाकल्यानंतर इंग्रजांनी भले-बुरे सर्व उपाय अंमलात आणले. व्युत्पन्न अन्याय, अत्याचार व हिंसा केली.

श्रीमती कांदंबिनी गांगुली यांनी प्रथम व्यासपीठावर जाऊन लोकांच्याचे धैर्य केले. महिलांसाठी व्यासपीठाचा दरवाजा तिने उघडून घेतला.

- आपल्या भाषणात तिने महिलांना काँग्रेसच्या कामकागात भाग घ्यायचा अधिकार मिळवायचा पाहिजे या मुद्द्यावर जोर दिला.

- " महिला म्हणे काही कचकड्यांच्या बाहुल्या नाहीत. पुढच्या वर्षाच्या अधिवेशनात लुम्ही लाराकाचे पुतळे जागोजागी उभे करा. आम्ही आता इथे पुतळे लगेल्यासाठी येणार नाही". असे तिने जोरात ठाकावले.

Keep Smiling Keep smiling.. and one day life will get tired of upsetting you

20 व्या शतकातील स्त्री (मादाम कामा)

विसाव्या शतकातील पहिली जगप्रसिद्ध स्त्री स्वातंत्र्यसैनिक मिकारिगी रुस्तुम कामा ह्या होत. त्या मादाम कामा नावाने ओळखल्या जाताने. मादाम कामांनी आपल्या समाजसेवेला मुंबईतील झोपडपट्टीपाखून सुरुवात केली. श्रीमंत रुस्तुम कामांना, श्रीमंत व प्रतिष्ठित दाराबखानील आपल्या पत्नीने झोपडपट्टीतील लोकांच्यात मिसळते ही गोष्ट बिलकुल परत पडली नाही. दोघांच्यात तेढ निर्माण झाली. मादाम कामा आपल्या विचारांशी एकनिष्ठ राहिल्या. त्यांनी घर सोडले व लंडनला गेल्या. लंडनला शामजी कृष्ण वमा व स्वातंत्र्यवीर अग्निव भारत संघटनेत सामील झाल्या. जर्मनीमधील समाजवादी परिषदेत त्यांनी स्वतःच्या कल्पनेने स्वतंत्र भारताचा झेंडा बनवून तो फडकविला. त्यांनी फ्रान्स देशात राहून भारतीय क्रांतिकारकांना मदत करण्याचे काम केले.

क्रांतिकारक महिला : शस्त्राज्ञांचा वापर केल्याशिवाय स्वराज्य मिळणार नाही असा विचार असल्याचाही काही स्त्रिया या देशात होत्या. यामध्ये पंजाबची सत्यवती देवी तसेच दुसरी पंजाबमधील क्रांतिकारक कन्या सुरीला दीदी. अशा अनेक क्रांतिकारक महिला भारताला लाडक्या. त्यामुळे भारतीय समाजाने महिलांना मोलाचे स्थान आहे.

Keep Smiling Keep smiling, and one day life will get tired of upsetting you

Keep Smiling Keep smiling, and one day life will get tired of upsetting you

२१ व्या शतकातील स्त्रियांचे समाजातील

स्थान व त्यांची सुरक्षितता

आज २१ व्या शतकात स्त्रियांनी मोठ्या प्रमाणात प्रगती केली आहे. इ.स.न पूर्वच्या काळात स्त्रियांची परिस्थिती ही अत्यंत हताशीची होती. राजाराम मोहन रॉय व ज्योतिबा फुले यांनी स्त्रियांच्या अडचणी समजून त्यांना त्यातून बाहेर पडण्यासाठी मार्ग दाखवला. महात्मा फुले यांनी स्वताच्या बायकोत श्यामिनीबाई फुले यांना शिकवून पुण्यात मुलींसाठी पहिली मुलींची शाळा काढली. यामुळे शिक्षणाचे महत्त्व मुलींना कळले व त्यामुळे आज २१ व्या शतकात सुद्धा स्त्रिया या पुरुषांच्या जरेबरीने शिकून मोठमोठ्या अधिकारी पदांवर काम करताना दिसत आहेत.

स्त्रियांच्या बाबतीत आज २१ व्या शतकात फक्त चुल आणि मूल अशी परिस्थिती राहिलेली नाहीये. स्त्रियांनी अनेक छोटे-छोटे उद्योग धारच्या धरी करून त्यातून सुद्धा मानाचे स्थान मिळविले आहे. स्त्रिया या सर्व कुटुंबाची जबाबदारी स्विकारून नोकरी करतात, त्यावेळी धारच्यांनी सुद्धा पाठिंबा दिल्यामुळे त्या कोणत्याही परिस्थितीमध्ये स्वतःला ध्वंवीरपणे सिद्ध करू शकतात. शिक्षणामुळे त्यांची प्रगती खूप मोठ्या प्रमाणात झालेली आपल्याला पहायला मिळते.

महिलांच्या समस्या :-

स्त्री ही आई, वहीण, पत्नीची भूमिका पार पाडत कौटुंबिक जबाबदारी समर्थपणे पेलत असते. पुरुषप्रधान संस्कृतीत स्त्रिया पुरुषांवर अवलंबून असल्याने त्यांना स्वतःचा निर्णय घेण्याचा फारसा अधिकार नाही.

त्यामुळे आजही त्यांचे स्थान नगण्यच असल्याने त्यांच्यावर अन्याय, अत्याचार होताना दिसतो. आधुनिक काळात त्यांना राजकीय, प्रशासकीय व व्यवस्थापन क्षेत्रात पुरुषांच्या बरोबरीमि संधी मिळाली पाहिजे, तरच त्यांचा आर्थिक दर्जा सुधारेल व राष्ट्राच्या प्रगतीत त्यांचे योगदान वाढेल. प्रत्येक स्तरातील महिलांच्या समस्या वेगवेगळ्या आहेत.

जगातील सर्वच समाजात स्त्रीचे अस्तित्व महत्त्वाचे आहे. तिच्याशिवाय पथथि नाही असे उर्दूतील प्रसिद्ध कवी उलामा इकबाल यांनी म्हटले आहे.

वगुहे जन से है तस्वीरे कायनात मे रंग

परंतु तरीही जगभरात आपल्याला स्त्री-पुरुष समानता आढळत नाही. अगदी वेपभुषा, केशभुषा यामध्येच फरक आढळतो असं नवे तर त्यांच्या इच्छा-आकांक्षा, हक्क-कर्तव्य, त्यांचा दर्जा-भूमिका यामध्येसुद्धा फरक करण्यात आला आहे.

महिमांच्या समस्या

कौटुंबिक हिंसाचार

सामाजिक हिंसाचार

शिक्षणाच्या समस्या

उपरोक्तांच्या समस्या

मानसिक हळू

वनात्कार

Topic :

महिमांच्या मुलभूत समस्या :-

i) विवाह :

भारतीय समाजात मुलींचा विवाह लवकर लवकर केला जाई. आजसुद्धा बऱ्याच भारतीय कुटुंबांमधून मुलींचा विवाह लवकर करण्याचा कल आहे. पूर्वीच्या काळी भारताने बालविवाह केले जात असत. त्यांचा परिणाम या लहान मुलींचा बालपणात मृत्यू होत असे. बऱ्याचवेळेस दुर्दैवाने लवऱ्यांचा मृत्यू झाल्यास बालविवाहात म्हणून त्या कुटुंबात आयुष्य काढवे लागे. त्यावेळेस या दुर्दैवी मुलींना कुटुंबामध्ये अनेक प्रकारे त्रास भोगावे लागत असत.

भारतामध्ये पूर्वी सती प्रथा होती. आधुनिक भारताने राजस्थानमध्ये सका विधीवेस सती नाश्यासाठी शक्ती केल्याचे उदाहरण आहे.

ii) मालमत्ता :

स्त्रिया कमवू लागल्या तरीही त्यांच्या स्वतःच्या कमाईवर त्यांची मालकी असतेच असे नाही. अनेकवेळा त्यांची कमाई ही पतीच्या किंवा वडिलांच्या हातात करावी लागते. तिच्या उत्पन्नातून होतलेले घर वा इतर वस्तूवर तिचा अधिकार अथवा मालकी असतेच असे नाही.

iii) ग्राम विभाजन :-

हल्ली सर्व समाजातील स्त्रिया घरालाून बाहेर पडून अर्धाजिन करीत असून आपल्या कुटुंबाला आर्थिक हातभार लावीत आहेत. याला कोठेही कुटुंब अपवाद नसले. महत्त्वाचा फरक म्हणजे स्त्री अर्धाजिन करीत असताना कुटुंबिक जबाबदारी देवीत पार पाडत असते. त्यापासून तिची श्रुटका नसते. यामुळे कुटुंबातील पुरुषांपेक्षा तिचा मानसिक आणि शारिरिक त्रास अधिक असतात. शारिरिक व मानसिक अकता जाणवणे, शारिरातील शक्त कमी होणे, किंवा शक्तस्त्राव वाढणे, पाठ व कंबर दुखणे असे आजार होतात.

iv) हुंडा पद्धत :

भारतामध्ये पूर्वापार हुंडा पद्धत अस्तित्वात आहे. भारतातील प्रत्येक प्रांतात, जातीत अगदी धर्मात शुद्धता आग्नेदेवीत ही प्रथा मूक दखन आहे. या प्रथेचे स्थांतर वैवाहिक जीवनामध्ये एका भयानक समस्येत झाले आहे. प्रामुख्याने स्त्री याचा लकी ठरत आहे. यासाठी जाती व्यक्ती, कुळी- घराल्यातील पद्धत, धार्मिक कारण, सामाजिक अनुकरण, सुयोग्य भरपाई, संयारास मदत, रवडी परंपरा, मुनींमधील कमतरता आदी कारणे दिली जातात.

Topic :

v) पुरुषांची व्यसनाधिनता :-

अनेक कुटुंबातील पुरुष व्यसन करित असतात. पुरुष असल्याने त्यांना याचा जाब विचारला जात नाही. कुटुंबप्रमुख म्हणून त्यांनी व्यसन करणे ग्राह्य झाले जाते. परंतु या व्यसनामुळे कुटुंब उध्वस्त होत असते. कधी-कधी कुटुंबातील स्त्रीला मानसिक त्रास, शारीरिक इजा होते.

vi) अपत्य न होणे :-

एखाद्या दाम्पत्याला अपत्य न होणे यामध्ये पती-पत्नी यापैकी कुणामध्ये तरी दोष असू शकतो. मात्र आगही स्त्रीलाच जबाबदार धरले जाते. वैद्यकीय दृष्ट्या ती स्त्री जबाबदार नसली तरीही कुटुंबात, समाजात तिच्याकडे वाई म्हणून पाहिले जाते. याची ती कुठेही वाच्यता करू शकत नाही. तसेच एखाद्या दाम्पत्यास फक्त मुलीच झाल्या तरीही त्या स्त्रीस जबाबदार ठरविले जाते. काही वेळेस पुरुष वैद्यकीय दृष्ट्या नपुंसक असतो मात्र त्याचे व्यापार पुन्हा फक्त स्त्रीवरच फोडले जाते. व ही व्यसनाधिन स्त्रीला कायम व्यपून ठेवावी लागते.

Smiling Keep smiling, and one day life will get tired of upsetting you

vii) प्रेमविवाह :-

आधुनिक भारत रूप पुढारलेला आहे असे आपण कितीही म्हटले तरीही आगही प्रेमविवाह राहज मान्य केला जात नाही. त्यातही परधर्मीय, आंतरजातीय, आंतरप्रांतीय विवाह होताना कुटुंबातून प्रथम विरोध दिसून येतो. तिला घरामध्ये कोट्टून ठेवले जाते. ती शाळा - महाविद्यालयाने शिक्षण असेल तर तिचे शिक्षणदेखील थांबवले जाते. व तिच्या विरोधा डावठून आपल्या जातीधर्मातील मुलाशी विवाह लावला जातो. रव्याच्या मुलीने असा विरोध दडुगारून स्वतःच्या इच्छेने विवाह केला तर त्या मुलीस ब्याचदा आपले घर कायमच मुकाबं लागतं. इन्की तर आपण 'ऑनर किलिंग' सारख्या प्रकार वाढलेले पाहिले.

viii) लैंगिक अत्याचार :-

पत्नीच्या इच्छेविरोधात संभोग करणे असेल अनैतिक प्रकार ब्याच कुटुंबामध्ये घडत असतात. पत्नीला अनैसर्गिक कृत्य करण्यास जबरदस्ती करणे किंवा अनैसर्गिक संभोग करणे, अश्लील फोटो काढणे आदी घटना कुटुंबात घडतात. प्रत्येकीनेस स्त्री बळी पत असते.

अशा प्रकारे भारतीय समाजातील स्त्री लैंगिक आणि सामाजिक अत्याचारांना बळी पत असते.

महिांवा समस्यांवर कायदेशीर

उपाय योजना

- १) कौडुंबिक हिंसाचारानून महिांवा संरक्षण अधिनियम २००५ हा कायदा २६ ऑक्टोबर २००६ पासून लागू करव्यात आला आहे. या कायदान्वये एक वर्षाची कैद आणि २०,००० रुपये दंड होऊ शकतो.
- २) भारतीय दंड संहितेच्या कलम ४९८ (अ) नुसार दुंडा किंवा अन्य हिंसाचार करणाऱ्या व्यक्तीवर कारवाई केली जाते.
- ३) महिला संघटनाची स्थापना करून स्त्री शक्ती द्वारे पिडित महिलांना मदत करता येते.
- ४) जनजागृती - सरकार, अबासकीय संघटना, समाजसेवक, कार्यकर्ते आदी महिला हिंसाचाराच्या विरोधाने लोकामध्ये प्रसारमाध्यम द्वारे जाणिव आणि जागृती निर्माण केले जाऊ शकते. चायंदमदि (बेल बजाओ) अशा प्रकारची योजना किंवा ठराविक नेबरवर फोन करणे असे उपक्रम घेतले जातात.

4) सरकारने हुंडाप्रतिबंधक कायदा संमत केलेला आहे. हुंडा देण्या-होण्यास प्रोत्साहन देणाऱ्या व्यक्तींना 5 वर्षे कैद 95,000 रु. दंडाची शिक्षा होऊ शकते.

5) कलम 206 नुसार पतीने किंवा भोतवाडिकांनी हळ करणे कडक ठरते.

6) कलम 85C (अ) नुसार पतीने किंवा त्याच्या भोतवाडिकांनी विवाहित स्त्रीचा वारिरीक किंवा मानसिक हल्ले केल्यास 2 वर्षे कैद व दंडाची शिक्षा होऊ शकते.

7) आर्थिक स्वातंत्र्य, मुलींना उच्च शिक्षण देणे, पायावर उभे करणे म्हणजे आर्थिक हप्त्या स्वातंत्र्यी बनवून त्यांचा विकास करणे.

8) ACT 1956 नुसार स्त्रीला कुटुंबाच्या मालमत्तेत वाटा देण्यात आला आहे.

90) ACT 1989 नुसार गर्भवती स्त्रीला मुले नको असल्यास 92 अर्थाच्या अन्तर्गत गर्भपात करवून देता येते.

99) कलम 85 नुसार 98 वर्षांपर्यंतच्या सर्व मुला-मुलींना भोफत शिक्षण दिले जाते.

भारतीय कर्तृत्ववान स्त्रियांचे छायाचित्र

- मेरी कोम
(क्रिडा
विभागातील
स्त्रीचे स्थान)

नवी दिल्ली : पश्चिम बंगालच्या मुख्यमंत्री ममता बॅनर्जी यांनी गुरुवारी अभिनेत्री शबाना आझमी यांची भेट घेतली.

- ममता बॅनर्जी
(राजकारणातील
स्त्रीचे स्थान)

मुंबई : आशाताईचे अभिनंदन करताना मंत्री अमित देशमुख.

- आशाताई भोसले
(संगीत विभागातील
स्त्रीचे स्थान)

राष्ट्रपती पुरस्कार प्राप्त महिला :

- * १) इंदिरा गांधी - १९७१
- * २) मदर तेरेसा - १९८०
- * ३) अरुणा आसफ अली - १९९७
- * ४) एम एस सुब्बुलक्ष्मी - १९९८
- * ५) ज्योति बाबा - २००९

लिंग गुणोत्तर प्रमाण

राज्य	लिंग गुणोत्तर प्रमाण
केरळ	१०८४
नामीलनाडू	९९५
आंध्रप्रदेश	९९२
उत्तरप्रदेश	९०८
हरियाणा	८७७

Keep Smiling Keep smiling.. and one day life will get tired of upsetting you

Keep Smiling Keep smiling.. and one day life will get tired of upsetting you

भारतातील लिंग गुणोत्तर

वर्षे	दर हजारी पुरुषांमार्गे स्त्रीयांचे प्रमाण
१९०१	९७२
१९११	९६४
१९२१	९५५
१९३१	९५०
१९४१	९४५
१९५१	९४६
१९६१	९४१
१९७१	९३०
१९८१	९३४
१९९१	९२७

Keep Smiling Keep smiling, and one day life will get tired of upsetting you

संदर्भ सुची

अ.क्र.

संदर्भ

१) पायाभूत अक्षरान - एफ. ताटा. वी. ए.
प्रकाशन - सेठ प्रकाशन

२) hi.m.wikipedia.org.

३) www.weeklysadhana.in

४) shraddhachakar.blogspot.com

५) mr.vikaspedia.in

६) www.maxmaharashtra.com

Keep Smiling Keep smiling, and one day life will get tired of upsetting you

Topic :

Date :

Page No. :

डॉ. व्हेज्जेचे नाव : - प्रभाकर माधवराव पाटील विज्ञान
कला व वाणिज्य महाविद्यालय
वेरवी - कुर्नाळकांग

नाव : सागर गणेश शरोड

विषय : पायाळून अभ्यास

इतिहासिक वर्षे : 2021-2022

प्रकल्प : वाङ्मयसांस्कृतिक भारतीय समाज

मागदर्शक शिक्षकांचे नाव : प्रो. प्रणाली पाटील

05/04/22

Friendship is the candle that lights up your heart wherever it is dark outside

SAMRAT
Premium Quality Paper

Samrat Project Paper Co. Ltd.

Topic :

Date :

Page No. :

INDEX				
SR No	DATE	TITLE	PAGE No	REMARKS
1)		प्रस्तावना	1	
2)		सांस्कृतीची वैशिष्ट्ये	2	
3)		वहसांस्कृतीक सामाज . व्याख्या आणि अर्थ	3	
4)		सांस्कृतीक विविधता	5	
5)		सांस्कृतीक विविधतेमध्ये शिक्षणाची जबाबदारी	7	
6)		अज्ञानसंशुद्धीचे स्वरूप	9	
7)		शिक्षकाची भूमिका	10	
8)		भारतीय परंपरा	11	
9)		सामाजाची ठळक वैशिष्ट्ये	13	
10)		भारताची कालिक विविधता	18	
11)		सारांश, निष्कर्ष	19	

Friendship friendship is the candle that lights up your heart wherever it is dark outside

SAMPRAT
Where Education is the Key

Samrat Project Page 10 of 10

Topic :

Date :

Page No. : 1

प्रस्तावना :-

ज्या सामाज्यामध्ये चांगले लोकणे, वागणे, चांगला सामाजिक दर्जा, ईश्वरान्वार, शिक्षण, उदात्त विचार व ज्ञानधार पध्दती, वैश्वरूपा, चांगले खाणे पिणे, चांगले कुला गृहण शाखा जसेल त्यास सुसंस्कृत समाज म्हणता. 'येईल 'सामाज्यान्व्य वर्तन' हा संस्कृतीचा गाभा आहे. भारत हा बहुविध संस्कृतीने जन्मलेला देश आहे.

संस्कृती अर्थ :-

1) संस्कृत

सं = सम्यक्, कृत = कृती यावरून चांगले कर्तव्यही किंवा प्रक्रिया म्हणजे संस्कृती.

2) विनोबा भावे

संस्कृत म्हणजे सत्कृत्यांची परंपरा.

3) डॉ. कि. ना. चार्पे

संस्कार यान्चा अर्थ गृहणांची स्थापना व लोकांची निराकरण होय. अदृश्यांची वृद्धी व दुर्गणांचा नाश करव्याच्या प्रयत्नांचा परिणाम म्हणजे संस्कृती.

Friendship is the candle that lights up your heart wherever it is dark outside

SAMRAT
Where Quality Matters

Samrat Project Page No. 1

संस्कृतीची वैशिष्ट्ये :-

- 1) संस्कृती ही एक संकीर्ण म्हणजेच गुंतागुंतीची आणि अमूल्य व्यामध्ये अनेक गोष्टींचा समावेश होते.
- 2) संस्कृतीत भौतिक व अभौतिक अशा दोन्ही घटकांचा समावेश होतो.
- 3) संस्कृतीतील विविध गोष्टी व्यक्ती समाजामा एक मत्कारण या नात्याने शिक्षण घेते.
- 4) संस्कृती हा मानवनिर्मित वातावरणाचा भाग आहे.
- 5) संस्कृती ही समाजामा आमूखि मावडीची असते. म्हणून संस्कृतीस सामाजिक वारसा म्हणून संबोधले जाते.
- 6) एक पिढी आपली संस्कृती ज्या पिढीडे संशुभित करत असते.
- 7) प्रत्येक समूहाची / समाजिक विशिष्ट अशी संस्कृती असते.
- 8) संस्कृती परिवर्तनशील असते. काळाप्रमाणे संस्कृतीचे स्वरूप बदलत असते.

Topic :

Date :

Page No. : 3

व्युत्संस्कृतिक समाज :- ज्याच्या आणि अर्थ :-

1) ज्या समुदाय , ज्या समाजामध्ये विविध प्रकारच्या भाषा बोलणारे विविध पंथाचे , धर्माचे , जातीचे लोक राहतात . विश्वास प्रणयना , कला , रंगी , परंपरा , नितीनियम , हापता आणि आर्थी ही विविधता संस्कृतीच्या रूपाने भाळते - या समाजाचा व्युत्संस्कृतिक समाज असे म्हणतात .

उदा . विविध भाषा बोलणाऱ्या लोकांची , विशिष्ट पध्दतीने जीवन जगणाऱ्या लोकांची एक वेगळी संस्कृती तयार होते आणि अशा अनेक संस्कृती एकत्र राहतात . क तेव्हा त्याचा व्युत्संस्कृतिक समाज म्हणतात .

2) तंत्रविज्ञानाच्या झोथामुळे , संप्रेषणाचा सुलभतेमुळे संपूर्ण विश्व एक समाज किंवा खेडे आहे असे आपण म्हणतो या अर्थाने संपूर्ण विश्व व्युत्संस्कृतिक समाज आहे .

उदा . १९७० देशात ६०० भाषा प्रचलित आहेत . पुढेकी २२६३ भाषा लिहिल्या जातात . ६५३९ भाषा बोलल्या जातात . आपतात एकूण ३६५२ भाषा बोलल्या जातात . हे आढिल येईलच आहे .

Friendship friendship is the candle that lights up your heart wherever it is dark outside

SAMRAT

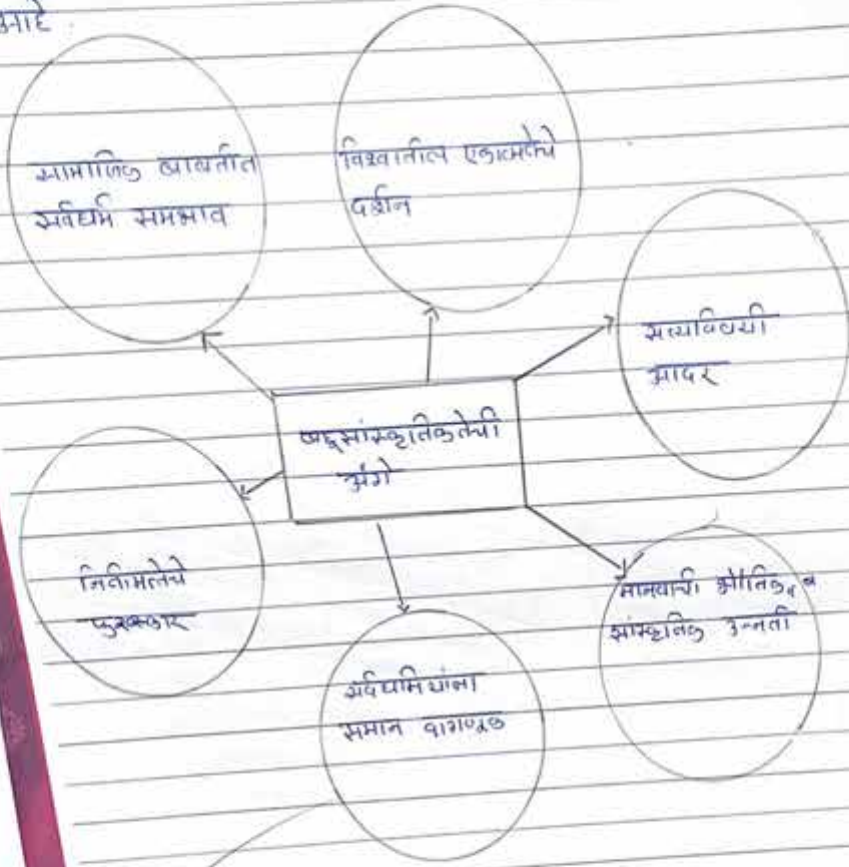
Samrat Project Page No. 3

Topic :

Date :

Page No. : 4

जगात एखादा १३ धर्म आढळतात. वेगवेगळ्या संस्कृतीच्या एकत्रीकरणाने कधी नव्या संस्कृती घडण होते. उदा. भूमीची चाल बंद केली म्हणजे अक्षय्यीकरणाने माध्यमातून समाजाची पुनर्रचना केली हे सांस्कृतिक बदल होत. यातून संकरीत संस्कृती निर्माण होत आहे. उदा. योग शिक्षण परदेशात गेले आहे.

Friendship friendship is the candle that lights up your heart wherever it is dark outside

Topic :

Date :

Page No. : 5

सांस्कृतिक विविधता :-

1) भाषा :-

भाषेला सांस्कृतीत प्रातिशय महत्वाचे स्थान आहे. भारतीय राज्यघटनेत एवढा १८ भाषांना प्रथम भाषा म्हणून मान्यता दिली परंतु भारतात एवढा १६५२ भाषा बोलल्या जातात.

2) धर्म :-

जगात ख्रिस्त धर्माचे लोक जास्त आहेत. मात्र ८०% ते ८२% हिंदू धर्म आहेत.

सं. क्र	१	२	३	४	५
धर्म	ख्रिस्त	रोमन कॅथॉलिक	इस्लाम	हिंदू	बौद्ध
लोकसंख्या	३३.६	१८.७	१८.२	१३.५	०६.०

६	७	८	९	१०
इस्रायल	ज्यू	जैन	अब्राहॅमि	सिख
००.३	००.२	००.५	०३.१	०१.७

Friendship friendship is the candle that lights up your heart wherever it is dark outside

Topic :

Date :

Page No. : 6

3.) मेरा व उत्सव :-

1. होटव - बुधवोर्णिमा , आंठेडकर जयंती २- तिहु -
अुडीपडवा , मकर संक्रांत 3- शीख - अुसुनामक जयंती
4. श्रिषती - जलाव

4.) कुवा :-

व्याल किल्ला . ताजमहल , अजंठा-वेरुव , फुलबमिनार ,
अशोक स्तंभ , देवलावडेकी मंदीर , मडराई मिनारही मंदीर ,
देवनाथ मंदीर

5.) साहित्य :-

शमायण , महाभारत , अगवन्गीता .

Friendship friendship is the candle that lights up your heart wherever it is dark outside

SAMRAT
Samsat Project Publisher

Topic :

Date :

Page No. : 7

सांस्कृतिक विविधतेमध्ये शिक्षणाची जबाबदारी :-

1) विविध संस्कृतींच्या वैशिष्ट्यांची मोलमूल्य विद्यार्थीना कळवणे :-

शाळा, सहिष्णु, कला, सण, उत्सव, धर्म, राष्ट्रगीत, कृती, परंपरा, नीती नियम, खेळ, सधवी, सांस्कृतिक कार्यक्रम, वैयक्तिक व शास्यत मूल्यांचा अभ्यास इ. वैशिष्ट्यांची मोलमूल्य करून देणे गरजेचे आहे.

2) स्वतःच्या व इतरांच्या सांस्कृतीविरुद्ध आवृत्ती भावना व्यक्त करणे :-

वेगवेगळे सण, उत्सव, पुरुष, महती, निरीक्षण इ. माळामाळून ऐकमेळाना कार्यत व धार्मिक कार्यत सहकार्य करणे इतरांच्या भावना दुखाळण्या जाऊ नयेत म्हणून शिक्षकांनी असे कार्यक्रम स्वतः बरोबर घ्यावेत. माणसांनी माणसासाठी माणसांमध्ये वागणे. समानता। न्याय इ. तत्वे व धर्ममूर्तीला आग्रह्य समजावून सांगावे. बोर नेते, व्यक्ती यांच्या चरित्राचे पालन करावे. सांस्कृतिक आदर वाढवणारे उपक्रम घ्यावे.

3) कोणत्याही संस्कृतीचे वस्तुनिष्ठ मूल्यमापन करण्यासाठी मार्गदर्शन करणे :-

Friendship friendship is the candle that lights up your heart wherever it is dark outside

SAMRAT
Enhance Quality Education

Samrat Project Page 7 of 10

Topic :

Date :

Page No. : 8

पुस्तके अंस्कृतीतील चांगले काढून घेणे गरजेचे आहे.
त्याचबरोबर स्वतःच्या चुकाही मान्य करणे गरजेचे आहे.

उदा. काही घासातील रबी, परंपरा अमिळ घेव्या त्या मान्य घेव्या
त्या मान्य करवल्या नव्यात व सुधारण्यासाठी प्रयत्न केले
पाहिजेत.

4) विविधतेत एकता साधण्याचा प्रयत्न करणे :-

एकात्मता ही इमारत आरब्बी दगड व विटांनी बांधता येत नाही.
तर ती अंस्काराने बांधली पाहिजे. एकता म्हणजे लोकांमोठांसांत
दृढ ऐक्य आणवण्याचा विकास करणे. आपण सारे एकत्र राहूने आपोत
ही जाणीव निर्माण करणे. भाषा, पंथ, धर्म यात शब्दभक्तीची
भावना निर्माण करणे.

5) नव्या भावनेची एकात्म विरव समाज एकवट्यासाठी दिशा देणे :-

जुनात रूढी परंपरांना चिकटून राहणे हितचे ठरणार नाही. त्यामुळे
जीवन पध्दतीत बदल करणे. परंपरा, नवीन पध्दते, नव्या मुल्यांची
निर्मिती केली तरच समाजाची व शब्दाची प्रगती होऊ शकेल.

Friendship friendship is the candle that lights up your heart wherever it is dark outside

SAMRAT
Ward District

Samrat Project Page 8 of 8

अभ्यासक्रमचे स्वरूप :-

- 1) अभ्यासक्रमामध्ये सर्व संस्कृतीत श्रदान असते .
- 2) संस्कृतीमधील चांगल्या बाबी मांडल्याचा प्रयत्न .
- 3) संस्कृती परिवर्तनाची योग्य दिशा दिली जावी .
- 4) इतर संस्कृतीचे अनुकरण टाकू नये .
- 5) भाषा , संगीत , उत्सव आदींचा महत्त्वाचा तयार करावेत .
- 6) सांस्कृतिक ऐतिहासिक भाषांचा प्रचार करणे .
- 7) चर्चा , वादविवाद , सेमिनार आदींचा साधून सांस्कृतिक विकास साधावा .
- 8) जीवन जगाण्याची कला , शास्त्रात घेऊनी .
- 9) विविध भाषांतर्गत भाषांत वाढण्याचा अभ्यास करणे .
- 10) शास्त्रात मूल्यांची जोपासना करणे .
- 11) वैयक्तिक विकासाबरोबर व्यक्तीचा मानसिक , भावनिक व नैतिक विकास साधणे .

Topic :

Date :

Page No. : 10

शिक्षादांजी श्रमिका इ-

- 1) विविध अंशुतीची कोवळ आसाची
- 2) जेव्हा माहिती जास्तीत जास्त पिलवना वेईल तेव्हा पिचवाची
- 3) अंशुतीतील दोष व बलस्थाने माहित आसाची
- 4) अंशुतीचे निपहापातीपणे यत्कमिळ मूल्यमापन करणे.
- 5) विद्यार्थ्यांना सतत प्रेरित करणे.
- 6) अपाकुलना करु नये यासाठी शिक्षक जागरूक हवा.
- 7) सवलताच्या दिशेने नेहमी पुढे पाऊल उचलावे.
- 8) विद्यार्थ्यांना तो मित्र, मार्गदर्शक, प्रत्वागार आसावा.
- 9) शिक्षकत्वात सुंगी कृपाश्रुतता, निपहापाती विचार, पिंगन-ब्रामिता, यत्कानिष्ठपणा हे कृपा आसावेत.

Friendship is the candle that lights up your heart wherever it is dark outside

SAMRAT

भारतीय परंपरा :

भारतीय संस्कृतीचे उदाहरण जगभरात दिले जाते, भारतीय संस्कृती ही सर्वात अष्टव प्राणि शीमंत आहे. प्राणि विविधतेमध्ये एकता ही त्याची मुख्य शीमंत आहे. लोक त्यांच्या इवलाच्या घर्माचे पालन करून मुक्तपणे जीवन जगतात.

भारतीय संस्कृती ही जगातील सर्वात प्राचीन आणि अष्टवी संस्कृती आहे, ती जगातील सर्व संस्कृतींचा जनक मानली जात नाही, मग ती जगव्याची कला असो किंवा विज्ञान आणि पुष्पिन राजकारणाचे शोध असो, भारतीय संस्कृतीला नेहमीच एक विशेष स्थान आहे. कालाच्या पुढारसह इतर देशांची संस्कृती नष्ट झाली आहे. परंतु भारताने संस्कृती प्राचीन काळापासून आपल्या परंपरिद्ध आरखित्वाहून अजयमान आहे.

कोणत्याही देशाची संस्कृती ही जाती आणि शक्त्याच्या भावना आहे, संस्कृतीद्वारा देशाचे ते सर्व संस्कार समजले जातात, ज्यांच्या मदतीने तो आपले भावना, जीवनाची मूल्ये इत्यादी ठरवतो. संस्कृती म्हणजे संस्कृती, सुवाकाला, अत्या-छुनिडवा, शुकुलीकृती, अलावट इ. भारतीय लोक वासुदेव कुंडलकम पर विज्ञानास ठेवतात त्याचा अर्थ असा की सर्व लोक एक आहेत, रंग काळे असो किंवा पांढरे, जडान असो वा मोठे किंवा काच वेगळी अचली तरी आम्ही सर्व समान आहोत.

वेगळेपण :-

आपल्या देशात अनेक संस्कृती आणि अनेक भाषा असल्या-
हून अनेक प्रकारचे पोशाख येथे आढळतात. प्रत्येक राज्यात
वेगळेवेगळे प्रकारची कपडे परिधान केली जातात. भारतीय
सर्वात प्रसिद्ध वेगळेपण भाषांसाठी सोपे आणि पुरवण्याची सोयी
कुर्ती मानली जाते.

भारतीय सण :-

भारतात अनेक सण साजरे केले जातात. अनेक
राज्यांमध्ये ते वेगळेवेगळे प्रकारे साजरे केले जातात. पण
सगळींही सण साजरा करण्याची परंपरा वेगळी आहे.
भारतातील थोडे एवढे साजरे करतात. याचा भारतीयानी
ज्वलन म्हणतात.

आपदे :-

भारतात अति-वडिल्याचा आदर करणे ही इंग्रजी
संस्कृती मानली जाते आणि ठरवूनही इंग्रजे मान दिल्या जाते
कारण पालक आणि वडिलंचे महापुरुष असतात जे आपल्याला
आपले आयुष्य जगायला शिकवतात, अगदी लहानपणे रडवा.
उदाहरणार्थ मसूर केले आहे जेव्हा गुरू होणाऱ्याची एवढ्याला
गुरू दाखवता म्हणून अंगठ्या मागील त्या जेव्हा एवढ्याला हसत हसत
ज्याचा घातचा अंगठ्या कापून गुरू होणाऱ्याच्या चरणी ठेवला

Friendship friendship is the candle that lights up your heart wherever it is dark outside

SAMRAT
Where Quality Rules

Samrat Project Paper 700 1000

भारताची प्रादेशीक स्थिती, ग्रामीण, शहरी व अदिवासी समाजाची स्थान वैशिष्ट्ये :-

1) ग्रामीण समाज :-

भारतीय समाजाची ग्रामीण समाज, शहरी समाज आणि अदिवासी समाज अशी तीन महत्त्वाच्या विभागांनी कल्पना घेतली जाते. ग्रामीण समाज ही शब्दाची व्याख्या 2001 च्या जनगणनेनुसार भारताच्या 102-86 कोटी लोकसंख्यापैकी 72-21 टक्के लोकसंख्या ग्रामीण भागात तर 27-79 टक्के लोकसंख्या शहरी भागात राहते याचा अर्थ 74- कोटी 16 लाख एवढी लोकसंख्या ग्रामीण भागात राहते.

ग्रामीण समाजाची वैशिष्ट्ये :-

- 1) शेती प्रधानता.
- 2) कुटुंबावर आधारित सामाजिक जीवन
- 3) जातिव्यवस्थावर आधारित समाज रचना
- 4) नैसर्गिक दानावरण
- 5) लहान भांडार
- 6) सण, समारंभ व धार्मिक उत्सव यांचा प्रभाव
- 7) स्त्रीयांची पराधीनता

Friendship is the candle that lights up your heart wherever it is dark outside

Topic :

Date :

Page No. : 14

- 8) ग्रामाधिक बाजारपेठ व वसाहती
- 9) निर्माणाधीन प्रभाव
- 10) सामाजिक जीवनातील एकविधता
- 11) सामाजिक जीवनशील एकविधता
- 12) ग्रामी व ग्रामाधिक जीवन

8) नागरी समाजाला - 8 -

भारतीय जनगणनेनुसार ज्या वसाहतीची लोकसंख्या 90,000 पेक्षा अधिक आहे आणि ज्या विभागीय महानगरपालिका, नगरपालिका किंवा नगरपरिषद आस्तिवात आहे तसेच ज्या विभागाच्या एकूण लोकसंख्येपैकी 75% लोकसंख्या विस्तारही व्यवसायान मंडलेली आहे आणि लोकसंख्येची घनता प्रति चौरस किलोमीटरला 400 पेक्षा अधिक आहे अशी वसाहत म्हणजे शहर किंवा नगर होय. मुद्रस वर्ग या समाजशास्त्रज्ञा मते सामाजिक विभागाच्या अंगाला व्यक्तीच्या तुलनात्मकदृष्ट्या मोठा व दाट आणि उभाची स्वरूपाचा समुदाय म्हणजे शहर किंवा नगर होय. 2001 च्या जनगणनेनुसार 21-78 टक्के लोकसंख्या शहरी भागात वास्तव्य करतो.

नागरी समाजाला वैशिष्ट्ये 8 -

- 1) व्यवसायांचे विविधकरण
- 2) मानवनिर्मित पर्यावरणाला प्रभाव

Friendship friendship is the candle that lights up your heart wherever it is dark outside

SAMRAT
Creating a Better Future

Samrat Project Pledge

- 3) सामाज्या मोग आकार व टाट वस्ती
- 4) लोकसंख्येची आविळ घनता
- 5) लोकसंख्येची विजातीयता
- 6) इय्यम संबंदाचे प्रावत्य
- 7) व्यक्तीप्रधान जीवन
- 8) छंद व गरजेनुसार समुदाय निर्मिती
- 9) मोग्या प्रमाणात सामाजिक गतिबिबिता
- 10) सामाजिक सहिष्णुता
- 11) प्रमविभाजन व विरोधी कुश्यास वाव
- 12) आर्थिक निकषावर आधारित सामाजिक स्तरीकरण
- 13) अइय्यम नियंत्रण

3) आदिवासी समाज 8

आदिवासी समाज नागर सांस्कृतीपासून इर व अलिप्त, लंगलात, दुर्मि वत्ताश्रौण्यात तुरळक वस्ती करून राहतात. नागर सांस्कृतीपेक्षा वेगळ्या वैशिष्ट्यपूर्ण चालीरिती दिवा सांस्कृती आदिवासी समाजाची ममते. आदिवासी समाजाचा वनवासी. शिरीजन असे पशीयी बाल वगरेले जातात. आदिवासी समाजाल्या वोळी भाषेला लिपी नमते. आदिवासी साम्राजावत्त्व अनेक गैरसमज आदेत. प्राथमिक अधिव्यवस्था मसगारे, शकणंद त्र्यंगीड संबंघ देवगारे, वनफळे व मांस अताग फरगारे, जाइतीगावर अद्या देवगारे उवाडेमागडे लोक असे अनेक गैरसमज आदिवासी समाजावदत्व आदेत.

Topic :

Date :

Page No. : 16

वास्तविक निमगीती तदात्म्य जावलेल्या. अल्पवयी व अल्पवय वृत्तीच्या आणि आधुनिक जगाच्या संपर्कामुळे खूप न ज्ञानेच्या आदिवासींचे जीवन सुखमय व भक्कुरणीय आहे. भारतात आदिवासी समाज आसाप, अखणान्वय प्रदेश, मिसोराम, नागालँड, मणिपूर, त्रिपुरा, हिमाचल प्रदेश, पूर्व बंगाल पंजाब, पूर्व काश्मीर, उत्तर प्रदेशाचा उत्तरभाग, बंगाल, बिहार, उत्तर महाराष्ट्र, महाराष्ट्र, ओरिसा, आंध्रप्रदेश, मद्रास, केरळ आणि तमिळनाडू या राज्यात आहेत. भारताच्या एकूण लोकसंख्येमध्ये आदिवासींचे प्रमाण 8.20% आहे. भारतीय जनाने आहेत. भारतम्ह्या एकूण लोकसंख्येमध्ये आदिवासींचे प्रमाण आदिवासी अनुवायांची संख्या 427 आहे. महाराष्ट्रात 47 आदिवासी जमाती आहेत. भारतीय राज्य घटनेच्या कलम 341 आणि 342 कूसार राष्ट्रपतींच्या आदेशानुसार जी सुपी पायार कख्यात आली त्या सुचीमध्ये समाविष्ट समुदायांना अनुसूचित जमाती असे म्हले जाते.

आदिवासी समाजाची व्याख्या

1) डॉ. रिटर्स - आदिवासी समूह हा साधा. अरक सामाजिक समूह असून त्यातील सदस्य हे एकच समान जातीचा जापर करतात. समान आदिवासीया पूर्वतेसाठी एकत्र येऊन कार्य करतात.

Friendship friendship is the candle that lights up your heart wherever it is dark outside

SAMRAT
Creating Quality Future

Samrat Project Page No. 16

Topic :

Date :

Page No. : 17

2) डॉ. हॉ. एन. मुखमदार :-

समान नाव धारण करणाऱ्या.

विश्वीय सु-प्रदेखावर निवास करणाऱ्या, एतन् प्रकाशची भाषा
बोलणाऱ्या, विवाह, व्यवसाय साखळत समान निषेध नियमांचे
पालन करणारा व निश्चित मर्यादा मुल्यांची, विचारांची
जोपायना करणाऱ्या कुटुंबाचा समुह म्हणजे आदिवासी समाज होय.

3) शिल्पीन भाषी शिल्पीन :- एका विश्वीय सुप्रदेखावर
वास्तव्य करणारा, समान बोली भाषा बोलणारा, समान
सांस्कृतिक जीवन जगणारा परंतु अहो अहो नसलेल्या
समानतेतून एकत्रीकरण म्हणजे आदिवासी होय.

आदिवासी समाजाची वैशिष्ट्ये :-

- 1) विश्वीय सुप्रदेखावर वास्तव्य
- 2) प्रमाण मधुता
- 3) समान रक्तसंबंध समान गाव
- 4) समान बोली भाषा, लैंगिकतेचा अभाव
- 5) साधी अर्थव्यवस्था
- 6) मर्यादित तंत्रज्ञान
- 7) समान धर्म आणि जाड्या प्रभाव
- 8) वेगळी जीवनपध्दती
- 9) जमातकेंद्रित आत्मियता
- 10) जमान प्रमुखत्वा मर्यादा समान

Friendship friendship is the candle that lights up your heart wherever it is dark outside

SAMRAT
Wasteless Quality Project

Samrat Project Page 17

Topic :

Date :

Page No. : 18

भारताची भाषिक विविधता :-

भारतीय राज्यघटनेने प्रत्येक राज्याला त्याच्या ठोळी भाषेस कायदात्मक भाषा म्हणून मान्यता दिली आहेच. भारतामध्ये काही राज्यांची निर्मितीच मुळात भाषेच्या आधारे झाली. स्वातंत्र्यानंतर काही राज्यांची निर्मिती भाषिक तत्वावरच झाली उदा. पंजाबची विभागणी पंजाब व हरियाणा अशी झाली तर संयुक्त महाराष्ट्राची विभागणी भाषेच्या आधारावर महाराष्ट्र आणि गुजरात अशी झाली.

भारतामध्ये सर्वात जास्त प्रमाणात हिंदी भाषा बोलली जाते. लोकसंख्येनुसार भाषांची क्रमवारी पुढीलप्रमाणे सांगता येईल.

1) हिंदी	7) गुजराती
2) बंगाली	8) कन्नड
3) तेलुगू	9) मल्याळम
4) मराठी	10) उडिया
5) तामिळ	11) पंजाबी
6) उई	12) असामी

इतर भाषा बोलणारांचे प्रमाण 9% पेक्षा कमी आहे.

Friendship is the candle that lights up your heart wherever it is dark outside

SAMRAT
Welcome Quality Product

Samrat Project Paper 2018

Topic :

Date :

Page No. : 19

भारत :-

:-

भारत हा आषा, वंश, धर्म, संस्कृती, प्रादेशिकता इ-
हृदयकोनातून विविधता असणारा देश आहे. येथे अनेक धर्मांचे
लोक आताही धार्मिक विविधता जपूनही एकजाने वाढतात.
भारतात प्रत्येक धर्मातील चांगली, सही, परंपरा आणि
संस्कृती वेगवेगळी आहे. भारतासारख्या खंडप्राय देशामध्ये
भौगोलिक विविधता ही मोठा प्रमाणावर दिसून येते. लोकसंख्या
विकासातील हृदयने विचार देण्यास आजही लोक ज्योत्स्नास्ये
मोठ्या प्रमाणावर वास्तव करित असल्याचे दिसून येते.
ग्रामीण लोकांनी मोठ्या प्रमाणावर बांधांसाठी स्थलांतर केल्याने
भारतातील बांधांची संख्या अपत्याने वाढत आहे. या ग्रामीण,
बांधी व आदिवासी समाजाची वेगवेगळी वैशिष्ट्ये समज्याने
दिसून येते.

निष्कर्ष :- काळाच्या ओघात भारतीय संस्कृतीत काही नवीन
उपन्ये ज्ञाने लोकांच्या जीवनात संस्कृती आणि
अभ्युत्थनेमध्ये नवीन मुल्ये समाविष्ट केली गेली आहे. आपण
आपल्या वडिलांकडून भारतीय संस्कृती आणि इतिहासाच्या
अनेक कथा ऐकतो आणि प्रभावित होतो आम्ही भारतीय घरात
जोडून नमस्कार करतो. आणि वडिलांचे पाय स्पर्श करून
त्यांचा आदर करतो.

F.Y.B.A. sem - II

AI-55

c-3

पी एन पी कॉलेज
अलिबाग

2021 - 2022

पायाभूत अभ्यास

नाव - सोज्वली प्रकाश भगत

क्र. - AI - 55

विषय : - स्थलांतर

II sem

पायाभूत अभ्यास

नाव :- शोज्वली प्रकारा भगत.

रुमांड :- 11 - 55

विषय :- स्थलांतर

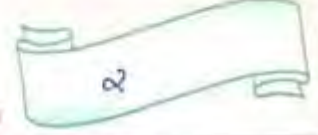
9.

अनुक्रमणिका

- १) प्रस्तावना
- २) स्थलांतर
- ३) संधर्भ सूची.

प्रस्तावना

स्थलांतर म्हणजे एका जागेवरून दुसऱ्या जागेत व दुसऱ्या जागेवरून इतर कोठल्याही ठिकाणी लोकांचे जाणे होय. शाब्दिकतः काय तर जगल्या एका भागातून लोकांचे दुसऱ्या भागात जाणे म्हणजे स्थलांतर.

स्थलांतर हे एका ठिकाणाहून, शहरातून, गावातून, प्रदेशातून, राज्यातून, देशातून दुसऱ्या ठिकाणी शहर, गावात, राज्यात किंवा देशात होते.

जागतिकीकरणामुळे स्थलांतर जागतिक पातळीवर होते. म्हणजेच एका देशातून दुसऱ्या देशात किंवा जगाच्या कोठल्याही कानाकोपऱ्यात जाणे होय.

वास्तव्याचे एक ठिकाण सोडून मानव अक्ती किंवा शार दीर्घकाल वास्तव्याच्या हेतूने मानव दुसऱ्या ठिकाणी जातात. या हालचालीस 'मानवांचे स्थलांतर' असे म्हणतात.

व्यवसायाच्या निमित्ताने गावोगाव हिंडणे, विद्याभर्जनासाठी परदेशात काही काळ राहणे उप-नगरातून शहराच्या मुख्य भागात रोज नोकरी.

व्यवसायासाठी जाणे या हालचालींना स्थलांतर म्हणता येणार नाही. 'दीर्घकाल वास्तव्य' ठरविण्यासाठी किमान एक वर्षाची मर्यादा बहुतेक सर्व देशांमध्ये मानली जाते.

प्रागैतिहासिक मानव स्थलांतर करित पृथ्वीच्या कानाकोपऱ्यात गेल्याचे पुरावे उपलब्ध आहेत, किंबहुना स्थिर वस्ती करून राहणे ही

शांस्कृतिक उत्क्रांती मानली जाते. आणि गेल्या काही सहस्राकांमध्येच ती घडली असे अभ्यासकांचे मत आहे. ज्ञान इतिहासात भार्ये टोळ्यांचे उत्तर युरोपातून दक्षिणेस व नंतर पूर्वेस आशियात झालेले स्थलांतर इजिप्तमधून हिंदू गुलामांचे उत्तरेकडे झालेले स्थलांतर - एकसोडस इ.स. सातव्या शतकात अरबांचे इस्लामच्या होश्याख्याली व. आफ्रिकेच्या पश्चिम किनाऱ्यापर्यंत झालेले स्थलांतर ही स्थलांतराची काही महत्त्वाची उदाहरणे सांगता येतात.

एखाद्या देशाच्या एका भागातून दुसऱ्या भागात केले जाणारे ते देशांतर्गत स्थलांतर आणि एका देशातून दुसऱ्या देशात केले जाणारे ते आंतरराष्ट्रीय स्थलांतर अशा दोन प्रमुख प्रकारांमध्ये स्थलांतराच्या अभ्यास केला जातो. याशिवाय स्थलांतराचे इतर प्रकार असे : एखाद्या व भूप्रदेशावरील सर्वच किंवा बहुसंख्या लोक जेव्हा नैसर्गिक किंवा अन्य आपत्तीमुळे स्थलांतरास प्रवृत्त होतात तेव्हा त्यास प्राथमिक स्थलांतर म्हणतात. राजकीय शक्ती किंवा अन्य आपत्तीमुळे स्थलांतरास प्रवृत्त होतात तेव्हा किंवा अन्य शक्ती ताळाच्या वापराने एखाद्या ठारस स्थलांतराची वेळ आणतात त्यास शक्तीचे स्थलांतर म्हणतात. उदा. गुलाम कुबळ्यासाठी पकडून नेणे, एखाद्या देशाच्या सरकारने हक्कपार करणे इत्यादी. व्यक्ती नावीन्याची ओढ म्हणून किंवा साहस म्हणून स्थलांतर करतात. त्यास एच्छिक स्थलांतर म्हणतात.

बरेजगार वीतमजूर, अवळपासच्या प्रदेशात पिकांच्या
प्रकृष्टानुसार स्थलांतर होत त्यास हंगामी स्थलांतर
म्हटले जाते. उदा. महाराष्ट्रात अवळपासच्या
जिल्ह्यांतून येणारे मजूर एका अप्रगत प्रदेशातून
मोठ्या संख्येने प्रगत प्रदेशात स्थलांतर होते त्यास
सामूहिक स्थलांतर म्हणतात. उदा. एव्याच्या खेड्यातून
तालुक्याच्या गावी तेथून जिल्हाकेंद्रापर्यंत तेथून
पंजाबी राजधानी काशी ही साखळी दिवून
येते. तसेच या साखळीत प्रथम काशी लोक
स्थलांतर करतात ते मित्र नातेवाइकांना स्थलांतरास
उद्युक्त असतात करतात अशा प्रकारे अनेकांचे
साखळी स्थलांतर होते.

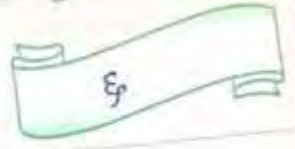

स्थलांतर

स्थलांतराचे प्रकार :-

- १) स्थानिक स्थलांतर - स्थानिक पातळीवर
- २) ग्रामीण ते शहरी स्थलांतर - औद्योगिकरणामुळे ग्रामीण ते शहर
- ३) एका प्रदेशातून दुसऱ्या प्रदेशात - उत्तर भारतात ते मुंबई भाग
- ४) नागरी भागातून ग्रामीण भागात जाणे - भारतामध्ये शक्यते नाही पण शहरीमान खर्चीक कारणांमुळे होऊ शकते.
- ५) सामूहिक स्थलांतर - मोठी टारणे, तलाव मुळे भौगोलिक स्थलांतर
- ६) सक्तीचे स्थलांतर - उपक्रम शकविष्याकरीता शासनाच्या आदेशावर

स्थलांतराचे समाजशास्त्र या विषयाचा अन्वयानु-
 करताना विद्वानांना मूलभूत प्रश्न असा पडतो की
 स्थलांतर म्हणजे काय ? भारताच्या संदर्भात विचार
 केल्यास नुसते दिसून येते की शहरी भागावेढा, ग्रामीण
 भागातील लोकांच्या मध्ये स्थलांतराचे प्रमाण जास्त
 आहे. स्थलांतर करताना लोक मुख्यत्वे आपल्या
 मूळ वास्तव्याच्या ठिकाणापासून असे अनेक कारणांसाठी
 दुसऱ्या ठिकाणी जात असतात. पुर्वी लोक मुख्यत्वे
 अन्नधान्याच्या शोधात स्थलांतर करत असत होते
 आज लोक शिक्षण, नोकरी व व्यापाससाठी स्थलांतर
 करताना दिसून येतात. स्थलांतर करताना लोक
 मुख्यत्वे ज्या ठिकाणी जायचे आहे त्याचे अगोदर
 फायदा तोटा याचा विचार करतात आणि मगच
 स्थलांतर करत असतात. या प्रकरणांमध्ये आपण
 स्थलांतराची संकल्पना समजून घेणार आहोत.
 मानवाचे पृथ्वी तलावर अस्तित्व आरब्हापासून
 तो आपल्या गरजांचे विव निवाटले व सुरक्षित निवाडा
 शोधण्यासाठी एका ठिकाणाहून दुसऱ्या ठिकाणी फिरत
 राहिला. मानवाचा विकसित अवस्था म्हणजे भारते
 जीवन सोडून त्याने स्थिर जीवन जगण्यास प्रारंभ
 केला. परिवाम सुरक्षा व सत्ता आकर्षणामुळे सुरक्षित
 ठिकाणी स्थलांतर होत असे लहान गावातून मोठ्या
 गावाकडे लहान ठिकाणाहून मोठ्या ठिकाणाकडे
 आर्थिक सोई आणि सुविधा सोजगार
 दळणवळणाच्या सोई उपलब्ध आहे अशा

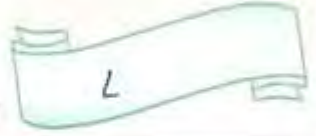

अशा ठिकाणी स्थलांतर घडून आहे.
 प्रा. हॉले यांच्या मतानुसार, सुसंस्कृत व प्रगत
 लोकच अधिक प्रमाणात स्थलांतर करू शकतात
 स्थलांतर हे अल्पकालीन, पौराणिक किंवा
 कायमस्वरूपचे असते.
 आधुनिक स्थलांतर प्रक्रिया मध्ये मुख्यत्वे
 आपल्या मुक्त वास्तव्य ठिकाणापासून अनेक कारणासाठी
 दुसऱ्या ठिकाणी जाऊन वास्तव्य करतात. पुर्वी लोक
 भूक भागवण्यासाठी भटकती करव्यातून स्थलांतर होत
 होते. आज शिक्षण, आरोग्याच्या सोई, रोजगार,
 नोकरी, व्यवसायाच्या ठिकाणी सुरक्षा स्थलांतरीत होतात.

स्थलांतराची संकल्पना -

स्थलांतराची प्रक्रिया ही प्राचीन काळापासून चालू
 आहे. ही प्रक्रिया निरंतर चालू राहणारी सामाजिक प्रक्रिया
 आहे. प्राचीन काळात निसर्गातील अनाकालीन घटना
 आकस्मित बदल, भूकंप, पाऊस, वादळ, महापूर
 या परिवर्णातील घटनाशी समाजांजन साधून आपली
 उपजिवीका भागवण्याच्या उद्देशाने आपले स्थान
 टोळीसह एक ठिकाणालून जेथे परिवर्ण मानवी
 जीवनाचे आश्रित्य देऊ शकते अशा ठिकाणी
 ठिकाणी ते स्थाने राहत असे. याचे मुख्य कारण
 नैसर्गिक साधनसंपत्ती असमानता असल्याने वादल्या
 प्रपेशात अधिक नैसर्गिक संपत्ती उपलब्ध
 असल्यास स्थलांतर घडून येते.

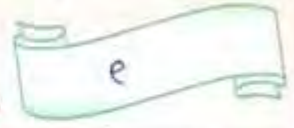

ज्या प्रदेशातून लोक दुसरीकडे जातात (Emigration -
out - migration) तेथील प्रदेशातील लोकसंख्या कमी
 होते व लोकसंख्या ज्या प्रदेशात केंद्रित होते तेथे लोकसंख्या
 वाढते. विकसनशील देशात स्थलांतर हे मुख्यतः पुरुषांचे
 जास्त प्रमाणात होते. विकसनशील देशांमध्ये देशांतर्गत
 व ग्रामीण भागातून शहराकडे होणारे स्थलांतर आर्थिक
 विकासासाठी उपयुक्त ठरते आहे.

स्थलांतर ही लोकसंख्येच्या रचनेत व आकार व
 सामाजिक परिवर्तनास गती प्राप्त करून देणारा महत्त्वाचा
 घटक आहे. ज्ञानाचा प्रसार वाढला, लोकशाहीची तत्त्व
 केंद्रित गेली. मानवाची कार्यक्षमता, विचारक्षमता,
 बुद्धिमत्ता, कुदयोग धर्मे व व्यापार, रोजगार संधी
 उपलब्ध तरांचे वाहतूकीच्या साधनांमुळे शक्यते
 ठिकाणी लोक जाऊ शकतात. येऊ शकतात त्यामुळे
 स्थलांतर वेगाने घडून येत आहे.

लोक का ठिकाणावरून दुसऱ्या सुरक्षित ठिकाणी
 जाऊन अल्पकाल, दिर्घकाल, कायमचे वास्तव्य करतात
 त्यास स्थलांतर म्हणजे. भारतासारख्या देशांमध्ये
 स्थलांतर व त्याची कारणे ही काळानुरूप बदलत गेली.
 आहेत. स्थलांतराची प्रक्रीया ही सातत्याने घडणारी गोष्ट
 आहे. स्थलांतर एक नैसर्गिक प्रक्रीया असून ती सतत
 चालू राहते.

भारताच्या संदर्भात स्थलांतराची प्रक्रीया ही १९ व्या
 शतकाच्या पूर्वार्धानंतर मोठ्या प्रमाणावर जाणवू
 लागली. औद्योगिक व शहरीकरणाची प्रक्रीया सुरु
 झाल्यावर ग्रामीण भागाकडून शहरी भागाच्याकडे

स्थलांतराच्या प्रक्रियेने वेग घेतला. शहरीकरणानंतर सुरु झालेल्या स्थलांतराच्या प्रक्रियेमध्ये मोठ्या प्रमाणात ग्रामीण भागाकडून शहरांकडे तसेच एका शहराकडून दुसऱ्या शहरांकडे स्थलांतर होऊ लागले. स्थलांतराची नियम म्हणून किंवा ती एक स्वाभाविक प्रक्रिया आहे की ज्यामध्ये स्थलांतर करणारे सुरवातीला आपल्या गावातून | मूळ वस्तीस्थाना पासून जवळच्या एखाद्या शहरांकडे व नंतर तिथून मोठ्या शहरांकडे स्थलांतर करतात.

स्थलांतराची प्रक्रिया ही वय, लिंग, शिक्षण या प्रमुख गोष्टीवर अवलंबून असते. शक्यतो ग्रामीण भागातील युवक शहरांकडे नोकरी - शाळांच्या शोधात स्थलांतर करत असतात. काही तरुण मात्र शहरांकडे येतच राहून दृष्टीने अक्षरित होऊन स्थलांतर करत असतात. स्थलांतराच्या प्रक्रियेमध्ये शिगांचे प्रमाण पुरुषांच्या तुलनेने कमी असलेले दिसून येते. शैक्षणिक दृष्ट्या प्रगतीपथावर असणाऱ्या शहरांमध्ये युवकांची शिक्षण घेण्याची स्थलांतर होताना दिसते. तर दुसऱ्या बाजूला खेळ, मैदानी स्पर्धा व सांस्कृतिक दृष्ट्या विकसित झालेल्या शहरांमध्ये त्या दृष्टिची आवड असणारे लोक स्थलांतरीत होताना दिसतात. व्यापार व उद्योगाच्या दृष्टिने विकसित झालेल्या शहरांमध्येही नोकरी घेण्याच्या शोधात असणारा युवकवर्ग मोठ्या प्रमाणात स्थलांतरीत होत असतो.

अंतर्गत स्थलांतर व बाह्यगत स्थलांतरः

(Internal Migration and External Migration)

1) अंतर्गत स्थलांतर :-

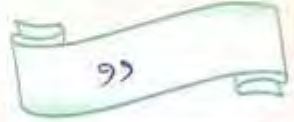
ज्यावेळी एखादी व्यक्ती किंवा समूह देशांतर्गत स्थलांतर करतो त्या प्रक्रियेला अंतर्गत स्थलांतर म्हटले जाते.

उदा. कुस तोळीच्या कालखंडामध्ये स्थलांतरित होणारे मजूर हे एका राज्यातून दुसऱ्या राज्यात स्थलांतरित होताना दिसतात. भारताभरच्या कृषीप्रधान व विकसन-शिल देशांमध्ये आलेकड्या काळात अंतर्गत स्थलांतराची प्रक्रिया गतीमान झाल्याचे दिसून येते.

१९८० नंतर भारताने विकारलेल्या मुक्त आर्थिक धोरणामुळे अंतर्गत स्थलांतराच्या प्रक्रियेला वेग आलेला आहे. यापूर्वी काही ठराविक शहरापुरतच मर्यादित असणारी स्थलांतराची प्रक्रिया सर्वत्र थरापर्यंत येवून पोहचलेली आहे. गेल्या दोन दशकांमध्ये देशांतर्गत होणाऱ्या अशा पध्दतीच्या अंतर्गत स्थलांतरामुळे शहरीकरणाची प्रक्रिया अपाठ्याने वाढत आहे. मुख्यत्वे करून ग्रामीण भागातून शहरी भागाकडे होणाऱ्या स्थलांतराचा वेग वाढलेला आहे असे दिसून येते.

अंतर्गत स्थलांतराच्या प्रक्रियेमुळे भारताची ७५% लोकसंख्या ही शहरांमध्ये स्थलांतरित झालेली दिसून येते.

२) वर्तमान स्थलांतर

ज्यावेळी एखादी व्यक्ती किंवा समूह देशाबाहेर स्थलांतर करतो त्या प्रक्रियेला वर्तमान स्थलांतर म्हटले जाते. अशा स्वरूपाचे स्थलांतर हे तात्पुरते किंवा कायम अशा दोन्ही प्रकारचे असू शकते. या पद्धतीच्या स्थलांतरामध्ये मोठ्या प्रमाणात विकसनशिल देशातील लोक विकसित किंवा प्रगत देशांमध्ये शैक्षणिक किंवा नोकरी - धंद्याच्या निमित्ताने स्थलांतरीत होत असतात. अशाच पद्धतीने या स्थलांतराच्या प्रक्रियेमध्ये प्रगत किंवा विकसित रावद्राकडून प्रगत किंवा अविकसित राष्ट्रांच्या सामाजिक समस्यांच्या सोडवणूकीसाठी अनेक उच्च विद्याविभूषित लोक तसेच स्वयंसेवा प्रतिनिधी स्थलांतरीत होत असतात.

आजच्या आधुनिक युगामध्ये महामहिती व तंत्रज्ञानाच्या युगात मोठ्या प्रमाणात अव्यावृत्त ज्ञानाची सातत्याने भर पडत आहे. या अनुषंगाने या माहितीच्या प्रसार करण्यासाठी तसेच लोक कल्याणासाठी त्याचा वापर करावा म्हणून मानवी समूह एका जागेहून दुसऱ्या जागी सतत स्थलांतर करताना दिसून येतो. अंतर्गत स्थलांतरामध्ये लोक खेड्याकडून शहराकडे व शहराकडून महानगराकडे स्थलांतर होत असतात त्याप्रमाणे वर्तमान स्थलांतराच्या प्रक्रियेमध्ये अविकसित देशाकडून विकसनशिल देशाकडून विकसित देशाकडे स्थलांतर करताना दिसून येतात.

स्थलांतराची कारणे :-

- १) आर्थिक घटक
- २) सामाजिक घटक
- ३) पर्यावरणात्मक घटक
- ४) आरोग्य विषयक
- ५) राजकीय घटक.

१) आर्थिक सुवर्ण :-

२१ व्या शतकामध्ये माहिती व तंत्रज्ञानाच्या मदतीने उद्योगधंद्यामध्ये मोठ्या प्रमाणात वाढ झाली आहे. पर्यायाने रोजगार निर्मितीमध्ये मोठ्या प्रमाणात वाढ झालेली दिसून येते. त्यामुळे लोक मोठ्या प्रमाणावर स्थलांतर करू लागलेत.

२) शिक्षण :-

आपल्या पात्याच्या भविष्याच्या विचार करून मोठ्या प्रमाणात पालक ज्या शहरामध्ये चांगल्या शिक्षणाच्या संधी उपलब्ध आहेत अशा ठिकाणी आकर्षित होऊन लोक स्थलांतर करत असतात.

३) चांगले राहणीमान :-

ज्या ठिकाणी मूलभूत सोयीसुविधा चांगल्या प्रकारे उपलब्ध आहेत तसेच विविध प्रकारच्या सेवा उपा. आरोग्य, शिक्षण, क्रिडा, सांस्कृतिक गरजा भागविणारी केंद्रे उपलब्ध असणाऱ्या ठिकाणी लोक आकर्षित होऊन लोक स्वस्थेने स्थलांतर करतात.

४) नैसर्गिक आपत्ती :-

भूस्खलन, भूकंप, महापूर, त्सुनामी यासारख्या नैसर्गिक आपत्तीमुळे मानवाला नाशलाजाने अनेक ठिकाणाहून स्थलांतर करणे भाग पडते.

स्थलांतर प्रक्रियेचा अर्थ अथवा प्रमुख व्याख्या :-

१) डॉ. एस. सी. दुबे

'स्थलांतर ही सामाजिक परिवर्तनाची अशी प्रक्रिया आहे की ज्याद्वारे लोकसंख्येचे अंतर्गमन आणि बहिर्गमन होते.

२) वर्गल

'वर्गल यांच्या मते.' लोकसंख्येच्या स्थलांतरासाठी दिलेले नाव म्हणजे स्थलांतर होय "

स्थलांतर प्रक्रियेतील प्रेरक आणि प्रेषक स्थलांतर आणि सामाजिक परिवर्तन स्थलांतर प्रवृत्ती व योजना, स्थलांतर प्रक्रियेचे नियोजन आणि स्थलांतर व नागरीकरण इ. अर्थात यासंदर्भातील विस्तृत विवेचन करण्यापूर्वी आपणच स्थलांतराची कारणे आणि विविध परिणाम माहित करून घेणे खूप आवश्यक आहे.

— स्थलांतर प्रक्रियेचे परिणाम :-

जेव्हा ग्रामीण भागातील अथवा खेड्यातील व्यक्ती मोठ्या प्रमाणात खेड्यातून शहराकडे स्थलांतर करतात तेव्हा अशा शहरांमध्ये स्थलांतर प्रक्रियेचे आणी अनेक दुष्परिणाम किंवा सामाजिक समस्या निदर्शनास येतात.

१) लोक संख्येमध्ये वाढ

ग्राम-नगर स्थलांतर अथवा देश-विदेश स्थलांतर प्राकृतेने संबंधित शहराच्या अथवा देशाच्या लोकसंख्येमध्ये सातत्याने वाढ होत जाते. भूपृष्ठ मर्यादित आणि लोकसंख्या अमर्यादित ग्रामांमध्ये शहरवासियांना अथंकर विविध सामाजिक समस्यांना तोंड द्यावे लागते. उदा. शहरी वसती किंवा झोपडपट्टी वाढ, वाहतूक, दळणवळण साधनांची कमतरता आणि विविध प्रकारचे प्रदूषण यासारख्या समस्यांनी प्रगंड वाढ होते.

२) बेकारी किंवा नोकरीचा अभाव :-

रोजगार संधी अथवा नोकरीची साक्ष्यता या भूमिकेतून येथ्यातील व्यक्तींना वाढता वाढता शहराकडे वाढत जातो तेव्हा शहरातील बहुसंख्य व्यक्ती बेकार अथवा नोकरीचा अभाव असे जीवन जगताना यांचा परिणाम म्हणजे अशा बेकार व्यक्ती गुन्हेगारी प्रवृत्तीचा आसरा घेतात. याचा अर्थ स्थलांतर अथवा प्राकृतेने गुन्हेगारी प्रवृत्तीची वाढ केली जाते. असे म्हणता येईल.

३) बेमर्यादित साधने शक्य नसते.

स्थलांतर प्राकृतेमध्ये जेव्हा देशाच्या विविध येथ्यातील व्यक्ती मोठ्या शहराकडे

आथवा महानगरांच्याकडे स्थलांतर करतात तेव्हा
 खेड्यातील अशा व्यक्तिंना शहरी जीवन पट्ट्यात गुळवून
 घेता येत नाही. शहरीकृत मानसिक दृष्ट्या स्थलांतरीत
 व्यक्ती शहरामध्ये जावून सुद्धा असमाधानी जीवन
 जगताना, कमी पगारात शहरामध्ये राहणे आर्थिकदृष्ट्या
 परवडत नाही. खेड्यात आपणारा असे निव्वरिनास
 येते कि, स्थलांतर प्रक्रियेचे आभावासांच्या दृष्टीने
 सामाजिक, आर्थिक, मानसिक आणि लोकसंख्यात्मक
 परिणाम आढळून येतात. त्यामुळेच आपणारा
 अदर घटकांमध्ये खालील अनेक बाबींचा विस्तारपूर्वक
 आढावा घेणे गरजेचे उमळे.

प्रशिक्षित किंवा उच्च शिक्षित कामगार वर्ग
 समाजशास्त्रज्ञांच्या अनेक प्राचीन काळी भारतामध्ये
 अनेक व्यक्ती गृह उद्योगामध्ये गुंतलेल्या होत्या.
 त्यांच्याकडून स्वतःच्या उपभोगा पुरते शेती उत्पादन
 घेतले जात होते. गांजाच्या आभावाने मर्यादित
 उत्पादन घेतले जात असल्याने उत्पादित मालाला
 बाहेरील बाजारपेठ मिळत नव्हती. दर्जेदार मालाच्या आभावा
 होत.

परंतु औपयोगिक क्रांतींतर शेती व्यवसायाचे यांत्रिकीकरण
 आल्याने खेड्यातील व्यवसाय उपजिविकेचे साधन बनव्यास
 असमर्थ ठरू लागले. अशावेळी ग्रामीण भागातील
 अनेक लोक कामधंदा शोधव्यासाठी खेड्यातून
 शहराकडे स्थलांतर करू लागले. याला ग्राम-नगर
 स्थलांतर प्रवृत्ती असे म्हटले जाते.

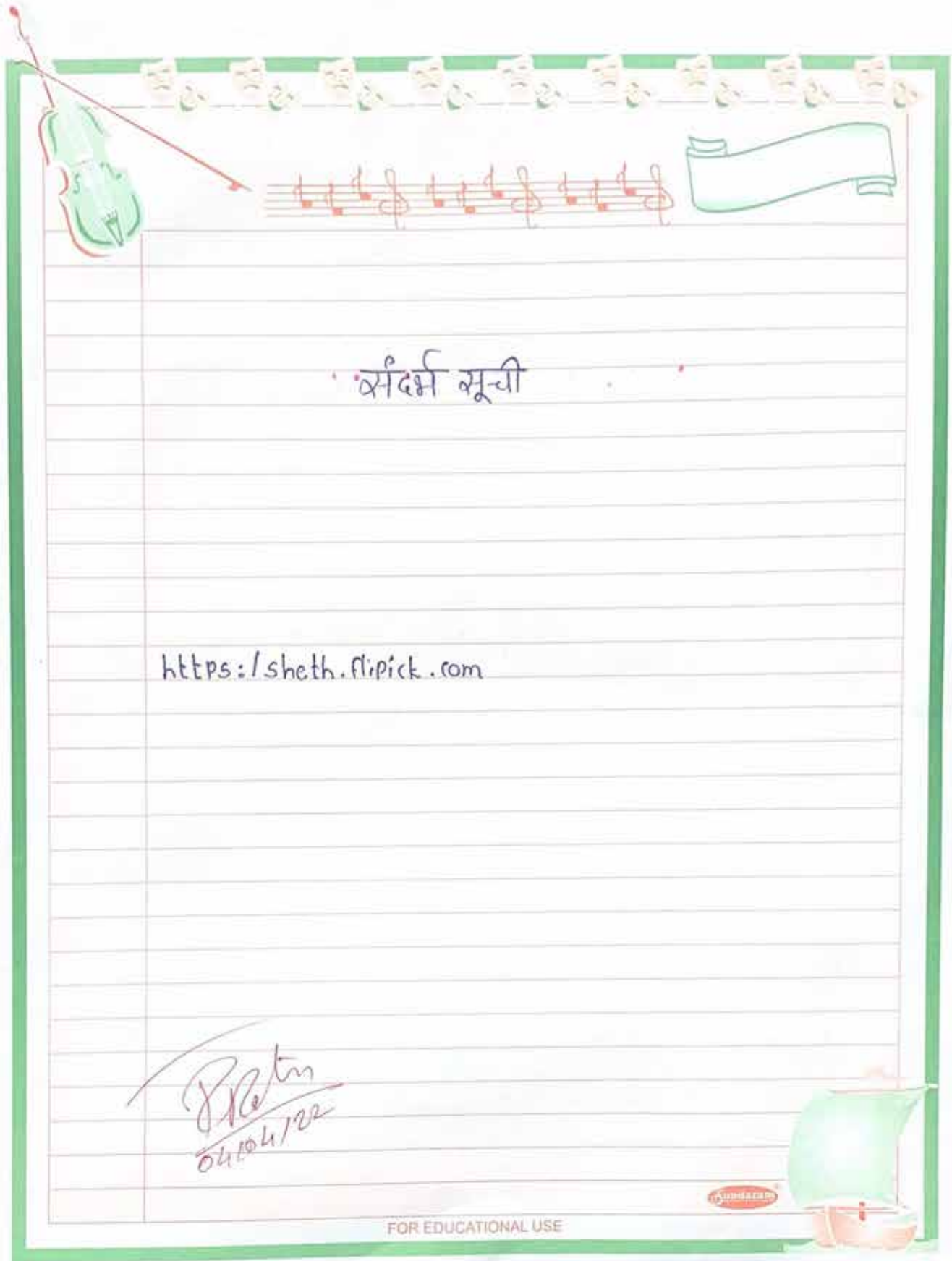

१) शहरांची मागणी व ग्रामीण भागातील कारागीर वर्गाचा पुढवठा

स्थलांतर प्रक्रियेत मोठ मोठ्या शहरांमध्ये ग्रामीण भागातून मजूर आल्या कारागीर वर्गाची मागणी रतत वाढत आहे. शहरांमध्ये खेड्यापेक्षा अधिक सोयी व सुविधा उपलब्ध असतात. इच्छेनुसार कोणताही व्यवसाय करण्याची संधी मिळते. कामाचा मोबदला पेशांमध्ये मिळतो तसेच जागा कामाचा मेहनताना जागा मिळत असल्याने खेड्यातील अनेक लोक आपणाहून शहराकडे आकर्षित जातात. यामुळे ग्राम-नगर स्थलांतर घडून येते. योजक्यात मोठमोठ्या शहरांमध्ये शिक्षण आणि रोजगाराच्या संधी उपलब्ध असल्याने तसेच शहरांमधील जीवन विषयक स्थिती प्रगतीला चालना देणारी असल्याने अनेक ग्रामवासिय शहराकडे ओढले जातात. औद्योगिक, व्यवसायिक शैक्षणिक आणि सांस्कृतिक शहरांमध्ये सध्या वाढीतील लोकांना ओढवण्याची प्रक्रिया मोठ्या प्रमाणात सुरु असल्याचे दिसून येते.

२) शहरांमधील प्रगतीला चालना देणारी स्थिती

समाजशास्त्रीय दृष्ट्या अनेक विचारवंतांच्या अने शहरांमधील जीवन विषयक स्थिती प्रगतीला चालना देणारी असल्याने भारताच्या विविध खेड्यातील व्यक्ती सातत्याने आज देखील शहराकडे स्थलांतर करताना आढळून येतात. शहरा जागेची टंचाई, ओपडपट्टी किंवा गनिच्छ वसती निर्मितीला जबाबदार ठरत आहे. अशावेळी नगरवासियांना असल्या समस्यांना सामोरे जावे लागते.

संदर्भ सूची

<https://sheth.flipick.com>

Sheth
04/04/22

FOR EDUCATIONAL USE

प्रभाकर पाटील

एज्युकेशन सोसायटी

कला वाणिज्य व विज्ञान

सहाविद्यालय

वैश्वी अलिबाग

2021-22

पायाभूत अभ्यास - 1

कु. श्वेता दिपक इंदुलकर

SI-65

जागतिकीकरण

पाठ्यभूत अभ्यास

जागतिकीकरण

कु स्वैता दिपक इंदुलकर

51-65

Pratik
05/04/22

अनुक्रमाणिका

क्रमांक	विषयाचे नाव	पान क्रमांक
1	प्रस्तावना	3
2	व्याख्या	4, 5
3	जागतिकीकरण म्हणजे काय ?	6
4	जागतिकीकरणामे महत्व	7
5	जागतिकीकरणामे प्रकार	8, 9
6	वैशिष्ट्ये	10, 11, 12
7	फायदे	13
8	तोटे	14
9	परिणाम	15, 16, 17, 18, 19, 20
10	संदर्भ सूची	21

प्रस्तावना

जागतिकीकरण किंवा वैश्विकरण हा अत्यंत लोकप्रिय आणि चर्चेचा विषय झाला आहे. जागतिकीकरण हे नवीन आर्थिक घोरणाचे एक महत्वाचे सूत्र आहे. जागतिकीकरण म्हणजे वस्तू, सेवा, तंत्रज्ञान व भांडवलान्वया हातचालीवरील सर्व प्रकारचे निर्बंध दूर करणे व त्यांचा प्रवाह सुखकर व गतिमान करण्याची प्रक्रीया होय. शोडक्यात व्यापार, वित्त, रोजगार, तंत्रज्ञान दळणवळण, विदेशी स्थलांतर, पर्यावरण, राहणी, शासन, समाजव्यवस्था, संस्कृती, अशा सर्व प्रकारच्या क्षेत्रामधून होणारे रूपांतर म्हणजे जागतिकीकरण असे म्हणता येईल.

जागतिकीकरण हा आंतरराष्ट्रीय स्तरावर एक महत्वाचा मुद्दा मानला जातो. तशी ही संकल्पना फार जुनी आहे, परंतु सध्याच्या काळात म्हणजेच ह्या 29 व्या शतकात जागतिकीकरण ह्या संकल्पनेकडे विशेष लक्ष दिले जात आहे. जागतिकीकरण म्हणजे नेमके काय आणि ह्याचे फायदे व तोटे काय आहेत अशा, विविध घटकांची माहिती आपण ह्या लेखात घेणार आहोत.

व्याख्या

१) आंतरराष्ट्रीय मुद्रा निधी -
 'जागतिकीकरण म्हणजे वस्तू, सेवा व आंतरराष्ट्रीय भांडवलप्रवाह, अतिजलद व प्रसरण पावणारे तंत्रज्ञान ह्यांचे वाढते प्रमाण तसेच विविधता ह्यांच्या साहाय्याने जगातील देशांचे सतत वाढत जाणारे परस्परावलंबित्व होय'.

२) हेराड, टायेल आणि रॉबर्ट -
 "जागतिकीकरण ही आंतरराष्ट्रीय अर्थव्यवस्थेचे एका काल्पनिक विश्व अर्थ व्यवस्थेकडे होणारे संक्रमण दर्शविणारी संकल्पना आहे".

३) एडवर्ड हार्मन -
 "जागतिकीकरण ही सीमापार उत्पादने, भांडवल सेवा आणि आर्थिक क्रिया प्रक्रियांच्या वाढत्या प्रवाहाला लक्ष करणारी प्रक्रिया आहे.

४) बायलिस आणि स्मिथ -
 "जगाच्या विविध भौगोलिक क्षेत्रात राहणाऱ्या लोकांमध्ये वाढते सामाजिक, आर्थिक, औद्योगिक व्यापारी, सांस्कृतिक संबंध दर्शविणारी व्यापक

प्रक्रिया म्हणजे जागतिकीकरण होय.

कॉक्स आणि कॉटन -

- ५) "जागतिक शांडतलशाही मधून निर्माण झालेल्या बहुराष्ट्रीय कंपन्या, संस्था यांच्या प्रभाव असणारी, आंतरराष्ट्रीय आणि आर्थिक व्यवस्थेवर राष्ट्रांची श्रुमिका मर्यादित करणारी प्रक्रिया म्हणजेच जागतिकीकरण होय.

स्मिथ -

- ६) "आंतरराष्ट्रीय आणि सर्वांसाठी स्वातंत्र या मुल्यांच्या समावेश असणारी आणि अर्थव्यवस्थेचे फायदे सर्वांना मिळून देणारी सर्वसमावेशक प्रक्रिया आहे.

जागतिक बँक -

- ७) जागतिकीकरण म्हणजे जागतिक अर्थव्यवस्था निर्माण करण्याची प्रक्रिया होय.

जागतिकीकरण म्हणजे काय ?

जागतिकीकरण ही एक प्रकारची संकल्पना किंवा प्रक्रीया आहे, असे आणून म्हणू शकतो, ज्याद्वारे वस्तू, सेवा, विचार, ज्ञान आणि ह्यांच्या प्रसार जागतिक स्तरावर केला जाऊ शकतो. देशांमध्ये वाढीस लागलेला व्यापार, वस्तू आणि सेवांना सहज उपलब्ध होणारी आंतरराष्ट्रीय स्तरावरील बाजारपेठ आणि त्यातून होणारा जास्तीत जास्त नफा असे व्यापारासंबंधित घटक दर्शविण्यासाठी जागतिकीकरण ह्या शब्दाचा वापर केला जातो.

जगात अनेक देश आहेत आणि प्रत्येक देशासाठी जागतिकीकरणासाठी परिभाषा ही वेगळी आहे. अनेक देशांमध्ये जागतिकीकरणाचा मुख्य पाया हा देशातील संस्कृती आणि आर्थिक व्यवस्थेच्या अभिसरणाला मानला जातो.

जागतिकीकरण हे विविध राष्ट्रांमधील संवाद, त्यांचे प्रकीकरण आणि राष्ट्रांमधील परस्परवलंबन वाढविण्यास मदत करते. जितके देश हे प्रकमेकांसोबत जोडले जातील तितकाच जागतिकीकरणाचा प्रभाव वाढेल.

जागतिकीकरणचे महत्व

जागतिकीकरणामुळे देश, देशातील व्यवसाय आणि लोकांची संवाद साधण्याची पद्धत ह्यात सुधारणा घडवून येते. त्यामुळे व्यवसायांच्या विस्तार होती, जागतिक supply chain देशासाठी सुरु होते आणि आंतरराष्ट्रीय स्तरावरील व्यापारासाठी बाजारपेठा खुल्या होतात.

विविध देशांमध्ये व्यापार वाढीस लागल्यामुळे संस्कृती आणि विचारांची देवाणघेवाण होते, ज्यामुळे व्यापारासाठी भौगोलिक मर्यादा वाढतात, कारण राजकीय सीमा आणि अर्थव्यवस्थेतील अडथळे दूर होतात.

देशांमध्ये आपापसात संवाद वाढतो, ज्यामुळे संवाद वाढला कि चांगले संबंध निर्माण होतात आणि जागतिकीकरणामुळे वाव मिळतो. व्यापार वाढीस लागला कि, आंतरराष्ट्रीय स्तरावर स्पर्धात्मक वातावरण निर्माण होते, ज्यामुळे सेवा आणि वस्तू उत्पादनाचा वेग वाढतो, वेग वाढला कि उत्पन्न वाढते आणि परिणामी वस्तू, स्वस्त कमी दशात उपलब्ध होतात.

जर अगदी थोडक्यात सांगायचे झाले तर राजकीय सामाजिक आणि आर्थिक दृष्ट्या जागतिकीकरण प्रत्येक देशासाठी महत्वाचे ठरते.

• सांस्कृतिक जागतिकीकरण -
कोणत्याही देशाची संस्कृती ही त्या देशाची
आंतरराष्ट्रीय स्तरावरील एक विशिष्ट अशी
ओळख असते. अनेक संशोधनावरून असे समोर
आले आहे की, भारताची संस्कृती ही जगातील
इतर देशांपेक्षा जुनी आणि अधिक प्रभाव शाली
आहे, आणि हे वेळोवेळी सिद्ध देखील झाले
आहे.

वैशिष्ट्ये

जागतिकीकरणाची वैशिष्ट्ये पुढीलप्रमाणे सांगता येतील.

- 1) मोठ्या प्रमाणात व्यवहार -
जागतिक व्यवसायात उत्पादन आणि विपणन व्यवहार मोठ्या प्रमाणात अस्तित्वात येतात. त्यांना जागतिक गरजा पूर्ण करायच्या असतात. त्यामुळे उद्योगांना बाह्यबचतीचे लाभ होतात.
- 2) मोठी स्पर्धा -
जागतिकीकरणामुळे मोठ्या स्पर्धेला मिळते. जागतिक बाजारातील स्पर्धेचे स्वरूप फार उच्च आहे. व्यवसाय संस्थेला देशांतर्गत स्पर्धक आणि आंतर-राष्ट्रीय स्पर्धक यांमधील प्रकायवेळी स्पर्धा करावी लागते. तसेच जगातील सर्व निर्यातक देशांबरोबर स्पर्धा करावी लागते.
- 3) सीमेपलीकडे व्यापार व स्थलांतर यात वाढ -
जागतिकीकरणाला प्रोत्साहन देणारे धोरण आणि गेल्या दशकातील तांत्रिक विकास त्यामुळे सीमेपलीकडे व्यापार, गुंतवणूक आणि स्थलांतर यात मोठी वाढ झाली आहे.

४) आंतरराष्ट्रीय वित्तीय आणि व्यवसाय रचनेचा विकास -
सध्याचे जागतिकीकरण हा आंतरराष्ट्रीय वित्तीय आणि व्यवसाय रचनेच्या विकासाचा परिणाम आहे.

५) खुली बाजारबिष्टीत अर्थव्यवस्था -
गेल्या दोन दशकात जागतिक पातळीवर अनेक सरकारंनी खुल्या बाजारबिष्टीत अर्थव्यवस्थेचा स्वीकार केला. स्वतःच्या उत्पादनक्षमतेत मोठ्या प्रमाणात वाढ करून आंतरराष्ट्रीय व्यापार आणि गुंतवणुक यांना मोठ्या प्रमाणात संधी निर्माण केल्या. व्यापारावरील निर्बंध कमी केले. वस्तू आणि सेवा यांचा व्यापार आणि गुंतवणुक याबाबत अनेक आंतरराष्ट्रीय करार अस्तित्वात आले.

६) तांत्रिक विकास -
माहिती तंत्रज्ञानाच्या क्षेत्रातील प्रगतीमुळे आर्थिक जीवनामध्ये फार मोठ्या प्रमाणात बदल झाला. माहिती तंत्रज्ञानामुळे जागतिक उपभोक्ता, गुंतवणुकदार, व्यवसाय, आर्थिक प्रवाहांचे विश्लेषण करण्याची नवी साधने, त्याद्वारे नव्या आर्थिक संधीचा शोध आणि त्यांचा पाठपुरवठा शक्य झाला. साधनांचे हस्तांतरण आणि जागतिक

शांतिदासंबरोबर सहयोग शक्य झाला.

- ७) बहुराष्ट्रीय कंपन्यांचा विकास -
जागतिकीकरणामुळे बहुराष्ट्रीय कंपन्या अस्तित्वात
आल्या. बहुराष्ट्रीय कंपनी या आपल्या शाखां-
-व्याव्हारे अनेक व्यवसाय करतात. त्यामुळे
जागतिक व्यापारात मोठ्या प्रमाणात वाढ होते.

जागतिकीकरणचे फायदे

- १) जागतिकीकरणामुळे देशातील व्यापारग्राही कमी खर्चात जास्त कच्चा माल आणि अधिक नैसर्गिक संसाधने उपलब्ध होतात, ज्यामुळे कमी खर्चात उत्पादन होण्यास मदत मिळते. उत्पादनाचा खर्च कमी झाला कि, वस्तू आणि सेवांचा किंमती कमी होतात, ज्यामुळे देशात महागाई याखी परिस्थिती उदभवत नाही.
- २) जागतिकीकरण हे विविध देशांसाठी उत्पन्नाचे नवीन मार्ग खुले करून देते, ज्यामुळे देशाची आर्थिक स्थिती मजबूत होते आणि परिणामी देशाची विकासा-च्या दिशेने वाटचाल होते.
- ३) देशातील संबंध चांगले राहण्यास मदत मिळते, ज्यामुळे शुद्धजनक स्थिती टाळता येते.
- ४) संस्कृतीचा प्रसार होतो, सोबतच मानवी हक्क देखील जोपासले जातात.

जागतिकीकरणचे तीटे

- १) उत्पादन वाढल्यामुळे वाहतुक वाढते, वाहतुकीमुळे प्रदुषण वाढते आणि इंधनाचा मोठ्याप्रमाणात वापर होतो, ज्यामुळे प्रदुषण वाढते आणि इंधनाचा साठ कमी होतो.
- २) उत्पादनाचा वेग वाढण्याहेतू कामगारांच्या जागी यंत्र वापरले जातात, ज्यामुळे बेरोजगारी वाढते.
- ३) उत्पादनाच्या हेतूने मोठमोठ्या फॅक्टरी उभारल्या जातात, ज्यामुळे जंगलतोड वाढते परिणामी पर्यावरणीय समतोल बिघडतो.
- ४) लोकांचे स्थलांतर वाढते, ज्यामुळे स्थानिक संस्कृतीचा हास लागतो.

परिणाम

भारताने जागतिकीकरणाने धोरण स्वीकारल्यामुळे जागतिकीकरणाने निगमांचे पालन कशे लागते. त्यामुळे भारताच्या अर्थव्यवस्थेवर व अर्थव्यवस्थेतील विविध क्षेत्रांवर जागतिकीकरणाने विविध परिणाम झालेले दिसून येतात. ते खालील प्रमाणे :-

परिणाम

आयात शुल्कात कपात
जुन्या कार आयतीची परवानगी
चीनमधील वस्तूंचे डंपिंग
विदेशी भांडवलाची गुंतवणूक
भांडवल बाजारामध्ये गुंतवणूक
देशातील उद्योगांची पीछेहाट
बहुराष्ट्रीय कंपन्यांचे वर्चस्व
टिकाऊ उपभोग्य वस्तूंच्या उत्पादनात वाढ
देशातील उद्योग आजारी व बंद पडले.
बेकारीमध्ये वाढ

१) आयात शुल्कात कपात -
भारताने आयातीवरील प्रशुल्क कमी करावे,
उपशोष्य वस्तूंच्या आयातीवर घातलेली नियंत्रणे
हटवावीत, नकारात्मक निर्बंध दूर करावेत इत्यादी-
बाबत जागतिक व्यापार संघटना (W.T.O.)

भारतावर दडपण आणित आहे. परिणामी भारताने
प्रामाणिकपणे करासाठी अटीचे पालन करून
सीमाशुल्क दरवर्षी घटवितेले. त्यामुळे भारतीय
उद्योगांना विदेशी मालांशी स्पर्धा करावी लागली.

२) जुन्या कार आयातीची परवानगी -
भारताने विदेशातील जुन्या कार आयातीस परवानगी
दिल्याने भारतीय ऑटोमोबाईल उद्योगांवर संकट
ओढवली आहे. भारत सरकारच्या या निर्णयास
प्रसिद्ध उद्योगपती श्री. राहुल बजाज यांनी
'राष्ट्रविरोधी कार्य' असे संबोधिले आहे.

३) चीनमधील वस्तूंचे डंपिंग -
अद्यापि चीनमध्ये उत्पादन झालेल्या वस्तूंचे डंपिंग
भारतामध्ये कमी किंमतीमध्ये होत आहे. भारतातील
कोणत्याही उत्सवाना भारतीय बाजारपेठा चीनी
वस्तूंनी गजबजलेल्या दिसतात. त्यामुळे भारतीय
उद्योजकांपुढे नवीन समस्या निर्माण झाली आहे.

४) विदेशी भांडवलान्नी गुंतवणूक -
जागतिकीकरणामुळे व उदारीकरणामुळे देशात मोठ्या प्रमाणावर विदेशी गुंतवणूक होऊ लागली. पाश्चात्त उद्योगांमध्येही अशाप्रकारच्या गुंतवणूकीचा प्रभाव दिसू लागला. त्यामुळे देशातील साधन सामुग्रीचा पर्याप्त उपयोग होऊ लागला. व रोजगाराच्याही अनेक संधी उपलब्ध होत आहेत.

५) भांडवल बाजारामध्ये गुंतवणूक -
परकीय गुंतवणुकीवर असलेले निर्बंध कमी करण्यात आल्याने परकीय संस्थात्मक गुंतवणूकदारांनी भारतातील भांडवल बाजारात मोठ्या प्रमाणावर गुंतवणूक केली. सन २००३-०४ या प्रकल्प वर्षात ४४,८०० कोटी रुपयांची परकीय गुंतवणूक भारतीय बाजारात झाली.

६) देशातील उद्योगांची पीछेहाट -
जागतिकीकरणानंतर देशातील उद्योगांना जागतिक स्पर्धेला तोंड द्यावे लागत असल्याने देशातील अनेक प्रतिष्ठित उद्योगांना सुरुवातीला अस्तित्व टिकवून ठेवणे अशक्य झाले म्हणून भारतीय कंपन्यांनी त्यांच्या नियंत्रणाखाली उद्योगांची विक्री केली. उदा. टाटा ऑईल मिल्स, पार्ले, सॉफ्ट ड्रिंक्स, मॉडिन फूड्स, इ. देशातील बाजारपेठामध्ये निर्माण झालेल्या तीव्र स्पर्धामुळे अनेक उद्योगांची पीछेहाट झाली.

- ७) बहुराष्ट्रीय कंपन्यांचे वर्चस्व -
जागतिकीकरणामुळे बहुराष्ट्रीय कंपन्यांना भारतात प्रवेश करण्याची मुक्त संधी मिळाली. त्यामुळे बहुराष्ट्रीय कंपन्यांनी मोठ्या प्रमाणावर देशात शिरकाव केला. सन २००३ मध्ये भारतातील बहुराष्ट्रीय कंपन्यांची संख्या १४९७ होती. ती सन २००४ मध्ये १६५४ इतकी झाली. त्यावेळी विदेशी भांडवल गुंतवणूकीमध्ये वाढ होऊन औद्योगिक क्षेत्राचा विस्तार घडून आला.
- ८) टिकाऊ उपभोग्य वस्तूंच्या उत्पादनात वाढ -
विदेशी गुंतवणूकीचा ओष भारतात आला व मोठ्या प्रमाणावर बहुराष्ट्रीय कंपन्यांनी त्यांचे उत्पादन भारतात सुरू केल्याने मोठ्या प्रमाणावर स्पर्धा सुरू झाली आहे. त्यामुळे टिकाऊ व उपभोग्य अशा वस्तूंच्या उत्पादनात वाढ झाली. जागतिकीकरणासमयी पूर्वी ज्या उद्योगांची देशात मक्तेदारी होती ती संपुष्टात आली.
- ९) देशातील उद्योग आजारी व बंद पडले -
जागतिक स्पर्धा व बहुराष्ट्रीय कंपन्या यांच्या - बरोबर टिकून राहणे अनेक उद्योगांना शक्य न झाल्याने ते उद्योग बंद पडले. अनेक उद्योग आजारी पडले. या सर्व उद्योगातील कर्मचाऱ्यांवर बेकारीची समस्या निर्माण झाली आहे.

90)

बेकारीमध्ये वाढ -
जागतिकीकरणामुळे देशात आधुनिक तंत्रज्ञान
आले. संगणक आले. त्यामुळे उत्पादनाच्या
पारंपारिक पद्धती कालबाह्य ठरल्या व त्यांच्या
परिणाम रोजगारांवर मीठ्या प्रमाणात झाला.
अनेक लोकांना त्यांच्या रोजगार गमवावा लागला.
व बेकारीत वाढ झाली.

जागतिकीकरणाविषयी अनेक लोक पुढीलप्रमाणे नकारात्मक मत व्यक्त करतात.

- बहुराष्ट्रीय कंपन्या माल विकसीत देशात तयार करतात आणि त्याची निर्यात विकसनशील देशात करतात. त्यामुळे विकसनशील देशांमध्ये रोजगार निर्मितीच होत नाही. बहुसंख्य बहुराष्ट्रीय कंपन्या विकसीत राष्ट्रांच्याच आहेत.
- व्यापाराचे उदारीकरण झाल्याने स्थानीक बाजारपेठे-तील मालापेक्षा जागतिक मालाला मोठ्या प्रमाणावर मागणी येते. पर्यायाने स्थानीक कंपन्या बंद केल्या जावतात त्यामुळे अनेक कामगार बेरोजगार होतात.
- मोठ्या प्रमाणावरील आधुनिक तंत्रज्ञानाच्या विकासा-मुळे उत्पादनासाठी कामगारांवर अवलंबून राहावे लागत नाही.

जशी जागतिकीकरणाच्या विरोधी भूमिका आहे, तशीच नशीब जागतिकीकरणाच्या बाजूनेही बोलणारेही आहेत. ज्या देशाने जागतिकीकरणाच्या स्वीकार केला आहे, त्या देशाची वाढ मोठ्या प्रमाणावर होते. म्हणजेच औद्योगिक वाढ होते. व औद्योगिक वाढ हा रोजगाराचा मार्ग आहे.

संदर्भ सुची

१. पायामृत अक्षरास प्रकाशन

२. Links -

www.marathiword.com

<https://mr.m.wikipedia.org>

College Name - Prabhakar Narayan Patil

Education Society

Year - 2021-2022

Subject - पायाभूत अणुशास्त्र

Semester III

Topic name - अनुसूचित जाती जमाती यांचे मानवी हक्क

Name - Munif Mukhtar Pathan

Roll no - 52-02.

मार्गदर्शक शिक्षकाचे नाव - Pranali Patil

Pranali Patil
14/10/22

अ.क्र	गुण	पा.नं
1.	प्रस्तावना	1
2.	उद्दीष्ट	
3.	अनुसूचित जाती जमाती म्हणजे काय ?	3
4.	अनुसूचित जातीवरील अत्याचारांच्या घटना	5
5.	अनुसूचित जातीवरील अत्याचारांच्या घटना 2004	7
6.	अनुसूचित जाती व जमाती कायदा :- 1989	9
7.	अत्याचारांच्या अपराधासाठी शिक्षा	11
8.	धार्मिक लोकसंख्या	13

अ. क्र	मुद्दे	पा. नं
9	अनुसूचित जाती जमाती विकास योजना	15
10	अनुसूचित जाती जमाती यांचे मानवी हक्क सारांश	19
11	अनुसूचित जाती जमाती यांचे मानवी हक्क संदर्भ	20

प्रस्तावना

अनुसूचित जातींच्या व अनुसूचित जमातींच्या व्यक्तींवरील अत्याचारांचे अपराध करण्यास प्रलंबंध करण्यासाठी, अशा अपराधांचे खटले चालविण्याकरिता विशेष न्यायालये स्थापन करणे आणि अशा अपराधांना बळी पडलेल्या लोकांना सहाय्य करणे व त्यांचे पुनर्वसन करणे या गोष्टींसाठी आणि त्यांच्या संबंधित किंवा अनुषंगिक असलेल्या प्रश्नांसाठी तरतूद करण्याकरिता आधिनियम

उद्दीष्ट

अनुसूचित जाती व जमाती चे मानवी हक्काचे उद्देश म्हणजे संरक्षणसंबंधीचे विविध कायदे तसे नागरी हक्कांचे संरक्षण अधिनियम १९५५, १९७७ अनुसूचित जाती आणि जमाती अधिनियम (अन्धान्चार प्रतिबंध), १९६९ व १९९५ इत्यादी. राष्ट्रीय अनुसूचित जाती आयोग आश्व आयोगाची कार्ये, रचना, आयोगा बाबत घटनात्मक तरतुदी, आयोगाचे अधिकार आदी बाबी अक्यासाच्या लागतात. दलित समाजासाठी काम करणाऱ्या विविध संस्था, त्यांचे कार्य, उद्दीष्टे उदा. रामकृष्ण मिशन आश्रम, मालाना आझाद शैक्षणिक फाऊंडेशन; तसेच सामाजिक विकासाच्या योजना एक आवास योजना, कन्यादान, योजना, धटक योजना जाबू जगजीवनराम छात्रावास योजना, कर्मवीर दादा साहेब गांधीवाड सजलीकरण योजना आदी बाबींचा अक्यास करणे गरजेचे आहे.

अनुसूचित जाती जमाती म्हणजे काय ?

अनुसूचित जाती अनुसूचित जाती - जमाती (आदीवासी) हे भारतातील ऐतिहासिकदृष्ट्या वंचित देशी लोकांचा भारताच्या राज्य प्रभुत्वाने मान्य केलेले दोन गट आहे. भारताचे उपखंडावर राज्य करण्याच्या ब्रिटीश सत्तेच्या काळात ते डा प्रेस्टू क्लास (मात्रासवर्ग) म्हणून ओळखले जात होते. अनुसूचित जातींमध्ये कातीतरी टक्के लोक मुलतः भारतीय समाजाच्या खालच्या थरातील लोक आहेत. आधुनिक साहोल्यात अनुसूचित जातींचा उल्लेख कधी कधी आदी द्रविड म्हणून होतो.

२०११ च्या जनगणनेनुसार भारतात राज्यांमधील अनुसूचित जातींचा वितरण नकाशा. पंजाबमध्ये अनुसूचित जातीचे सर्वाधिक प्रमाण (३२%) तर भारताच्या केंद्रशासित प्रदेशात व ईशान्य भारतातील दोन राज्यात %

२०११ च्या भारतीय जनगणनेनुसार, भारताच्या एकूण लोकसंख्येत अनुसूचित जातींच्या व अनुसूचित जमातींच्या लोकांचे

प्रमाण अनुक्रमे १६.६% आणि ८.३६% आहे या दोन
समूहांचा एकत्रित लोकसंख्या ही २५.२% (३१ कोटी) आहे
जर ही संख्या एक देश म्हणून नाही घ्यावी तर ही चीन,
भारत व अमेरिका ह्या नंतर जगातला चौथा सर्वात मोठा
मोठा देश ठरू शकतो. स्वातंत्र्य प्राप्तीनंतर भारताच्या
संविधानाद्वारे या मागास समूहांच्या जाणाऱ्या समूहांना
आरक्षण लागू करण्यात आहे आणि कलम (अनुसूचित
जमाती) आदेश १९५०, २२ राज्यातील ७४४ जमातीचा
नोंद करते

अनुसूचित जातीवरील अत्याचार्यांच्या घटना

(सन १९८१ ते २०००-०५)

अनुसूचित जातीला अस्पृश्यांना जा नागरी, राजकीय धार्मिक क्षेत्रातील मानवा वागणुकांचे उल्लंघन करून विषमतेचे वागणूक दिली जाते. त्या सर्व प्रथम आपण राष्ट्रीय स्तरावर उच्चांक पातळीत केलेल्या निरीक्षणातून सन १९८२ साली पुरावे गोळा केले आहेत त्यावरून १९८५ ते सन १९९७ या कालाबाधित पूर्वभागाच्या अस्पृश्यांच्या नागरी हक्कांवर जी आक्रमणे झाली त्या विषयी माहिती दिलेली आहे नागरी हक्कांच्या उल्लंघनाच्या भागाच्या संदर्भात अस्पृश्यांना विहिरी, नळ, मंदीर, चहाची दुकाने, उपहारगृहे सारख्या स्थाने गृहे रस्ते वगैरे, पाणी मिळणाऱ्या ठिकाणां जो प्रतिबंध त्या घटकाचा समावेश आहे. मानवा हक्कांवर आक्रमांच्या घटकांची सरासरी आधिकृत नोंद प्रत्येक वर्षीत १९५० साली ४८०, १९६० साली १९०३, १९७० साली ३२४०, १९८० साली ३,८७५, १९९० साली १६७२ आशी होती १९८१ ते २००० या कालाबाधित पूर्वाच्या अस्पृश्यांच्यावर झालेल्या अत्याचारांच्या आणि अत्याचारांच्या २,६९,००० घटना घडलेल्या आहेत. अत्याचार घटनांच्या विषलेषणावरून असे स्पष्ट होते की १९८१ मध्ये ४९३ तर १९९७ मध्ये खुनाच्या पुढे ५०४ घटना १००२ बलात्काराच्या घटना

आणि १२,१४९ इतर स्वरूपांच्या घटना अशा वस्तुस्थिती
 दिसून येत १९८१ ते १९९७ या कालावधीत साहिली अशा
 दाखलपत्रे की दरवर्षी सरासरी ५०८ जळपोळीच्या घटना
 ७५४ स्त्रीयांवरील प्रेतातकायाच्या घटना आणि जवळजवळ
 १२०० इतर स्वरूपांचे गुहे घडलेले आहेत. दरवर्षी
 जर ५१३ खुनाच्या घटनात असली तर पुर्वीच्या
 अस्पृश्यांनी निःसंशयपणे जीवत जगण्याचा मानवी
 अधिकार मिळतो असे म्हणता येत नाही. अस्पृश्यांना
 नागरी हक्काच्या प्रतिवर्षी ३००० वेळा अतिक्रमण होत
 असेल तर त्यांना सामाजिक आणि शैक्षिक क्षेत्रात स्वतंत्र
 उपभोगता येत नाही.

अनुसूचित जातीवरील अत्याचारांच्या

एटना २००५

अक्र	अपराध	२००१	२००२	२००३
	एत्या	763	739	581
	बलात्कार	1316	1331	1089
	अपहरण	400	319	232
	दरोडा	41	29	24
	मूटा/मूत	133	105	70
	जळपाळ	354	322	204
	नागरीक	63633	1018	634
	आधिकारी संरक्षण			
	अधि.नियम			
	अनु. जाती/जमाती	13113	10770	8048
	अधिनियम			
	इतर	12201	14383	11401
	एकूण	33501	33507	26252
	मासपीट	4547	4491	3969

2008	2009
654	669
1157	1172
252	258
26	26
72	80
211	210
884	
369	211
.	
8811	8797
,	
11435	11077
26887	26126
3824	3847

अनुसूचित जाती व जमाती

कायदा :- 1989 (भाग 1)

अनुसूचित जाती व जमाती (कायदा 1989) -
अत्याचार प्रतिबंधक)
या कायद्यात एकूण कलमे 23 आहेत

कायदा - 1989

युनोने मानवी हक्क जाहीरनामा प्रसिद्ध केल्यानंतर आणि भारताचा स्वातंत्र्य मिळून चार दशके झाल्यावर आपल्याला अनुसूचित जाती जमाती (अत्याचार प्रतिबंधक) कायदा 1989 आपल्या देशबांधवांसाठी करावा लागला या कायद्यान्वये त्यांना त्यांच्या विरुद्ध होणारे गुन्हे अपमान होऊ आणि बदनामी थापासून संरक्षण मिळाले राज्यघटनेच्या प्रस्तावनेत उल्लेख केलेल्या सर्वांना न्याय आणि आत्मसन्मान या संकल्पने बाबतात आपण अद्य अपयश ठरले

उद्दीष्ट -

अनुसूचित जाती आणि जमातीतील व्यक्तींवरील होणारे अत्याचार व त्यांच्या विरुद्ध होणारे गुन्हे खव थांबविणे. अशा गुन्ह्यांसाठी विशिष्ट न्यायालयांचा तरतूद करणे. अशा गुन्ह्याचा बळी पडलेल्यांना मदत देणे व त्यांचे पुनर्वसन करणे

भाग - 1 प्रांशिक

1) या कायद्याला अनुसूचित जाती व अनुसूचित जमाती (अत्याचार प्रतिबंधक) कायदा 1989 असे संबोधण्यात येईल.

2) याचा विस्तार जम्मू काश्मीर सोडून संपूर्ण भारतभर असेल.

2. व्याख्या

1) अत्याचार (atrocities) कलम 3 अंतर्गत शिक्षाधारित प्रकार

2) विधान (code) दंडविधान संहिता - 1973

3) विधाम अनु जाती व अनु जमाती - भारतीय राज्यघटनेतील कलम 366 (24) व 366 (25) अनुक्रमे

4) विशेष लोक आक्षेपकता - (Prosecutor) कलम 15 मध्ये नमूद केलेली व्यक्ती जी वकील वा लोक आक्षेपकता असेल

5) विशेष न्यायालयाने कलम 14 अन्वये विशेष न्यायालयाने नमूद

मुल्यांचाशच्या अपराधासाठी शिक्षा

अनुसूचित जातीचा कींवा अनुसूचित जमातीची नसलेले कोणत्याही व्यक्ती जर अशा जाती-जमातीच्या व्यक्तींवर पुढील प्रकारचे केली तर ती व्यक्ती महा महिन्यांत पेक्षा कमी नसले, परंतु पाच वर्षांपर्यंत असू शकले. इतक्या मुदतीच्या कारावासाच्या शिक्षेला व प्रत्येक ठंडाला पात्र ठरेल.

1.

1) अनुसूचित जातीच्या कींवा अनुसूचित जमातीच्या कोणत्याही व्यक्तीच्या सह्या जागेत कींवा जागेशेजारी अशा व्यक्तीला इजा पोचवणे, लीचा अपमान करणे कींवा नीला त्रास देणे या उद्देश्यात, विष्ठा, केशकचरा जीववरांचा मिठी कींवा इतर कोणत्याही धूणास्पद वस्तु टाकणे.

2) अनुसूचित जातीच्या कींवा जमातीच्या व्यक्तीस कोणताही खाण्यायाग्य नसले अथवा कीळसवाणा पदार्थ पिण्याची कींवा खाण्याचा जबरदस्ती करणे

3) अनुसूचित जातीच्या कींवा अनुसूचित जमातीच्या व्यक्तीच्या शरीरावरील कावडे जबरदस्तीने काढून घेणे कींवा लीची नग्न अवस्थेत अथवा चेष्ट्याला

व शरीराला रंग पासून धिंड काढणे कींवा तशाच प्रकारची मानवी प्रतिष्ठेचा अवमान करणारी कोणतीही कृती करणे

4) अनुसूचित जातीच्या व जमातीच्या व्यक्तीच्या जमिनीच्या कींवा तीला नेमून देण्यात आलेल्या कींवा कोणत्याही सक्षम प्राधिकरणात (कॉम्पिटेंट ऑथारिटीने) त्या व्यक्तीला नेमून दिल्याच आधिसूचित केलेल्या कोणत्याही जमिनीचा वहीवर करण कींवा तिच्यावर लागवड करण कींवा त्या व्यक्तीला नेमून देण्यात आलेला जमीन स्वतःच्या नांवावर हस्तांतरित कींवा वही करण घेणे.

5) अनुसूचित जाती जमातीच्या व्यक्तीला तीच्या जमीनीवर करण कींवा जागेतून हुसकावून लावण कींवा कोणत्याही जमीन कींवा पाणी या वरील व्यक्तीच्या हक्काचा वापर ती करील अशाताना त्यात अडथळा आणणे.

* धार्मिक लोकसंख्या

संविधान (अनुसूचित जाती) आदेश (सुधारणा) कायदा, 1990, नुसार अनुसूचित जातीचा धर्म फक्त हिंदू, शीख, कांबा बौद्ध असू शकतो. अनुसूचित जमातींना कोणासाठी विशेष धर्म नाही. 2006 च्या सच्चर समितीच्या अहवालात भारतीय वंशाच्या अनुसूचित जाती जमाती आज हिंदू धर्मापर्यंत मर्यादीत राहिल्या आहेत. आदिवासींनी आहेत हिंदू वसुंधाचा यांचेकडे सर्वोच्च न्यायालयात दाखल केले होते, 2003 मध्ये सर्वोच्च न्यायालयानेही मान्य केले की आदिवासी (अनुसूचित जमाती) हे हिंदू धर्मीय आहेत. एनएसएसआय च्या 61 व्या फेरी सर्वेक्षणात आढळले की भारतामधील 90% बौद्ध 75% शीख आणि 75% ख्रिश्चन हे अनुसूचित जाती किंवा जमातीत या प्रवर्गात समाविष्ट आहेत. 2011 च्या जनगणनेनुसार एकूण बौद्ध लोकसंख्येतील 68% (57.57 लाख) लोक अनुसूचित जाती (प्रवर्गातील आहेत).

जान प्रवृत्तिचे प्रत्येक धर्मानुसार वर्गीकरण करण (200६-०५)	अनुसूचित जाती %	अनुसूचित जमाती	इतर भागास वर्ग %
हिंदू	22.2	9.1	42.8
मुसलमान	0.8	0.5	39.2
ख्रिश्चन	9.0	32.8	24.8
शैख	30.7	0.7	22.4
जैन	0.0	2.6	3.0
बौद्ध	3.8	9	0.4
पारशी	0.0	15.9	13.4
इतर	2.6	6.2	8.7
एकूण	95	8.7	4

इतर	एकूण
26	100
59.5	100
33.3	100
46.1	100
94.3	100
2.7	100
70.4	100
100	
30	100

अनुसूचित जाती जमाती विकास योजना

योजना व कार्यक्रम

- * चर्मकार समाजसाठी - महिला कौशल्य योजना
केंद्र शासनाच्या राष्ट्रीय अनुसूचित जाती वित्त व विकास महामंडळ (एन. एस. एफ. डी. सी) नवी दिल्ली यांची योजना
- * चर्मकार समाजासाठी - 50 टक्के अनुदान योजना
चर्मकार समाजासाठी राज्य शासनाची योजना
- * चर्मकार समाजासाठी मुदती कर्ज योजना
केंद्र शासन राष्ट्रीय अनुसूचित जाती वित्त व विकास महामंडळ (एन. एस. एफ. डी. सी) नवी दिल्ली यांची योजना
- * डॉ. आंबेडकर नॅशनल रिलीफ योजना

अनुसूचित जाती व जमातीच्या
अत्याचार प्रतिबंध अधिनियम 1989
1989 अंतर्गत डॉ. आंबेडकर
नॅशनल रिलीफ योज

* मागास क्षेत्र अनुदान नीति

मागास क्षेत्र अनुदान निधी योजना (बी आरजीएफ) ही 100% केंद्र पुरस्कृत योजना आहे

* मौलाना आजाद शेट कर्ज योजना

राज्यातील अल्पसंख्याक समाजातील आर्थिकदृष्ट्या कमकुवत असलेल्या वगैरे राज्यातील पराजमाशांना सर्वे राजमाशांना कर्ज उपलब्ध करून त्यांचा सामाजिक व आर्थिकदृष्ट्या उचावण्याचा दृष्टीने शक्य राखाविण्यात येत आहे

* रमाई आवास

अनुसूचित जाती व नवबौद्ध घटकंसाठी घरकुल बांधणी

* नई रेशनी योजना

अल्पसंख्याक समाजातील महिलांमध्ये नेतृत्वाचे गुण विकसित करण्यासाठी भारत सरकारच्या अल्पसंख्याक मंत्रालयाचा नई रेशनी ही योजना

Sundaram

FOR EDUCATIONAL USE

अनुसूचित
जाती-जमातीचे
कल्याण
व संरक्षण कायदे
आणि त्यांची अंमलबजावणी

डॉ. यशवंत चावरे
न्यायाधीश

अनुसूचित जाती जमाती यांचे मानवी हक्क

* सारांश

आपण या अनुसूचित जाती जमाती चे मानवी हक्क व्यक्तीवरील अत्याचारांचे अपराध करण्यास प्रतबंधक करण्यासाठी हा विषय निवडला आहे त्याचा उद्देश लोकांना अनुसूचित जमातीच्या लोकांना मानवी हक्का बद्दल आणि त्यांना अत्याचारातून कस आय काढायचा हे सांगितले आहे. अशाचि आत्म सरळ अफथा दशात खुप पूर्वीच्या कळपासून दालेत लोकांवर अत्याचार झाला होता पण आता सरकारकड सरकारने उद्दयाचा वरती त्यांनी आता खुप योजना आणि कायदे काढले आहे त्यांच्या विकासासाठी प्रयत्न केले आहे पण तरी अनुसूचित जाती जमातीच्या लोकांना खालची जाती, अस्पृश्य आणि खुप काही वार्ड वार्ड विचार करत उच्च जातीचे लोक चालतात पण हालत लोक आता विकासाच्या मार्गावर चालले आहेत जसे बी.एस.डू बी.आर. अंलेडकर त्यांना देशासाठी कीती महान कार्य केले आणि आपण त्याचा आढवण आजूढ करू काढता नसेच आपल्याला दालित लोकांत बदल विचार आणि मदत केली पाहीजे असा कारण नेमुदद्या माणूसच आहेत आपल्याला

अनुसूचित जाती जमाती यांचे मानवी हक्क

* संदर्भ सूची

* Local-Law. Pdf

* <https://maharashtratimes.com/careers/competetive-exam/humasis-rights/articleshow/66144301.cms>

* [https://mr.m.wikipedia.org/wiki/%E0%A4%85%E0%A4%A8%E0%A5%81%E0%A4%B8%E0%A5%82%E2%0%A4%9A%E0%A4%BF%E0%A4%A4%E0%A4%9C%E0%A4%BE%E0%A4%E0%A5%80%E0%A4%86%E0%A4%A3%E0%A4%BF-%E0%A4%BF-%E0%A4%85%E0%A4%A8%E0%A5%81%E0%A4%B8%E0%A5%82%E0%A4%9A%E0%A4%BF%E0%A4%A4-%E0%A4%9C%E0%A4%AE%E0%A4%BE%E0%A4%A4%E0%A5%80](https://mr.m.wikipedia.org/wiki/%E0%A4%85%E0%A4%A8%E0%A5%81%E0%A4%B8%E0%A5%82%E2%0%A4%9A%E0%A4%BF%E0%A4%A4%E0%A4%9C%E0%A4%BE%E0%A4%E0%A5%80%E0%A4%86%E0%A4%A3%E0%A4%BF%E0%A4%BF-%E0%A4%85%E0%A4%A8%E0%A5%81%E0%A4%B8%E0%A5%82%E0%A4%9A%E0%A4%BF%E0%A4%A4-%E0%A4%9C%E0%A4%AE%E0%A4%BE%E0%A4%A4%E0%A5%80)

AI CAMERA
Shot on Realme C11 2021

* 08 - chapters 1. pdf

* https://m.facebook.com/story.php?story_fbid=1119467094743209&id=960705897285997

* Local - laws. pdf

* <https://mr.vikaspedia.in/social-welfare/90593294d92a93890291694d2f93e915-92e93e91793e93893593094d91794092f-935-90592894193894291a93fg24-91c93e924940-91593294d92f93e923/92f94691c92893e-935-91593e93094d92f91594d93092e>

प्रकल्पिते नो

Roll No.
52-28

S.Y. B.Sc - Sem-III

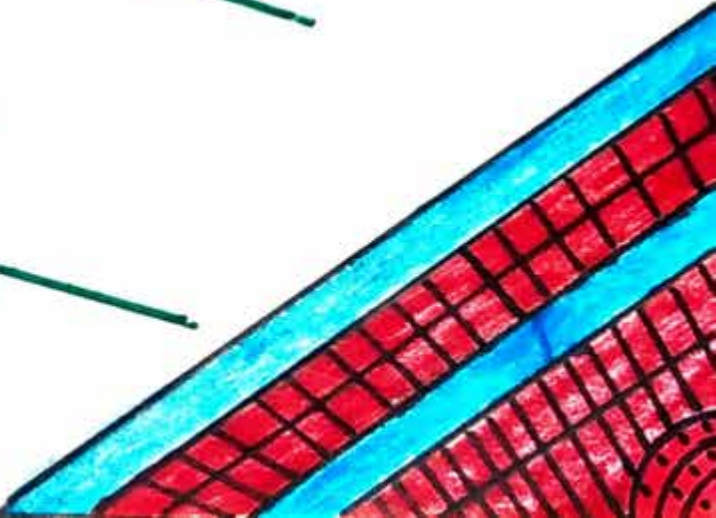
आपत्तये

मानवै

जावनपर

मोर

परम

कॉलेजचे नाव :-
प्रभाकर पार्टील
एज्युकेशन सोसायटीचे
कला वाणिज्य आणि विज्ञान
महाविद्यालय वेस्वी, ता. अल्मिबाग
जि. रायगड.

वर्ष :- 2021-22

विषय :- पायाभूत अभ्यास (FC)

सेमिस्टर :- III

प्रकल्पचे नाव :- आपत्तीचे मानवी जीवनावर
होगारे परिणाम

स्वतःचे नाव :- वैष्णवी प्रफुल्ल म्हात्रे.

रोल नं :- "52-28"

वर्ग :- S.Y.B.Sc

माहितीकरिता कृपेनामः या प्रणाली पार्टील.

अनुक्रमिका

प्रस्तावना

माहिती

उद्दिष्टे

निर्देशक

वैशिष्टे

सारांश

संदर्भसूची

प्रस्तावना

आपत्ती ही नवी संकल्पना नाही. मानवी समाजाच्या इतिहास काळापासून ती ज्ञात आहे. मानवी समाजाच्या अनेक पिढ्यांनी विविध प्रकारच्या आपत्ती अनुभवल्या आहेत. त्याचे परिणाम भोगलेले आहेत. आपत्तींमधून निर्माण झालेल्या समस्या प्रारंभापासूनच भयावह आहेत.

अलिकडील काळातील सामाजिक हिंसा, मूठासांना फळवून नेणे, दहशतवाद आणि नागरी अशांतता इत्यादी महत्त्वाच्या घटना आहेत. १९८४ मधील भोपाळ वायुगळी अशा प्रकारच्या भयानक आपत्तींचे उदाहरण होय.

आपत्ती व्यक्तीच्यापुढे सातत्याने राबवण्याची आवश्यकता आहे. जगातील विकसित आणि विकसनशील राष्ट्रांना त्यांच्या अर्थव्यवस्थांशी सुसंगत असे व्यापक आपत्ती व्यक्तीच्यापुढे होणे राबवण्याची गरज आहे. सध्या संपूर्ण जगाला पर्यावरणात्मक अरिष्टांशी लोड द्यावे लागत आहे. अशा आपत्तींना प्रतिबंध करण्यासाठी आपत्ती निर्मूलन हे प्रभावी शस्त्र मानले पाहिजे.

आपत्तीची सर्वमान्य स्वीकारलेली व्याख्या पुढीलप्रमाणे देता येईल अचानक अथवा कुठेतरी पूर्वसूचना न देता मानवी जीवन विस्कळीत करणारी अथवा तशी शक्यता निर्माण करणारी दुर्घटना होय. अशा प्रसंगी देशाच्या सर्वसामान्य कायद्यानुसार ज्या तातडीने सेवा प्रदान केल्या जातात त्यापेक्षा त्या सेवा प्रदान करण्याचे प्रयत्न आवश्यक असतात.

उद्दिष्टे

१. आपत्ती काळात मानवी समाजावर ओढवलेली जीवित हानी दूर करणे व त्यातून लोकांची सुटका करणे.
२. जीवनावश्यक वस्तूंची आपत्तीग्रस्तांना योग्य पद्धतीने पुरवठा करून तीव्रता व आपत्तीनंतर येणारे दुःख दूर करणे.
३. आपत्तीग्रस्त मानवी जीवनात पुन्हा सुरळीतपणा निर्माण करून त्या प्रदेशातील मानवी जीवन पूर्वस्थितीत आणणे.
४. आपत्तीग्रस्तांचे पुनर्वसन योग्य पद्धतीने करणे.
५. आपत्तीवरील संरक्षणात्मक उपाय योजून भविष्यकाळात अशा आपत्तीची झळ पोहचणार नाही किंवा अभ्यास त्याची तीव्रता कमी पोहचेल याची काळजी घेणे.
६. आपत्ती व्यवस्थापनाच्या क्षेत्रात कार्य करणाऱ्या अधिकारांचे व्याख्यान आयोजित करणे.
७. मानवी प्रयत्नांद्वारे नैसर्गिक आपत्तीची तीव्रता कमी करणे.
८. क्षेत्रात येणाऱ्या आपत्तीच्या स्वरूपाबाबत आणि नागरिकांच्या भूमिकेबाबत चर्चासत्र आयोजित करता येईल.

e. महापूर, वादळ, भूकंप यांसारख्या नैसर्गिक आपत्ती उद्भवता
या स्वस्थविषयक समस्या व त्यासंबंधी ह्यावयाच्या
दक्षता या विषयावर परिश्रमीत विविक्तकाचे व्याख्यान
आयोजित करणे.

90. आपत्तीप्रसंगी कोणत्या दक्षता ह्याव्यात यासंबंधी समाजात
जागृती निर्माण करण्यासाठी पथनाट्य / नाटका यांचे
आयोजन करणे.

99. आपत्तीग्रस्तांच्या मदतीसाठी फेरी काढून निधी गोळा
करणे तो संबंधित अधिकार्यांकडे देणे.

92. रेडिओ, टी. व्ही, वृत्तपत्रे यांसारख्या प्रसारमाध्यमांच्या मदतीने
व विद्यार्थ्यांच्या माध्यमातून नैसर्गिक आपत्तीसंबंधी करावया-
च्या प्रतिबंधनात्मक आघावाबत जागृती घडून आणे.

93. आपत्ती कालात नागरिकांची मदत करण्यासाठी प्रशिक्षित
करता येणे. पोलिस आणि स्वयंसेवी संघटनांच्या मदतीसाठी
तयार करवात येणे.

94. आपत्तीग्रस्त भागांच्या क्षेत्रातील अद्ययोजन शिक्षकांस व
अधिकार्यांस करता येईल.

माहिती

आपत्ती म्हणजे ज्या संकटामुळे राष्ट्राची किंवा समाजाची मोठ्या प्रमाणात जीवित, अधिक आणि सामाजिक हानी होत तसेच त्या राष्ट्रावर, समाजावर तिचे दूरगामी परिणाम होतात. अशा संकटाला आपत्ती म्हणतात.

* आपत्ती व्यवस्थापन :-

आपत्ती लहान असो वा मोठी, अल्पकालीन असो वा दीर्घकालीन, त्यावर मात करणे महत्वाचे असते आणि त्यासाठी आपत्ती व्यवस्थापन प्रभावी आणि परिणामकारक असणे गरजेचे आहे. लेक्सहभाग व आपत्ती व्यवस्थापन यांचे नाक फार जवळचे आहे. आपत्ती टाळणे, आपत्तींना तोंड देणे योजना तयार करणे व त्यासाठी क्षमता मिळवणे म्हणजे आपत्ती व्यवस्थापन होय.

आपत्ती ही एक जलद प्रक्रिया म्हणजे अपघात असतात. आपत्ती व्यवस्थापनामध्ये आपत्ती ओढवल्यानंतर प्रथम त्या आपत्तीमुळे होणारे गुक्सान, कमीत कमी कसे होईल या दृष्टीने प्रयत्न करणे गरजेचे आहे. आपत्ती या नियोजित नसताना परंतु योजनाबद्ध प्रयत्नांनी त्यांचे निवारण होऊ शकते.

आपत्तीकाळीन व्यवस्थापन म्हणजे शास्त्रीय, कोटकोर निरीक्षणाने व माहितीचे पृथक्करण योजना, निवारण व आपत्तींना समोरे जाण्याची क्षमता मिळवणे पल्यान वेळेवेळी वाढ करणे, जसे की प्रतिबंधनात्मक योजना पुनर्वसन आणि पुनर्निर्माण अशा

आपत्ती व्यवस्थापन प्रक्रियाची समन्वय साधारण साधल्यात येत असून, मासूनपूर्व तसेच पावसाळ्यात निर्माण होणाऱ्या संभाव्य नैसर्गिक आपत्तींमध्ये सुरक्षा व्यवस्था कृशी ठेवल्यात याची यादृष्टीने जिल्हास्तरीय पासून ग्रामपातळीपर्यंत आराखडा नुसार उपयोजना करण्यात येत आहेत.

आपत्ती व्यवस्थापनामध्ये स्थानिक पातळीवर ही देखील महत्वाची आहे. त्यामुळे विविध गट स्थापन करणे आवश्यक आहे. जिल्हा आपत्ती व्यवस्थापन प्रक्रियाशी समन्वय साधून जिल्हास्तरीय जिल्हा आपत्ती आराखडा तयार करणे तो अद्ययावत करणे, विविध कार्यशाळा आयोजित करणे तसेच रंगीत तालीम आदी उपक्रम जिल्हा पातळीवरील कार्यक्रमात राबविण्यात येतात.

स्थानिक पातळीवर आपत्ती व्यवस्थापनाची गरज :-

गावात येणारे महापूर वा अन्य नैसर्गिक संकटांचा मुकाबला करण्यासाठी सुरुवातीला गतिविषयानेच हिमतीने सज्ज राहावे लागते. नागरिकांचे मनोबल वाढविण्यासाठी स्थानिक पातळीवर व्यवस्थापनाची गरज निर्माण होते.

दरवर्षी सातत्याने येणाऱ्या आपत्तींचा सामना करण्यासाठी अकरूमात येणाऱ्या आपत्तींना तोंड देण्यासाठी, अज्ञान तसेच माहितीचा अभाव यामुळे होणारी हानी टाळण्यासाठी, कमीत कमी जीवित व वित्त हानी होईल याची खात्री करण्यासाठी आपत्तीला होईल सहज वळी पडणाऱ्या क्रांचे रक्षण करण्यासाठी, आपत्तीनंतर दैनंदिन जीवन अतस्थ होऊ नये याची खात्री करावी लागते.

आपत्ती काळात तसेच आपत्तीनंतर विशेषतः

अल्पवयीन बालके, वृद्ध, महिला तसेच अपंगा यांना कमीत कमी त्रास होईल याची खात्री करावी. त्यासाठी आरिवाय आपत्ती काळात

अंगांचा विचार होऊन त्याचा कृती आराखडा तयार करणे व या सर्व गोष्टींचा कठिणरपणे अंमलबजावणी करणे म्हणजेच त्यात व्यवस्थापन करणे. भारत हा भौगोलिकदृष्ट्या खूप मोठा देश आहे आणि प्रत्येक वर्षी भारताला विविध आपत्तींना सामोरे जावे लागते. वादळे, भूकंप, दुष्काळ, भूस्खलन, हिमस्खलन, ढगाफुटी, सुनामी यामध्ये जागतिक हवामान बदलामुळे उत्तरीतर वाढ होत आहे. आणि त्याच्या जोडीला मानवनिर्मित आपत्तींचा होका आहे. सध्या जगातील जवळपास सर्व देशांमध्ये आपत्ती आणि आपत्तींचे व्यवस्थापन हा महत्वाचा दोरणात्मक भाग बनविण्यात आलेला आहे.

★ आपत्ती व्यवस्थापनचे ३ प्रमुख टप्पे आहेत :-

१. आपत्ती पूर्व व्यवस्थापन :- यामध्ये प्रशिक्षण, जनजागृती उपक्रम, यंत्रणांचा सराव व प्रात्यक्षित, आपत्ती व्यवस्थापन आराखडा तयार करून यंत्रणा सुसज्ज ठेवणे, विविध आपत्ती प्रतिसाद दलांशी संपर्क व समन्वय ठेवणे.
२. आपत्ती प्रसंगी व्यवस्थापन :- प्रत्यक्ष आपत्काळीन प्रसंगी मदत कार्याचे नियोजन करणे व मदत यंत्रणा मध्ये समन्वय राखणे.
३. आपत्ती नंतरचे व्यवस्थापन :- आपत्ती नंतर लागणारे मदत कार्य नियंत्रित करणे, मदत व पुनर्वसन योग्य योजनेची अंमलबजावणी करणे इत्यादी.

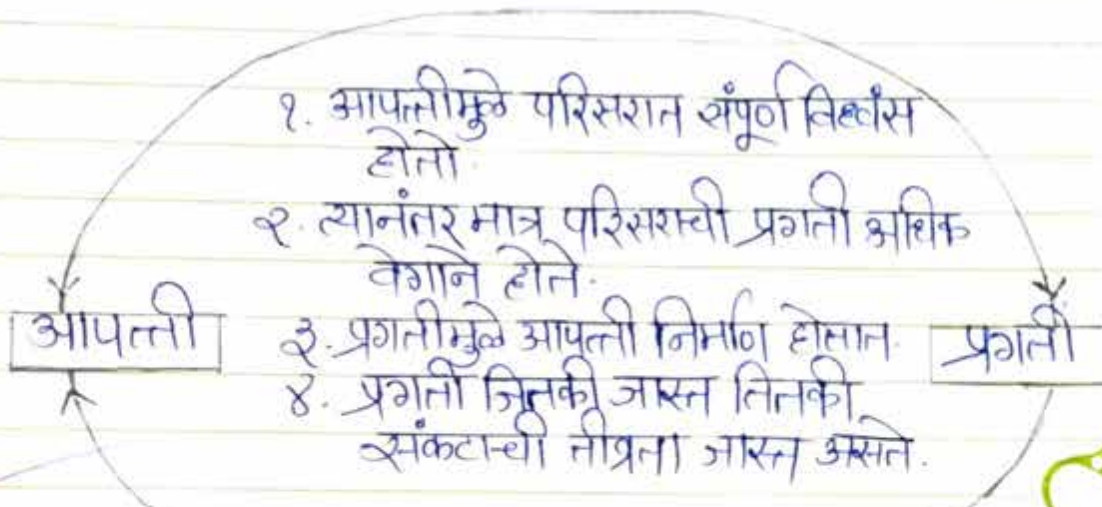
★ आपत्तीचे प्रकार :-

मानवनिर्मित आणि निसर्गनिर्मित असे आपत्तीचे दोन प्रकार आहे.

अ) मानवनिर्मित आपत्ती :- इमारत कोसळणे, आग, औद्योगिक क्षेत्रातील व अन्य प्रकारची रासायनिक व वायुगळती, रेल्वे, हवाई, रस्ते व जलवाहतुकीतील अपघात, अणुब्रह्मतीतील किरणोत्सर्ग, युद्धे पारंपारिक व अपारंपारिक, दहशतवाद व गुन्हेगारी वाढल्याने घडलेले बॉम्बस्फोट, अपहरण, खून इत्यादी आपत्ती, प्यावरण - हासामधून ओढावलेली संकटे, माहिती तंत्रज्ञानाशी संबंधित गुन्हेगारी आणि यानुन अडथळ्यारी संकटे, चंगरचंगरी इत्यादी. मानवनिर्मित आपत्ती या अपघातातून पुरेसे सुरक्षिततेचे उपाय नु योजल्याने होताना यांचे स्वरूप गुंतागुंतीचे असते व त्यांची तीव्रता व व्याप्ती कमी अधिक प्रमाणात असते.

ब) नैसर्गिक आपत्ती :- भूकंप, पूर, वादळे, सुनामी, दरडी कोसळणे, भूस्खलन, अतिकृष्ण हिमवादळे व हिमपात, मानवी अविचार उतावलेपणा यानुन ओढावलेली नैसर्गिक आपत्ती, नैसर्गिक रोगराई, साथीचे आजार, जंगलातील वगवे, ज्वालामुखीच्या उद्रेक, उल्कापात, प्रदेश ओसाड होणे, जैविक आपत्ती इत्यादी. संयुक्त राष्ट्रसंघान्या २२ डिसेंबर १९८६ च्या सर्वसाधारण अधिवेशनात नैसर्गिक आपत्तींना आवर धालल्याचे प्रस्तुत पिवसाची घोषणा झाली होती. १९९०-९९ हा काळ नैसर्गिक आपत्तींना आवर धालल्याचे दशक म्हणून घोषित झाले होते व या काळात सदर दिवसाचा सोहळा ऑक्टोबर महिन्यात दुसऱ्या बुधवारी साजरा होत गेला.

नैसर्गिक आपत्तीमुळे जगभरच्या कितीतरी लोकांची घरेघरे नष्ट झाली. जीव प्रवास मुकले आहेत. काही आपत्तीमुळे तर देशांचा अर्थिक वसाहू मडून टाकला आहे. यासाठी या आपत्तीसंबंधी लोकांनी शिक्षित करावे, माहिती देवाणघेवाण व्हावी, या परिस्थितींना तोंड देण्याचे प्रशिक्षण मिळावे याची संयुक्त राष्ट्रसंघाला प्रार्थना जाणवू शाली. यासाठी राष्ट्रकुलने तयार केलेल्या लोकचिह्नान पुष्कीक्रीम आपत्तीग्रस्त देश व त्यांच्याभोवती शांतीच्या दृष्टी असलेल्या ओलिव्ह वृक्षांच्या फांद्या दाखविलेल्या आहेत. सर्वसाधारण लोकांत सुरक्षिततेची भावना रुजवावी, आपत्तीग्रस्त लोकांना त्वरीत अर्थिक, वैद्यकीय, मदत मिळावी, आपत्तीच्या काळात नीट व्यवस्थापन व्हावे या उद्दिष्टांनी त्वरीत अर्थिक, इतरिष्टांनी प्रस्तुत दिवसचि प्रयोजन असते. दुर्दैवाची बाब म्हणजे जगातील गरीब लोक या नैसर्गिक आपत्तीचे हमखास वळी होते. अनेकडच्या काळातील सुनामी संकट, ज्वालामुखी, भूकंप ही उदाहरणे आहेत.

* आपत्ती व्यवस्थापनची गरज :-

आपत्ती व्यवस्थापन ही एक प्रक्रिया असून या प्रक्रियेत पूर्वनिश्चित उद्दिष्टांच्या प्राप्तीसाठी निर्णय घेणे व मानवी कृतींवर नियंत्रण ठेवणे या बाबींचा समावेश होतो. याद्वारे आपत्तीपासून बचाव करण्याचे उद्दिष्ट डोळ्यांसमोर ठेवून त्यासाठी मानवी कृतींवर योग्य ते नियंत्रण ठेवणे तसेच योग्य ती भौतिक परिस्थिती निर्माण करणे आणि या नियोजनाचा योग्य वेळी वापर करण्याची दृष्टी व तृप्ती निर्माण करणे या सर्व बाबींचा समावेश आपत्ती व्यवस्थापनात होतो. तसेच मानव कृतींवर नियंत्रण व मानवीनिर्मित आपत्ती ओळखू नये म्हणून भविष्यातील होण्याची शक्ती दिसून देऊन ते लक्षासाठी प्रवृत्ती निर्माण करणे ही उद्दिष्टे पूर्ण होतील. व्यावसायिक शिक्षण अभ्यासक्रम तसेच शालेय स्तरावरील आपत्ती व्यवस्थापनची दृष्टी निर्माण होण्यासाठी आपत्ती व्यवस्थापनचे ज्ञान देणे गरजेचे आहे.

* आपत्काळीन व्यवस्थापनचे चक्र :-

★ नैसर्गिक आपत्तीचे प्रकार :-

- हिमस्खलन :- गुरूवाकर्षणाच्या परिणामामुळे बऱ्याच मोठ्या प्रमाणात बर्फ पडतो. जर तो माणसांनी त्यापुढील किंवा प्रवास केलेल्या भागात आला तर यामुळे गंभीर आपत्ती उद्भवू शकते.
- उष्णकटिबंधीय चक्रवात :- ते मोठ्या प्रमाणात वादळ फिरवत आहेत. त्या चक्रवातांमध्ये सह मुसळधार पाऊस आणि वेगवान वारा यांचा समावेश आहे. वारा समुद्रावर अस्वस्थता आणू शकतात, पुर, पायाभूत सुविधा नष्ट करून आणि लोकांच्या मृत्यूला कारणीभूत ठरू शकतात.
- ग्राउंड स्लाइड्स :- हिमस्खलनासहूनही ही एक चळवळ आहे. परंतु जमिनीच्या उतार असलेल्या लोकांसह ती बऱ्यापैकी उंच आहे. हे सहसा तीव्र आणि प्रदीर्घ पावसामुळे होते ज्यामुळे पाण्याने माती संतृप्त होते आणि ढरड कोसळतात. हे भूकंपाच्या अस्तित्वामुळे देखील उद्भवू शकतात.
- साथीचे रोग आणि साथीचे रोग :- संक्रामक रोग गंभीर समस्या उद्भवू शकतात. साथीचे आजार संसर्जन्य रोगाने पसरत आहेत आणि साथीचा रोग होऊ शकतो.
- ज्वालामुखीचा उद्रेक :- ते मॅग्मा, राख आणि पृथ्वीवरील अक्षरांतून आलेल्या वायूंचे मोठ्या प्रमाणात हट्टपार करतात. मॅग्मा पृथ्वीच्या पृष्ठभागावर सरकते आणि त्याच्या मार्गावरील सर्व काही जकून एक प्रवाहात वाहते.

- गारा :- ice-50 मी. मी. च्या बर्फ दगडांसह अतिवृष्टीचा परिणाम होऊ शकतो आणि बेस्य गुळसान होऊ शकते.
- वठावा :- बहुतेक वन्य अग्नी मानवनिर्मित असतात, परंतु न्याच नैसर्गिकरीत्या उद्भवतात. अत्यांत दुष्कळाची परिस्थिती कोरडे वनस्पती उत्सूर्तपणे पेटवू शकते आणि आग सुरू करू शकते.
- वाळू आणि धुळ वादळ :- ते शुष्क आणि अर्ध-रुखरखीत झोनमध्ये आढळतात. विशेषतः वाळवंटांमुळे निश्चापित क्योरे दग तयार होतात आणि गुदमरुत्सारखे आणि घर्षण झाल्यामुळे जिवंत प्राण्यांच्या मृत्यू होऊ शकतो.
- निर्बंधित करणे :- हे वाळू आणि धुळ वादळांमुळे होते. आणि अत्यांत त्रासदायक प्रदुषण असू शकतात ज्यामुळे स्वसानाच्या गंभीर समस्या उद्भवू शकतात.
- चक्रीवादळ :- हा दगांचा विस्तार आहे जो क्रांतीतील हवेचा शंक्रु बनवितो. तो पायाभूत सुविधा नष्ट करू शकतात. संप्रेषणाचे मार्ग खराब करतात आणि प्राणी आणि लोकांच्या जीवनात होका दशवू शकतात.
- सुनामी :- त्यांना भरतीसंबंधीच्या लाटा देखील म्हणतात. ते पाव्याच्या पृष्ठभागाच्या भूकंपांच्या अक्षित्वांमुळे उद्भवतात ज्यामुळे मोठ्या वेगा वेगाने हलतात. किंवा ते परिणाम आणि पुरांमुळे मोठ्या आपत्ती उद्भवू शकतात.

आपत्तीचा मानवी जीवनावर होणारा परिणाम

* आपत्तीचे मानवी जीवनावर होणाऱ्या सर्वसाधारण परिणामांचे वर्गीकरण चार प्रकारात करता येते.

- अ) शारीरिक परिणाम
- ब) मानसशास्त्रीय परिणाम
- क) आर्थिक परिणाम
- ड) सामाजिक परिणाम

अ) शारीरिक परिणाम :- आपत्तीचे मानवी शरीरावर अनिष्ट परिणाम पुढीलप्रमाणे होताना

१) मृत्यू :- भूकंप, पूर, सुनामी यासारख्या आपत्तीमध्ये अनेक लोकांना जीव गमवावा लागतो. उदा. २००४ मध्ये हिंदी महासागरात आलेल्या सुनामीमध्ये १४ देशातील १,३०,००० लोकांचा मृत्यू झाला. इंडोनेशियात स्वतःचास्त ४०,००० लोकांचा मृत्यू झाला. जुलै २००५ मध्ये मुंबई शहरात अतिवृष्टीमुळे दरड कोसळून त्याकाळी १४० व्योपशा गाड्या जाऊन रस्तेवाशी मृत्यूमुखी पडले.

२) शारीरिक दुखापत :- मृत्युशिवाय आपत्तीमध्ये अनेक लोकांना शारीरिक इजाई होते. सन २००१ मध्ये गुजरात येथे भूकंप झाला त्यामध्ये १,७०,००० लोक जखमी झाले. १९९३ मध्ये महाराष्ट्रात लागून येथील भूकंपात ३०,००० लोक जखमी झाले. काहीही बाबतीत शारीरिक दुखापत जीवनाच्या अंतापर्यंत राहते.

ब) मानसशास्त्रीय परिणाम :- आपत्तीनंतर अनेकांना तणावाची समस्या निर्माण होते. एकाहीना जास्त प्रमाणात जाणवते तर काहीना जीवनाभर ही समस्या सतावते.

9) असुरक्षितपणा :- जे आपत्तीतून बचावलेले आहेत अशांना असुरक्षितता भावेना निर्माण होते. याचा परिणाम अविष्यात मानसिकतावर होतो. याविषयीच्या अभ्यासतंत्रणे असे स्पष्ट झाले आहे की, आपत्तीतून बचावलेले 90% हून जास्त लोकांना मानसिक हाका लागते.

२) स्त्री आणि परिवार :- पुरुषांपेक्षा स्त्रीया मुले व परिवारातील इतर सदस्यांच्या मजतूर आपत्तीचा त्रासट परिणाम होतो. आपत्तीवेळी घरात किंवा घाटनस्थळी असणाऱ्या मुलांच्या मजतूर खोलावर जावना होताना परिवारातील सभारसदांवरही मानसिक परिणाम होतो.

३) इतर घटक :- आपत्तीच्या मानसिकतेत अरू घालणारे कुतूहलामेळे घटक आहेत. ज्या जीवन संघर्ष, परिवारची तटानुट होणे, आपत्तीमुळे होणारे नुकसान, आपत्तीमुळे करावे लागणारे खर्चातून

क) अर्थिक परिणाम :-

१) शारिरीक दुखापतीमुळे अर्थिक हानी :- आपत्तीमध्ये शारिरीक दुखापत किंवा दुखापत झाल्यास लोकांना अर्थिक हानीला तोंड द्यावे लागते. यावर उपाय करव्यासाठी मोठ्या प्रमाणावर पैसे खर्च करावे लागतात. शासकीय मदत अतिशय कमी व वेळानही मिळत नाही.

२) मालमत्तेच्या नुकसानामुळे अर्थिक हानी :- आपत्तीमध्ये शारिरीक दुखापत व मालमत्तेचे मोठ्या प्रमाणावर नुकसान झाल्याने हानी होते. यामुळे शेतावर अवलंबून असणाऱ्या अर्थिक नुकसान मोठ्या प्रमाणावर होतं. ज्या भूकंपामुळे जमिनीची उत्पन्नक्षमता कमी होते. अनेकदा जमीनलावडी योग्य राहत नाही.

६] सामाजिक परिणाम :-

१) महिलांवर विपरित सामाजिक परिणाम :-

मानव निर्मित आपत्ती उदा. नागरी दंगे, युद्ध किंवा लढाईयामध्ये महिलांवर विपरित सामाजिक परिणाम होतो. दंग्यामध्ये गुंड धुडगुसुदातून मुली व महिलांना लक्ष वेळून जात. अशावेळी मुलींवर व महिलांवर क्रांतीकार होतात. म्हणजेच अशा प्रकारच्या मानवनिर्मित आपत्तीमध्ये महिला व मुली यांच्यावर विपरित परिणाम होतात.

२) जात व जातीय अडथळे :- मानवनिर्मित आपत्तीतून जात आणि सामाजिक अडथळे निर्माण होतात. उदा गोध्या हत्याकांड २००२ मध्ये रेव्हेच्या डब्याचा आग लागली होती नंतर हिंदू-मुस्लिम अशी जातीय दंगली झाली. ती संपूर्ण गुजरात राज्यात पसरली यामध्ये ७९० मुस्लिम व २५४ हिंदूंचा मृत्यू झाले. व काय्यावधी सुषांती मोक्षमत्ता जवळ जाऊन गेली.

३) अनुसूचित जमातींच्या सामाजिक समस्या :-

अनुसूचित जमातींच्या भोकांवर संकट आल्यास ती स्वतः ओळखच विसरतात. हे लोक सोपे ल भोळे असतात. त्यांची जीवनशैली पारंपारिक पद्धतीची असते. आपत्तीमुळे त्यांच्या अस्तित्वावरही परिणाम होतो.

आपत्तीचा मानवी अवस्थेवर होणारे परिणाम

अ) पुर :- २००५-०६ मध्ये तालुक्यात बऱ्याच ठिकाणी पुर सदृश्य परिस्थिती निर्माण झाली होती. नद्यांना पुर येऊन गणजीवन विस्कळीत झाले होते व मालमत्तेवरचेही मोठ्या प्रमाणात नुकसान झाले होते. पाणी शेतत धुवून पिकांचे नुकसान झाले होते. काही लोकांना सुरक्षित स्थळी टाकण्यात आले होते.

आ) दरडी कोसळणे :- कर्जत तालुक्यात ही राजवाडी येथे दिनांक १८/६/२०१० मध्ये अतिवृष्टीमुळे दरड कोसळून दोन कुटुंबांनी ८ मृत्यू झाले. ही गावातील राजवाडी येथील बहुतांश धारे डोंगरपार्याशी असलेले अतिवृष्टी मध्ये सभाव्य होऊन विचारात घेता कायम स्वरूपा पुनर्वसन करणे आवश्यक असलेले प्रस्ताव तयार करण्यात आला आहे.

इ) भूकंप :- भूकंपामुळे जिवित व वित्तीय हानी होत नसून कमकुवत बांधकामामुळे होते. कर्जत तालुक्यात यापूर्वी भूकंपामुळे नुकसान झालेले नाही. पण अविद्यात भूकंपाला वळी पडू शकतील अशी कच्ची धारे, अपंगा ल्यक्ती, रोगी, विधवा, अनाथ यांच्या तात्पुरत्या निवारणाठी सोय उपलब्ध आहे.

ई) पुर आणि वाढ :- आपत्तींचा पूर्वनिहास पाहता अतिवृष्टीमुळे येते दुर्घटना, विजेचे खांब पडणे, झोड कोसळणे, अशा आपत्ती घडतात. नद्यांना पुर येऊन अग्या पिकांमध्ये पाणी शिकून, पिकांचे नुकसान घडते. साध्या मातीच्या धरामध्ये राहणाऱ्या लोकांना जिवितास होका आहे. पुरामुळे पिकांना होका संभवतो.

वृद्ध लोक, गरीब महिला, अपंग व्यक्तिंना आपत्तीपरम्यान सुरक्षित स्थळी पोहचवणे पाहिजे. दुर्लभाकळाच्या सुविधा, रस्ते, पूल धरणे, पिण्याच्या पाण्याचे रस्ते यांचे गुकसान होऊ शकते.

3) रस्ते अपघात :- तामुक्यात सुमारे 30 कि.मी चा महामार्ग आहे. रस्ते अपघात मुख्यतः पावसाळ्यात घडतात. वस्त्यातगतची धारे, इमारतींना याच्या होका संभवतो. वाहन-चालकांमध्ये वाहनचे पूर्ण ज्ञान नसणे तसेच वाहनक नियमांची पूर्ण माहिती नसणे आणि मुळातच वाहन-चालकांच्या प्रशिक्षण देण्यात घेतलेले नसणे ही भारतात होणाऱ्या अपघातांमधील काही महत्वाची कारणे आहेत. जगात इतर देशात अपघातात मृत्यूंचे प्रमाण कमी करणे याचा कारण म्हणजे अपघात होऊ नये यासाठी उत्तम खबरदारी घेतली जाते.

4) जलवाहतूक अपघात :- खोल समुद्रातून इजिप्त किनोमीटर पूर्वास करणारी मालवाडू जहाजे जेव्हा वेदेशाच्या किशोरे येतात तेव्हा होका लाडतो. तसेच आदर्श्यातच मोठे अपघात होण्याची शक्यता वळविते. आज जलवाहतूक अपघात हे खोल समुद्रात मालवाडू जहाजांमुळे होण्याची शक्यता असते.

आपत्तीची वैशिष्ट्ये

सर्वसाधारणपणे किविध प्रकारच्या आपत्तीची वैशिष्ट्ये पुढीलप्रमाणे असतात.

- १) **शिमाबाह्य :-** विशिष्ट नैसर्गिक आपत्तींना देशाच्या किंवा राज्याच्या सिमेटे बंधन नसते. (Borderless) अशा प्रकारच्या मानवावरील आपत्ती जागतिक पातळीवरही असतात. उदा. भूकंप, वादळ, पुर, दुष्काळ इ. एकाचकरी एकच आपत्ती अनेक देशांत येऊ शकते. उदा. २६ डिसेंबर २००४ ला आलेली सुनामी, श्रीलंका, ब्राझिल, व इतर देशांमध्ये आली होती.
- २) **हानी :-** विशिष्ट प्रकारच्या आपत्तीमध्ये दुहेरी हानी होते. मानव व वित्त हानी होते. जनावरांची मोठ्या प्रमाणात संहार होतो. घर, कार्यालये, फॅक्ट्र्या आणि इतर मूल्यवान मालमालेचे प्रचंड नुकसान होते.
- ३) **अनियमित घटना :-** संकटे किंवा आपत्ती कायस्वरूपी येत नाहीत तर त्या कधीही येऊ शकतात. विशेषतः आपल्याला अपेक्षित नसताना अशा घटना घडतात. आपत्ती आणि अपघात अनियमित व अनपेक्षित अशा घटना आहेत.
- ४) **संपर्क अवस्था कोलमडते :-** आपत्तीच्या ठिकाणची संपर्क अवस्था अनेकदा कोलमडते आणि मग संपर्क अशक्य होते. कोकण किनारपट्टीचे उदाहरण देता येईल. प्रत्येक वर्षी पावसाळ्यात एकदा तरी अतिवृष्टी होतय अशावेळी विद्युत पुरवठा बंद होतो.

पुमाहितीच्या आभाव :- आपली विस्तृत म्दणेच मोठ्या क्षेत्रात पसरली असले तर त्याचा प्रत्येक बाबीवर परिणाम होतो. अशक्ये आपली कामे बाहेर पड्यासाठी कोठ्या भागाचा अवलंब करावा. अशा असंख्य समस्यांतून माग काढ्यासाठी माहिती उपलब्ध होत नाही.

६] चुकीची माहिती :- आपली म्दले की नको ती माहिती गोळा करून अफवा पसरक्याचे कार्य अनेकजण करित असतात. ज्यावेळी पार मागी प्रमाणात माहितीची गरज असते अशक्ये चुकीची माहिती तारित उपलब्ध होते. आपली हे चुकीचे माहितीचे उदाहरण आहे.

७] अस्थिरता पसरते :- अनिश्चित व अनियमीत घटनांमध्ये यंत्रणे कोळमडिते यामुळे सर्वधित ठिकाणी अस्थिरता पसरते. आपली घे ठिकाणी फुंड कळकळाट, गोंगाट असल्याने फोनवर बोळठा अशक्य होते सर्वजण संपर्कित येण्या प्रयत्नात असल्याने दूरधनी लागत नाहीत. योड्यात अंदाधुंदीमुळे संपर्क यंत्रणा कोळमडिते व अस्थिरता पसरते.

८] परिस्थितीत सतत बदल :- आपली घे ठिकाणी स्थिती हाळक्यास बदलते. तासाच्या आगावर माहिती मिळते की होका नियंत्रणात आहे परंतु तसांतर परिस्थिती सुधारलेली असते किंवा अतिशय हाकादायक होते. म्दणेच नियंत्रणाबाहेर जात. क्षणाक्षणाभा हाकादायक परिस्थिती बदलत असते.

निर्देशक

* आपत्ती व्यवस्थापन आणि लोकसहभाग :-

आपला देश हा नैसर्गिक आपत्ती येणारा जगातील सर्वात मोठा भारत देश हा समजला जातो. अंदाजे भारतात दरवर्षी 50% भागात भूकंप, 30% भागात दुष्कळ, 90% भागात पूर येत असतो. तसेच विविध प्रकारच्या जालीय दंगली, देशतुवाद, आग्नी सुद्धा तारवार घडत असतात. कोणत्याही प्रकारची आपत्ती आली की आपण सगळे शासनाला दोष देण्यात धन्यता मानतो. परंतु आपण जर एक समजस नागरिक म्हणून आपली जबाबदारी ओळखून तागायला लागलो तर खूप प्रमाणात गोष्टी बदलू शकतील.

आपण दैनंदिन व्यवहारातही बघतो जर एखाद्या वाटनाला फार मोठा अपघात झाला किंवा एखादी व्यक्ती अपघातात जखमी झाली तर त्यांना अपचारासाठी त्यांचे प्राण वाचविण्यासाठी समजातील अनेकजण धावपळ करतात. एकदरित त्यांगावयाचे स्वाभ्यास मानवी संवेदनमूळच ही संकशान्मक मृत्ती समाजाकडूनच घडते तसेच ग्रामध्ये प्रशासनाच्या वतीने सुद्धा योग्य ती देखभाल घेतली जाते, म्हणूनच आपत्ती व्यवस्थापन आणि लोकांचा सहभाग ह्यांचे नाते फार जवळचे आहे.

भूकंप, महापूर, चक्रीवादळ, अतिवृष्टी या सर्व घटना नैसर्गिक आपत्तींमध्ये मोडल्या आहेत. अशा आपत्तींमध्ये होणारी जीवित व वित्त हानी टाळण्यासाठी महाराष्ट्र आपत्ती जोखीम व्यवस्थापना अंतर्गत विभागीय व जिल्हास्तरीय शाखीय आपत्ती व्यवस्थापन प्रधिकरणाची स्थापना करण्यात आली आहे. याचा मूळ उद्देश नव्हते तर केंद्र शासनाने 2005 मध्ये आपत्ती व्यवस्थापन कायदा पारित केला आहे.

पाणी पुरवठा, जनावरांना चारा, खानपान व्यवस्था, वैद्यकीय सेवा इत्यादी सुरळीत चालतील त्यासाठी नितकच उद्दोषोत्पिण लोकासहभाग मिळणे आवश्यक आहे.

★ विभागस्तरावरून करण्यात येत असलेल्या उपाय योजना :-
विभागस्तरावर नियंत्रण कक्ष स्थापन करण्यात येत. याच प्रमोणि गिळ्हा व तालुकस्तरावर नियंत्रण कक्ष स्थापन करण्याच्या सूचना देव्यात आल्या आहेत. या नियंत्रण कक्षास सेवा २४ तास उपलब्ध राहणार आहे.

निर्माण होणारी संभाव्य परिस्थितीना हाताळव्यासाठी प्रशासन सज्ज आहे. ग्रामिण, पुरपरिस्थितीमूले साथ रोगांना नियंत्रित देवव्यासाठी आरुग्ण यंत्रणा, विद्युत पुरवठा सुरळीत देवव्यासाठी महाविपरण कंपनी, दुरध्वनी सेवा सुस्थितीत देवव्यासाठी दूरसंचार विभाग, रस्योनि वाहतुकीच्या संपर्क असावा यासाठीही सार्वजनिक वांधकाम विभाग, राज्य परिवार महामंडळ, पाटवंधारे विभाग व इतर संबंधित विभागांना आवश्यक सूचना देव्यात आल्या आहेत.

आपत्ती व्यवस्थापन म्हणजेच Disaster Management हा एक अत्यंत मोठा आणि व्यापक विषय आहे. ह्या विषयावर इंटरनेटवर शोधायला असंख्य पुस्तके, लेख आणि वेबसाईट आहेत. ह्या सगळ्यांचा संतुभूत आढावा घेणे तसे अशक्य आहे. तरीदेखीन आपण व्यवहाराने आवश्यक जुगवी माहिती मिळव्याच्या प्रयास नक्कीच करू शकतो. जेणे करून आपली सारख्या विकट परिस्थितीत आपण मरण काढून आपले प्राण वाचवव्याचे प्रयत्न करू शकता.

आपत्ती व्यवस्थापन म्हणजे आपत्तीपासून उध्वणोर जीवित हानी सर्व्व पातळीवर दुष्परिणामे अभ्यासून शक्य तेवढ्या प्रमाणात होणारी हानी कमी करव्यासाठी योजने जणोर विविध उपाय आणि उपाययोजना.

→ आपत्तीची कारणे :-

- **हवामान कारणे :-** तापमान, पर्जन्यवृष्टी, वारा, वातावरणीय दाब इत्यादींच्या बाबतीत ते वातावरणातील हवामानातील बदलांसह होते. वायुमंडलीय परिवर्तनांमध्ये हा अचानक बदल होतो ज्यामुळे चक्रीवादळ, विद्युत् वादळे, अंधी किंवा उष्ण वादळ यांसारख्या घटना घडतात.
- **भौगोलिक कारणे :-** जेव्हा सामान्यतः टेक्टोनिक प्लेट्सच्या हालचाली आणि पृथ्वीवरील कवच आणि आवरण यांच्या गतीमुळे भूकंप, लुनामी आणि ज्वालामुखीचा स्फोट होतो.
- **जैविक कारणे :-** इकोसिस्टममध्ये असंतुलन झाल्यास रोगजनक जीव आणि त्यांचे वेक्टर वाढू शकतात. अशाप्रकारे जंतू आणि विषाणूची वाढ महामारी किंवा साथीच्या रोग निर्माण करू शकते.
- **बाह्य जागा :-** पृथ्वीच्या वातावरणामध्ये प्रवेश करणारे अल्फार्पिड आणि लघुग्रह मोठ्या प्रमाणात नुकसान करतात.

संदर्भसूची

नैसर्गिक आपत्ती मानवी घटनेविना घडणाऱ्या अशा घटना आहेत ज्याच्या जीवनावर आणि मानवावर नकारात्मक परिणाम होतो. कृत्रिम प्रकारांमध्ये, तांत्रिक गैरवर्तन, निष्कळजीपणा किंवा वाईट योजनांच्या परिणामासाठी मानूसच जबाबदार असतो.

आपत्तीच्या प्रकारामुळे संबंधित आपत्ती उदभवू शकतात. नैसर्गिक आपत्तीची अनेक कारणे आहेत. आपत्तीमध्ये अणकटबंधीय चक्रीवादळ, पूर, दुष्कळ, वृष्य, अग्नी, -चक्रीवादळ, उठातेच्या लाटा आणि शीतलहरी यांच्या समावेश होतो. दुसरीकडे आपल्याकडे आंतराल आपत्ती आहेत ज्या उल्का आणि लघुग्रहांच्या परिणामांपेक्षा कमी वेळा आढळतात.

आपल्या ग्रहावर असंख्य पर्यावरणीय जोखम आहेत ज्यांचे परिणाम आपण गंभीरपणे घेत आहेत. याबद्दल नैसर्गिक आपत्ती. ते सहसा अशा घटना असतात जे सर्वसामान्यकृत मागाने जीवनावर आणि मानवावर नकारात्मक परिणाम करतात आणि मुख्यतः मानवी दृष्टीक्षेपा शिवाय येणाऱ्या घटनेमुळे उदभवतात. तंत्रज्ञान असो वा वाईट नियोजन असो, बहुतेक प्रकारांमध्ये, वाईट कृतीच्या दुष्परिणामांच्या मनुष्याची जबाबदारी असते.

मानवी कृतीमुळे पर्यावरणाची अवनती होते. व मानवी समाजात भूकून कूडता ज येणारी होनी होते. मानवकृत पर्यावरण आपत्तींचे तीन को आहेत.

१) प्राकृतिक आपत्ती :- यात मानवी कृतीमुळे घडून येणारे भूमिक्पन, भूमिपात, मृदक्षरण व त्यादींच्या समावेश होतो.

२) रासायनिक आपत्ती :- शान विषारी रासायने, आणि वायू, अगुस्फोट, सागर तेलगळती, वायुगळती इत्यादींमुळे उद्भवणाऱ्या आपत्तींचा समावेश होतो.

३) सामाजिक आपत्ती :- शान लोकसंख्या विस्फोट, नैतिकता व धार्मिक मूल्यांची अवनती, रासायने व युद्धात जैविक अस्त्रांचा वापर, बहुमजली इमारतींची रचना इत्यादींमुळे उद्भवणाऱ्या आपत्तींचा समावेश होतो.

निग्निराख्या पथविरण आपत्तींमुळे जी संकटे ओढवतात त्यांच्यापासून संरक्षण कमी व्हावी व आपत्तींची पथविरण अवनती कमी व्हावी व मानवासह इतर सजीवांस धोका होणार नाही यासाठी मानवाने प्रयत्नशील राहणे गरजेचे आहे. मानव हा स्वतः एक सामाजिक व नैसर्गिक पथविरणाचा महत्वाचा घटक आहे. या आपत्तींना सामोरे जाण्यासाठी तो स्वतःचे सक्षम व्हावा, यासाठी विविध योजना शासकीय स्तरावर विविध संघटना संस्थांमार्फत केल्या जातात. मागील काही वर्षांत पथविरणीय आपत्ती व्यवस्थापनाला विशेष महत्व आले आणि पथविरणीय आपत्ती कधी टाळता येईल काय कसा वोटेल याकडे लक्ष दिले पाहिजे. प्रेक्षा, राष्ट्र यांच्या सीमांतगत क्षेत्रातही स्थिती निवार - व्यात प्रयत्न वाढत आहेत.

आपत्तींचे मानवी जीवनावर अतिशय ग्राह्यक परिणाम होतात. मानवाला अनेक संकटांना सामोरे जावे लागते. आपत्तींचे मानवी जीवनावर होणारे परिणाम यांची माहिती मा इंटरनेटवरून गोळा केली. आपत्तींचे मानववर कोणकोणते परिणाम होतात याचा अभ्यास केला.

* Link :-

<https://www.meteorologiaenred.com>

<https://mr.vikaspedia.in>

<http://www.unishivaji.ac.in>

Gundaram

FOR EDUCATIONAL USE

Sundaram

FOR EDUCATIONAL USE

सारांश

रायगड जिल्हा हा आपत्ती प्रवृत्त जिल्हा मानला जातो. पावसाळ्यात वादळ, पूर, दरडी कोसळणे, रस्त्या व रेल्वे अपघात अशा आपत्ती घडत असतात. आपत्ती जाणीव व्यावस्थापन कार्यक्रम हा ग्रहमंत्रालय, भारत सरकार व संयुक्त राष्ट्र विकास कार्यक्रमांच्या संयुक्त राष्ट्र विकास कार्यक्रमाच्या विमानाने अंमलात आणण्यात आला आहे. या कार्यक्रमाचा उद्देश विविध स्तरावर आपत्ती व्यवस्थापन आराखडा तयार करणे, प्रशिक्षण देणे, विविध आपत्तीविषयी जनजागृती निर्माण करणे.

या विविध कारणांवरून महाराष्ट्रात पुरस्चिती ओढवण्यास मानुसच कारणीभूत आहे असे म्हणणे वाचवे ठरू नये. कारण निसर्गाचे स्वतःचे काही नियम आहेत. त्यात जर कोणी हस्तक्षेप केला, त्यात ठेवलाढवळ केली तर निसर्ग चक्रात असंतुलन निर्माण होऊन सुका दुष्काळ, ओला दुष्काळ, महापूर, पूर अशा नैसर्गिक आपत्तींना मानसाचा तोंड द्यावे लागते. कोल्हापूर, सांगली येथील पुरग्रस्य नागरिकांपैकी काही सुजाण नागरिकांची अशी प्रतिक्रिया दिली आहे की, येथील नद्यांतून वाळू उपसा, नदीकाठ, किनारी पाव्यांचे स्त्रोत वृजवून त्या ठिकाणी होटेल, बंगले, बांधणे होणे आहेत. असे निसर्गावर आक्रमण केले तर नद्यांचे पाणी माणसांच्या वस्तीत शिरोधार्य. माणसाने जर पाव्यांची जागा घेतली तर माणसाच्या जागा घेणाऱ्या ना।

अशा प्रकारे आपत्तीच्या मानवी जीवनावर अथावह परिणाम होतो. व मानवाला त्या परिस्थितीचा सामनाही करावा लागतो.

S.Y. B.Sc sem-IV

S2-81.

प्रभाकर पाटील एज्युकेशन
सोसायटी कला, वाणिज्य आणि
विज्ञान महाविद्यालय
वेश्वी - अलिबाग.

2021 - 22.

पायाभूत अभ्यास.

कु. निखिल चिंतामणी कुलाबकर.

S2-81.

परिस्थितिकीशास्त्र.

Page No.

Date :

पायाभूत अभ्यास.

परिस्थितिकी शास्त्र.

कु. निखिल चिंतामणी कुलाबकर.

52-81.

Handwritten signature
14/04/22

colors

अनुक्रमिका...

अनु. क्र.	मुद्दे.	पान नं.
१.	प्रस्तावना.	१.
२.	परिस्थितिकी (ECOLOGY).	२.
३.	परिस्थितिकी प्रकार.	३.
४.	परिस्थितिकी तंत्र की रचना.	११
५.	समुदाय.	१४.
६.	परिसंस्था (ECOSYSTEM).	१५
७.	परिस्थितिकी कोनाडा (कविता).	१६
८.	संदर्भ.	१७.

प्रस्तावना.

परिस्थितिकी (ECOLOGY) ही विज्ञानाची ती शाखा आहे. ज्या अंतर्गत सर्व जीव (जैविक घटक) आणि भौतिक पर्यावरण (अजैविक घटक) यांच्यातील परस्परसंबंधांचा अभ्यास केला जातो. "ओकोलॉजी" हा शब्द प्रथम "अर्नेस्ट हॅकल" यांनी 1869 मध्ये वापरला होता. जो दोन ग्रीक शब्द ओको-ओस (राहण्याची जागा आणि लीगा (अभ्यास) यांनी बनवलेला आहे. नंतर त्याला इकोलॉजी (पर्यावरणशास्त्र) म्हटले जाऊ लागले. सध्याच्या काळात पर्यावरणशास्त्राला अधिक व्यापक स्वरूप दिले आहे. आता ते वनस्पती प्राणि मानवी समाज आणि त्यांचे भौतिक वातावरण यांच्या परस्पर संबंधांचा अभ्यास करते.

इकोसिस्टम हा शब्द प्रथम "ए.जी. टाव्हले" यांनी 1935 मध्ये वापरला होता. इकोसिस्टम अंतर्गत जैविक आणि अजैविक घटकांचा समुह समाविष्ट केला जातो. जे परस्परसंवादात सामील होताना आणि इकोसिस्टम तयार करतात.

परिस्थितिकी (ECOLOGY)

परिस्थितिकी ही जीवविज्ञानाची एक शाखा आहे. या शाखेत सजीवांचा एकमेकांशी, तसेच सजीवांचा पर्यावरणाशी असलेला आंतरसंबंध आणि यांचा अभ्यास व विश्लेषण केले जाते. सजीवांचे एकमेकांशी संबंध, कसे असतात, त्यांचा एकमेकांवर कसा परिणाम होतो, अजैविक घटकांवर ते कसे अवलंबून असतात आणि या घटकांवर सजीवांचा काय परिणाम होतो.

हे परिस्थितिकीच्या अभ्यासातून समजते. या शाखेत जीवविज्ञान, भूगोल व गृहविज्ञान हे विषय एकत्र येतात. आणि रसायनशास्त्र, भौतिकी आणि संगणकीय विज्ञान यांचा वापर त्यात होत असल्यामुळे परिस्थितिकी ही आंतरज्ञान शाखा बनलेली आहे.

निसर्गात विविध प्रकारचे सजीव असतात त्यामध्ये वनस्पती व प्राणी यांसारखे जैविक दृष्ट्या प्रगत व जटिल सजीव असतात. तर कवके, अमीबा, जिवाणू साधे व सरल सजीवही असतात. यापैकी कोणताही लढाव किंवा मोठा साधा किंवा जटिल सजीव एकटा जगू शकत नाही. प्रत्येक सजीव कोणत्या ना कोणत्या प्रकारे इतर सजीव किंवा पर्यावरणातील अजैविक (निर्जिव) घटकांवर असतो.

परिस्थितिकी प्रकार.

उत्क्रांतिच्या दृष्टिकोनातून पर्यावरणीय
उत्तराधिकाराचे दोन प्रकार आहेत.

- प्राणी वृक्षपरिस्थितिकी
- वनस्पती परिस्थितिकी.

प्राणी वनस्पतिकी या अंतर्गत विविध प्राण्यांचे
परस्पर आणि पर्यावरणाचा अभ्यास केला जातो.
वनस्पती पर्यावरणाबाबत या अंतर्गत, पर्यावरणाशी
सामुदायाचे संबंध अभ्यासले जातात.

पृथ्वीवरील विशाल जीवसंहतीचे लहान एकूट,
परिसंस्था हि संज्ञा पार (भोवतालचे) दृ उपसंग
संस्था या शब्दांना जोडून तयार झालेली आहे.
परिसंस्थेत सजिव (वनस्पती, प्राणी आणि सूक्ष्मजीव)
आणि त्यांच्या पर्यावरणातील अजैविक घटक. (हवा,
पाणी, खनिज, माती) एकत्र राहतात आणि ते एकमेकां-
वर अवलंबून असतात.

सुर्यापासून ऊर्जा मिळते व सर्व प्राथमिक उत्पादक अन्ननिर्मितीसाठी ती ऊर्जा वापरतात. हिरव्या वनस्पती (गवते, सुडपे, वृक्ष) प्रकाशसंश्लेषण क्रियेत अन्न तयार करतात, याशीवाय वनस्पतींना वाढीसाठी पाणी, फॉस्फोरस इ. अजैविक घटकांची गरज असते. प्राथमिक मळकांमध्ये उंदीर, ससा, लाकतोडा तसेच शाकाहारी प्राण्यांचा समावेश होतो. या प्राण्यांना लाडगे कोल्डे व इतर प्राणी म्हणजे खितिय मळक खातात.

कोणत्याही परिसंस्थेतील प्रत्येक पोषणपातळीवरील जैववस्तुमान किंवा जैववस्तुमानाची उत्पादकता, सजीवांची संख्या उर्जा - विनिमयाची पातळी यासंबंधीची माहिती ही आवेग्य स्वरूपात मांडली जाते. तिचा परिस्थिकेय स्तूप म्हणतात. ब्रिटनचे प्राणीवैज्ञानिक आणि परिस्थिकेतज्ञ चार्ल्स एल्टन यांनी ही संकल्पना १९२७ मध्ये प्रथम मांडली. एल्टन यांना असे दिसून आले की ज्या स्वयंपोषी वनस्पतींवर तुळामळक प्राणी जगताना त्या वनस्पतीच्या तुलनेत तुळामळक प्राण्यांची संख्या कमी असते.

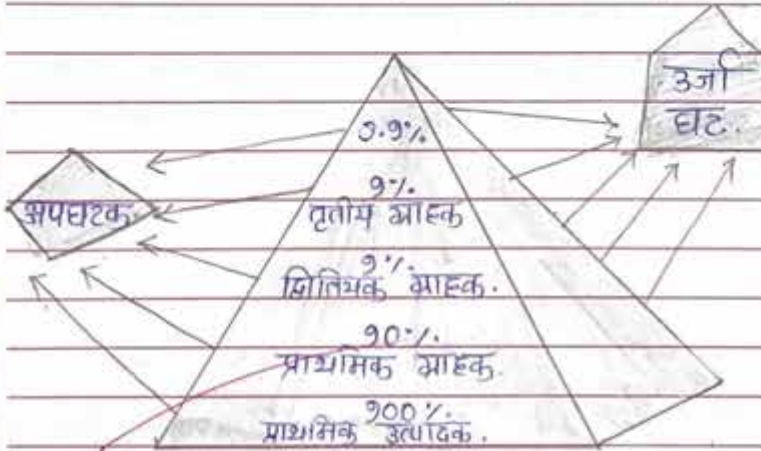
परिस्थिकेची स्तूप तीन प्रकार असतात.

- १) उर्जास्तूप
- २) संख्या स्तूप
- ३) जैववस्तुमान स्तूप.

उर्जा स्तूप.

एखाद्या परिस्थितीतील उत्पादकांनी सूर्यापासून मिळविलेल्या उर्जेचे प्रमाण आणि ती पुढील पोषण पातळीवर देण्याचे प्रमाण आलेखाकृतीने दाखविल्यास जो स्तूप तयार होतो, त्याला उर्जा स्तूप म्हणतात. कोणत्याही परिस्थितीत वनस्पती या प्राथमिक स्वयंपोशी उत्पादक असतात. आणि त्या सूर्यापासून मिळालेल्या प्रकाशा उर्जेचे रूपांतर रासायनिक उर्जेत करतात.

वनस्पतीद्वारे निर्माण केलेली ही उर्जा वेगवेगळ्या पोषणपातळीवरील अक्षकापर्यंत पोहोचते. उर्जा विनिमयाच्या नियमानुसार उर्जेचे रूपांतर होत असताना प्रत्येक पोषणपातळीवर तीचा न्यास होतो.

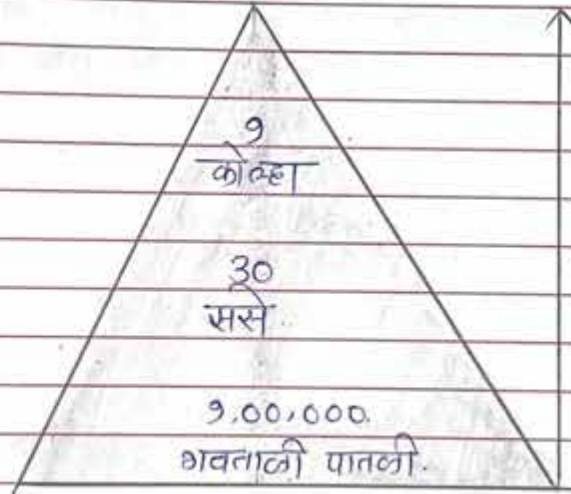
उर्जा स्तूप.
colors

शुद्ध पोषण पातळीकडून मिळालेली बरीच उर्जा ते सजीव स्वतःच्या जीवन प्रक्रियेसाठी वापरतात. तर काही उर्जा श्वसनक्रियेत उठतेच्या रूपाने सोकली होते. आणि पर्यावरणाने बाहेर टाकली जाते. त्यामुळे उत्पादक घटकांपासून जसजसे वरच्या पोषण पातळीतील सजीवांकडे जावे. तसतसे त्या सजीवांना मिळणाऱ्या उर्जेचे प्रमाण कमीकमी होत जाते. म्हणजे उत्पादक रतरावर उर्जेचे प्रमाण सर्वाधिक, तर अंतिम पोषण पातळीवर उर्जा सर्वात कमी उपलब्ध होत असते.

उर्जा स्तूपाद्वारे प्रत्येक पोषण पातळीवरील प्रत्यक्ष उर्जा ऊर्जाविहनाच्या दर. प्रत्येक पोषण पातळीवर आलेल्या उर्जा -ह्यासाचे प्रमाण, चयापचयासाठी वापरली गेलेली उर्जा टाकाऊ उत्पादनातील उर्जेचे -ह्यास आणि शरीरघटकाकडून प्रत्यक्ष साठविलेली उर्जा इ. उर्जेसंबंधीची माहिती दाखविली जाते.

संख्या स्तूप.

संख्या स्तूपामध्ये पृथ्वीच्या परिसंस्थेतिले
 विविध पोषण पातळ्यांवरील सजीवांची संख्या आलेखा-
 कृतीने दाखविली जाते. उदा. - गवताळ परिसंस्थेत
 गवत हे उत्पाक असल्याने त्याचे प्रमाण नेहमी जास्त
 च असते. कोणत्याही परिसंस्थेत लहान आकाराच्या
 प्राण्यांची संख्या मोठ्या आकाराच्या प्राण्यांच्या संख्ये-
 पेक्षा जास्त असते.

संख्या स्तूप.

गवताच्या तुलनेत विविध किटक, ससा, उंदीर, यांसारख्या प्राथमिक भक्षकांची संख्या कमी होत. त्यांच्या तुलनेत साप, सरडे या द्वितीयक भक्षकांची संख्या आठवणी कमी आणि सर्वात वरच्या पातळीवरील वहीरी ससाण किंवा जलर पक्षी यांची संख्या अगदीच कमी असते.

गवन - हरिण - लांडगा - सिंह या अन्न-साखळीतही अंतीम पोषण पातळीवर सिंहाची संख्या कमी आहे. त्यामुळे संख्येचा स्तूप उभा आणि वर निमुळता होत गेलेला असतो.

जैवस्तुमान स्तूप.

या स्तूपान अन्नसाखळीतील प्रत्येक पोषण पातळीवरील सजीवांमध्ये एकूण किती जैवस्तुमान उपलब्ध आहे, हे दाखविले जाते. जैवस्तुमान दर चौमी. मागे ग्रॅम किंवा उठमांकांमध्ये मोजतात. स्वयंपोषी पातळीवर जैवस्तुमान सर्वाधिक असते.

शक्ताल आणि वन परिसंस्थांमध्ये सामान्यः उत्पादकांपासून ते वरच्या स्तरावरील मांसभक्षकांपर्यंत लागोपाठ येणाऱ्या पोषण पातळीवर जैवस्तुमान हळूहळू कमी होत जाते.

जैवस्तुमान स्तूप.

colors

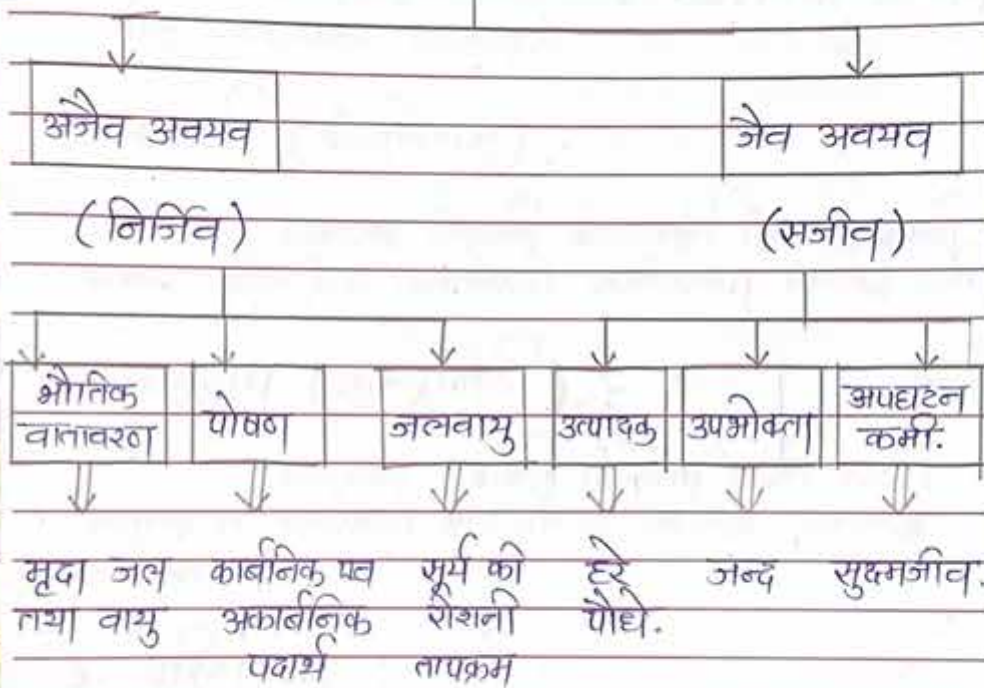
परिसंस्था.

परिसंस्था ही निसर्गातील संघटनांची जटिल पातळी आहे. समुदाय आणि पर्यावरणातील अजैविक घटक (उदा. वातावरण, मृदा, पाणी, हवा, पोषक घटक आणि उर्जा) यांवास्तून परिसंस्था बनते. परिसंस्थेतील अनेक अजैविक व जैविक घटकांचा संबंध जोडणाऱ्या प्रमत्त परिस्थितिकी तज्ज्ञ करताना, या अभ्यासातून परिसंस्था उर्जेचा प्रवाह कसा असतो आणि पदार्थांचे चक्रभरण कसे होते त्यानुसार परिस्थितिक तज्ज्ञ करताना. या अभ्यासातून परिसंस्थेत उर्जेचा प्रवाह कसा असतो त्यानुसार परिस्थितिकी तज्ज्ञ परिसंस्थेत प्रभाव करणाऱ्या घटकांचे सहा मुख्य गट करताना.

- १) सूर्य.
- २) अजैविक पदार्थ.
- ३) प्राथमिक उत्पादक.
- ४) प्राथमिक भक्षक.
- ५) द्वितीय भक्षक.
- ६) अपघटक.

परिस्थितिकी तंत्र की रचना.

परिस्थितिकी तंत्र के दो अवयव होते हैं :-

प्राण्यांचे मलमूत्र तसेच मृत् प्राणी व वनस्पती यांच्या -ह्यासाखून तयार होणारे घटक तेशाच वनस्पतींसाठी गरजेचे असतात.

- परिस्थितिकी तज्ज्ञ निसर्गातील संघटनांचा अभ्यास लीन पातळीवर करतात.

१. समष्टी (पॉप्युलेशन) :-

एखाद्या ठिकाणी कोणत्याही दिलेल्या काळी परस्पर आंतरक्रिया असलेल्या सजीवांच्या विविध जाती.

२. समुदाय (कम्युनिटी) :-

एखाद्या ठिकाणी दिलेल्या काळी परस्पर आंतरक्रिया असलेल्या सजीवांच्या विविध जातीतील सर्व सजीव.

३. परिसंस्था :-

जैविक समष्टी मिळून जैविक समुदाय होतो. समुदायाची त्याच्या सभोवतालच्या अजैविक घटकाशी आंतरक्रिया होत असते. असे समुदाय आणि अजैविक घटक मिळून परिसंस्था बनते.

समष्टी

जानून अभ्यासातील सर्व माळठोक पक्षी मिळून त्यांची समष्टी बनते. तसेच पृथ्वी वनात असलेले सर्व साग वृक्ष त्यांची समष्टी दाखविताना. परिस्थितिकी तर समष्टीतील आलेली वाद निश्चित करतात. तिचे विश्लेषण करतात आणि प्रत्यक्ष जाती व पर्यावरण स्थिती यातील आंतरसंबंध साधतात. कोणत्याही समष्टीतील सजीवांची संख्या दोन पायाभूत खलांतील आंतरक्रियेवर अवलंबून असते.

- 1) आदर्श परिस्थितीत समष्टी वाढू शकते असा दर.
- 2) समष्टीवर मर्यादा आणणाऱ्या पर्यावरणीय घटकांचा एकत्रीत परिणाम.

वदलणाऱ्या कालानुसार समष्टीमध्ये लक्षणीय बदल होऊ शकतात. काही हे बदल नैसर्गिक घटकांमुळे घडतात. पर्यावरणाची वहनक्षमता कोणत्याही विशिष्ट जातीच्या कमाल समष्टी अन्न, प्राणी, अधिवास इ.

बाबी पुरवू शकणाऱ्या पर्यावरणाच्या क्षमतेला पर्यावरणाची वहनक्षमता म्हणतात. वाईट हवामान भक्षकांद्वारे होणारी शिकार विणीच्या वाईट हंगाम इ. बाबींमुळे पर्यावरणावहनक्षमतेच्या समष्टी नेहमीच लहान असते.

समुदाय.

नाजेबाच्या सामुदायात वाघ, कोल्हे, लांडगे, हरिणे, उदरे, वेगवेगळ्या जातीचे गवते साग साल आणि विविध वृक्ष आढळतात. परिस्थितीकी तज्ज्ञ समुदायाचे वेगवेगळे प्रकार अभ्यासतात. वेगवेगळ्या जाती त्यांच्या सामुदायात कोवती भूमिका पार पाडतात आणि त्यांच्यात कसे बदल होतात ते पाहतात.

विस्तृत भौगोलिक क्षेत्रात पसरलेल्या वनस्पती व प्राणी यांच्या समुदायाला 'जीवनसंहती' म्हणतात. भिन्नभिन्न जीवनसंहतीच्या सीमा हवामानानुसार निश्चित केल्या जातात. वालवंट, वन, वृषभूमि, टंड्रा व जलीय जीवनसंहती यांच्या कील्लेक प्रकाराचा समावेश जीवसंहतीत होतो.

परमोच्च समुदाय :-

प्रकाशाच्या तिघतेतून होणारे बदल वाऱ्यापासून संघर्षा मुदतीत बदल इ. घटक. पृथ्वीच्या क्षेत्रातील सजीवांच्या प्रकारात बदल करू शकतात. आणि त्यामुळे समुदायातील समष्टीमध्ये बदल होऊ शकतो.

परिस्थितीकी अनुक्रमण :-

समुदायांमध्ये कालानुसार होणाऱ्या बदलांना परिस्थितीकी अनुक्रमण म्हणतात. हे एक सावकाश घडून येणारी प्रक्रिया आहे.

परिसंस्था (ECOSYSTEM)

नैसर्गिक

मानवनिर्मित

- १) कृषि परिसंस्था
- २) पशुपालन परिसंस्था
- ३) खाण परिसंस्था

जंगल

गवनाल

ओसाड.

विषतृतीय

सेव्दाना

मध्य

उत्तर

दुविय

अधतृतीय कटीवधीय

१) प्रेडारी	३) सहाग	१) आर्क्टिक
२) पंजाव	२) क्वेशरी	२) अंटार्क्टिका
३) वेल्ड	३) अटाकामा	
४) डाकूब्स	४) ऑस्ट्रेलिया	
५) स्टेप	५) कोलेरोडो	

परिस्थितिकी क्रीनाडा (कविता).

पर्यावरणाच्या सिद्धांत " जोसेफ हॉनेल " यांनी मांडला होता. ज्या अंतर्गत त्याच्या पर्यावरणासह प्रजातीची कार्यात्मक भूमिका प्रदर्शित केली जाते. परिस्थितीची विविधता जितकी जास्त असेल तितकी परिस्थितीची स्थिरता जास्त असेल कारण परिस्थितीत त्या प्रजातीची अन्नसाधने आणि उर्जा प्रवाह जितका जास्त असेल तितका प्रजातीच्या संख्येत कमी चढ - उतार होईल.

◆ परिस्थितिकीवर परिणाम करणारे घटक :-

- संख्यात्मक चल :- संख्यांची घनता, प्रजातीचे क्षेत्रफल, अन्न किंवा आधार घेण्याच्या सवडे.
- घरटी टेरिप्रब्लस :- साइटची उंची, दैनंदिन वेळ आधार आणि संख्येचे प्रमाण.
- अडिवास टेरिप्रब्लस :- उंची, उताराची माती, मातीची सुपीकता.

संदर्भ.

अनु क्र.	संदर्भ सूची.
----------	--------------

1.	https://hi.m.wikipedia.org .
----	---

2.	https://www.thestudyiq.com .
----	---

3.	https://hinditutor.in .
----	---

4.	https://readingbell.com .
----	---

5.	https://informationunbox.com .
----	---

colors

SY. B.S.C. Sem - IV

Roll no - S2-02

प्रभाकर पाटील
सोसायटीचे

कला, वाणिज्य आणि
विज्ञान महाविद्यालय

2021-2022

विद्यार्थ्यांचे नाव :- मुनिफ मुख्तार
पोल

रोल नं. :- S2-02 SYBSc

पार्याप्त अभ्यास

ग्राहक संरक्षण

[Signature]
14/04/22

पायाभूत अभ्यास

ग्राहक संरक्षण

विद्यार्थ्यांचे नाव :-

मुनिफ मुन्नार पोल

रोल नं :-

52-02

// SYBSC

अनुक्रमणी

अनु क्र	मुद्दे	पानं
1	परिचय	1
2	राष्ट्र संरक्षणचे उद्देश	3
3	राष्ट्र संरक्षण म्हणजे काय ?	5
4.	राष्ट्र	7
5.	राष्ट्र फसवणुकीची घटना	9
6.	राष्ट्र संरक्षण कायद्याची विषयी घोषणात	12
7.	वस्तु घेऊन येणे करताना राष्ट्रपाली दक्ष राहणे	16
8.	राष्ट्रपाली हे एक आणि कायदे	19
	* राष्ट्रपाली म्हणून मिळालेले हे 6 हे एक गुणवत्ता म्हणून आणून देणे	

अनु

मुद्दे

पान.

9. गैरक फेडरल तुकडाला हे
माहेत आहे का ? 24

10. गैरक संरक्षण कायदा 2019
बद्दल सर्व माहेत। 27

11. संदर्भ सूचि

कलम २(५६) मध्ये त्याची व्याख्या केली आहे. अन्यायकारक करार म्हणजे ज्यांचा अटीमुळे उ कायद्वारागत ग्राहक हक्कांमध्ये लक्षणीय बदल होत. या अटीमध्ये हे समाविष्ट असू शकत. कराराच्या अंतर्गत दायित्वांचा कार्यक्षमता सुलभ करण्यासाठी ग्राहकाकडून जास्त सुरक्षा ठेवाची आवश्यकता. अशा उल्लंघनामुळे झालेल्या नुकसानाच्या प्रमाणात नसलेल्या ग्राहकावर कराराच्या उल्लंघनासाठी दंड आकरणे लागू देतासह लवकर कर्जपुर्त परतफेड स्वीकारा. पक्षकारांपैकी एकाला कोणत्याही वाजवी कारणांशिवाय किंवा एकतर्फीपणे करार संपुष्टात आणण्याची परवानगी देणे एका पक्षाला ग्राहकाच्या हानीसाठी आणि त्याच्या शंक्ती शिवाय करार संपवण्याचा अधिकार देणे अवांश्व अट, बंधन लादणे किंवा त्याला गैरसाथीच्या स्थितीत ठेवणाऱ्या ग्राहकावर शुल्क आकरणे.

* ग्राहक न्यायालयाने तक्रार करीत दाखल करावी.

ग्राहकाने ऑफलाईन किंवा ऑनलाईन पध्दतीने लेखी तक्रार नोंदवावी. तक्रार ऑनलाईन दाखल करण्यासाठी ग्राहक www.edaakhil.nic.in ला वेट देऊ शकतो. तक्रारदार व्यक्तीद्वारे किंवा त्याच्या एजंटद्वारे तक्रार देखील सादर केली जाऊ शकते. हे कोर्ट फीसह नोंदणीकृत पोस्टाने देखील पाठवता येते साधारणपणे. तक्रारीच्या तीन प्रती जमा करण्यात याव्यात.

ग्राहक संरक्षण कायदा 2019 बदल सर्व माहिती

ग्राहक संरक्षण कायदा 2019 अंतर्गत
ग्राहकांच्या हक्कांची हमी

आद्य निमानुसार ग्राहकांना खालील सहा अहक्क
अधिकार आहेत.

- सुरक्षिततेचा अधिकार
- माहिती देण्याचा अधिकार
- निवडण्याचा अधिकार
- रोकण्याचा अधिकार
- निवारण करण्याचा अधिकार.
- ग्राहक जागृतीचा अधिकार

अन्यायकारक करार म्हणजे काय?

2019 च्या कायद्याने अनुचित कराराची संकल्पना
देखील सादर केली आहे. आणि

शक्तातच पुण त्याचबरोबर त्या
दुत्पादनाची जाहीरात करणाऱ्या व्यक्ती
वरही करण शक्ता।

2015 साली एक प्रकरण खूप गाजलं होतं. जाहीरती म्हणून
दाखवल्यामार्फत आपण गोरू झाला नाही अस म्हणत एका
युवकांनं एका फेअरनेस फ्रीम कंपनीवर दावा केला होत।
दी म्नीच्या व ग्राहक हक्क न्यायालयात या दाव्यावर
सुनावणी झाली न्यायालयांनं ए कंपनीला दंड ठोठावला
आणि जाहीरतीचे प्रसारण बंद करावेस असे आदेश
दिले होते.

2. जागो ग्राहक जागो! ही जाहीरात धरा धरांत कशी पोहचली.

'जागो ग्राहक जागो! ही जाहीरात धरा धरांत पोहचली आहे. ही जाहीरात दूरदर्शन आणि इतर वाहीन्यांवर यावी आ यासाठी ग्राहक चळवळीतल्या कायकल्यांनी सरकारकडे शिफारस केली होती. जाहीरातीसाठी असणारी आर्थिक तरतूद वाढण्यात यावी आणि एक मोहीम सुरु करण्यात यावी अशी शिफारस करण्यात आली होती. ती केंद्र सरकारने मंजूर केली असं ग्राहक हक्क चळवळ कार्यकर्ते आणि ऑनलाईन कन्ज्युमर फोरमचे संस्थापक अध्यक्ष बिजो न मित्रा यांनी वीबीसी ला सांगितला एमआरपीवर देखील किंमत करता येऊ शकते. हा संदेश धरा धरांत याच मोहीमेमुळे पोहोचला होता. असं मित्रा म्हणाले.

3. सुट्टे पैसे नाहीत म्हणून दुकानदार तुम्हाला गोळ्या चाकलेट देऊ शकत नाही.

एक कांवा दोन रुपये सुट्टे नाहीत म्हणून बघ्याचदा दुकानदार एक रुपयाच्या गोळ्या कांवा चाकलेट देतात. चलनाला दुसरी पर्याय वस्तू देण्याचा अधिकार दुकानदारांना नाही. तसंच दुसरी गोष्ट म्हणजे आपण नमूदा एखादा वस्तू आपल्याला किंज हे ग्राहक कायद्याच उल्लंघन आहे.

4. दिलेलं वचन न पाळल्यास कंपनीवर कारवाई होऊ शकते.

जाहीरातीमध्ये दिलेलं वचन न पाळल्यास तुम्ही कंपनीवर दावा तर ठाकू

ग्राहक म्हणून तुम्हाला हे माहीत आहे का?

तुम्हाला ह्या ३ गोष्टी आहेत का माहीत?

काही गोष्टींची माहीती नसल्यामुळे ग्राहकांना कधीकधी त्रास सहन करावा लागल्याची उदाहरणे आहेत.

1. कोणत्याही हॉटेलमध्ये भोफत पाणी पीऊ शकता की वा स्वच्छतागृह वापर करू शकता.
इंडियन सराईज ऑक्टनुसार तुम्ही कोणत्याही हॉटेलमध्ये जाऊन पाणी पीऊ शकता अशाही त्यांचे स्वच्छतागृह वापरू शकता. तेही अगदी भोफत पण तुम्ही त्या हॉटेलमध्ये काही घेतलं नाही तरी देखील या दोन सेवांचा वापर तुम्ही करू शकता.

त्यासाठी सरकार वेगवेगळे अकाल
शक्यत असतं तसेच स्वयंप्रसेवी
संस्था कीवा कार्यशाळा घेत असतात

ग्राहक शिक्षणावर सगळ्यात जास्त पुर असायला
पाहिजे. जेणेकरून प्रत्येक शिक्षण ग्राहकावर सक्षम होईल
असं मत मुंबई ग्राहक पंचायतच्या शिक्षण विभाग
प्रमुख वसुंधरा देवधर यांनी बीबीसीशी बोलताना व्यक्त
केलं.

* ग्राहकांच्या जबाबदाऱ्या आणि कर्तव्य

ग्राहकांना केवळ हक्कच आहेत असं नाहीत. त्यांच्या
काही जबाबदाऱ्या आणि काही कर्तव्य देखील आहेत
याची जाणीव देखील त्यांना असायला हवी.

ग्राहकांनी ब्युरो ऑफ इंडियन स्टॅंडर्ड्स, एगमार्क
आणि ISO प्रमाणित उत्पादन विकत घ्यावीत. प्रमाणित
केलेली उत्पादन सुरक्षेची एक प्रकार हमी देतात, म्हणून
ती घेणं योग्य ठरत, " असे देवधर यांनी सांगितलं

ग्राहकांची फसवणूक झाल्यास तक्रार निवारण केंद्र
आहेत, पण आपल्या जागरूकतेमुळे प्रशासकिय यंत्रणेवरील
तणाव कमी होऊ शकतो आणि सर्वांचा वेळ वाचू शकतो.

* 4. तुमचं व्हणुणं मांडण्याचा हक्क :-
जर तुम्हाला वाटत असेल तुमची
फसवणूक झाली आहे तर तुम्हाला तुमचं व्हणुणं मांडण्याचा
हक्काची मांडण्याचा पूर्ण हक्क आहे.

ग्राहकांच्या व हक्कांच्या संरक्षणासाठी सरकारने
तक्रार निवारण केंद्र आणि ग्राहक न्यायालयाची स्थापना
केली आहे.

इतकंच नाही तर ग्राहक त्यांचे व्हणुणं सरकारपर्यंत
पहचवण्यासाठी ग्राहक मंचाची स्थापना करू शकतात.

या ग्राहक मंचाचं शिष्टमंडळ आपलं व्हणुणं
सशककडे मांडू शकतात सरकार त्यांच्या सूचना आणि
शिफारसीवर विचार करत.

* 5. तक्रार करण्याचा आणि निवारण करताना घेण्याचा हक्क

जर ग्राहकांची फसवणूक झाली असेल तर त्याला तक्रार
नोंदवण्याचा हक्क आहे. जर तक्रार राहत असेल तर तिचं
निवारण होईल असा हक्क कायद्याने ग्राहकांना दिला आहे.
काही कधी एखादी तक्रार लाहान असू शकते पण तसे
देखील त्याविरोधात दाद मागता येऊ शकते.

* 6. ग्राहक हक्कांच्या शिक्षणाचा अधिकार

ग्राहक हक्क शिक्षणाच्या अभावामुळे ग्राहकांची
फसवणूक होत असं ग्राहक हक्क चढवणे
कार्यकर्त्याचं व्हणुणं आहे

ग्राहकांनी आपलं हक्क काय आहेत हे
नेहमी जाणून घेण्याचा प्रयत्न केला पाहिजे.

* 2. माहितीचा हक्क :-

एखाद्या उत्पादनाबद्दल सर्व माहिती मिळणे हा ग्राहकांचा हक्क आहे त्या उत्पादनाची गुणवत्ता, प्रमाण, संख्या, शुद्धता, किंमत या सर्वांचे माहिती मिळवण्याचा हक्क आहे.

एखादे उत्पादन किंवा सेवा घेण्यापूर्वी त्या संदर्भातली पूर्ण माहिती घेण्याचा आधिकार ग्राहकांना आहे. हा हक्क कोणताही दुकानदार किंवा व्यावसायिक नाकारू शकत नाही सोने खरेदी करण्यापूर्वी त्याची शुद्धता तपासून घेण्याचा आधिकार आहे.

* 3. निवड करण्याचा अधिकार

आजचे युग हे स्फ स्पर्धेचे युग आहे. वस्तू खरेदी करण्यासाठी जर तुम्ही एखाद्या दुकानात गेला आणी त्या ठिकाणी तुम्हाला फक्त एकाच बँडच्या वस्तू दुकानदार विकत घेण्यास सांगत असेल तर लक्षात घ्या की हे तुमच्या हक्कांचे उल्लंघन आहे (अपवाद फक्त विशिष्ट बँडच्या आउटलेटचा)

समजा तुम्ही हॉटेलमध्ये गेलात आणी त्या ठिकाणी तुम्ही शीतपेय मागितले. पण वेटरन कॅटरलं की या ठिकाणी तुम्हाला फक्त एकाच कंपनीचे शीतपेय दिले तर हे तुमच्या हक्कांविरुद्ध आहे. आजचात उल्लेख असलेल्या पर्यायापैकी एक पर्याय निवडण्याचा ग्राहकांना अधिकार आहे.

पुण्येकाला ग्राहकांला आपल्या दृष्टीचा जाणीव असायला हवी असं म्हणून चळवळीचा म्हणणं आहे. ग्राहकांनी जोखंदाळ आणि चिकीत्सक असायला हवे हेव जणे करून आपली कुणी फसगत करणार नाही. ग्राहक संरक्षण कायदा 1986 नुसार पुण्येक भारतीय ग्राहकांला 8 मिळाल आहेत. त्यांचा माहीती असल्यास आपली फसवणूक होणार नाही.

* 1. सुरक्षेचा दृष्टी.

आपण एखादी वस्तू विकत घेतो तेव्हा या वस्तूच्या सुरक्षेची पूर्ण हानी उत्पादकांनी घेण अनिवार्य असत आपण ज्या वस्तू विकत घेतो त्याची उपयुक्तताचा हाच एकमेव निकष नाही तर त्या वस्तू सुरक्षितही असायला हवी. इलेक्ट्रिकल उत्पादन घेताना ही काळजी घेणं आवश्यक आहे.

जगातल्या सगळ्यात ध्यानेक ठीकाणी सुटीसाठी का ?

वस्तू विकत घेण्यापूर्वी त्यांच्या गुणवत्तेबाबत तसेच त्या वस्तूवर मिळणाऱ्या सेवांबाबत आग्रही राहण्याचा ग्राहकांला पूर्ण अधिकार आहे. ग्राहकांनी शक्यतो आद्य एस आद्य आणि अॅग्रीअरिचं निरुद्ध असलेल्या वस्तूच विकत घ्यायला हवी या वस्तूच्या वापरामुळे शारीरिक किंवा आर्थिक नुकसान होतं तर कंपनीला नुकसान भरपाई करावी लागते.

ग्राहकांचे हक्क आणि फायदे

इस 1986 साली 24 डिसेंबर या दिवशी ग्राहक हक्क कायद्याला भारताच्या राष्ट्रपतींनी मंजुरी दिली होती. तेव्हापासून 24 डिसेंबर हा दिवस राष्ट्रीय ग्राहक दिन म्हणून साजरा केला जातो.

ग्राहक म्हणून मिळालेले हे 6
हक्क तुम्हाला माहित आहेत ?

एखादी वस्तू किंवा सेवा विकत घेताना काय अस्तित्तात तुमचे हक्क जबाबदाऱ्या याची माहिती करून देणारे हे 6 हक्क, मुद्दे.

या कार्यक्रमात प्रास्ताविक जिल्हा
पुर्वठा अधिकारी आग्निमय्य बाबावड यांनी
केल तर कार्यक्रमाचे सूत्रसंचालन अदलकाश्वर
डी. एस. वाघारे यांनी केल तर आचार सहायक
जिल्हा पुर्वठा अधिकारी टी. बाथ. जाधव यांनी मजल
कार्यक्रमास नव्य नहसीलदार शेख आमीर, पुर्वठा विभागाचे
अधिकारी, कर्मचारी, नागरिक मोठ्या संख्येने उपस्थित होते.

वस्तु खरेदी करताना ग्राहकांनी दक्ष रहावे

ग्राहकांनी त्यांच्या हक्कांची माहिती होण्या
साठी जनजागृती करणे आवश्यक असून ग्राहकांनी ही
वस्तु खरेदी करताना दक्ष राहिल्यास त्यांची फायदा
होणारी खरेदी नाही असे मत बीड जिल्हा ग्राहक लक्षात
निवृत्त सचच्या अध्यक्ष श्रीमती मिलीमा शंत यांनी व्यक्त
केले

जागतिक ग्राहक दिनानिमित्त बीड जिल्हामध्ये
जिल्हापुख्ठा कार्यालयाच्यावतीने अध्यक्षीय प्रशासकीय
कार्यक्रम आराजित कार्यक्रमानु श्रीमती. शंत बोलल्या होत्या
या कार्यक्रमास आखिल भारतीय ग्राहक पंचायतीने
जिल्हाध्यक्ष प्र. आर. हीर्ज जिल्हा संघटक श्रीमती. शैलजा
सेलमोहकर सदस्य श्रीमती विश्वरूपे बीड जिल्हा प्रवासी
महासंघाचे सहसचिव डी. एस. कुलकर्णी, जिल्हा
पुख्ठा अधिकारी अश्विन्यु बांधवड आणि
अन्न व औषध प्रशासनाचे दीपक सांनवणे
यांची प्रमुख अस्थिती होती.

ग्राहकांना आवश्यक मार्गदर्शन घेत
मिळवाव यासाठी राज्यात 15 सप्टेंबर
2011 पासून स्वतंत्र प हेल्पलाईन कार्यरत आहे.
ग्राहक 1800-22-2262 या क्रमांकावर हेल्पलाईन
फोन वरून आपल्या शंकांचे निश्चय करू शकतात
ग्राहककेंद्रात बीजारोप्यवस्था निर्माण होणे ही काळजी
गरज असताना अशा सुविधांचा लाभ घेऊन ग्राहकां
नादेखील आपलं हक्क जाणून घेणे गरजेचे आहे
हक्काचा उपयोग करून ग्राहक दीन हीन जोपासणारी
व्यवस्था निर्माण होण्याच्यादृष्टीने सर्वांनी सहकार्य
करण आवश्यक आहे. तेव्हाच खऱ्या अर्थाने ग्राहक हा
शब्द होऊ शकेल.

या आधारे एकादश्या उभयानंदन
सेवसाधन जाणून घेणे त्याबाबत तक्रार
असल्यास त्याचे निरसन करून घेण्याच्या हेकक
नागरिकांनी मिळू शकता. याकायद्यामुळे ग्राहकांचे
हेकक जापासण्याचा दृष्टीने महत्वाच पाउल टाकले गेले.

सध्यास्थीतीत शहरी मागापासून ते अगदी
दुर्गम भागातील ग्राहकांच्या हेककाचे रक्षण घेण्याच्या
दृष्टीने काळजी घेण्यात येत आहे. यासाठी विविध
पातळीवर ग्राहक मंचांच्या स्थापना करण्यात आली आहे.
सध्या राज्यात जिल्हास्तरावर नियमित 40 आणि 3 तात्पुरत्या
स्तरापातील अनिरीक्षित ग्राहक तक्रार निवारण मंच कार्यरत
आहेत. जिल्हा पातळीवर जिल्हा ग्राहक मंचांच्या माध्यमातून
ग्राहक हेककाचे संरक्षण केले जात आहे. तिथे ग्राहकांचे
समाधान झाले नाही तर राज्य किंवा राष्ट्रीय ग्राहक मंचांच्या
माध्यमातून ग्राहकांना न्याय मिळवून देला जातो. ग्राहक
चळवळीला बळ देण्यासाठी महाराष्ट्र ग्राहक संरक्षण (सुधारणा)
नियम 2004 नुसार जिल्हास्तरावर ग्राहक संरक्षण परिषदेची
स्थापना करण्यात आली आहे. या अंतर्गत जिल्हास्तरावर
जिल्हाधिकारी यांच्या अध्यक्षतेखाली समितीची स्थापना
करण्यात आल्या होत्या. या समितीत विविध स्तरावरील
अदस्यांची नेवड करण्यात येत. तसेच राज्यस्तरावरदेखील
ग्राहक संरक्षण परिषदेची स्थापना करण्यात आली आहे.
या परिषदेचे ग्राहक संरक्षण विभागाचे मंत्री
हे अध्यक्ष असतात तर राज्यमंत्री हे
उपअध्यक्ष असतात.

ठीकाणी मात्र त्याची फसवणूक देखील होत आहे. अशा परिस्थितीत ग्राहक हीताचे रक्षण करण्याकरिता विविध पातळ्यांवर कार्य केले जाते. ग्राहक तक्रार निवारण मंच हा याच व्यवस्थेचा एक भाग आहे. ग्राहक संरक्षण कायद्यातील तरतुदीनुसार स्थापन करण्यात आलेल्या या मंचाच्या माध्यमातून ग्राहकांच्या समस्या सोडवण्यासाठी कार्य होत आहे. स्पष्टतः होणारी ग्राहकांची फसवणूक टाळण्यासाठी ग्राहक तक्रार निवारण मंच हा महत्त्वाचा पर्याय ठरत आहे.

भारतात ग्राहक हक्क संरक्षण चळवळ क्षेत्रात मुरुवातीला खाजगी व स्वयंचलित संस्थांच्या मदत पातळीवर प्रयत्न करण्यात येत होते. महाशुभ्रान बिदुमाधवल जोशी यांनी 1974 साली ग्राहकांचे संघटन केले आणि आशेल भारतीय ग्राहक पंचायतीची स्थापना करण्यात आली. अशा प्रयत्नांच्या माध्यमातून ग्राहक चळवळीचा विस्तार देशभरात झाला.

ग्राहक हक्क संरक्षणासाठी तत्कालीन पंतप्रधान राजीव गांधी यांनी पुढाकार घेतला. पुढाकारानेच देशात ग्राहक संरक्षण विधेयक मंजूर करण्यात आली. या विधेयकावर 24 डिसेंबर 1986 रोजी राष्ट्रपतींनी स्वाक्षरी केल्यानंतर देशभरात तो कायदा म्हणून लागू करण्यात आला. त्यामुळे या दिवसाचे औचित्य साधून भारतात 24 डिसेंबर रोजी राष्ट्रीय ग्राहक दिवस साजरा करण्यात येतो. ग्राहक संरक्षण कायद्यामुळे सर्व ग्राहकांना सुरक्षेचा अधिकार उत्पादनाबाबतच्या माहितीचा अधिकार प्राप्त झाला आहे.

ग्राहक संरक्षण कायद्या विषयां थोडक्यात

जागतिकीकरणानंतर जगा हे बदलले आहे. ग्लोबल शू खेड्यात विकसीत होत आहे. ग्लोबल खेड्याची बाजारपेठदेखील झपाट्याने विकसीत होत आहे. विकसीत होणाऱ्या बाजारात बहुराष्ट्रीय कंपन्यांना आगमनामुळे जगातील सर्वच देशात नामांकीन बँड्स सहजपणे उपलब्ध होत आहेत. त्यातच ऑनलाईन शॉपिंगचा पर्याय ग्राहकांकडे आल्याने नामांकीन बँड्स एका क्लिकरिश्श ग्राहकांना घरपाचमिळू लागला आहेत. बाजारातल्या या वाढत्या सहजमुळे आज ग्राहक हा खऱ्या अर्थाने ग्राहक राजा बनला. अशा परिस्थितीत ग्राहक राजाचा फसवणूक होऊ नये याकरिता ग्राहक हक्क संरक्षण व्यवस्था मजबूत असायला हवी. देशातील ग्राहक हक्क संरक्षण व्यवस्थेबाबत यानिमित्ताने जाणून घेता येईल.

बाजारातील वाढत्या सहज ग्राहकांना मोठ्या प्रमाणात फायदा होत असेल तरी

आमिष दाखवून फसवणुकीची तसेरी घटना .

यापूर्वीही उपराजधानीत आमिष दाखवून ग्राहकांची फसवणुक करण्यात आला आहे . श्री सुखा सुधीची ही तसेरी मोठी घटना . होय .. या पूर्वी महादेव लण्ड डोव्हलपर्स च्या माह्यातून प्रभाद अग्रवालने व त्यानंतर झामर दामण्याने कोलयाच रुपयानी ग्राहकांची फसवणुक केली .

युत्युषवरुन तक्रार न करण्याचे अवाहन

समीर जोशीने 27 ऑगस्टला युत्युषवरुन ग्राहकांना तक्रार दाखल न करण्याचे अवाहन केले आहे . पुधवारी व शुक्रवारी सायंकाळी मी ग्राहकांसाठी उपलब्ध राहणार आहे . कंपनीचे आठ वर्षापासून काँगल रेटने दिले आहे ग्राहकांना शांतता राखावी तक्रार करू नये . एकाच्या चुकीची इवळ अन्य ग्राहकांना पाह्याचू नये याचा काळजी घ्यावी . एलबीटीमूळ माझा व्यावहार संद झाल्याचे समीर जोशीने म्हटले आहे .

श्री अशिरापुर्यात झडती चालू होती
आधिक व्यवहारांचे दस्तऐवज पोलीसांनी जप्त
केले आहेत.

दर या बाबत उपयुक्त सुनील कोल्हे यांना
विचारणा केली असता ते म्हणाले, श्रीसूर्या विरुद्ध
अनेक तक्रारी आल्या. प्राथमिक चौकशीत तर संचालका
विरुद्ध गुन्हा दाखल करण्यात आला वेगवेगळे गुन्हे
देखले करण्यात आला. वेगवेगळे गुन्हा दाखल केल्यास
आरपीएफही वेगवेगळे सादर करावे लागले असत
त्यामुळे आम्ही यांच्या तक्रारीबाबत अन्य तक्रारी
जाडून प्रकरणाचा तपास करण्यात आला.

या पूर्वीही केली जाशी कुटुंबाने फसवणूक

वीस वर्षांपूर्वी ही स जोशी कुटुंबाने अशाच प्रकारे
ग्राहकांची फसवणूक केली होती. अशाही धक्कादायक
माहिती समोर आली आहे. एका अल्पत ग्राहकांना
श्रीसूर्यामध्ये एक कोटी कोलाकांची गुंतवणूक केली
समीर जोशींना ग्राहकांना वेगवेगळ्या युनिटमध्ये
गुंतवणूक करून अधिक व्याजदरांचे आमिष दाखविले
म्हणून कोटांना एक वर्षात दाख दुप्पट करून देण्याचे
सांगतले विश्वास संपादन करण्यासाठी सुरुवातीला
ग्राहकांना नफा देण्यात आला. गुंतवणूक
करताना लोकांसोबत लिखित करारही केला.
पस पस मागण्यांना जोशी धमकी देत
देत होता.

ग्राहक फसवणूकीची घटना

ग्राहकांची २०० कोटींची फसवणूक

अधिक ल्याजाचे आमिष दाखवून पाच हजारोंपेक्षा अधिक ग्राहकांची दोनशे कोटींनी फसवणूक केल्या प्रकरणात आखेर सीसुर्या इन्वेस्टमेंट कंपनीचे संचालक समीर जोशी व त्यांची पत्नी पल्लवी विशुद्ध प्रतापनगर पोलिस ठाण्यात गुन्हा दाखल करण्यात आला आहे. आत पर्यंतच्या चौकशीत १०० कोटी रुपयांपेक्षा अधिक फसवणूकीच्या तक्रारी पोलिसांकड आल्या आहेत. फसवणूकीचा आकडा २०० कोटी पर्यंत जाण्याची शक्यता आहे.

दरम्यान गुन्हा दाखल होतानच गुन्हे शाखेच्या आर्थिक विभागाने प्रतापनगर दंडादी व छत्रपतीनगरमधाल जेथी यांचे घर व कार्यालय छापे ताकल.

कपटपूर्ण किंवा अत्यंत व्यामक माहीती जाहीरली नव्हतली किंवा इतर पद्धतीपासून परक्षण करण्यासाठी आणि त्याला माहीती निवडण्यासाठी आवश्यक तथ्य दिली जावीत.

निवडण्याचा अधिकार :- खात्री आहे की, जिथे शक्य असेल तेथे प्रतिसध्या किंमतींवर विविध उत्पादन आणि सेवांमध्ये प्रवेश आणि ज्या उद्योगांमध्ये सध्या कार्यक्षम नसत व शासकीय नियमन लागू केले जात, त्या चांगल्या किंमतींवर सामाधानकारक गुणवत्ता व सेवा मिळण्याचे हानि.

एकप्याचे हक्क :- न हे सुनिश्चित करणे की ग्राहकांचे हितसंबंध सरकारी धोरण तयार करताना आणि त्याच्या प्रशासकीय न्यायाधिकारणांमध्ये वाजवी आणि हक्कीत वागणूक देण्यात पूर्ण आणि सध्या नुकुनीपूर्वक विचार केला जाईल.

ग्राहक एक अशी व्यक्ती आहे जी वस्तू आणि सेवा वापरण्यासाठी आवश्यक असल्या वस्तूसाठी काही प्रमाणात पैसे देत. त्यामुळे कांडवलशाही अर्थव्यवस्थेच्या आर्थिक व्यवस्थेत ग्राहकांचा महत्वपूर्ण भूमिका असते. ग्राहकांच्या मागणीशिवाय उत्पादकांना उत्पादित करण्याचा मुख्य हेतू पैकी एक नसण्याचा शक्यता असते ग्राहकांना विक्री करणे

ग्राहक

ग्राहक एक अशी व्यक्ती कींवा व्यक्तीचा गट आहे ज्याचा वास्तूची खरेदी वीक्री करण्याच्या संबंध नसून, वस्तू कींवा सेवा प्राप्तुच्यान वैयक्तिक, सामाजिक, कुटुंब दायगुती आणि तत्सम गरजा भावाविषयासाठी, किंवा वापरण्याचा कामकाजाशी संबंध आहे.

ग्राहक हक्क :-

ग्राहक हक्क युनायटेड स्टेट्स ये पुरविडेन्ट जॉन एफ केनेडी यांनी 15 march 1962 रोजी युनायटेड स्टेट्स काँग्रेसला आपली ग्राहक हक्काची व्याख्या सादर केली. हे भाषण आता 15 march रोजी साजरा होणारा जागतिक ग्राहक हक्क दिनच निमित्त बनले आहे. आपल्या भाषणात, जेफकेने ग्राहकांच्या हक्काचा वापर करण्यास मदत करण्यासाठी संबंधान सरकारच्या ह्यांच्या ग्राहकांना आवश्यक जबाबदारीचा उल्लेख केला.

सुरक्षेचा हक्क :-

सुरक्षेचा हक्क कींवा आयुष्यासाठी धातक असूनल्या वस्तूच्या माकटी गपासून संरक्षण करणे. साहोती देण्याचा हक्क: कपटी

प्रोत्साहन देणाऱ्या संस्थांमध्ये
सरकारी संस्था (जसे की युनायटेड स्टेट्स मधील
फेडरल रेड क्रॉस कमिशन), स्वयं-निश्चय करणाऱ्या
व्यावसायिक संस्था (जसे की युएस, कॅनडा, इंग्लंड
इ. मधील, बेटर बिझनेस थ्युरो इ.) आणि गैर-सरकारी
संस्था यांचा समावेश होतो. जे ग्राहक संरक्षण कायद्यांचे
समर्थन करतात आणि त्यांचा अंमलबजावणी सुनिश्चित
करण्यात मदत करतात (जसे की ग्राहक संरक्षण संस्था
आणि वाचडॉग इ.गट)

ग्राहकांची व्याख्या अशी केली जाते जी पुनर्विक्री
की वा उत्पादन आणि उत्पादनात वापरण्यात येणारी
वापरासाठी की वा मालकीसाठी वस्तू की वा सेवा होते.
ग्राहक हित देखील ग्राहकांना सेवा देऊ शकतात, आर्थिक
कार्यक्षमतेची सुसंगत, परंतु हा विषय स्पष्टीकरण देण्यात हातकल
जातो. गैरसरकारी संस्था आणि व्यक्तीद्वारे ग्राहक
सक्रियता म्हणून देखील ग्राहक संरक्षणाचा दावा
केला जाऊ शकतो.

० ग्राहक संरक्षण म्हणजे काय

ग्राहक संरक्षण म्हणजे वस्तू आणि सेवांच्या खरेदीदारांचे आणि जवळचे बाजारातील अनुचित प्रथांपासून संरक्षण करण्याची प्रथा. ग्राहक संरक्षण उद्योग अनेकदा कायद्याद्वारे स्थापित केले जातात. सध्या कायदा मिळवण्यासाठी कींवा ग्राहकांची दिशाबुल करण्यासाठी व्यावसायिक फसवणूक कींवा निर्दिष्ट अयोग्य पद्धतीपासून रोखण्यासाठी अशा कायद्यांचे हेतू आहे. ते सामान्य लोकां साठी अतिशय संरक्षण देण्याचे प्रदान करणे शक्य जेव्हा उत्पादन (कींवा त्याचे उत्पादन) प्रभावीत होऊ शकते जरी ते त्या उत्पादनाचे घेत खरेदीदार कींवा ग्राहक नसले तरीही. उदाहरणार्थ, सरकारी नियमानुळे व्यावसायिक त्यांच्या उत्पादनाबद्दल तपशीलवार माहीत उघड करण्याची आवश्यकता असू शकते विशेषतः ज्याकाळात सावधानेक आशेय कींवा सुरक्षित हो समस्या आहे, जसे की अन्न कींवा वाहन

ग्राहक संरक्षण हे ग्राहक हक्कांच्या कल्पनेशी आणि ग्राहक संघटनांच्या निर्मितीशी जोडलेले आहे जे ग्राहकांना बाजारापेठमध्य चांगल्या निवडी करण्यात आणि व्यवसायाविरुद्ध तक्रारीचा पाठपुरवठा करण्यास मदत करतात. ग्राहक संरक्षणाला

(क) स्पर्धात्मक किमतींवर वस्तूंच्या अधिकप्राप्त प्रवेश मिळावा, जेथे शक्य असेल तेथे खात्रीवाक्यांच्या अधिकार

(ड) होक्याचा आणि ग्राहकांच्या हिताचा योग्य मंचावर योग्य विचार केला जाईल याचा खात्री देण्याचा अधिकार

(ई) अनुसूचित व्यापार पध्दती कांवा ग्राहकांच्या अनैतिक शोषणाविरुद्ध निवारण मिळविण्याचा अधिकार आणि

(फ) ग्राहक शिक्षणाचा अधिकार

ग्राहक संरक्षणाचे उद्देशे

ग्राहक संरक्षण विधेयक 1986 ग्राहकांच्या
हीताचे अधिक चांगले संरक्षण करण्यासाठी आणि
या उद्देशासाठी ग्राहक विवादांचे निराकरण करण्यासाठी
आणि त्यांच्याशी संबंधित प्रकरणांसाठी ग्राहक परिषद
आणि इतर प्राधिकरणांच्या स्थापनेसाठी तरतूद करण्याचा
प्रयत्न करतो

हे इतर गोष्टींबरोबरच, ग्राहकांच्या हक्कांना
प्रोत्साहन देण्यासाठी आणि संरक्षित करण्याचा प्रयत्न करतो
जसे की

(अ) जीवन आणि मालमत्तेसाठी होकादायक असलेल्या
वस्तूंच्या विक्रीपासून संरक्षण मिळण्याचा अधिकार

(ब) ग्राहकांना देण्यासाठी व्यापार पध्दतींपासून
संरक्षण देण्यासाठी वस्तूंची गुणवत्ता, प्रमाण
सामर्थ्य, शुद्धता, मानक आणि किंमत या
बद्दल माहिती देण्याचा अधिकार स्पष्टात्मक
किंमतींवर वस्तूंच्या

कार्खाने करण्याच्या तंत्राचा सर्वत्र
 अवलंबी करण्यात आला. नफा आणि नफेखोरी
 हीच वृत्ती बनली. येणारा ग्राहक कोण आणि कसा
 त्यांचे समाजातील स्थान काय, उत्पादनाचे समाजाशी
 नाते काय या बाबींचा तिसर पदला व्यामूढ फसवणूक
 करण्याचे प्रमाण जाढते. नफा हा माझा घन आहे आणि
 माझा व्यवसाय व व्यापार फक्त नफा.

प्रस्तावना

ग्राहक संरक्षण :

प्रस्ताविका :

प्रामुख्याने ग्राहक हा शब्द समाजात प्रत्येक व्यक्तीशी निगडित आहे. प्रत्येक व्यक्ती ग्राहक आहे. समाजातील विविध घटकांद्वारे उत्पादित केलेल्या वस्तू आणि सेवा यांचा उपभोक्ता होणारी व्यक्ती म्हणजे ग्राहक होय. आध्यात्मिक क्रांतीपूर्वी समाजातील विशेष घटकांद्वारे मर्यादित उत्पादन करण्यात येत असे यानुनच बलुतेदार, आलुतेदार हे वर्ग उदयास आले. ग्रामीण भागात उत्पादन व तिथेच विक्री यांमुळे ग्रामीण अर्थव्यवस्थाचा पायाही मजबूत होता. वस्तूचा बदलत्या वस्तू असे व्यवहाराचे स्वरूप होते. ग्रामीण अर्थव्यवस्था ही वस्तू व सेवांच्या गरजेनुसार उत्पादनावर भर देणारी अर्थव्यवस्था मानली जात असे. तथापी आध्यात्मिक क्रांतीने आध्यात्मिक क्षेत्राचे स्वरूप बदलले. मृगाणीपूर्व उत्पादनात प्रचंड प्रमाणात सुरुवात झाली आणि उत्पादित मालाची विक्री करण्यासाठी बाजारपेठा निर्माण करणे, जाहीरतीच्या तंत्राचा वापर करून बाजारपेठा काबीज करणे, उत्पादित वस्तू खरेदी करण्यासाठी ग्राहकांना वेगवेगळी प्रलम्बे देणे आणि स्पर्धात्मक बाजारपेठा.

* ग्राहकाला न्याच्या तक्रारी मध्ये न कोणते तपशील द्यावे लागतील

न्याच्या तक्रारीमध्ये, एका ग्राहकाला नमूद करणे लागेल, त्याचे नाव वर्णन आणि पत्ता ज्या पक्षाविषयी तक्रार दाखल केली जाते असे त्याचे नाव वर्णन आणि पत्ता तक्रारीशी संबंधित वेळ ठीकाण आणि इतर तथ्ये दाखवावेज समर्थ देण्यासाठी आरंभ .

* ग्राहक ग्राहक आयाद्याच्या आदेशाने समाधानी नसल्यास काय होईल ?

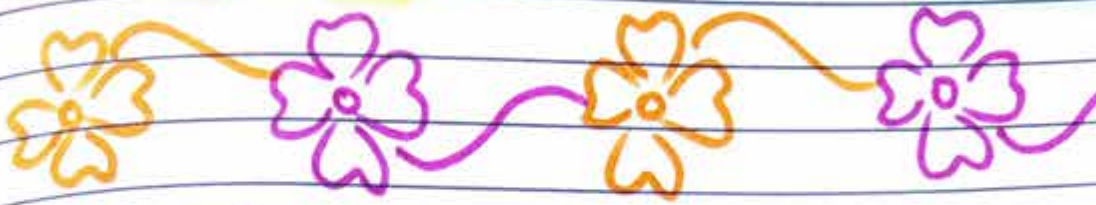
ग्राहक जे आयाद्याच्या आदेशाने समाधानी नाहीत ते त्यांच्या आदेशाविषयी अपील करू शकतात. आदेशाच्या लागूपासून 30 दिवसांच्या कालावधीत उच्च कमिशन सर्वोच्च ग्राहक न्यायालयाच्या निर्णयाने समाधानी नसलेले ग्राहक राष्ट्रीय आयाद्याच्या आदेशाच्या 45 दिवसांच्या आत सर्वोच्च न्यायालयात जाऊ शकतात.

* शाहकावा तक्रार दिवस करण्यासाठी ही
 करावी लागते

तक्रारीवर काढावाही करण्यासाठी शाहकावा कीमत
 शुल्क करावे लागते. संबंधित विभागावर अधिका
 शुल्क वेदना.

उत्पादन सेवांचे काढावेत / शुल्क	की
जिमेला आयादी	की
5 लाख रुपयांपर्यंत	की
5 लाख रुपयांपासून ते 10 लाख रुपयांपर्यंत 200 रु	200 रु
10 लाखांपासून ते 20 लाखांपर्यंत	400 रु
20 लाखांपासून ते 50 लाखांपर्यंत	1,000 रु
50 लाखांपासून ते, कोटी रुपयांपर्यंत	2000 रु

राज्य आयादी	की
1 कोटी ते 2 कोटी रुपया	2500 रु
2 कोटी रुपयांपासून 4 कोटी रुपया	3000 रु
4 कोटी रुपयांपर्यंत 6 कोटी रुपया	4000 रु

6 कोटी रुपयांपासून ते 5000 रु
 8 कोटी रुपयांपर्यंत
 8 कोटी रुपयांपासून ते 10 कोटी रुपयांपर्यंत 6,000 रु

राष्ट्रीय आयोग

10 कोटीपेक्षा जास्त

7500 रु

शुद्ध डीमांड ड्राफ्ट

महसूल को वा राज्य आयोगाच्या बाजूने कोटिलेख
 कोस पास्टल ऑडिटर, बारावेलागत. जर पसल
 ग्राहक मज्याच्या मदतीने महसूलात द्वारे वाढ
 सिटवण्याचा विकल्पित्य घेतला तर त्यांच्याकडून
 कोणतीही शुल्क आकारत जाणार नाही

* ग्राहक कायद्यांतर्गत दीर्घावृत्त करणाऱ्या
 जाहीरनामासाठी काय दंड आहे
 केंद्रीय ग्राहक संरक्षण प्राधिकरण (CCPA) जे
 ग्राहकांच्या हक्कांना प्रोत्साहन, संरक्षण आणि
 अंमलबजावणी करण्यासाठी कायद्याच्या अंतर्गत

सतीश्वर संस्था, म्हणून २-धापत करत आहे.
 आहे निधीत कोवा १० लाख रुपयांपर्यंतच्या अनुदानात
 वर आणी कारवाय होऊ शकते. कोवा कोवा
 वीशपूत करणाऱ्या, जेथेहीही कोवा वर्षापर्यंत वर
 ५० लाख पर्यंतपर्यंत वाढू शकते आणि त्यांतल्या
 गुण्याच्या बाबतीत पाचव्यापर्यंत कारवाय होऊ
 शकते.

* रींदर्भ सुचि

- ① <https://images.app.goo.gl/fvGPHJD3fUFjEeJU7>
- ② <http://ncdr.c.nic.in/base-acts/consumer%20protection%20Act-1986.html#:~:text=The%20consumer%20protection%20Bill%20of%201986%20seeks%20to%20provide%20for%20better,and%20fair%20matter%20connected%20together%20with.>
- ③ <http://mr.m.wikipedia.org/wiki/%E0%A4%91%E0%A5%8D%E0%A4%B0%E0%A4%BE%E0%A4%B9%E0%A4%95#:~:text=%E0%A4%91%E0%A5%8D%E0%A4%B0%E0%A4%BE%E0%A4%B9%E0%A4%95%20%E0%A4%8F%E0%A4%95%20%E0%A4%85%20>

% E0% A4% B6% E0% A5% 8D% E0%
 A4% AF% E0% A4% B5% E0% A5% 8D% E0%
 A4% AF% E0% A4% 95% E0% A5% 8D%
 E0% A4% A4% E0% A5% 80% 20% E0%
 A4% 86% E0% A4% B9% E0% A5% 87%
 E0% A4% B6% E0% A4% 95% E0%
 A5% 8D% E0% A4% AF% E0% A4% A4%
 E0% A4% BE% 20% E0% A4% 85% E0%
 % A4% E0% A4% B8% A4% A4% E0% A4%
 89% 3A% 2A% E0% A4% 97% E0%
 A5% 8D% E0% A4% 95% E0% E4% BE%
 E0% A4% 82% E0% A4% A8% E0% A4%
 BE% 20% E0% A4% B5% E0% A4%
 BF% E0% A4% 95% E0% A5% 8D%
 E0% A4% B0% E0% A5% 80% 20% E0%
 A4% 95% E0% A4% B0% E0% A4% A3%
 E0% A5% 87

(4) <https://mr.vikaspedia.in/social-welfare/social-awareness/91794d93093e939915-93991594d915-93890293091594d937923-91593e92f92694d92f93e93593f93792f940-92594692191594d92f93e924>

5. [http://www.beehive.com/newsdetail?
cat=latestnews&id=1131&news=4&start=
1561](http://www.beehive.com/newsdetail?cat=latestnews&id=1131&news=4&start=1561)

6. [http://www.uttar.co/question/
5c90c34987f832331d918161](http://www.uttar.co/question/5c90c34987f832331d918161)

* [https://www.bbc.com/marathi/india
-42458325](https://www.bbc.com/marathi/india-42458325)

7. [https://www.bbc.com/marathi:india
-42458325](https://www.bbc.com/marathi:india-42458325)

8. [https://housing.com/news/mr/all-
about-consumer-protection-act-2019-
mr/lamp/](https://housing.com/news/mr/all-about-consumer-protection-act-2019-mr/lamp/)

**Prabhakar Patil Education Society'
Arts, Commerce & Science College,
Veshvi, Tal- Alibag, Dist – Raigad**

PROJECT REPORT ON

Garment Shop Management

SUBMITTED BY

Mr. Siddesh Uday Pawar

TY.B.SC IN COMPUTER SCIENCE — VI

PROJECT GUIDE

PROF. Nikita Patil

Submitted to the university of Mumbai in Partial

Fulfilment of Requirements

For the degree of

Bachelor of Science

(Computer Science)

2021-2022

Prabhakar Patil Education Society's
Arts, Commerce & Science College,
Veshvi, Tal - Alibag, Dist - Raigad

CERTIFICATE

This to Certify that Mr. Siddesh Uday Pawar of Third Year B.sc in Computer Science class bearing seat no. C3-18 has satisfactorily carried out the project on "Garment Shop Management" as laid down by University Of Mumbai for the year 2021-2022.
His benefited work has completed under the guidance of Prof. Nikita Patil

Internal Guide

18/11/2022
Principal
Prabhakar Patil Education Society -
Arts, Commerce & Science College
Veshvi - Alibag

Head of Department External Examiner

GARMENT SHOP MANAGEMENT

Acknowledgement

The satisfaction that accompanies the successful completion of any task would be incomplete without the mention of people whose ceaseless cooperation made it possible, whose constant guidance and encouragement crown all efforts with success. In particular, I like to thank for the blessing to our I/C principle Mrs. Sanjeevani Naik who have always been source of inspiration. I wish thanks for Prof. Nikita Patil, Prof. Mandar Patil our project guide for the guidance, inspiration and constructive suggestions that help us in the preparation of this project having faith in this project idea and granted support in all directions. I also thank my friends who helped in project preparation. I also thank our colleagues who helped in successful completion of the project.

INDEX

<u>Sr. No.</u>	<u>TOPICS</u>
1	Introduction
2	Plagiarism
3	Requirements
4	Scope and Feasibility
5	Advantages and Disadvantages
6	Gantt Chart
7	System Design
8	System Implementation
9	Result
10	Conculusion and Future Enhancement
11	Reference

INTRODUCTION

The main purpose of this project is to solve the problems of clothing store systems in the normal way of maintaining and managing the store system. In this project, I tried to present an overview of the shop and cover the shop's main functions. Established a stockpile of standardized inventories in the garment and apparel environment to improve the needs of clients by providing different ways to perform tasks.

The clothing store management system has been implemented as a project based on relevant technologies. The main objective of the project is to develop store management software. This project is designed to make the process uncomfortable and easy with the management system that the program operates. This project was created using C # languages with dot net technology and MS-SQL for database connection. The project analyzes the needs of the system and requirements. Learn other related systems, then submit system features. Then, the system is tailor made to meet the needs. Content management systems are linked to data entry, validation, validation and updates when the interactive system is related to system interaction with administration and users.

So the features of the above project save the time of the transaction and increase the efficiency of the system.

I hereby declare that the project entitled, "**Garment Shop Management System**" done at place where the project is done, has not been in any case duplicated to submit to any other university for the award of any degree. To the best of my knowledge other than me, no one has submitted to any other university.

Plagiarism

One Word

system 3.26%

project 2.96%

form 1.58%

shop 1.28%

management 1.28%

2 Words

management system 0.69%

garment shop 0.59%

tutorial point 0.59%

shop management 0.59%

https www 0.49%

3 Words

garment shop management
0.59%

overview htm 0.3%

shop management system 0.3%

https www tutorialspoint 0.3%

retrieved tutorial point 0.3%

Plagiarism Report

By check-plagiarism.com

Requirements

SOFTWARE REQUIREMENTS:

Operating System	Windows XP and above
Programming Language	C++
Compiler	Turbo C++
Faremework	.Net Faremework
Data Base	My Sql

HARDWARE REQUIREMENTS:

Processor	Intel
RAM	512 Mb or above cache memory
Hard Disk	30 Gb or above
Input Device	Keyboard, Mouse
Output Device	Monitor

Purpose Scope & Applicability

1.1 PURPOSE:

Garment shop management system is developed for a variety of purposes, including:

- • Maintaining product quantity i.e. stock
- • Keeping track of product sale and purchase
- • Keeping track of purchase order
- • Receiving products from supplier
- • Maintaining customer and supplier account

1.2 SCOPE:

Garment Shop Management System is advanced application based management software. The proposed project is a computer based application, which overcomes all the manual hurdles usually faced while selling and purchasing product to customer. This application allows shopkeeper to find out the details about the product order of the customer. It also allows canceling the order if needed; this information will be maintained by the database. The proposed project overcomes all the existing drawbacks of the system and provides the following benefits.

- Speed in data processing.
- Enables sufficient validations whenever order is given or cancelled.
- Order details can be easily altered, deleted or entered

1.3 APPLICABILITY:

There were many things to do in order to achieve this project. The following things have to be done to collect information about the system.

- Observe many shops working overview.
- † Proposed project is applicable for small size shop.

Advantages & Disadvantages

1. Advantages:

The prime benefits of the automated library management system are **to reduce overheads and increase productivity**. The librarians can maintain all library functions easily. In short, this system supports keeping the records of all transactions of the books available in the library.

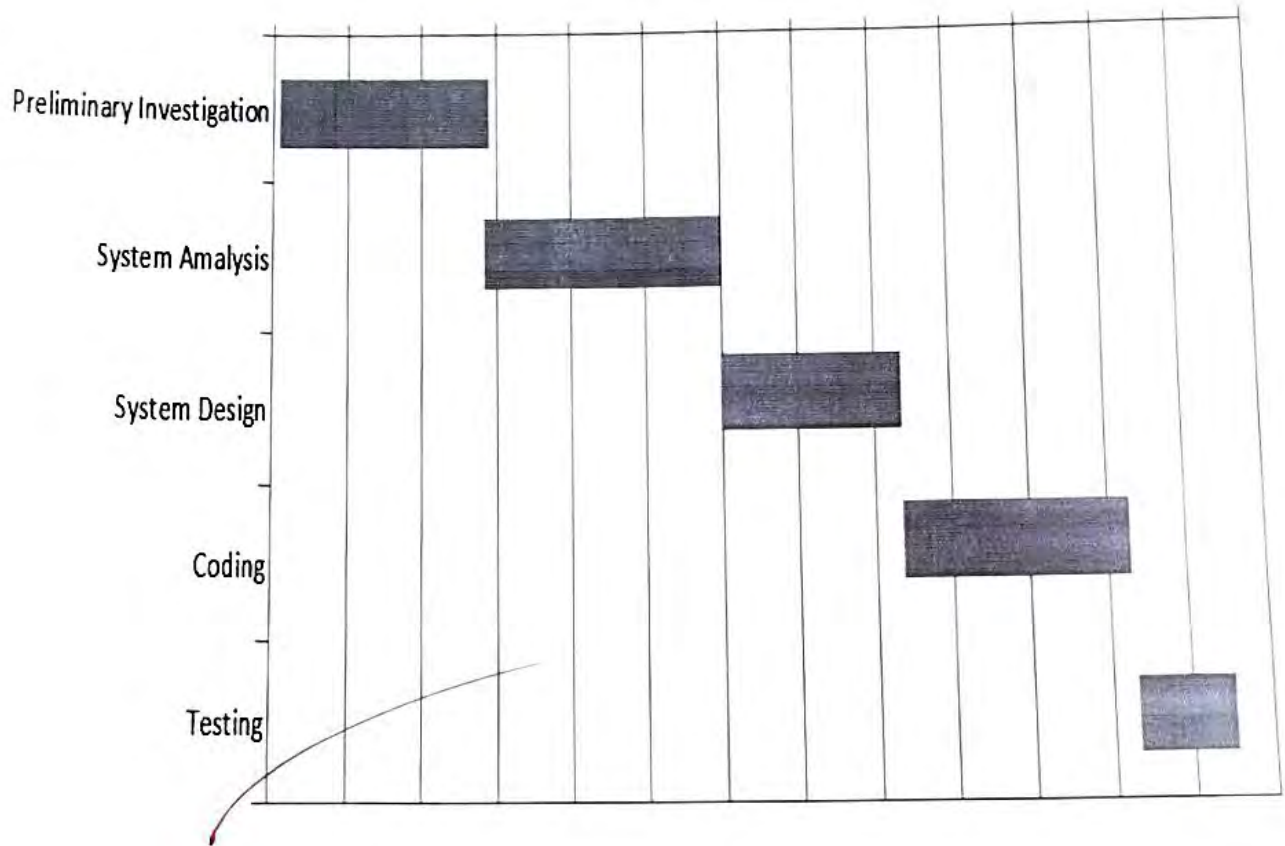
A library offers **a wealth of resources, space to study or hold events, and a world of books to discover and borrow**. And again, I reiterate, for free. They are also places that encourage scholarship and offer a quiet, peaceful place of study, which is tough to find sometimes, particularly in urban areas.

2. Disadvantages:

The **computer viruses, lack of standardization for digitized information, quick degrading properties of digitized material**, different display standard of digital product and its associated problem, hazard nature of the radiation from monitor etc.

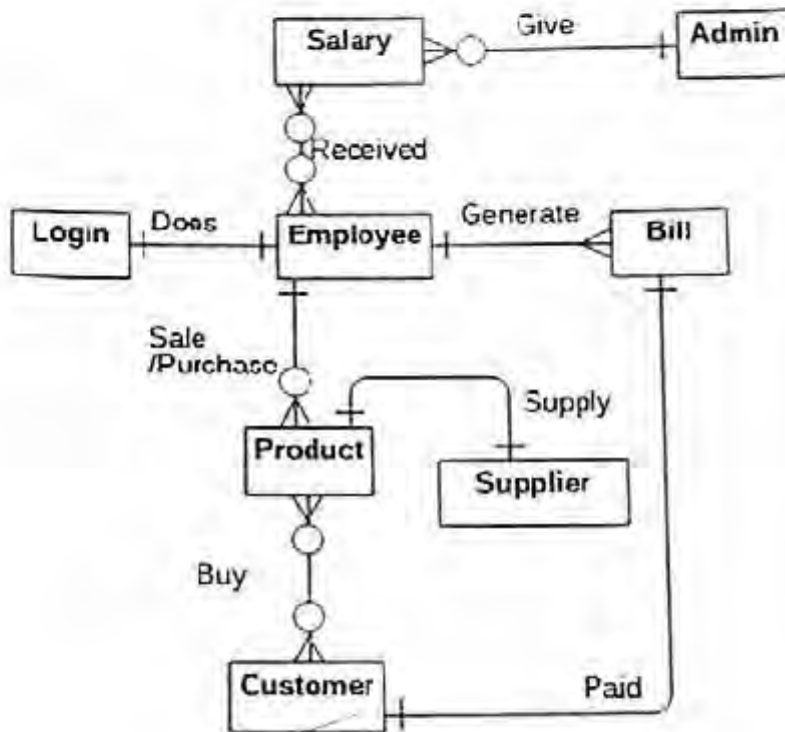
- The data stored is prone to cyber hacks.
- Costly and Expensive.
- Complicated to operate.
- Online Systems require high-speed internet connectivity.
- Risk of computer virus.

Gantt Chart

System Design

System View:

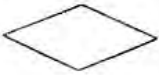

• Data Flow Daigram

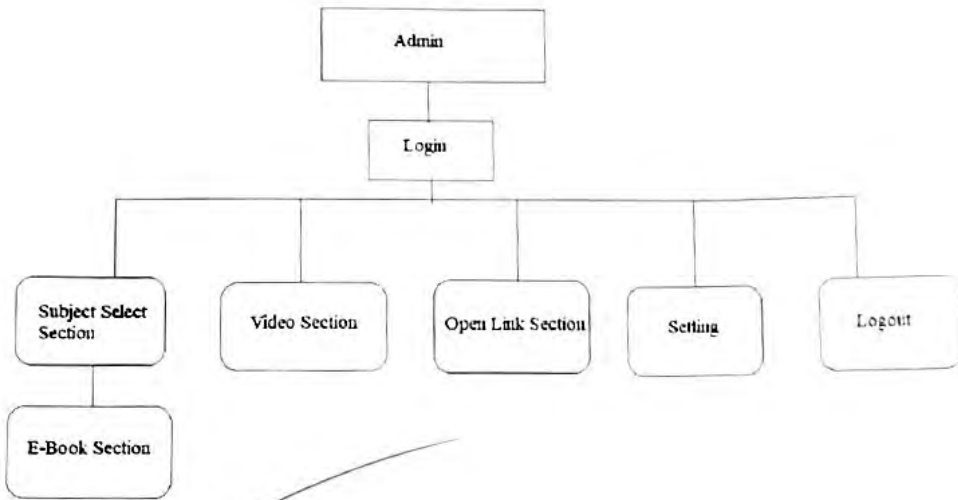
INTROUCTION

The focus of activity modelling is the sequence and condition for coordinating lower-level behaviours, rather than which classifiers own those behaviours. These are commonly called control flow and object flow models.

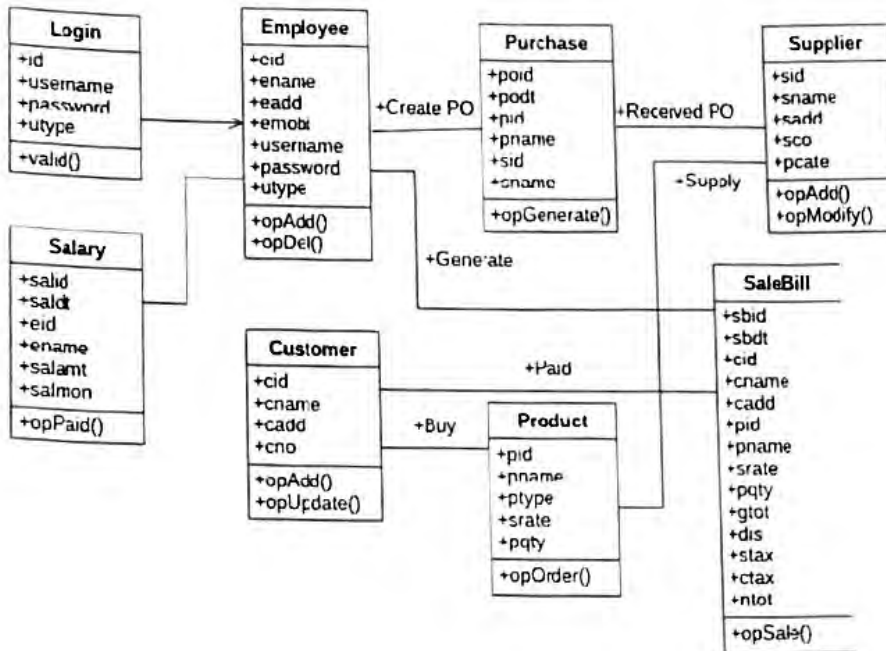
SYMBOLS AND DESCRIPTION

System	Description
Initial State 	Represents the beginning of the process or workflow in an activity diagram. It can be use by itself or with a note symbol that explains the starting point.
Action State 	An action state represents the non-interruptible action of object. You can draw an action state in smart draw using a rectangle with rounded corners
Transition 	Transition, also called edges and paths, illustrate the transitions from one action state to another. They are usually drawn with an arrowed line.
Decision 	Represents a decision and always has at least two paths branching out with condition text to allow users to view options. This symbol represents the branching or merging of various flows with the symbol acting as a frame or container.
Final State 	Marks the end state of an activity and represents the completion of all flows of a process.

Login Activity

Data Flow Diagram

Design and Coding

Coding:

```
using System;  
using System.Collections.Generic;  
using System.ComponentModel;  
using System.Data;  
using System.Drawing;  
using System.Linq;  
using System.Text;  
using System.Windows.Forms;  
using System.Data.SqlClient;  
using CrystalDecisions.CrystalReports.Engine;  
using CrystalDecisions.Shared;
```

```
namespace GarmentShop
```

```
public partial class frmBill : Form
```

```
{  
    SqlConnection sqlconnect = new SqlConnection(@"Data Source=.;Initial  
    Catalog=Gshop;Integrated Security=True");
```

```
    SqlConnection con = new SqlConnection(@"Data Source=.;Initial  
    Catalog=Gshop;Integrated Security=True");
```

```
    string ProductCode = "BN-000";
```

```
string StockCode = "000";
```

```
SqlCommand sqlcmd, sqlcmd1, cmd;
```

```
SqlDataReader rd, dr, rdr;
```

```
string str;
```

```
Decimal num1;
```

```
Decimal num2;
```

```
Decimal num3;
```

```
public frmBill()
```

```
{
```

```
    InitializeComponent();
```

```
    Prod();
```

```
    GenID();
```

```
}
```

```
private void Prod()
```

```
{
```

```
    sqlconnect.Close();
```

```
    sqlconnect.Open();
```

```
    string qry1 = "Select Distinct ProductCode from ItemMaster";
```

```
    sqlcmd = new SqlCommand(qry1, sqlconnect);
```

```
    dr = sqlcmd.ExecuteReader();
```

```
    while (dr.Read())
```

```
    {
```

```
        cmbPCode.Items.Add(dr[0].ToString());
```



```
    }  
    sqlconnect.Close();  
}  
private void btnSave_Click(object sender, EventArgs e)  
{  
    if (string.IsNullOrEmpty(textBox1.Text))  
    {  
        MessageBox.Show("Please retrieve supplier id", "",  
        MessageBoxButtons.OK, MessageBoxIcon.Warning);  
        txtSupplierID.Focus();  
        return;  
    }  
    if (string.IsNullOrEmpty(textBox2.Text))  
    {  
        MessageBox.Show("Enter Amount paid by Customer if any otherwise enter  
0", "", MessageBoxButtons.OK, MessageBoxIcon.Warning);  
        textBox2.Focus();  
        return;  
    }  
    if (DataGridView1.Rows.Count == 0)  
    {  
        MessageBox.Show("Sorry no product info added to grid", "",  
        MessageBoxButtons.OK, MessageBoxIcon.Warning);  
        return;  
    }  
    if (string.IsNullOrEmpty(txtRoundOff.Text))  
    {
```

```
        MessageBox.Show("Please enter round off", "", MessageBoxButtons.OK,  
        MessageBoxIcon.Warning);
```

```
        txtRoundOff.Focus();
```

```
        return;
```

```
    }
```

```
try
```

```
{
```

```
    con.Close();
```

```
    con.Open();
```

```
    string ct = "select InvoiceNo from SaleBill where InvoiceNo=@d1";
```

```
    cmd = new SqlCommand(ct);
```

```
    cmd.Parameters.AddWithValue("@d1", txtInvoiceNo.Text);
```

```
    cmd.Connection = con;
```

```
    rdr = cmd.ExecuteReader();
```

```
    if (rdr.Read())
```

```
    {
```

```
        MessageBox.Show("Invoice No. Already Exists", "Error",  
        MessageBoxButtons.OK, MessageBoxIcon.Error);
```

```
        txtInvoiceNo.Text = "";
```

```
        txtInvoiceNo.Focus();
```

```
    if ((rdr != null))
```

```
    {
```

```
        rdr.Close();
```

```
    }
```

```

        return:
    }

    con.Close();

    con.Open();

    string cb = "insert into SaleBill(Inv_ID, InvoiceNo, InvoiceDate,SType,
CustomerID,Name, Total, RoundOff,GrandTotal,PaidAmt,BalAmt) VALUES
(@d1,@d2,@d3,@d4,@d5,@d6,@d7,@d8,@d9,@d10,@d11)";

    cmd = new SqlCommand(cb);

    cmd.Parameters.AddWithValue("@d1", txtST_ID.Text);

    cmd.Parameters.AddWithValue("@d2", txtInvoiceNo.Text);

    cmd.Parameters.AddWithValue("@d3", dtpDate.Value.Date);

    cmd.Parameters.AddWithValue("@d4", cmbPurchaseType.Text);

    cmd.Parameters.AddWithValue("@d5", textBox1.Text);

    cmd.Parameters.AddWithValue("@d6", txtSupplierName.Text);

    cmd.Parameters.AddWithValue("@d7",
Convert.ToString(txtSubTotal.Text));

    cmd.Parameters.AddWithValue("@d8",
Convert.ToString(txtRoundOff.Text));

    cmd.Parameters.AddWithValue("@d9",
Convert.ToString(txtGrandTotal.Text));

    cmd.Parameters.AddWithValue("@d10", Convert.ToString(textBox2.Text));

    cmd.Parameters.AddWithValue("@d11", Convert.ToString(textBox3.Text));

    cmd.Connection = con;

    cmd.ExecuteNonQuery();

    con.Close();

    //Insert into Stock_Product

    // con.Close();

```

```
con.Open();

string cb1 = "insert into Sale_Product(ProductCode,Pname,PType, Qty,MRP,
Disc, Total, Remarks,invno,invdt) VALUES
(@d1,@d2,@d3,@d4,@d5,@d6,@d7,@d8,@d9,@d10)";

cmd = new SqlCommand(cb1);

cmd.Connection = con;

// Prepare command for repeated execution

cmd.Prepare();

// Data to be inserted

foreach (DataGridViewRow row in DataGridView1.Rows)
{
    if (!row.IsNewRow)
    {

        cmd.Parameters.AddWithValue("@d1", row.Cells[0].Value.ToString());
        cmd.Parameters.AddWithValue("@d2", row.Cells[1].Value.ToString());
        cmd.Parameters.AddWithValue("@d3", row.Cells[2].Value.ToString());
        cmd.Parameters.AddWithValue("@d4", row.Cells[3].Value.ToString());
        cmd.Parameters.AddWithValue("@d5", row.Cells[4].Value.ToString());
        cmd.Parameters.AddWithValue("@d6", row.Cells[5].Value.ToString());
        cmd.Parameters.AddWithValue("@d7", row.Cells[6].Value.ToString());
        cmd.Parameters.AddWithValue("@d8", row.Cells[7].Value.ToString());
        cmd.Parameters.AddWithValue("@d9", txtInvoiceNo.Text);
        cmd.Parameters.AddWithValue("@d10", dtpDate.Value.Date);

        cmd.ExecuteNonQuery();

        cmd.Parameters.Clear();
    }
}
```

```
}  
}  
con.Close();
```

```
foreach (DataGridViewRow row in DataGridView1.Rows)
```

```
{  
    if (!row.IsNewRow)
```

```
{  
    con.Close();
```

```
    con.Open();
```

```
    string ctx = "select PID from Tstock where PID=@d1";
```

```
    cmd = new SqlCommand(ctx);
```

```
    cmd.Connection = con;
```

```
    cmd.Parameters.AddWithValue("@d1",  
Convert.ToString(row.Cells[0].Value));
```

```
    rdr = cmd.ExecuteReader();
```

```
    if ((rdr.Read()))
```

```
{
```

```
    con.Close();
```

```
    con.Open();
```

```
    string cb2 = "Update Tstock set Qty = Qty - " + row.Cells[3].Value +  
" where PID=@d1";
```

```
    cmd = new SqlCommand(cb2);
```

```
    cmd.Connection = con;
```

```
cmd.Parameters.AddWithValue("@d1",  
Convert.ToString(row.Cells[0].Value));
```

```
cmd.ExecuteReader();
```

```
con.Close();
```

```
}
```

```
else
```

```
{
```

```
con.Close();
```

```
con.Open();
```

```
string cb3 = "insert into Tstock(PID,Qty,ProductType) VALUES  
(@d1,@d2,@d3)";
```

```
cmd = new SqlCommand(cb3);
```

```
cmd.Connection = con;
```

```
cmd.Parameters.AddWithValue("@d1",  
Convert.ToString(row.Cells[0].Value));
```

```
cmd.Parameters.AddWithValue("@d2",  
Convert.ToString(row.Cells[3].Value));
```

```
cmd.Parameters.AddWithValue("@d3", row.Cells[2].Value);
```

```
cmd.ExecuteReader();
```

```
con.Close();
```

```
}
```

```
}
```

```
}
```

```
if (cmbPurchaseType.SelectedIndex == 1)
```

```
{
```

```

con.Open();

string cb2 = "insert into
CustomerLedgerBook(Date,Name,LedgerNo,Label,Debit,Credit,PartyID) VALUES
(@d1,@d2,@d3,@d4,@d5,@d6,@d7)";

cmd = new SqlCommand(cb2);

cmd.Parameters.AddWithValue("@d1", dtpDate.Value.Date);

cmd.Parameters.AddWithValue("@d2", txtSupplierName.Text);

cmd.Parameters.AddWithValue("@d3", txtInvoiceNo.Text);

cmd.Parameters.AddWithValue("@d4", "Sale");

cmd.Parameters.AddWithValue("@d5", 0);

cmd.Parameters.AddWithValue("@d6",
Convert.ToDecimal(textBox3.Text));

cmd.Parameters.AddWithValue("@d7", textBox1.Text);

cmd.Connection = con;

cmd.ExecuteNonQuery();

con.Close();
}

else
{
con.Close();

con.Open();

string cb2 = "insert into
CustomerLedgerBook(Date,Name,LedgerNo,Label,Debit,Credit,PartyID) VALUES
(@d1,@d2,@d3,@d4,@d5,@d6,@d7)";

cmd = new SqlCommand(cb2);

cmd.Parameters.AddWithValue("@d1", dtpDate.Value.Date);

cmd.Parameters.AddWithValue("@d2", "Cash Account");

```

```
cmd.Parameters.AddWithValue("@d4", "Receipt");  
cmd.Parameters.AddWithValue("@d5",  
Convert.ToDecimal(txtTotalPaid.Text));  
cmd.Parameters.AddWithValue("@d6", 0);  
cmd.Parameters.AddWithValue("@d7", textBox1.Text);  
cmd.Connection = con;  
cmd.ExecuteNonQuery();  
con.Close();  
}
```

```
MessageBox.Show("Successfully saved", "Sale", MessageBoxButtons.OK,  
MessageBoxIcon.Information);  
btnSave.Enabled = false;  
btnDelete.Enabled = true;  
con.Close();  
Reset();  
}
```

```
catch (Exception ex)  
{  
    MessageBox.Show(ex.Message, "Error", MessageBoxButtons.OK,  
    MessageBoxIcon.Error);  
}
```



```
{  
    this.Close();  
}  
public void Clear()  
{  
    txtQty.Text = 1.ToString();  
    cmbPCode.Text = "";  
    txtProductName.Text = "";  
    txtPricePerQty.Text = "0.00";  
    txtDisc.Text = "0.00";  
    txtTotalAmount.Text = "";  
    txtBarcode.Text = "";  
    txtProductID.Text = "";  
    txtMRP.Text = "0.00";  
}
```

```
private void GenID()
```

```
{
```

```
    sqlconnect.Close();
```

```
    sqlconnect.Open();
```

```
    SqlCommand cmd = new SqlCommand("Select Count(InvoiceNo) from  
SaleBill", sqlconnect);
```

```
    int i = Convert.ToInt32(cmd.ExecuteScalar());
```

```
    sqlconnect.Close();
```

```
i++;
```

```
txtInvoiceNo.Text = ProductCode + i.ToString();
```

```
sqlconnect.Close();
```

```
sqlconnect.Open();
```

```
SqlCommand cmd1 = new SqlCommand("SELECT TOP 1 Inv_ID FROM  
SaleBill ORDER BY Inv_ID DESC", sqlconnect);
```

```
int j = Convert.ToInt32(cmd1.ExecuteScalar());
```

```
sqlconnect.Close();
```

```
j++;
```

```
txtST_ID.Text = StockCode + j.ToString();
```

```
}
```

```
public void GetSupplierBalance()
```

```
{
```

```
try
```

```
{
```

```
num1 = 0;
```

```
con.Close();
```

```
con.Open();
```

```
string sql = "SELECT isNULL(Sum(Credit),0)-IsNull(Sum(Debit),0) from  
[CustomerLedgerBook] where PartyID=@d1 group By PartyID";
```

```
cmd = new SqlCommand(sql, con);
```

```
cmd.Parameters.AddWithValue("@d1", textBox1.Text);
```

```
rdr = cmd.ExecuteReader(CommandBehavior.CloseConnection);
```

```
if ((rdr.Read() == true))
```

```
{  
    num1 = Convert.ToDecimal(rdr.GetValue(0));  
}  
con.Close();  
lblBalance.Text = Convert.ToString(num1);  
if (Convert.ToDecimal(lblBalance.Text) >= 0)  
{  
    str = "CR";  
}  
else if (Convert.ToDecimal(lblBalance.Text) < 0)  
{  
    str = "DR";  
}  
lblBalance.Text = lblBalance.Text;  
lblBalance.Text = (lblBalance.Text + " " + str).ToString();  
}  
catch (Exception ex)  
{  
    MessageBox.Show(ex.Message, "Error", MessageBoxButtons.OK,  
    MessageBoxIcon.Error);  
}
```

```
private void btnSelection_Click(object sender, EventArgs e)
```

```
{  
    frmCustRecord fsr = new frmCustRecord();
```

```
    fsr.lblSet.Text = "Sale";  
    fsr.Reset();  
    fsr.Show();  
    this.Hide();  
}
```

```
private void cmbPCode_SelectedIndexChanged(object sender, EventArgs e)  
{  
    sqlconnect.Close();  
    sqlconnect.Open();  
    string qry = "Select Distinct PName, Ptype,Psell,ProductCode,Pdesc from  
ItemMaster where ProductCode='" + cmbPCode.Text + "'";  
    sqlcmd = new SqlCommand(qry, sqlconnect);  
    rd = sqlcmd.ExecuteReader();  
    while (rd.Read())  
    {  
        txtProductID.Text = rd["ProductCode"].ToString();  
        txtProductName.Text = rd["pName"].ToString();  
        txtBarcode.Text = rd["Ptype"].ToString();  
        txtPricePerQty.Text = rd["Pdesc"].ToString();  
        txtMRP.Text = rd["Psell"].ToString();  
    }  
}
```

```
sqlconnect.Close();  
sqlconnect.Close();  
sqlconnect.Open();
```

```
string qry1 = "Select Qty from Tstock where PID='" + cmbPCCode.Text + "'";  
sqlcmd1 = new SqlCommand(qry1, sqlconnect);  
rdr = sqlcmd1.ExecuteReader();  
while (rdr.Read())  
{ textBox5.Text = rdr["Qty"].ToString(); }  
  
sqlconnect.Close();  
  
txtQty.Focus();  
if (textBox5.Text == "0.00")  
{ MessageBox.Show("Product Quantity is not Avialable"); }  
  
}
```

```
private void Button1_Click(object sender, EventArgs e)  
{  
    frmProdRecord im = new frmProdRecord();  
    im.Show();  
}
```

```
private void btnAdd_Click(object sender, EventArgs e)  
{  
    try  
    {  
        if (string.IsNullOrEmpty(txtProductName.Text))
```

```
{  
    MessageBox.Show("Please retrieve product info", "",  
    MessageBoxButtons.OK, MessageBoxIcon.Warning);  
    txtProductName.Focus();  
    return;  
}  
if (string.IsNullOrEmpty(txtBarcode.Text))  
{  
    MessageBox.Show("Please enter barcode", "", MessageBoxButtons.OK,  
    MessageBoxIcon.Warning);  
    txtBarcode.Focus();  
    return;  
}  
if (string.IsNullOrEmpty(txtQty.Text))  
{  
    MessageBox.Show("Please enter quantity", "", MessageBoxButtons.OK,  
    MessageBoxIcon.Warning);  
    txtQty.Focus();  
    return;  
}  
if (txtQty.Text == "")  
{  
    MessageBox.Show("Quantity can not be zero", "",  
    MessageBoxButtons.OK, MessageBoxIcon.Warning);  
    txtQty.Focus();  
    return;  
}
```

```
int n = DataGridView1.Rows.Add();  
DataGridView1.Rows[n].Cells[0].Value = cmbPCode.Text;  
DataGridView1.Rows[n].Cells[1].Value = txtProductName.Text;  
DataGridView1.Rows[n].Cells[2].Value = txtBarcode.Text;  
DataGridView1.Rows[n].Cells[3].Value = txtQty.Text;  
DataGridView1.Rows[n].Cells[4].Value = txtMRP.Text;
```

```
DataGridView1.Rows[n].Cells[5].Value = txtDisc.Text;  
DataGridView1.Rows[n].Cells[6].Value = txtTotalAmount.Text;  
DataGridView1.Rows[n].Cells[7].Value = txtPricePerQty.Text;
```

```
double j = 0;
```

```
j = SubTotal();
```

```
j = Math.Round(j, 2);
```

```
txtSubTotal.Text = j.ToString();
```

```
Compute();
```

```
Clear();
```

```
}
```

```
catch (Exception ex)
```

```
{
```

```
    MessageBox.Show(ex.Message);
```

```
}
```

```
}  
  
public double SubTotal()  
{  
    double sum = 0;  
    try  
    {  
        foreach (DataGridViewRow r in this.DataGridView1.Rows)  
        {  
            double c4 = Convert.ToDouble(r.Cells[3].Value.ToString());  
            double c6 = Convert.ToDouble(r.Cells[4].Value.ToString());  
            double c8 = Convert.ToDouble(r.Cells[5].Value.ToString());  
  
            sum = sum + c4 * c6 - c8;  
        }  
    }  
    catch (Exception ex)  
    {  
        MessageBox.Show(ex.Message);  
    }  
    return sum;  
}  
  
public void Compute()  
{
```



```
num1 = Convert.ToDecimal(txtSubTotal.Text);
num1 = Math.Round(num1, 2);
txtSubTotal.Text = num1.ToString();
label12.Text = num1.ToString();
num2 = Math.Round(num1, 0);
num3 = num2 - num1;
num3 = Math.Round(num3, 2);
txtRoundOff.Text = num3.ToString();
label13.Text = num3.ToString();

Decimal num4 = Convert.ToDecimal(txtSubTotal.Text) +
Convert.ToDecimal(txtRoundOff.Text);

num4 = Math.Round(num4, 2);
txtGrandTotal.Text = num4.ToString();
label14.Text = num4.ToString();
// textBox3.Text = num4.ToString();

Decimal num5 = Convert.ToDecimal(txtGrandTotal.Text);
Decimal num7 = Convert.ToDecimal(label14.Text);
Decimal num6 = Math.Round(num5, 2);
Decimal num9 = Math.Round(num7, 2);
```

```
}
private void btnRemove_Click(object sender, EventArgs e)
```

```
{
```

```
try
```

```
{
```

```
foreach (DataGridViewRow row in DataGridView1.SelectedRows)
```

```
    }  
    DataGridView1.Rows.Remove(row);  
    }  
    double k = 0;  
    k = SubTotal();  
    k = Math.Round(k, 2);  
    txtSubTotal.Text = k.ToString();  
    Compute();  
    btnRemove.Enabled = false;  
    }  
    catch (Exception ex)  
    {  
        MessageBox.Show(ex.Message, "Error", MessageBoxButtons.OK,  
        MessageBoxIcon.Error);  
    }  
    }  
    }
```

```
private void txtQty_Leave(object sender, EventArgs e)
```

```
{  
    num1 = Convert.ToDecimal(txtQty.Text);  
    num2 = Convert.ToDecimal(txtMRP.Text);  
    num3 = num1 * num2;  
    // txtSup_ID.Text = num3.ToString();  
    txtTotalAmount.Text = num3.ToString();  
    textBox4.Text = num3.ToString();  
}
```

```
decimal a = Convert.ToDecimal(txtQty.Text);  
decimal b = Convert.ToDecimal(textBox5.Text);  
if (a > b) { MessageBox.Show("Check Product Quantity :: Less Quantity  
Available"); txtQty.Focus(); txtQty.Text = 1.ToString(); }  
  
}
```

```
private void txtQty_KeyPress(object sender, KeyPressEventArgs e)  
{  
    var keyChar = e.KeyChar;  
  
    if (char.IsControl(keyChar))  
    {  
        //Allow all control characters.  
    }  
    else if (char.IsDigit(keyChar) || keyChar == '.')  
    {  
        var text = this.txtQty.Text;  
        var selectionStart = this.txtQty.SelectionStart;  
        var selectionLength = this.txtQty.SelectionLength;  
  
        text = text.Substring(0, selectionStart) + keyChar +  
text.Substring(selectionStart + selectionLength);  
  
    }  
    else
```

```
{  
    //Reject all other characters.  
    e.Handled = true;  
}  
  
}  
  
private void txtDisc_KeyPress(object sender, KeyPressEventArgs e)  
{  
    var keyChar = e.KeyChar;  
  
    if (char.IsControl(keyChar))  
    {  
        //Allow all control characters.  
    }  
    else if (char.IsDigit(keyChar) || keyChar == '.')  
    {  
        var text = this.txtDisc.Text;  
        var selectionStart = this.txtDisc.SelectionStart;  
        var selectionLength = this.txtDisc.SelectionLength;  
  
        text = text.Substring(0, selectionStart) + keyChar +  
text.Substring(selectionStart + selectionLength);  
    }  
    else
```

```
{  
    //Reject all other characters.  
    e.Handled = true;  
}  
}
```

```
private void txtDisc_Leave(object sender, EventArgs e)  
{  
    num1 = Convert.ToDecimal(txtDisc.Text);  
    num2 = Convert.ToDecimal(textBox4.Text);  
    num3 = num2 - num1;  
    // txtSup_ID.Text = num3.ToString();  
    txtTotalAmount.Text = num3.ToString();  
}
```

```
private void textBox2_TextChanged(object sender, EventArgs e)  
{  
    decimal n1 = Convert.ToDecimal(txtGrandTotal.Text);  
    decimal n2 = Convert.ToDecimal(textBox2.Text);  
    decimal n3 = n1 - n2;  
    textBox3.Text = n3.ToString();  
}
```

```
private void textBox2_KeyPress(object sender, KeyPressEventArgs e)
{
    var keyChar = e.KeyChar;

    if (char.IsControl(keyChar))
    {
        //Allow all control characters.
    }
    else if (char.IsDigit(keyChar) || keyChar == '.')
    {
        var text = this.textBox2.Text;

        var selectionStart = this.textBox2.SelectionStart;

        var selectionLength = this.textBox2.SelectionLength;

        text = text.Substring(0, selectionStart) + keyChar +
        text.Substring(selectionStart + selectionLength);

    }
    else
    {
        //Reject all other characters.

        e.Handled = true;
    }
}
```

```
public void Reset()
```

```
{
```

```
txtSubTotal.Text = "";
```

```
textBox1.Text = "";
```

```
txtSupplierName.Text = "";
```

```
txtSup_ID.Text = "";
```

```
txtMRP.Text = "0.00";
```

```
txtGrandTotal.Text = "";
```

```
txtInvoiceNo.Text = "";
```

```
txtRoundOff.Text = "0.00";
```

```
cmbPurchaseType.SelectedIndex = 1;
```

```
// cmbSupplierID.SelectedIndex = -1;
```

```
cmbPCode.SelectedIndex = -1;
```

```
dtpDate.Text = DateTime.Today.ToString();
```

```
btnSave.Enabled = true;
```

```
btnDelete.Enabled = false;
```

```
DataGridView1.Enabled = true;
```

```
btnAdd.Enabled = true;
```

```
pn1Calc.Enabled = true;
```

```
lblBalance.Text = "0.00";
```

```
DataGridView1.Rows.Clear();
```

```
btnSelection.Enabled = true;
```

```
lblSet.Text = "";
```

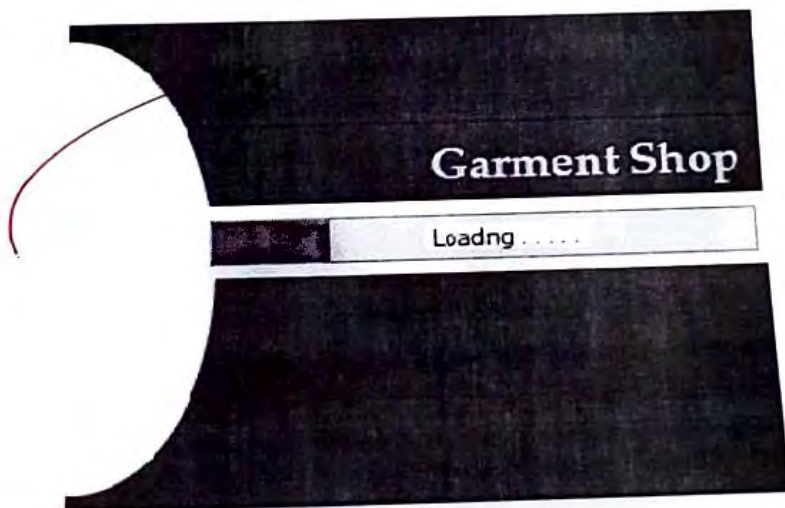
```
Clear();
```

```
GenID();  
}  
  
private void btnNew_Click(object sender, EventArgs e)  
{  
    Reset();  
    btnDelete.Enabled = true;  
}  
  
private void btnGetData_Click(object sender, EventArgs e)  
{  
    // frmSaleDel fsd = new frmSaleDel();  
    // fsd.Show();  
}  
  
private void btnDelete_Click(object sender, EventArgs e)  
{  
    frmReport frmC = new frmReport();  
    frmC.Show();  
}  
}  
}
```


Home Page (User):

While running the project home page will display

Login Page:

A **login** Form is a set of credentials used to authenticate a user. Main function of this form is preventing unauthorized access of the system.

The image shows a screenshot of a login window. The window has a title bar with the text "Login" and a close button (an 'x' in a square) on the right. The main area of the window is dark with white text. It contains two input fields: "Username" with the text "admin" and "Password" with the text "#####". Below the input fields are two buttons: "Login" and "Cancel". A hand-drawn arrow points from the bottom left of the page towards the "Login" button.

Customer Form:

User can add new customer entry using this form. update and delete facility are also available in this form.

Customer Entry

Customer ID:	<input type="text" value="C-0001"/>
Customer Name:	<input type="text" value="Shreepad"/>
Address:	<input type="text" value="Alibag"/>
City:	<input type="text" value="Alibag"/>
Postal Code:	<input type="text" value="402201"/>
Contact No:	<input type="text" value="8149635832"/>

NewSaveUpdateDeleteGet DataClose

Product Form: Admin or user can add new product in database using this form.

Product Entry			
Product SrNo	<input type="text" value="P1"/>		
Category	<input type="text" value="Kurta"/>	Sub Category	<input type="text" value="sws"/>
Product Type	<input type="text" value="Long 30 Size"/>	HSN Code :	<input type="text" value="1253"/>
Product Name	<input type="text" value="Denim Kurta Long Size"/>		
Description	<input type="text" value="none"/>		
Purchase Rate	<input type="text" value="250.00"/>	Discount %	<input type="text" value="0.00"/>
Sales Rate	<input type="text" value="350.00"/>	CGST %	<input type="text" value="5.00"/>
Reorder Point	<input type="text" value="5"/>	SGST/UTGST %	<input type="text" value="5.00"/>
Opening Stock	<input type="text" value="0.00"/>	Sales Unit	<input type="text" value="Pcs"/>
Purchase Unit	<input type="text" value="Pcs"/>		

New
Save
Update
Delete
Get Data
Close

Sale Entry: Admin or user can add sale product entry in database using this form

Sale Entry

Invoice Info

Invoice No:

Invoice Date:

Sale Type:

Customer Info

Customer ID:

Customer Name:

Balance: 0.00 CR

New Save

Print Delete

Close

Product Info

Product Code: Product Name: Product Type:

Quantity: MRP: Discount: Total Amount:

Remarks:

Product Code	Product Name	Product Type	Qty

Total:

Round Off:

Grand Total:

Paid Amount:

Balance Amount:

Check Product Quantity :: Less Quantity Available

OK

A. CAMERA'S

Print Invoice: Admin or user can print the invoices using this form.

frmPrint

SAP CRYSTAL REPORTS

Main Report

GARMENT SHOP

At - Bazar Peth, Revdanda, Tal- Alibag, Dist - Raigad, Maharashtra - 402203.

Contact No. 9226440402
GSTIN : 27BAMVPP6945E1ZA

Invoice

Invoice No	BN-0001	Customer ID	C-0001
Invoice Date	3/25/2019	Customer Name	admin
Sale Type	Cash		

ProductCode	Pname	Ptype	Qty	MRP	Disc	Total
P1	Denim Kurta Long Size	Long 30 Size	1.00	350.00	0.00	350.00

Total	350.00
Round Off	0.00
Grand Total	350.00
Paid Amount	350.00
Balance Amount	0.00

Current Page No.: 1 Total Page No.: 1 Zoom Factor: 100%

Conclusion and Future Enhancement

Conclusion:

Project is a courteous initiative to meet the management needs of the shop. This software shall prove to be a powerful package in satisfying all the requirements of the shop. The objective of the software planning is to provide a framework that enables the owner to make reasonable estimates. We made a technology survey to fulfill the current trends of technology. The project is structured according to today's technology need. As per user requirements and demand, we are trying to do our best. Finally, it is concluded that we have made effort on following points:

- A description of the background and context of the project and its relation to work already done in the area.
- Made statement of the aims and objectives of the project.
- We describe the requirements specifications of the system and the actions that can be done on these things.
- We understand the problem domain and produce the model of the system.

Future Enhancement:

In a nutshell, it can be summarized that the future scope of the project circles around maintaining information regarding:

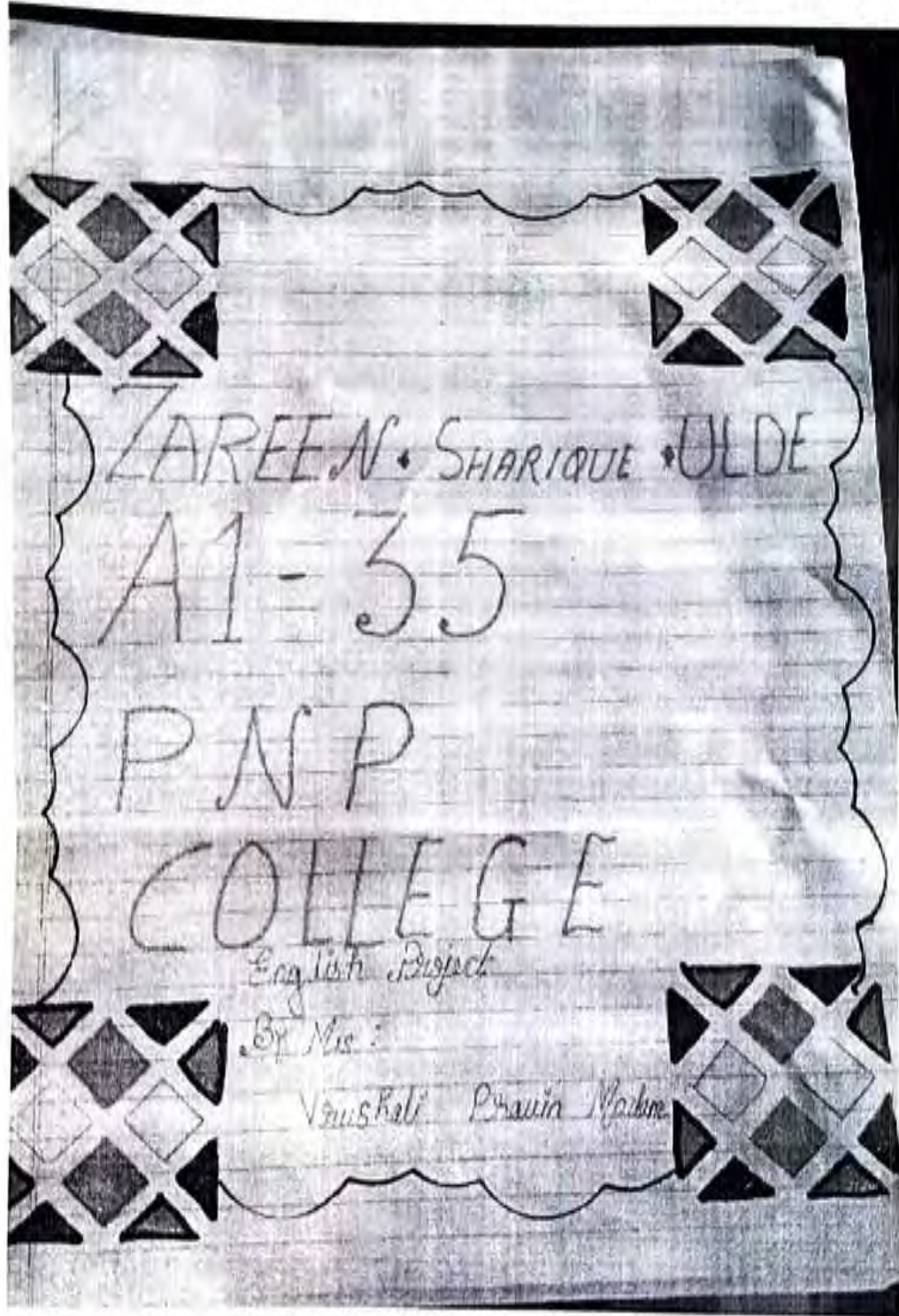
The above-mentioned points are the enhancements which can be done to increase the applicability and usage of this project. We have left all of the options open so that if there are any other future requirements in the system by the user for the enhancement of the system then it is possible to implement them.

In last we will like the thanks all of the persons involved in the development of the system directly or indirectly.

Reference

- Software Testing Help*. (2018). Retrieved from <https://www.softwaretestinghelp.com/https://www.softwaretestinghelp.com/how-to-write-effective-test-cases-test-cases-procedures-and-definitions/>
- sswm.info*. (2019, Jan 5). Retrieved from [sswm.info: https://sswm.info/humanitarian-crisis/urban-settings/planning-process-tools/implementation-tools/project-implementation](https://sswm.info/humanitarian-crisis/urban-settings/planning-process-tools/implementation-tools/project-implementation)
- Tutorial Point*. (2018, 08 19). Retrieved from Tutorial Point: https://www.tutorialspoint.com/cplusplus/cpp_overview.htm
- Tutorial Point*. (2018, 08 19). Retrieved from Tutorial Point: https://www.tutorialspoint.com/python/python_overview.htm
- Tutorial Point*. (2018, 08 19). Retrieved from Tutorial Point: https://www.tutorialspoint.com/ms_sql_server/ms_sql_server_overview.htm

PNP Education college {English project FY...

ZAREEN • SHARIQUE • ULDE

A1-35

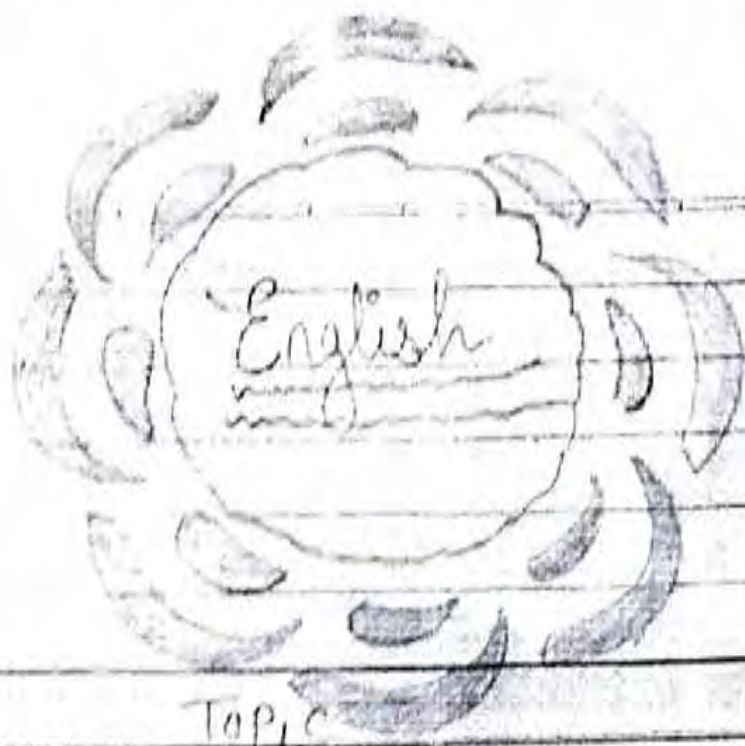
PNP

COLLEGE

English Project

By Ms :

Vanshika Pravin Mishra

SR 3510

Topic

- 1) Job Application
- 2) Speech writing
- 3) Report writing
- 4) Interview question
- 5) Summary writing

Question 2

Job Application

We are a reputed publishing house looking for SCIENCE GRADUATES for our Science Division in Mumbai. Fluency in English and Knowledge before 30 April to:

The personnel Manager,
New world publications,
Ravi Sharma of 59 Sea side Road, Mumbai sees this advertisement in 'The Everyday Times' & decides to apply for the job of sales Executive. Write an application to the personnel Manager, New World publication, Mumbai.

Answer :

Covering letter

59 Sea side Road,
Bandra,

Mumbai.

26 April 20xx

The personal Manager
New world publications
World

Mumbai

Sub: Science Division: Executives

Sir,

With reference to your advertisement in the Everyday Times, dated 24 April 20xx seeking application of science graduates, I offer my candidature for the same. Please find enclosed my bio-data resume to enable you to assess my suitability for

the specific part.

Your full name
Ravi Sharma

BIO-DATA / RESUME

Name : ZAREEN SHARIQUE ULDE

Father's Name : SHABBIR KADIRI

Age : 25 yrs

Educational Qualification : 1. ISC from St. Patrick's Sch. Bandra 1990 - 75% marks
2. B.Sc. (Hons.) Chemistry 1993, Xaviers Mumbai

Professional Qualifications : 1. Short term computer course APTECH
2. Diploma in Journalism IGNOU Exam form

Work Experience : 1. Student Editor of School Magazines
2. Working with M/s B.H. SALES as computer operator

Marital Status : Married

Lesson Summary

Other major purposes of reading include to learn, to be entertained or to further your understanding of some thing. Some of the advantages of reading include gain a deeper understand of the text, increasing reading comprehension, expanding your vocabulary, and improving your own writing skills.

The Purpose of Reading

Reading is more than just a pastime for bookworms. In fact, even those who claim to hate reading are actually doing it every day. A work email, text messages, street signs or even a status on Facebook all require you to read.

Having many forms of text also means that there are many reasons to read. Written language originates to expand communication. Think of all written messages you receive on any given day. Email, text messages & social media posts are just a few examples. In addition to communication, many people read to learn information or facts, to be entertained or to understand other cultures or groups. The rest of this lesson details some major advantages of reading often.

Further your understanding
One advantage of reading is to gain a more thorough understanding of the characters or story. If you are reading for entertainment you

Summary - writing

The advance of science does not necessarily conflict with religion. It may shake the old-fashioned concept of God as that of a being in human form who created and controls the universe. That is the concept of primitive people. The God of the jungle is usually a lion or a tiger, one to be placated with but never likely to play a benevolent part in the progress of his creature. Religion is progressive, like other branches of knowledge, & men should continually gain more knowledge of God. Every scientific discovery should be a revelation of God's goodness & power.

We do not know when the gift of fire did mark the acquisition of fire must have been a step in human evolution. Gradually man kind acquired the elementary gift of Science. The wheel must have been striking gains in primitive communities. Man learned to make knives & axes out of flint but possibly it was when he learned the smelting of iron & other metal for the manufacture of his various tools that he started to abuse the gift of God. A knife or an axe could be used to cut wood or prepare his food but it could do more. Man armed with a battle axe could do more damage than primitive man with tooth & nail. Fire could not help man to cook his food, but burning liquid could be flung with deadly effect against an enemy.

There are few inventions which cannot have an

When man conquered the air, producing
the balloon & then the aeroplane, it was
his marvellous sense of flight that he added to
his achievement. It made it possible for a journey
to be made in hours which formerly had been
months. It kept us warm, covered and women
were carried by loads of snowmen. But also man
realized that the air could be used to fly at great
heights over rivers, seas & cities, dropping lethal bombs
or bombs, which is a deadly ball from above the
ground. That made man into the planes & the
warfare, who have used the means of flying. But that
is not man thinking in any way to a useful, harmless or
agricultural instrument or it may be a deadly weapon of war
is the abuse of the air that is wrong. As itself it is
neutral & the ingenuity of the aeronautical engineer is in
the same case.

Ans: It is wrong to believe that progress in science always
conflicts with religion. At the most it may affect old rules
about God. Religion should advance & every scientific dis-
covery should help to show the goodness & greatness
of God.

It was very slowly that man learnt to use the
power of science. It is also unfortunate that with the
advance of science, man began to abuse his newly acquired knowledge. I
think of a better life when he learnt the use of fire, the axe, the bar
the aeroplane. But he soon misused this knowledge by turning
these into deadly weapons to be used against his fellow-men.
It is the abuse of the weapon that is bad not the
itself.

How to write a new report?

If you have more than one, writing a report is
simple task. A report is part of a story that is
currently happening or that has happened. Writing
a new report is easy if you write in the
subject clearly & write in a style that is
clear, concise, and active. One should write
answers to the 5W's & H questions: write writing
about an event or something that happened.

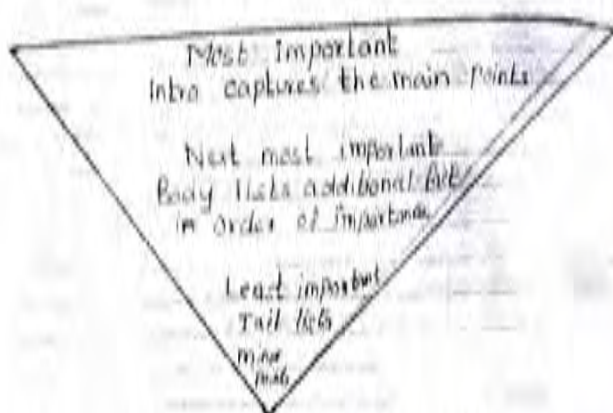
Collecting information

Remember, the purpose of new report is to
help readers get more information about
the event. When you write your report,
you should have as many facts as you can
gather.

Starting the report

For every report the most important
information is in the first & each paragraph
must have a clear subject line. It will
be called the subject line organized the way
to first readers of new report articles.
That is, the subject line is the most useful
information part of the report. The
first paragraph with a explanation & supporting
information. The rest of the report is
organized.

Inverted pyramid

Make sure report answer 5Ws, 1H

You will also need to find out:

- What? The specific event that took place.
- Who? The people involved.
- Where? Places.
- When? Date and time.
- Why? Reasons for the event taking place.
- How? Connecting the facts.

Once you have all your facts, you can begin to

Depending on who posted it might cause you a lot of frustration! Furthermore, users of photos are used to send messages or make posts. Novels and short stories will have a theme or lesson to be learned, and poets will express the author's feelings. You cannot hope to understand these messages without reading comprehension skills. If you push yourself to read more challenging materials, then you will gain skills that will help you better to understand other forms of text.

Charvi

Prabhakar Patil Education Society

Arts, Commerce and Science

College.

Veshwi - Gondhalpada.

2021-22

Name : Saloni Balkrishna Shirsekari

Std : F.Y.B.A.

Subject Name : Communication Skills in English.

Roll No : A1-60

Teacher Name : Prof. Vrushali Pravin Gharat

Project Name : Swami and Friends.

INDEX

Sr. No.	Titles	Page
1.	Author Introduction	01
2.	Awards and Honours	02
3.	Bibliography	04
4.	Swami and Friends	07
5.	Plot Summary	08
6.	Characters	15
7.	Cricketers Mentioned	17
8.	Reference list	21

Author Introduction

Name : Rasipuram Krishnaswami Iyer
Narayanaswami

Born : 10 October 1906
Madras, Madras Presidency,
British India

Died : 13 May 2021 (aged 94)
Chennai, Tamil Nadu, India

Occupation : writer

Nationality : Indian

Alma mater : Maharaja's College, Mysore

Genre : Fiction, Mythology, and non-
Fiction.

Notable awards : Padma Vibhushan,
Sahitya Akademi
Fellowship, Benson
Medal

children : 1, Hema Narayan

Relatives : R.K. Laxman (brother)

R.K. Narayan

Narayan on a 2009
of India

Awards and Honours

Narayan won numerous awards during the course of his career. He won his first major award, in 1960, the Sahitya Akademi Award for *The Guide*. When the book was made into a film, he won the Filmfare Award for the best story. In 1964, he received the Padma Bhushan during the Republic Day honours. In 1980, he was awarded the Ac Benson Medal by the (British) Royal Society of Literature, of which he was an honorary member. In 1982 he was elected an honorary member of the American Academy of Arts and Letters. He was nominated for the Nobel Prize in literature multiple times but never won the honour.

Recognition also came in the form of honorary doctorates conferred by the University of Leeds (1967), Delhi University (1975) and the University of Mysore (1976). Toward the end of his life

Narayan was nominated to the upper house of the Indian Parliament for a six-year term starting in 1989, for his contribution to Indian literature. A year before his death, in 2001, he was awarded India's second-highest civilian honour, the Padma Vibhushan.

Bibliography

Novels :

- Swami and Friends (1935, Hamish Hamilton)
- The Bachelor of Arts (1937, Thomas Nelson)
- The Dark Room (1938, Eyre)
- The English Teacher (1945, Eyre)
- Mr. Sampath (1948, Eyre)
- The Financial Expert (1952, Methuen)
- Waiting For the Mahatma (1955, Methuen)
- The Guide (1958, Methuen)
- The Man-Eater of Malgudi (1961, Viking)
- The Vendor of Sweets (1967, The Bodley Head)
- The Painter of Signs (1977, Heinemann)
- A Tiger For Malgudi (1983, Heinemann)
- Talkative Man (1986, Heinemann)

- The World of Nagamaj (1990, Heinemann)
- Grandmother's Tale (1992, Indian Thought Publications)

Non-Fiction :

- Next Sunday (1960, Indian Thought Publications)
- My Dateless Diary (1960, Indian Thought Publications)
- My Days (1973, Viking)
- Reluctant Guru (1974, Orient Paperbacks)
- The Emerald Route (1980, Indian Thought Publications)
- A Writer's Nightmare (1988, Penguin Books)
- A Story-Teller's World (1989, Penguin Books)
- The Writerly Life (2001, Penguin Books India)
- Mysore (1944, Second edition, Indian Thought Publications)

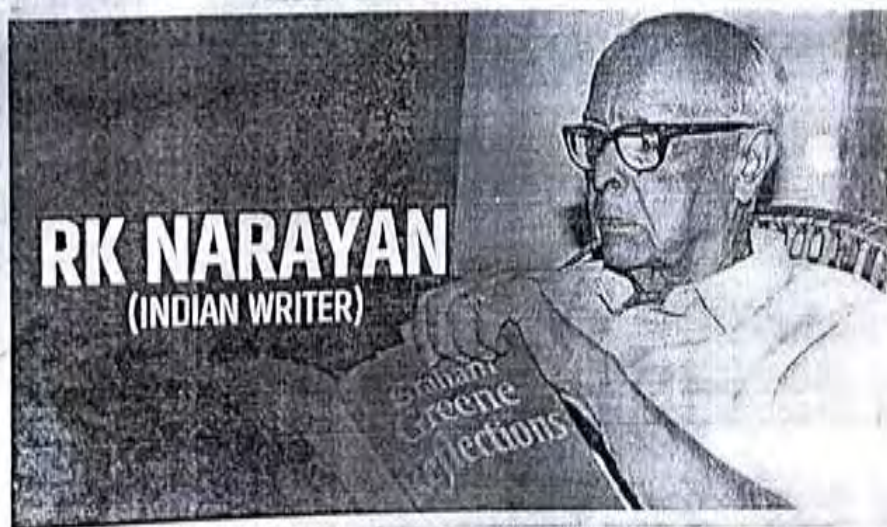
Mythology :

- Gods, Demons and Others (1964, Viking)
- The Ramayana (1972, Chatto & Windus)

- The Mahabharata (1978, Heinemann)

Short Story Collections :

- Malgudi Days (1942, Indian Thought Publications)
- An Astrologer's Day and other stories (1947, Indian Thought Publications)
- Lawley Road and other stories (1956, Indian Thought Publications)
- A Horse and Two Goats (1970)
- Under the Banyan Tree and other stories (1985)
- The Grandmother's Tale and selected stories (1994, Viking)

Swami and Friends

Author : R.K. Narayan

Cover artist : R.K. Laxman

Country : India

Language : English

Genre : Novel

Published : 1935 Hamilton

Media type : Print

Pages : 459

Followed by : The Bachelor of Arts.

Swami and Friends is the first of a series of novels, the first written by R.K. Narayan (1906 - 2001), English language novelist from India. The novel, the first book Narayan wrote, is set in South India in a fictional town called Malgudi. The second and third books in the trilogy are The Bachelor of Arts and The English Teacher. Malgudi School Days is a slightly abridged version of Swami and Friends and includes two additional stories featuring Swami from Malgudi Days and Under the Banyan Tree.

Plot Summary

The story revolves around a ten year old school boy named Swaminathan and his friends. Throughout the novel he is called as Swami. All the events take place in Malgudi, a fictional town. Swami wakes up a bit late on a Monday morning. His father takes him strictly and scolds him for not completing his homework and then he goes to school studying in Albert Mission school. He feels bored in the class. He has a poor grade in Mathematics. Swami gets involved in some argument with his class teacher Mr. Ebenezer, a Christian ideologist. Ebenezer criticizes the practices of Hindu religion, like idol worship. Swami and his friends feel offended. Swami tells about this to his father. Next day, he comes with a letter from his father to the headmaster complaining against that teacher for not giving respect to non-Christian boys and their religion. The headmaster scolds Ebenezer and also asked Swami to report to him in the future but not to report to him.

Swami also tells his friends about the letter. What his friends there are Mani, Somu, Sankar and Samuel. Mani is a mighty boy, very busy at times and not good at studies. Somu is the class monitor. Sankar is very sharp and intelligent in studies. Samuel is nicknamed as 'The Pea' for his height. Later in that evening, Swami and his friends sit on the banks of the Sarayu river and they are talking about Rajam, one of their classmates. Rajam is the son of a wealthy Police Superintendent. Mani does not like Rajam and he wants to throw him into the river. Mani sees Rajam as his rival. Swami says that he will always take his rival. Swami says that he will always take his rival. But at the same time, Swami wishes him to reconcile with Rajam. In the school, Mani challenges Rajam for a fight to prove who is the

better and more powerful. Swami acts a mediator between. They decide to meet for the fight on the banks of the river. At the time for the fight comes, Rajam suggests that they should be Friends and Mani agrees. By their reconciliation, Swami is who is the happiest of all. He has great admirations for Rajam's good qualities.

R. K. NARAYAN

SWAMI AND FRIENDS

Swami's mother is expected to give birth to a baby. Most of the time she is lying in the bed. Taking her to be ill, Swami worries about her. She gives birth to a boy. The baby boy is called a Subbu. His mother is very caring and sweet. His father also loves him very much but he is always concerned about his studies and exams as a result Swami becomes careless and negligent. Swami is more attached to his grandmother. More often, he talks about his friends, especially Rajam, to his grandmother. Rajam invites his friends to his house and serves them with delicious food and toys. On a day in the school, Somu, Sankar and Samuel make fun of Swami by calling him as "Rajam's Tail". Because they feel that Rajam has ignored them and now he is always flattering Rajam because of his wealth. Swami feels hurt for being rejected by his friends. On coming home, Swami enjoys playing with paper boat. In school, Somu and others keep teasing him with the remarks of "Rajam's Tail". Rajam promises Swami to make a visit to his house. Swami requests his father to allow him use his room to welcome Rajam. He asks his mother to prepare delicious food. He enjoys Rajam's company. In the school, he is again mocked as Rajam's tail by Somu, Samuel and Sankar. They even draw pictures and write words on the board. Swami slaps Sankar and Samuel. Later Mani joins Swami and takes Swami's side. Mani and Somu fight until the headmaster comes to stop them. A few days later, Swami and Mani go to Rajam's house. Swami and Mani acts as puppy and kitten while entering his room. To their surprise, Somu, Sankar, and Samuel are already present there. They all enjoy delicious food. Rajam advises them all to be friends and not to fight ever again. He offers each of them a gift if they promise to be friends. They all accept the gift.

Now it is the month of April, there are only two weeks left for their exams. Swami's father treats him strictly to study consistently. Swami makes a list of things that he needs for exam like notebook, paper board. His father scolds him and refuses to give him a study desk. Mani is so scared of the exams that he tries some ways to know about the questions in advance. Eventually, exam is over. Swami finishes the final exam far too earlier than any student. After the final exam, all the students come out in a row and celebrate in jubilation. Swami realizes that Mani and Rajan are his close friends than any other. He gives some money to a rickshawman for a wheel to play. But the coachman cheated him. Mani and Rajan make a plan in which Mani will kidnap the coachman's son, but the plan goes wrong as the boy gets away and his neighbors attack Mani and Swami. Later they try to fighten a cart boy named Karuppan. At home, Swami's father makes him study again even though school is off. Swami has a visit to a tennis club where he finds the same boy, the son of the coachman working there. Swami gets scared that the boy will attack him.

In the month of August, a protest is going for Indian independence. The leaders are motivating the people with their speeches to use Indian made goods. The English goods are boycotted. Swami and Mani become the part of this protest. Even Swami is persuaded to throw his cap into the fire as the protesters take it a foreigner. The protesters are now enraged as an Indian political leader is imprisoned. They forcibly block the entry gate of the school. The school is closed for the day. Swami gets excited by the protest and breaks a window pane of the headmaster's office in Miss.

School by throwing stone. But the peon notices him. The Protest
destroy the property at both the Mission School and nearby
and school. Swami sees Rajam's father ordering his policemen
to control over the protesters. Swami comes back home. His
tells him that his cap was locally made of khadi. He also has
athy for the protesters. The next day, the headmaster calls the
n into the class to testify Swami's act of breaking the window
panes. Swami is severely punished and in anger, he runs away
ndemning the school authorities as foreigners.

Swami is now admitted to the Board School, the only other
in Malgudi. He misses his friends who all are in the Mission School.
m has decided to form a cricket team with the name MCC (Malgudi
cket club). All friends are agreed to be part of it. They write
for ordering the supplies like bat, ball, pads, gloves, wickets etc.
mi established himself to be a good bowler and is given the nick-
me as Tate by his friends, after Maurice Tate, an English fast bowler.
One evening, the grandmother asks Swami to bring some lemon juice
she is feeling unwell. But he ignores her and goes to play. Later
realizes his mistake of ignoring her and feels sorry to hear that
mi fails. Finds that the board school has drill practices in the evening
ng which is compulsory for every student. As a result he often
late for the bowling practice. It annoys Rajam that he decides to
to the headmaster of the Board school and to request him to allow
Swami to escape the drill. Swami doesn't like the idea and tries to
avoid this situation. But Rajam is adamant and he leads Swami to
the headmaster's office. The headmaster flatly declines their re-
est. The MCC schedules a cricket team match against another
local team YMU (Young Men's Union). Swami tells a physician
Dr. Kesavan about this problem. Dr. Kesavan agrees to con-

his headmaster about this. Swami gets delighted and skips the
activities. He continues to practice his cricketing skills with his
But to his bad luck, Dr. Kesavan doesn't talk about this issue
the headmaster. When the headmaster comes to know about
Swami missing the drill practices, he threatens to beat him.
Being frightened, Swami runs away from the school. Swami
thinks that his father will be very angry, so he decides to run away.
He goes to the Mission School. There, he thinks about his situation
as a student. He asks someone to call Rajam. He meets Rajam
who tells him about his running away from the Board School.
Wandering here and there, Swami finds himself in a forest area.
Being scared, he falls senseless.

Finding Swami missing, his father searches for him in the forest
even at Rajam's house. But no clue he gets about Swami's whereabouts.
The situation gets tense as it is close to mid night. His mother and
grandmother all are in deep concerns for his well-being. On the
next day morning, Ranga, a cart man, finds him lying faint on
the roadside and takes him in his cart to the District Forest
Office. Mr. Nair, an officer, takes care of him. When Swami comes
back to his senses, the officer talks to him and gets to know about
the day. He tells him that he has a cricket match on Sunday.
But Mr. Nair lies to him that today it is Saturday. But in fact
it is Sunday, he doesn't want to hurt his feelings. On the other hand,
the cricket match is going on. The MCC team is missing Swami
bowling as they are losing the match. Everyone is cursing
Swami for missing the match. Rajam's father comes to know about
Swami's whereabouts and he accompanies Swami's father to
bring him home. Swami reaches home and he is still thinking
it to be Saturday. Mani arrives and informs him that he has

the cricket match. Coming to know this, Swami gets devastated and tells him that Rajam is enraged with him. Swami decides to meet him but does not get any chance. Ten days now, there is no talk or meeting between the two. Mani tells him that Rajam's father is tired and they are leaving the town the next morning. Swami takes a book of fairy tales from his study desk as a present for Rajam and goes to the railway station. Still he has no courage to talk to Rajam. The train starts. Swami asks Mani about giving the book to Rajam. They run along the train and Mani gives the book to Rajam on Swami's behalf. Rajam may have said something to Swami but it is not clear neither to Swami nor to the readers. The words are somewhat lost with the hooter of the train. Mani assures Swami that Rajam has promised to write to him. But Swami still doubts his words.

Characters

Albert Mission School Friends:

- W.S. Swaminatham: A ten-year boy studying at Albert Mission School, Malgudi. He lives in Vinayaka Mudali Street. He is later earned to Board High School.
- Mani: Swami's classmate at Albert Mission School, lives in ... ne, he is known as 'Mighty good-for-nothing'. He carries a club sometimes, and threatens to beat his enemies. He hardly concerns about his studies.
- M. Rajam: Swami's classmate at Albert Mission School, lives in ... ley Extension. His father is the Deputy Police superintendent Malgudi. He previously studied at an English Boy's school, Madras. He is also the captain of Malgudi cricket club (MCC).
- Samu: Monitor of 1st Form A section, lives in Kabeer Street. Fails in 1st Form and is "automatically excluded from the school".
- Sankar: Swami's classmate in 1st Form A Section. He is ... gets transferred at the end of the team. He is the most important boy of the class.
- Samuel ("The Pea"): Swami's classmate in 1st Form A section. He is known as "The Pea" because of his height.

Swami's House:

- W.T. Srinivasan : Swami's father, a lawyer.
- Lakshmi : Swami's mother, homemaker.
- Swami's grandmother
- Swami's late grandfather (sub-magistrate)
- Subbu : Swami's little brother

Others:

- Rajam's father - A Deputy Police Superintendent.
- Rajam's mother
- The Headmaster of Albert Mission School.
- Mr. Ebenezer - A teacher at Albert Mission School, A
Ideologist:
- The Headmaster of the Board School
- Dr. Kesavan - a physician in the Board School
- Mr. Nair - An officer at District Forest office.
- Ranga - A Cart man

Cricketers Mentioned

Personal Information

Name : John Berry Hobbs

Born : 16 December 1882
Croydon, Surrey, England.

Died : 21 December 1963 (aged 81)
Hove, East Sussex, England.

Nickname : The Master

Batting : Right-handed

Bowling : Right-arm medium

Role : opening batsman

Jack Hobbs - Sir

Sir John Berry Hobbs (16 December 1882 - 21 December 1963) always known as Jack Hobbs, was an English professional cricketer who played for Surrey from 1905 to 1934 and for England in 61 Test matches between 1908 and 1930. Known as "The Master", he is regarded by critics as one of the greatest batsmen in the history of cricket. He is the leading run-scorer and century-maker in first-class cricket, with 61,760 runs and 199 centuries.

Sir Donald George Bradman (27 August 1908 - 25 February 2001), nicknamed "The Don", was an Australian international cricketer. Widely acknowledged as the greatest batsman of all time, Bradman's career Test batting average of 99.94 has been regarded as the greatest achievement by any sportman in any sport.

Headley

Height : 1.70 m (5 ft 7 in)

Don Bradman

Personal Information

Name : B Donald George Bradman

Batting : Right-handed

Born : 27 August 1908 Cootamundra, New South Wales, Australia

Bowling : Right-arm fast

Died : 25 February 2001 (aged 92)
Kensington Park, South Australia

Role : Batsman

Nick name : The Don, The Boy From
Barracra, Braddles, the white

Personal Information

Name : kunwar shri Duleep

Born : 13 June 1905
Nowanagar State
Kathiawar, British
India

Died : 5 December 1959
(aged 54)
Bombay, British
India

Batting : Right-handed

Bowling : Right arm leg break

Duleepsinhji

Kumar Shri Duleepsinhji (13 June 1905 - 5 December 1959) was a cricketer who played for England, as did his more famous brother Ranji. He was educated at the Rajkumar College, Rajkot, India and Cheltenham College, Gloucestershire, England. Duleep Trophy is one of the premier competitions in Indian first class cricket named after him.

Maurice Tate

Personal Information

Name : Maurice William Tate

Born : 30 May 1895
Brighton, Sussex
England

Died : 18 May 1956
(aged 60)
Wadhurst, Sussex
England

Batting : Right-hand bat

Bowling : Right-arm Fast
Medium

Maurice William Tate (30 May 1895 - 18 May 1956) was an English cricketer of the 1920s and 1930s and the leader of England's Test bowling attack for a long time during this period. He was also the first Sussex cricketer to take a wicket with a first ball in Test cricket.

Cheryl

Reference List

Sr. No.	Reference
1.	https://en.m.wikipedia.org/wiki/Swami_and_Friends
2.	https://en.m.wikipedia.org/wiki/R._K._Narayan
3.	https://www.litcharts.com/lit/Swami-and-Friends/Summary

Chavak

1

नाव - : ज्येवा प्रीकांत सिंगार

रोम नं. - : A3-14

क्यास - : T Y B A

विषय - : हिंदी

पेपर नं. - : 6

P. K. Singh

प्रभाकर पाटील

एज्युकेशन सोसायटी

आर्ट्स, कॉमर्स अँड

सायन्स कॉलेज

वेशी - अमिबाग

मागदर्शक शिक्षिका -:

सौ. प्रल्मवी मॅडम

प्रोजेक्टचे नाव -:

भारत में डिजिटाइजेशन

का महत्व और
विकास

नाव -: श्रेया श्रीकांत
चिंदरकर

रोल नं. -: A3-14

क्लास -: T. Y. B. A.

विषय -: हिंदी

भारत में डिजिटल इंडिया का महत्व

भूमिका: भारत सरकार द्वारा डिजिटल
 अभियान नाम से शुरू किया गया।
 यह अभियान इंटरनेट के माध्यम से
 देश में क्रांति लाता है, साथ ही
 इंटरनेट को आसानी करके भारत के
 तकनीकी पक्ष को मजबूत करना है।
 यह अभियान भारत सरकार द्वारा
 डिजिटल इंडिया अभियान नाम
 से शुरू किया गया है। डिजिटल
 भारत की शुरुवात एक कार्यक्रम
 दिल्ली के इंदिरा गांधी इंडोर
 स्टेडियम में टाटा ग्रुप के
 चेयरमैन आइरम मिश्रा और
 के. चोचरमैन और प्रबंध निदेशक
 सुरेश अंबानी विप्रो के चेयरमैन
 अजीम प्रेमजी आदि जैसे ब्रिगज
 उद्योगपतियों की उपस्थिति में
 1 जुलाई 2015 को डिजिटल इंडिया
 अभियान के शुभारंभ यह परि-
 योजना उन गांव के लिए सबसे
 उपयोगी है जो देश के अक्षर
 इलाके में बसे हुए हैं या सखी
 क्षेत्र से बहुत दूर हैं।

यह परिगोजना उच्च गति की इंटरनेट
 सेवा प्रदान करके अपने समय के
 उपयोग को कम करती है।
 जो अब ग्रामीणों को सभी
 काम करने देगी सिर्फ एक फ्लिक
 ले और शहरी कार्यालय बंदगाहों
 की यात्रा करने से लची विभिन्न
 सरकारी विभागों से इस परिगोजना
 में खास दिशा है जैसे आईटी,
 शिक्षा, कृषि आदि क्योंकि यह देश
 के उज्वल और अधिक लाभ
 से सुसज्जित भविष्य की दृष्टि
 दिखाना है। डिजिटल भारत की
 अभियान भारत में है - गतनेस के
 अफर में जन-आधारित सेवाओं पर
 जोर देने के साथ भूमिका भारत
 सरकार द्वारा बंचावित डिजिटल
 इंडिया देश को डिजिटल रूप से
 अशरत लाने के लिए शुरू
 किया गया एक अभियान है। इस
 अभियान का मकसद सरकारी सेवाओं
 को उन्नत करके कागजी कामकाज
 को कम करना है। डिजिटल भारत
 के नौ स्तंभ हैं। इस अभियान
 (1) ऑडिटेड सुविधा डिजिटल भारत
 के अन्तर्गत करीब 100 लाख
 पंचायतों को इससे जोड़ने का
 ध्यान है।

राष्ट्रीय वीम स्नार कनेक्ट की अनुमति
के देश भर में फाइबर नेटवर्क
2016-17 में बनाने गयी थी।

(2) घर-घर में फोन
भारत में गोबिंद फोन उपयोग
कर्ताओं ने 2014 में 581 मिलियन
उपयोगकर्ताओं को पार किया
और पिछले एक दशक में ग्लोबल
फोन उपयोगकर्ताओं ने 2014 में
581 मिलियन उपयोगकर्ताओं को पार
किया और पिछले एक दशक में
ये अब हमारे बहुत अच्छी
उपकल्पनाएं हैं। जिनके लिए हमें सर्व
महसूस हो सकता है कि जहाँ
भारत में नीचे देखते हैं तो
तस्वीर हमें नजर आती है वह बड़ी
ही निराशाजनक है। निमोजन ने
असल देश को लाभ नहीं पहुँचा
है। वाम जनता की लड़ाई अभी
वही की वही है। हमारी जनसंख्या
का एक बहुत बड़ा भाग कमी
भी गरीबी की रेखा के नीचे
ने जीवन आपन कर रहा है।
जनसंख्या का एक बड़ा पैसा
जिनकी दिन में पेट भर भोजन
भी नहीं मिल पाता है।

भारत में डिजिटल शिक्षण का विकास

भारतीयों के विदेशी शासन ने भारत को दरिद्र बना दिया है। विदेशी शासन के दौरान कुछ लोग ऐसे रहे होंगे जो अच्छा जीवन बिताने में सक्षम आम जनता की दशा दुखद एवं दयनीय थी। विदेशी शासन ने हमें राज दुर्ग और फिर सरकार के समझ दिए की आम जनता की दशा सुधारने का अनिवार्य काम था। कम से कम बीच तक हम ने 1951 में विकास के लिए नियोजन प्रारंभ कर दिया। प्रथम पंचवर्षीय योजनाओं का निर्माण किया हमने लगभग 7 दशाहों में अधिक का नियोजन द्वारा कर दिया है। हमने बारहवीं पंचवर्षीय योजना को पूरा कर दिया है एवं तेरहवीं पंचवर्षीय योजना के लिए परिचय तथा रणनीति तैयार कर ली है।

नियोजन की इस अवधि में सभी
 जीवन के लगभग प्रत्येक क्षेत्र में
 अत्यन्त प्रगति की है और 2011
 का भारत 1950 के भारत से
 बहुत मिला प्रति होना है।
 मान कृषि के क्षेत्र में बहुत अत्यन्त
 प्रगति की है। प्रति कृषि के युकी
 है जोर हम आइयन के मामले में
 आत्मनिर्भर बन चुके हैं। कृषि के
 अनिश्चित जीवन के लक्ष्य लेने
 में भी नियोजन के लाभ पुहुचा
 है। औद्योगिक सुविधाओं का काफी
 विस्तार हुआ है। सुले, कॉलेजों
 और विश्वविद्यालयों की संख्या
 काफी बढ़ गई है। आहारता का
 प्रतिशत भी काफी बढ़ा है।
 शिक्षित श्रमिकों में सुविधाएं भारत के
 हर राज्य क्षेत्रों में पुहुच गई है।
 अकडों हास्पिटल और डिस्पेंसरी
 स्थापित की गई है और औद्योगिकों
 का भारत में ही निर्माण हो
 रहा है। भारत में विज्ञान भी
 प्रगति के पथ पर है। अकडों
 प्रयोगशालाएं और अनुसंधान केंद्र
 विभिन्न प्रकार के विषयों पर कार्य
 करने के लिए स्थापित किए
 हैं।

भारत में औद्योगीकरण तेजी से बढ़ रहा है। भारत उद्योगों द्वारा निर्मित बहुत सी चीजों के बारे में आत्मनिर्भर होता जा रहा है। वाणिज्य एवं अंतरिक्ष अनुसंधान के क्षेत्र में हमारी प्रगति ने विश्व में हमारी प्रतिष्ठा को ही नहीं बढ़ाया है बल्कि हमारे विकास और आर्थिक प्रगति के रास्ते खोले दिए हैं। प्रतिष्ठा के साथ-साथ और तकनीकी में हाथ भी में हुए विकास के परिणामस्वरूप मैनिफेस्ट है हमने विश्व की बड़ी ताकतों में से एक का स्थान प्राप्त कर लिया है।

बहुत ही बहुउद्देशीय परिणामों की स्थापना भारत के लिए परदान शक्ति हुई है। संवाद वहन और आनयात के बाधाओं में क्रांति आई है। उन्होंने भारत के जीवन में ही क्रांति मचा दी है। इन उपायों के कारण भारत ने अपने को अर्थव्यवस्था की दशा से निकालकर विकासशील अर्थव्यवस्था में प्रवेश किया है। उम्मीद पूर्ण राष्ट्रीय काम (जी एन पी) में उद्योगशील वृद्धि हुई है। इन सब को अतिरिक्त सरकार ने गाँव ले शिक्की इर करने के लिए कदम उठाए हैं।

इन सब के अनिश्चित सरकार ने
 गाँवों से गरिबी दूर करने के लिए
 कदम उठाए हैं। एकीकृत ग्रामीण
 विकास कार्यक्रम, ड्राईसिम स्पेशल इंफोर्सेड
 प्लान, प्रौढ़ शिक्षा कार्यक्रम और
 अन्य बहुत से कार्यक्रमों जिनका
 उद्देश्य रोजगार प्रदान करना और
 जनता के रहन-सहन के स्तर को
 ऊँचा उठाना है, ने ग्रामीण निर्धन,
 पढ़-हाथिन एवं निराश लोगों को
 एक नयी अशा प्रदान की है।
 हाल ही में लेखुमार समूहिक बहुत
 से लोगों को मिथी है इतनी
 तीव्र गति से समूहिक का आना
 पहले कभी वही देखा गया था।
 नवीन धनाढ्य लोगों के एक वर्ग
 का उदय हुआ जोकि उच्च स्तर
 का रहन-सहन का स्तर बनाए हुए
 है। वह भारत को स्वतंत्रता प्राप्ति
 के समय आइकनों का आयात
 करता था। अब बहुत ही जटिल
 प्रकार की सामग्री अपने उद्योगों
 में बना रहा है। अनेक प्रकार की
 विनिता सुवत करे प्रत्येक अइक
 पर देखी जा सकती हैं। लड़ी
 लड़ी आधुनिक इमारतें प्रत्येक करले
 और शहर में दरकों में अथ और
 विमय पैदा करती है।

1
5-12

कु : समिक्षा गजानन म्हाते
रोल नं :- A3-36
T.Y.B.A
पी.एन.पी. आर्ट्स, कॉमर्स, सायन्स
कॉलेज अलिघात लेश्वरी
विषय : प्रूप संशोधन का अर्थ स्वरूप
और गुण

प्रूप संशोधन का अर्थ स्वरूप और गुण

Prithvi

पु :- माधिका जमानत ३३११

रोल नं : A३-३६

T. Y. B. A

पी. एन पी. आर्ट्स कॉलेज

सायबल, कोलेज अलिखत कला

विषय :- प्रक संशोधन का अर्थ

स्वरूप और गुण

प्रक संशोधन का अर्थ स्वरूप और गुण .

प्रस्तावना :-

पूजा संशोधन मुद्रण प्रक्रिया एक महत्वपूर्ण कार्य है। पुस्तकों की हुई सामग्री में सुधार करे जाती है। कम्पोज की हुई जो सामग्री में जो त्रुटि होती है उनको चिह्नित करके, सही कर देना का नाम पूजा संशोधक या पूजा रीडर कहा जाता है। पूजा संशोधक वह प्रक्रिया है जो आपकी पाठ्यलिपी का संपादन करने के बाद आती है। पूजा-शोधक प्रक्रिया के दौरान, या कोई भी जो पूजा-शोधक, या कहानी, या कविता, या अन्य प्रक्रिया की शोध नहीं कर रहा है - इनकी संपादन संपादन प्रक्रिया के दौरान संपादक के द्वारा करवायी जाती है।

शोधक का मतलब यहाँ में शोधक संशोधक [संज्ञा कृत्विग] य सहायक करने की प्रक्रिया का नाम है। अक्षरों, कटि, अक्षर आदि को इन तरहके दुरुस्ती करने सुधारना, संपादन, (क्रेडिटिंग) जो शोध करने, अक्षरों, नमूने देना आदि चुकाने की प्रक्रिया, पढ़ाना, जोड़ना [विशेषता] प्राप्त करने वाला ; बहुवचनिक ।

पूजा रीडर का काम पुस्तक में त्रुटि करना नहीं है। केवल सुझाव देना है कि पुस्तक में त्रुटि कौनसी है और उसका निराकरण कैसे किया जाए .. पुस्तक का नाम लेखक का नाम प्राप्त मिल रहा है यदि जो सुझाव है कि इस कमी का निराकरण कैसे करवा कर के चित्त, अक्षर और संज्ञा पर भी सुझाव दिया जा सकता है।

• जानकरी :-

पूष संशोधन वह प्रक्रिया है जो आपकी पांडुलिपि का उत्पादन किए जाने के बाद आती है। पूष-शोधन प्रक्रिया के दौरान, लेखक (वह कोई भी जो पूष-शोधन करता है) वह कथानक की दुर्बलता, विचित्रता, या कहानी से जुड़ी हुई भाव प्रतिक्रियाओं की जांच नहीं कर रहा है, इनकी व्यवस्था उत्पादन प्रक्रिया के दौरान संपादक के द्वारा की जा चुकी है।

पुस्तक की भाषा के तप में जो सुझाव तो दिया जा सकता है। भाषा को तो सकती है। यदि लेखक की भाषा बुरी है, तो कोई कथा तब पर गंधर्व हो तो बुरा कथाकार भी कथानक की रचना सकता है।

पूष रिडर का काम पुस्तक में परिवर्तन करना बुरा है, केवल सुझाव देना है। कि पुस्तक में तब कमिया है और उनका निराकरण कैसे किया जाए। शायद पूष रिडर पुस्तक उत्कृष्टता बढ़ाने के लिए भी सुझाव दे सकते हैं।

अतः कुसोल की हुई सामग्री में जो सुटियां होती है उनको चिह्नित करके, सही कर देने का कार्य पूष संशोधन कार्य करने वाले कुछ विशेषक व्यक्ति विशेष रूप से यह कार्य स्वतंत्र रूप से भी करते हैं।

हाथियों एवं देवों और कामरा लार्सी और को दारसी को
को लगाये जाते हैं। हर संकेत को लक्ष एक आडी पाई
और लगाते जाणा होता है।

पूजा - संशोधन के लिए पूजा
कहां चलती है। यह संकेत तो मैटर में देगा होता है
और उसके अर्थान पर क्या कठुदा वर्ण था। यह लार्सी
है, यह हाथियों में लिखा जाता है। लार्सीज लगाते
वाला पूजा को ठीक से समझ सके, इसके लिए आवश्यक
है कि पूजा-संशोधन स्वाही में मैटर और हाथियों
पर उपयुक्त चिन्हों के साथ साफ-साफ संकेतित
होने चाहिए।

पूजा ठीक से पढ़ा जा सके, इसके
लिए आवश्यक है कि पूजा साफ उठा हुआ हो।
इसके लिए समाचारपत्र प्रेस में पूजा उठाने के लिए
अच्छी मशीन होती है। पूजा पढ़ने का काम पूजा
बंदर करता है। और उसके साथ एक काफी बड़ा
मूल पांडुलिपी उंचा होकर पढ़ता जाता है। उसके
अनुसार कंपोल मैटर में मिलान करता जाता है।
एहो अशुद्धि होती है, तदा वह कंपोल मैटर में
उपयुक्त चिन्ह लगाकर हाथियों पर शुरुवात वाले को
संकेत करता जाता है। (यहां ध्यान देगे की जाना
यह है कि मूल पांडुलिपी में अशुद्धि-संशोधन
हस्तालिखित पाठ में मूल शब्दों या वाक्यों के
वर्णों के साथ ही किया जाता है तदा कि पूजा
संशोधन में अशुद्धि पर चिन्ह लगाकर हाथियों
खाली लक्ष पर अशुद्धि को कठुदा की जाती है।

• पूजा संशोधन के गुण :-

पूजा संशोधन मुख्य प्रक्रिया में सबसे महत्वपूर्ण कार्य है। कर्मोप की हुई कामयाबी में उनके त्रुटियों सह जाती है। अतः कर्मोप की हुई कामयाबी में जो त्रुटियाँ होती हैं उनको चिह्नित करके, सही कर देना का कार्य पूजा संशोधक या पूजा रीडर का काम है।

पूजा संशोधन के गुण में सबसे पहले कम श्रद्धा का काम और पूछ संख्या पर विशेष ध्यान होना चाहिए। पुस्तक की लक्ष्यता बढ़ाने के लिए हर नई रचना नए पृष्ठ पर प्रकाश होगी चर्चा कुछ लोक नई रचना दायाँ पृष्ठ से ही प्रकाश करवा पसंद करते हैं, ऐसे में पूछ बढ़ते हैं और जागत न, जिससे पुस्तक की कीमत बढ़ जाती है।

अर्थात् को कंजूसी की हद तक का करने के लिए रचनाएँ आती पृष्ठ पर ही प्रकाश की जाती है, जो किसी भी तरह से तर्क संगत नहीं लगता। पर रचनाकार के पास रचना का समय नहीं है जो न ही पैसे की कमी, मजबूरी ऐसा भी करवाती है। जैसे घर के लुब्धक मृत्युशय्या पर है, और बुजुर्ग नमजा है कि दोते की पुस्तक देकर जागे जो समय ले रही है। यह मजबूरी ही है।

विद्यार्थि सभा में किसी विने 15 में परिवर्तन, सुधार आया उसे निर्दोष बनाने की प्रक्रिया को संशोधन (Amendment) करते हैं।

• पूजा संतोषन के कर्तव्य :-

पूजा शीटर का कार्य अत्यांत मान्यता होने के कारण पूजा शीटर ऐसा व्यापक होगा चाहिए जिसमें सम्बन्धित भाषा की अच्छी जानकारी हो और राजतन्त्र का विवेक भी हो। वह ऐसा व्यापक होगा चाहिए जिसमें पूजा शीटरों के जिम्मेदारी भली-भांति समझना हो (अर्थात् अच्छे लेखक और संपादक अपनी इच्छा का अंगुली पूजा शीटर को पंजीकरण में कोई परिवर्तन नहीं करना चाहिए। यदि उसे कहीं लगे कि अधिक स्थान पर अधिक शब्द या वाक्य या संदर्भ ठीक नहीं है तो उसे इसकी ओर लेखक का ध्यान आकृष्ट करना चाहिए। इसके लिए वह सम्बन्धित स्थल पर चिह्न लगाकर हाथिय में तीसरा चिह्न लगा देता है।

अच्छे पूजा के लिए आवश्यक है कि वह पूजा के स्थान से सही रहे, पूजा को तैली से पार और पूजा को सफाई से रहे यानी चारों ओर लाइन खींच कर पूजा को रंग ही न दे। इससे पूजा देहा तब आसानी से दूर करने में कंपोजिटर को बहुत असुविधा होती है और अकारण समय नष्ट होता है।

अच्छे शीटर को भाषा एवं विषय के सहूल्य ज्ञान के अतिरिक्त मुख्य-सम्बन्धी दो-तीन अच्छी पुस्तकों का भी अध्ययन करना चाहिए। इसे छोटा बहुत व्याकरण के अलावा कंपोजिटर तथा संपादक का होना चाहिए। पूजा का सामान्य ज्ञान भी पर्याप्त अच्छा रहना चाहिए अन्यथा वह विविध विषयों की पुस्तकों आदि के पूजा करने में भूल पाठ से भ्रमण हो अच्छा लगूंगा किंतु कुशल पूजा संतोषन को लेखक की त्रुटियों की ओर संकेत नहीं कर पाएगा।

• पूरा संशोधन का स्वरूप :-

पूरा संशोधन मुख्य प्रक्रिया में गहन गहनपूर्ण कार्य है। कर्मों की हुई सामग्री में सभी छुट्टियां रह जाती हैं। अतः कर्मों की हुई सामग्री को छुट्टियां होती हैं उनको चिह्नित करके, सभी का नग कार्य पूरा संशोधन या पूरा रीडर का जाता है। किसी भी प्रकार संस्थान में पूरा रीडर का लक्ष्य गहनपूर्ण व्यक्ति होता है। इसे भाषा, व्याकरण, विरामादि चिह्नों को सहायक प्रयोग करने का परिपक्व ज्ञान होना आवश्यक होता है। प्रत्येक पढ़ा-लिखा व्यक्ति पूरा रीडिंग अर्थात् पूरा संशोधन का काम नहीं कर सकता। पूरा संशोधन कार्य करने वाले कुछ विशिष्ट व्यक्तियों विशेष रूप से यह कार्य स्वतंत्र रूप से भी करते हैं। सभी प्रकार की प्रकाशन संस्थाओं में जहां निरंतर चलता रहता है, अचारी रूप से पूरा संशोधन नियुक्त रहते हैं।

अंतिम रूप से छुट्टित फुटनक, सा समाचार-पत्र तथा पत्रिकाओं में आदि पाठक छुट्टियां देना (जो किसी भी प्रकार की हो सकती है, जैसे तथ्यात्मक तथ्यात्मक वर्तनी, भाषात्मक) तो पाठक को तब ही संभव होती है। बहुत-सी छुट्टियां ऐसी भी रह जाती हैं जिनमें पाठक ग्राम में पाठक या अज्ञात शुरुआत भाषा लक्ष्य और यदि वह शरारों भी किसी शब्द की वर्तनी का प्रयोग को अभी लागता तो तो भी छुट्टी हुई आश्चर्यता का भी प्रायोगिक मात्राकर स्वयं भी गलत लिखने का कारण है।

समाचार-पत्र में पूरा संशोधन निभाया होता है वह पूरा संशोधक रूप का या सामान्य रूप से सकते हैं। संशोधन या अ-सामान्य के द्वारा तथ्यात्मक

लेख तथा अन्य प्रकार की सामग्री को लिखकर और
छाप करवाकर कारपोरिंग विभाग में भेज दिया जाता
होगे के बाद उसका मूल संशोधक के पास
जाता है जिसे वह उसकी कॉपी (पाब्लिशिंग) से मिलान
शालियों को चिह्नित करने बुद्धा करता है और
ठीक करने के लिये पुनः कारपोरिंग विभाग में भेज दिया
जाता है। वहां वह ठीक की जाती है तथा उसका
मिलान किसी द्वितीय व्याक्ति द्वारा कि जाती है।

समाचार-पत्र में असुविधियों के लिये
खिला समादकीय विभाग उत्तरदायी है, उससे कम मूल
संशोधन विभाग भी गती है। मूल संशोधकों की समस्त
वर्षी लिम्बेदारों के ध्यान में रहते हुए प्रेस आयोग ने
अपने प्रतिवेदन में उनके पत्रकार श्रेणी में रहने का
सुझाव दिया, लेकिन प्रेस मालिकों ने इसके बरा
प्रतिवेदन को दुकाना दिया। आखिर भारतीय प्रमर्शित
पत्रकार अंदा और उसकी अनेक शिकायतों ने सर्वप्रथम
न्यायालय का द्वार छटकाया, जिसका परिणाम यह
हुआ कि सर्वोच्च न्यायालय ने मूल संशोधकों को
पत्रकार श्रेणी मान्य कर लिया। अखिल मूल संशोधक
भारत कोपी को देकर उसकी मरगी मारगे का
काम करने गरी, वह कामगरी के विचारों तथा श्रेणी
आपा के क्षेत्र में संपादकीय कार्य पर भी वही दृष्टि
रहाते है। वह मूल कोपी में यदि टंकन की भी कोई
शकती होती है तो वह उसको भी प्रुधर देते है।
कहना तो उचित ही है कि मूल संशोधन का कार्य
वही प्रकाशनापूर्वक करणा आवश्यक है।

Page No
Date

PROJECT NAME INFORMATION TECHNOLOGY

VISAN USE ID 3009510

Roll No :- A3 - ~~100~~ v - 30517174

NAME :- Patil | Amol Kamalakar

Project Name :- सोशल मिडिया का प्रभाव क्षेत्र

SEM :- 6th sem

STD :- T.y. B.A. (HINDI)

COLLEGE NAME :- P.N.P. Edu. Soc. VESVI - ALIBAG

• शिक्षा में इन्फॉर्मेशन टेक्नोलॉजी का महत्व

शिक्षा के क्षेत्र में इन्फॉर्मेशन टेक्नोलॉजी के ज्ञान से नम और आसान तरीके से किसी विषय को समझा जा रहा है। बहुत से स्कूलों, कॉलेजों में इंटरनेट की मदद से पढ़ाई की जा रही है। विद्यार्थी किसी भी जगह से इंटरनेट के द्वारा पढ़ाई कर सकते हैं। इससे हर जगह शिक्षा का प्रसार हो रहा है।

• समाज और भाई - सूचना प्रौद्योगिकी का समाज पर प्रभाव

भाज के समय इन्फॉर्मेशन टेक्नोलॉजी और हमारा समाज एक दूसरे से जुड़े हुए हैं। सोशल मीडिया, व्हाट्सएप से लेकर ब्लॉगिंग, मजबूतज्ञान के रूप में भाई का उपयोग हो रहा है। भाई के कारण ही हम पत्र भर कर संदेश ले। दुनियाभर में जानकारी को भेज सकते हैं और प्राप्त कर पाते हैं।

भाजकत्व सभी लोग मनोरंजन के लिए आधुनिक साधन जैसे स्टीमिंग डिवाइस, वीडियो गेम और स्मार्ट फिशियल इंटेलिजेंस पर आधारित उपकरणों के रूप में इन्फॉर्मेशन टेक्नोलॉजी का दिन रात उपयोग करते हैं।

• आईटी शॉर्ट टर्म कोर्स या सर्टिफिकेशन।

आमतौर पर आईटी के क्षेत्र में प्रवेश या नोकरी करने के लिए आईटी के कुछ ज्ञान होते हैं। आईटी में अपनी स्किल्स बनाने के लिए भी शॉर्ट टर्म या सर्टिफिकेशन कोर्स किए जाते हैं। आईटी में अपनी स्किल्स बनाने के लिए भी शॉर्ट या सर्टिफिकेशन कोर्स किए जाते हैं।

यह सर्टिफिकेशन कोर्स 6 महीने, 1 साल या 2 साल के भी होते हैं। इसकी अवधि कोर्स के प्रकार पर यह निर्भर है। इसके संतुलित कोर्स पूरा करने पर आईटी सर्टिफिकेट दिया जाता है।

• वित्त (फाइनेंस) क्षेत्र में इन्फार्मेशन टेक्नोलॉजी का महत्व

वित्त क्षेत्र में इन्फार्मेशन टेक्नोलॉजी के आने से प्रक्रिया बहुत आसान हो गयी है। आज आप बिना बैंक में जाकर भी अपने स्मार्ट फोन से ही किसी भी व्यक्ति बैंक अकाउंट में पैसे भेज सकते हैं। बहुत सी बैंकिंग सुविधाएं आज घर बैठे उपलब्ध हैं, चाहे आपका एक New Bank Account खोलना है या किसी योजना में निवेश करना है।

• बीएससी आईटी या कंप्यूटर साइंस कोर्स।

बैचलर ऑफ साइंस आईटी और कंप्यूटर साइंस (BSCIT) एक प्रोग्राम है, जिसमें इन्फॉर्मेशन टेक्नोलॉजी के विषय होते हैं। यह कोर्स 3 साल में पूरा होता है, इसमें भी PCM के साथ 12 वी पास होता जरूरी होता है।

• BCA (Bachelor of computer Application)

कंप्यूटर या आईटी में जाने के लिए बीसीए कोर्स बहुत से लोग करते हैं। बीसीए का पूरा नाम बैचलर ऑफ कंप्यूटर एप्लीकेशन है, यह कोर्स 3 साल में पूरा होता है। कोर्स करने के बाद MCA कोर्स कर सकते हैं।

• आईटी डिप्लोमा कोर्स

आईटी में बहुत से डिप्लोमा कोर्स भी किए जाते हैं। डिप्लोमा कोर्स को पूरा होने में 3 से 4 साल लगते हैं, यह अत्यंत अत्यंत कोर्स पर निर्भर करता है। डिप्लोमा कोर्स में Diploma in computer science और Diploma in Information Technology बहुत लोकप्रिय हैं।

• आईटी कोर्स क्या होता है?

आईटी में करियर बनाने के लिए बहुत से Postgraduate आईटी कोर्स किछ जा सकते हैं। Undergraduate आईटी के क्षेत्र में बुरुआत करने के लिए बहुत से सर्टिफिकेशन प्रोग्राम , डिप्लोमा कोर्स भी उपलब्ध होते हैं।

लेकिन इसके साथ आईटी में करियर बनाने के लिए अच्छी टेक्निकल स्किल्स का होना भी बहुत जरूरी होता है। प्रोग्रामिंग लैंग्वेज जैसे Java, C++ आदि में विशेषज्ञता आईटी में करियर बनाने में बहुत काम आती है।

सबसे ज्यादा इन्फार्मेशन टेक्नोलॉजी या कंप्यूटर साइंस में B.E. या B-Tech, BCA, BSC आदि ग्रेजुएट कोर्स लोकप्रिय हैं। ज्यादातर लोग आईटी, कंप्यूटर साइंस, इलेक्ट्रॉनिक्स एवं कम्युनिकेशन में इंजिनियरिंग डिग्री (B.E) करते आ रहे हैं। इसके अलावा आईटी में प्रोग्राम जैसे BCA और

Bachelor of science IT or Computer Engineering भी बहुत से लोग चुनते हैं। ग्रेजुएशन के बाद आप अपने इस फील्ड में पोस्ट ग्रेजुएट कोर्स M.Tech, MCA, MSc या PhD प्रोग्राम भी कर सकते हैं।

• बीई या बी-टेक कोर्स आईटी में BE or Tech Course

या कंप्यूटर साइंस में BE या B-Tech कोर्स को ग्रेजुएशन प्रोग्राम होता है। B-Tech कोर्स में एडमिशन के लिए 12th PCM विषय से होना जरूरी होता है।

आईटी विशेषज्ञ क्या करते हैं?

आईटी सेक्टर में बड़े कंप्यूटर सिस्टम तैयार करने, डेटा सुरक्षित रखने से लेकर नेटवर्क के संचालन तक बहुत से कार्य होते हैं।

IT Experts वे लोग होते हैं जो किसी आईटी कंपनी, संस्था या बिजनेस में काम करते हैं। ये लोग कंप्यूटर, नेटवर्क और आईटी सिस्टम को संभालते हैं, उनमें सहायता प्रदान करते हैं और कोई समस्या माने पर इसका निवारण करते हैं।

आईटी में डेटा संग्रह और रखरखाव वाले भी लोग होते हैं। लोग सॉफ्टवेयर और सिस्टम बनाते हैं, जिसमें Design और Programming करने वाले भी होते हैं।

कई आईटी स्टाफ लगातार सिस्टम को संभालते भी हैं और कोई समस्या माने पर इसका निवारण करते हैं ताकि सिस्टम और नेटवर्क अच्छी तरह से चल सकें।

कई आईटी स्टाफ लगातार सिस्टम को संभालते भी हैं और कोई समस्या माने पर इसका निवारण करते हैं ताकि सिस्टम और नेटवर्क अच्छी तरह से चल सकें।

इन्फॉर्मेशन टेक्नोलॉजी के मंदिर ही माने हैं।
इसी प्रकार कंप्यूटर या टेक्नोलॉजी से संबंधित
हुपकरण या प्रोडक्ट बनाती हैं। उदाहरण के लिए
कोई व्यक्ति प्रोग्रामर या डेवलपर है, कोई
डिजाइनर में काम कर रहे हैं, ये सब भी
इन्फॉर्मेशन टेक्नोलॉजी के ही भाग होते हैं।

• सूचना प्रौद्योगिकी किसे कहते हैं ?

इन्फॉर्मेशन टेक्नोलॉजी को हिंदी में सूचना प्रौद्योगिकी
भी कहा जाता है। सूचना प्रौद्योगिकी का उपयोग
व्यापार, वाणिज्य, संचार जैसे कई क्षेत्रों में किया
जा रहा है। लेकिन कुछ समय में इन्फॉर्मेशन मंड
कॉम्युनिकेशन टेक्नोलॉजी काफी फैल गयी है,
आज के समय कंप्यूटर और इंटरनेट की मदद
से हर जगह पर काम किया जाता है।
पहले से धीरे धीरे समय बदलता जा रहा है।
इन्फॉर्मेशन टेक्नोलॉजी पर आधारित नई चीजें,
संविष्टार हो रहे हैं, जिसके साथ इन्फॉर्मेशन
टेक्नोलॉजी लगातार मांग बढ़ रही है।

में बहुत सी चीजें शामिल होती हैं, जिसमें किसी सिस्टम के कई भाग जैसे हार्डवेयर, सॉफ्टवेयर, ऑपरेटिंग सिस्टम, कंप्रिमेंशन, डेटाबेस स्टोरेज, सर्वर आदि शामिल होते हैं। इनका इस्तेमाल किसी function को पूरा करने के लिए किया जाता है। कंप्यूटर की IT Field में एक विशेष भूमिका है। का मैनेजमेंट जैसे फोटो, वीडियो या अन्य फाइल का मैनेज करना भी आईटी में शामिल होता है। इसमें इंटरनेट से संबंधित चीजें भी शामिल होती हैं क्योंकि इसमें डेटा का आदान प्रदान होता है।

• आईटी कंपनी क्या होती है?

IT company या आईटी सेक्टर के अंदर कंप्यूटर आधारित संचार तंत्र जैसे सॉफ्टवेयर, कंप्रिमेंशन या कंप्यूटर हार्डवेयर से कार्य करना, मॉडरेशन करना, प्रबंधन करना, सुरक्षा करना, विकास करने से संबंधित सभी प्रकार कार्य शामिल होते हैं।

आईटी कंपनियां कंप्यूटर टेक्नोलॉजी या इनफार्मेशन टेक्नोलॉजी से संबंधित होती हैं, इनमें ज्यादातर आईटी सर्विस देती हैं या आईटी प्रोडक्ट बनाती हैं। लोग इसे सॉफ्टवेयर कंपनी के नाम से भी जानते हैं।

कई आईटी कंपनी खुद कंप्यूटर या नेटवर्क से संबंधित उपकरण या प्रोडक्ट बनाती हैं। कई कंपनियां टेक्नोलॉजी, नेटवर्क या कंप्यूटर से संबंधित सुविधाएं देती हैं। यह सभी

इन्फॉर्मेशन टेक्नोलॉजी (IT) ने दुनियाभर में लोगों की जीवनशैली को बदला है। पिछले कुछ वर्षों में हमें IT क्षेत्र में नम नम अविष्कार और बदलाव देखने को मिले हैं और इसमें लगातार परिवर्तन हो रहे हैं।

वर्तमान में हर क्षेत्र में IT की मदद से कार्य हो रहा है। इन्फॉर्मेशन टेक्नोलॉजी IT ने हमारे मासपास की दुनिया को नया रूप दिया है। IT के क्षेत्र में पढ़ाई करना भी बहुत से लोग पसंद कर रहे हैं। नो माइम अब शुरू से IT के बारे में जानते हैं।

• आईटी क्या है?

IT या इन्फॉर्मेशन टेक्नोलॉजी एक तकनीकी क्षेत्र है, जिसमें इलेक्ट्रॉनिकस उपकरणों, कंप्यूटर टेक्नोलॉजी का उपयोग या अध्ययन किया जाता है। इसमें जानकारी या सूचनाओं का मादान प्रदान करने उदा में बदलाव, संग्रह, परिवर्तन प्रसार मादि कार्य करने के लिए कंप्यूटर आधारित सिस्टम का उपयोग किया जाता है।

दूसरे शब्दों में कहे तो इन्फॉर्मेशन टेक्नोलॉजी वह पुरा क्षेत्र होता है, जिसमें किसी उद्योग या बिजनेस के अंदर कंप्यूटर और टेक्नोलॉजी से संबंधित कार्य किए जाते हैं। आईटी का यह क्षेत्र काफी बड़ा है, जिसके अंदर लोग कई प्रकार की जॉब करते हैं। इन्फॉर्मेशन टेक्नोलॉजी में कोर्स या शिक्षण भी काफी लोकप्रिय है।

विज्ञापन का अर्थ, परिभाषा

एवंम् स्वरूप

Paper No- 9

नाम:- महात्रे समीक्षा राजानन

रोल नं. 36

class - T.Y.B.A [Hindi]

अनुक्रमिका

पेज नं	विषय	पेज नं
1.	विज्ञापन की भाषा बनाम अद्वितीय भाषा - डॉ. रेखावती	
2.	विज्ञापन और हिंदी भाषा	
3.	विज्ञापन क्यों	
4.	विज्ञापन भाषा के गुण	
5.	दृष्टान्ताकर्षण क्षमता	
6.	अमरणीयता	
7.	असुरलता - लोभव्यम्यता	
8.	नियम निर्बलता	
9.	जीवन्तता	
10.	विश्वसनीयता	
11.	प्ररक प्रतिच्छिद्य	

विज्ञापन की भाषा, यनाम साहित्यिक भाषाओं रेखास्दी
 विज्ञापन और भाषा का दिलचस्प रिश्ता है।
 उसकी भाषा में ऐसा लचीलापन है कि जातिशीलता
 और संभावना की अनचीन्ही परतें डिप्लॉई पड़ती हैं।
 विज्ञापन-भाषा अपने निश्चिन्धी सीमांतों को तोड़कर नितनए
 महावरों में ढलती है। जैसे कवि अपनी कविता में शब्द
 की अनक अर्थ-व्यंजनाएँ निर्मित करता है, वैसे ही
 विज्ञापन भी अपने मूल संदेश को सपना का जाल
 पहनाकर शब्दों की जालियों से हमें तन्म पहुँचता है।
 यह भाषा केवल शब्दों की अर्थ-क्रिया से ही नहीं बँधी,
 यह मीडिया की विशिष्ट प्रकृति से भी जुड़ी है। मीडिया
 में अर्थ-व्यंजन केवल शब्द के आधार पर नहीं होता।
 माध्यम की प्रकृति के अनुसार अर्थ-संप्रेषण का आधार
 - शब्द, छवि, संगीत, चित्र या इश्य कुछ भी हो
 सकता है।

चिन्हशास्त्रीय दृष्टि से भाषा की अर्थ-संप्रेषण प्रक्रिया
 प्रतीक - चिन्हों पर निर्भर है। हर शब्द का निश्चित
 संकेतित अर्थ है जो विभिन्न प्रतीकों द्वारा अभिव्यक्त
 होता है। यह प्रतीक ही अर्थ का विनिमय करते हैं।
 वही संप्रेषण का आधार है। विज्ञापन की भाषा अक्सर
 इन प्रतीकों से छेड़छाड़ करती है। जूडिथ विलिचमसन ने
 अपने लेख 'मीनिंग एंड आथाडिचोलोजी में विज्ञापन भाषा
 की अर्थ-संप्रेषण प्रक्रिया पर विस्तार से विचार किया।
 उनके अनुसार विज्ञापन की भाषा अर्थ का एक नया
 स्तर निर्मित करती है।

विज्ञापन और हिंदी भाषा

विज्ञापन एक ऐसा माध्यम है जिसके द्वारा हम किसी सामग्री या व्यक्ति विशेष के प्रति जनसामान्य को आकर्षित करने का प्रयास करते हैं। अंग्रेजी में विज्ञापन के लिए 'शब्द प्रयोग' किया जाता है। लैटिन के व्युत्पन्न है जिसका अर्थ मस्तिष्क का केंद्रीभूत होना है। दूसरे शब्दों में मस्तिष्क को प्रभावित करना या किसी विशेष वस्तु व व्यक्ति विशेष के प्रति जनसामान्य के मस्तिष्क को आकर्षित करने का प्रयास करना ही विज्ञापन है।

विज्ञापन शब्द वि और 'ज्ञापन' इन दो शब्दों से मिलकर बना है। 'वि' से तात्पर्य 'विशेष' से तथा 'ज्ञापन' से आशय 'ज्ञान कराना' अथवा 'सूचना देना' है। इस प्रकार 'विज्ञापन' शब्द का मूल अर्थ है 'किसी तथ्य या बात की विशेष जानकारी अथवा सूचना देना'।

विज्ञापन के व्यापक कालौव के अनुरूप इसकी कई परिभाषाएँ हैं। रामचन्द्र वर्मा की परिभाषा के अनुसार - विज्ञापन वह है "जिसके द्वारा कोई बात लोगों को बतलायी जाए, वह सूचना पत्र, दूरदर्शन, किफ़ी आदि के माध्यम से हो और जो सूचना माध्यमों के द्वारा दी जाए" अब विज्ञापन की जगह लेनी जाती है या उसका विषयन किया जाता है।

विज्ञापन क्यों?

आज विज्ञापन हमारी जिंदगी का एक अहम हिस्सा बन चुका है. खुद ही चाय की चुस्की के साथ अखबार में सबसे पहले नजर विज्ञापन पर ही जाती है। घर के बाहर पैर रखते ही हम विज्ञापन की दुनिया में घिर जाते हैं। चाय की दुकान से लेकर वाहनों और दिवारों तक हर जगह विज्ञापन ही विज्ञापन दिखाई देते हैं।

किसी भी तथ्य की यदि बार-बार लगातार दोहराया जाये तो वह सत्य प्रतीत होने लगता है - यह विचार ही विज्ञापनों का आधारभूत तत्व है। विज्ञापन जानकारी भी सझान करते हैं। उदाहरण के लिए कोई भी वस्तु जब बाजार में आती है. उसके रूप-रंग सरंचना व गुण की जानकारी विज्ञापनों के माध्यम से ही मिलती है। जिसके कारण ही उपभोगता को सही और जालत की पहचान होती है। इसलिए विज्ञापन हमारे लिए जरूरी है।

जहाँ तक उपभोक्ता वस्तुओं का खर्च है, विज्ञापनों का मूल उद्देश्य आदमी के अवचेतन मन पर छाप छोड़ जाता है और विज्ञापन इसमें सफल भी होते हैं। ये कहीं पे निगाहे, कहीं पे निशाना का सा अन्दाजा है।

विज्ञापन भाषा के गुण
 विज्ञापन की भाषा संवाद एवं व्यंग्य के
 अतिरिक्त भी कार्य करती है। यहाँ व्यंग्य की प्रक्रिया
 व्यंग्य से अति मनोवैज्ञानिक प्रक्रिया है जहाँ शब्दों का
 संयोजन उपशोका का मन-मस्तिष्क पर छा जाने के
 लिए होता है। शब्द ही या वाक्य-इस भाषा का पूरा
 बल पूरा बल उनसे प्रभाव पर है और इस विशिष्ट
 प्रभाव को निर्मित करने के लिए विज्ञापन की भाषा में कुछ
 गुणों का होना अनिवार्य है।

रचनात्मकता -

किसी भी भाषा की सिद्धि उसकी रचनात्मकता में
 ही निहित है। भाषा का रचनात्मक स्वरूप ही उसे गतिशील
 बनाए रखता है। विज्ञापन की भाषा में यह रचनात्मकता
 अलग-अलग रूप ग्रहण करती है। कभी उसे काव्यात्मक
 बनाया जाता है तो कभी नाटकीय। केशिश यह रहती है।
 ऐसा पहले कभी नहीं सुना। इस भाषा का तालमेल चित्रों,
 दृश्यों, ध्वनि, संगीत आदि से भी बनता है। विज्ञापन
 के कौपी लेखक के लिए यह एक बड़ी चुनौती है। अतः
 विज्ञापन भाषा की रचनात्मकता किसी भी प्रकार साहित्यिक
 रचनात्मकता से कम नहीं आँकी जा सकती। व्यक्ति
 कभी-कभी तो विज्ञापन लेखन स्वतंत्र, स्वायत्त लेखन
 से अधिक जाति बन जाता है। विज्ञापन माँग पर
 किए गए लेखन का उदाहरण है।

ध्यान-आकर्षक क्षमता-

अधिकांश मीडियाकारों ने ध्यान-आकर्षित करने की क्षमता को विज्ञापन की कसौटी माना है। विज्ञापन में कुछ ऐसा होना चाहिए कि वह आपकी जगह आपको झकझोर दे। आपको ध्यान बरबस अपनी ओर खींच ले। इसके लिए जहाँ विज्ञापन अलग-अलग अपील उपनाते है वही भाषा की भी सक्रिय भूमिका होती है। वाक्य में या तो ही कभी काव्यात्मक तुलनाओं में, कभी व्यंग्यात्मक टोन में, कभी शब्दों के कुशल-संयोजन से ध्यान आकर्षित करने का कार्य करती है। अक्सर विज्ञापन में प्री शब्द देखते ही हम उन ओर लग जाते हैं। इसी तरह सोलमारी डिस्काउंट, हट, छमाका आदि शब्दों का इन्तोजाल उपशोकाओं को आकर्षित करने के लिए ही किया जाता है। दोमिनोज, पिजा की युवा पंक्ति ध्यान आकर्षित करने के लिए वो भाषाओं को मिलाकर एक नया फिक्सा जाठने की तकनीक का उदाहरण है। कभी-कभी किसी भी प्रचलित शब्द को विज्ञापन एक नया संदर्भ देकर नए रूप में प्रस्तुत कर देता है और वह सहज ही आकर्षक बन जाता है। पेप्सी के विज्ञापन ये है मेरी जान मैं चंगिस्तान ऐसा ही शब्द है जो हिंदुस्तान के लोगों युवा फिल्मों की सड़क बन गया है।

स्मरणीयता

तंदुरुस्ती की रक्षा करता है लाइफवाय, लाइफवाय है जहाँ तंदुरुस्ती है वहाँ

जामाना बदल गया और लाइफवाय व्यापक की विज्ञापन-अपील भी बढ़ गई लेकिन जिन्होंने भी ये पंक्तियाँ सुनी हैं, वे आज तक उसे भूल नहीं पाए। विज्ञापन की भाषा ऐसी ही होनी चाहिए कर्त्तव्य और पठनीय-सुनने में अच्छी लगे और पढ़ने में एक रोमांच पैदा करे जिससे कि वे शब्द हमारी स्मृति का हिस्सा बन जाएँ। अक्सर अच्छों की भाषा में विज्ञान के बहुत-से अच्छे समासे रहते हैं। जब वे कहते हैं कि उन्हें 'मैंगी ही चाहिए' या फिर 'कड़ी प्यास लगी है' तो कड़ी प्यास पेयों के ये प्यास हैं कड़ी विज्ञापन के स्लोगन से अनजान ही उनकी भाषा में चला आया है। ऐसा माना जाता है कि शब्दों का संबंध विज्ञापन से है और विज्ञापन का उत्पाद से तो यदि विज्ञापन उपभोक्ता की स्मृति में दर्ज हो जाए तो उत्पाद भी अवश्य ही चाद रहेगा। इस उद्देश्य को ध्यान में रखकर ही विज्ञापनकर्ता ऐसी भाषा प्रयुक्त करते हैं जो तत्काल चाद हो जाए।

विज्ञापन की स्मरणीयता के लिए भाषा के अनेक उपकरणों को साधना पड़ता है जिनमें सबसे प्रमुख हैं- काव्यात्मकता, सुर-संगीत से सजे कविता में ठोस शब्द सबसे जल्दी चाद हो जाते हैं। ऐसे बहुतसे विज्ञापन हैं जो समय के लंबे अंतराल के बाद भी अपनी भाषागत स्मरणीयता के कारण जीवित हैं।

सरलता - बहिर्गम्यता

'स्वराश्ल' का विज्ञापन है - सीधी बात वाली स्वयं लकवा सं- यह पंक्ति तयाम विज्ञापनों की भाषा के लिए सही है। विज्ञापन की भाषा सरल, संक्षिप्त और बहिर्गम्य होनी चाहिए। बात को सीधे-सीधे उस रूप में कहा जाए कि सुनने या पढ़ने वाले की समझ में आसानी से आ जाए। प्रिंट और इलेक्ट्रॉनिक - सभी माध्यमों में अधिक विस्तार का अवकाश नहीं होता। कभी स्वयं की सीमा होती है तो कभी समयकी इसलिए जो भी बात कहनी हो उसे कम से कम शब्दों में बधा जाना चाहिए। यह आवश्यक है कि विज्ञापन की भाषा में कसावट हो वाक्य छोटे, चूल्हा और सटीक हैं। उनमें गति और खानगी हो जिससे कि पुरंत समझ में आ जाए। इसी दृष्टि से विज्ञापन में केवल एक विशेषता पर ही फोकस किया जाता है। उसी को यथार्थिक से स्पष्टित कर दिया तो विज्ञापन अपने प्रयत्न में स्वार्थिक होगा।

विज्ञापन की भाषागत सरलता का अभिप्राय यह कतई नहीं है कि इस भाषा में लाक्षणिकता या व्यंजनात्मकता नहीं होती। सच्चाई तो यह है कि विज्ञापन की भाषा आसान से दिखने वाले शब्दों में असंख्य अर्थ-व्यंजनाएँ भर देती है लेकिन उसकी शक्ति इस बात में है कि व्यंजित निहितार्थ आसानी से फूट में आ जाए। कभी-कभी तो ऐसे भी विज्ञापन होते हैं जो नकारात्मक शब्दों में सकारात्मक संदेश प्रस्तुत कर देते हैं। उनसे ध्यान भी आकर्षित होता है और अभिव्यक्ति को भी विकार मिलता है।

विधम निर्बंधता

व्याकरण विचारण-विज्ञापन भाषा के इस गुण को हम कोई भी नाम दें इसका अमिप्राय यह है कि भाषा के स्थापित होने चहाँ ककार नहीं होते। भाषा को उनसे मुक्त करना पड़ता है। चहाँ भाषा की शुद्धता का कोई आग्रह नहीं होता। भाषा के चयुलेपन के कारण ही चहाँ भाषा में भाषाओं का मिश्रण हो जाता है और शब्दों की पर-पर आपाजाही चालती रहती है। हिन्दी में बाद करते-करते अंग्रेजी के शब्द चले आते हैं - 'ठा-ठा' इनवरत्न तेल दुइसी तरह व्याकरण के बंधन भी विज्ञापन की भाषा को बाँध नहीं सकते। विज्ञापन के जितने भी व्युत्पन्नक्य है अधिकंशतः क्रियाविहीन वस्तु है - मिचीं खुनने वाले च्युशे इरेडियो मिचीं दु कमी-कमी नई क्रियाएँ जोड़ ली जाती हैं - क्या आप क्लोज अप करते हैं इक्लोज अप टूथपेस्ट दु चहाँ क्लोज अप टूथपेस्ट ही प्रशं करने का पर्याय बन गया है।

ऐसा करना सही है या गलत यह बहस का अलग मुद्दा हो सकता है। फिलहाल यह समझना जरूरी है कि विज्ञापन की भाषा में भाषा के कोई निश्चित नियम नहीं होते सिर्फ उद्देश्य प्रधान होता है। यदि वह संदेश स्थापित कर पाती है तो उसका उद्देश्य पूर्ण समझा जाता है।

जीवितला

ये नाटक की भाषा हरकत की भाषा है उसी तरह विज्ञापन की भाषा भी हरकत की भाषा है विज्ञापन में हर चरण के बहुत मायने हैं। प्रिंट माध्यम का विज्ञापन हो तो सबसे पहले इसी बात पर ध्यान दिया जाता है कि क्या विज्ञापन पहले से पहले दिखने में कैसा लगेगा, देखिये विज्ञापन हो तो भी खुदते वक़्त वह ज़ोता के मन में छवियों को किस रूप में अंकित करेगा तथा टेलीविज़न विज्ञापन हो तो वह दृश्य और ध्वनि के साथ ही पूकट होगा। कुल मिलाकर, प्रत्येक स्थिति में विज्ञापन की भाषा में दृष्टात्मकता, सजीवता, अपरिहार्य है इसे ही हरकत की भाषा कहा जा रहा है चानी शक़ सिर्फ़ कड़ते न हों हड़कते हों, ठिठ ख़चते हों, व्यथाव और जीवित हों। मारति खुजुकी की नई आक़ल का विज्ञापन शायिक जीवितला का प्रमाण है।

बूँदों में जाने क्या अलग है

बूँदों में जाने क्या नया है

झुलानी बलखानी लहरानी लहकानी

नखरे दिखानी बूँद तनमन पिधकानी बूँद

बूँदों में जाने क्या अलग है.

विश्वसनीयता

विज्ञापन अतिरंजना पर बिक्रा है। अपने उत्पाद को श्रेष्ठतम स्थावित करने के लिए वहाँ विशेषणों की उच्चतम अवस्था का प्रयोग किया जाता है। सबसे बेहतर, सबसे कम कीमत वाला, सबसे अधिक बिकने वाला - भारत का एकमात्र... अदि विशेषण पदबंध विज्ञापनों में कौनसे प्रयुक्त किए जाते हैं लेकिन इन सब दावों पर उपभोक्ता को चर्कीन लगी होगी जब उसे विश्वसनीयता से कहा जाएगा। उपभोक्ता को उत्पाद के गुणों के विषय में आश्वासन करना बेहद जरूरी है। विज्ञापनों में बड़े-बड़े अभिनेताओं या खिलाड़ियों के मुख्य से जाब उत्पाद की पैरवी कराई जाती है तो वह मुख्यतः उपभोक्ता का विश्वास जीतने का ही उपक्रम है। भाषा में यह गुण होना चाहिए कि वह असंभव दावों को पूर्णतः नपुतीन हो बल्कि विश्वसनीय हो। बड़ी डिजिट का विज्ञापन यह अपील करता है - पहले इस्तेमाल करें फिर विश्वास करें इंशोरेन्य कंपनियों के विज्ञापन भी शरीसे और विश्वास की ऐसी ही श्राव्य बोलने हैं। फेयर एंड लवली दस दिनों में जोरा बनाने का दावा करता है तो डव साबुन भी उपभोक्ताओं की चुनौती के लिए तैयार है। विश्वसनीयता जगाने के लिए अनेक पद्धतियों का प्रयोग किया जाता है जो के लक्ष्मी सीमेंट का विज्ञापन इस दृष्टि से विशेष उल्लेखनीय है।

प्रेरक प्रतिक्रिया
 विज्ञापन का कार्य आपके मन की इच्छा को
 खरीदारी में बदल देने का है। अतः इसकी भाषा
 में ही वह जुग बना चाहिए कि खरीदने की बेचैनी
 पैदा करे।

'जल्दी कीजिए, ऑफर सिर्फ सीमित समय तक'
 'जल्दी खरीदें आइए'

'अब आख्यान किशतों पर'

यह सभी अनुबंध कहीं न कहीं उपशोका में
 सक्रिय प्रेरक प्रतिक्रिया जगाने के लिए ही किए जाते हैं।
 बहुत पहले प्रेस्टीज प्रेशर कुकर का एक विज्ञापन आता
 था जिसमें कहा जाता था 'जो कीकी से लगे प्यार, प्रेस्टीज
 से कैसे करे इंकार'। यह पंक्ति ही उपशोकाओं में प्रेरक
 प्रतिक्रिया उत्पन्न करने के लिए ही लिखी गई थी। विज्ञापन
 की भाषा कभी मनुहार से तो कभी चुनौती से उपशोका
 को वस्तु खरीदने के लिए बाध्य करती है।

विज्ञापन के विविधमुखी उद्देश्यों की दृष्टि से
 विज्ञापन भाषा में इन जुगों का होना अनिवार्य माना जाया है
 लेकिन असली चुनौती इस बात में है कि भाषा के
 किन उपकरणों द्वारा उसमें यह जुग उत्पन्न किये जा
 सकते हैं। अगले अंश में हम यही समीक्षा करेगें की
 विज्ञापन की भाषा को इतना आकर्षक और यमलपारी
 बनाने में भाषा के किन उपकरणों की क्या भूमिका है।

प्रमाणपत्र

प्रमाणित किया जाता है कि
 कु. सुरेंद्र मंगेश पाटील कक्षा तृतीय वर्ष /
 वर्ग क्र. अ३.८६ हिंदी परियोजना
 विषय : " विद्यापन की भाषा "
 को स्वयंसेवापूर्वक बनाया है। इस परियोजना
 के दौरान उन्होंने बहुत अच्छे मौलिकता और
 स्वनात्मक प्रतिभा दिखाई है।

दिनांक

विषय शिक्षक
 स्वाक्षरी

Prabhakar Patil Education Society's Arts, Commerce & Science College,
Veshvi-Alibag

LIST OF INTERNSHIP STUDENT

Sr. No.	Programme Name	List of Students Undertaking Internship	Name Of the Student	Year
1.	Bachelor Of Science	Internship	Sutar Sonali Sadanand	2017-18
2.	Bachelor Of Science	Internship	Tondlekar Gauri Mangesh	2017-18
3.	Bachelor Of Science	Internship	Thakur Shubham Vinayak	2017-18
4.	Bachelor Of Science	Internship	Patil Megha Mangesh	2017-18
5.	Bachelor Of Science	Internship	Patil Amey Anil	2017-18
6.	Bachelor Of Science	Internship	Patil Shubham Sandip	2017-18
7.	Bachelor Of Science	Internship	Kadave Shubham Prakash	2017-18
8.	Bachelor Of Science	Internship	Randive Akshay Sunil	2017-18
9.	Bachelor Of Science	Internship	Vartak Tushar Rajendra	2017-18
10.	Bachelor Of Science	Internship	Tivlekar Vinay Anil	2018-19
11.	Bachelor Of Science	Internship	Patil Sanjog Prakash	2018-19
12.	Bachelor Of Science	Internship	Dahivale Akanksha Vilas	2018-19
13.	Bachelor Of Science	Internship	Pingale Jui Ram	2018-19
14.	Bachelor Of Science	Internship	Dhasade Pranay Prabhakar	2018-19
15.	Bachelor Of Science	Internship	Pingale Dhiraj Dhanaji	2018-19
16.	Bachelor Of Science	Internship	Patil Dakshata Vishvanath	2018-19
17.	Bachelor Of Science	Internship	Patil Rutuja Uday	2018-19
18.	Bachelor Of Science	Internship	Gosavi Snehal Sharad	2018-19
19.	Bachelor Of	Internship	Patil Rupali Subhash	2018-19

20.	Science Bachelor Of Science	Internship	Kasar Diksha Deepak	2021-22
21.	Science Bachelor Of Science	Internship	Juikar Apurva Vasant	2021-22
22.	Science Bachelor Of Science	Internship	Juikar Avishkar Pradip	2021-22
23.	Science Bachelor Of Science	Internship	Mali Kartavya Anant	2022-23
24.	Science Bachelor Of Science	Internship	Patil Bhushan Pravin	2022-23
25.	Science Bachelor Of Science	Internship	Jain Diksha Chandulal	2022-23
26.	Science Bachelor Of Science	Internship	Bhoir Sahil Chandrakant	2022-23
27.	Science Bachelor Of Science	Internship	Patil Krutika Virendra	2022-23
28.	Science Bachelor Of Science	Internship	Patil Sakshi Subodh	2022-23
29.	Science Bachelor Of Science	Internship	Sonawane Rohit Parmeshwar	2022-23
30.	Science Bachelor Of Science	Internship	Pingale Kunal Devinath	2022-23
31.	Science Bachelor Of Science	Internship	Patil Sameer Vijay	2022-23
32.	Science Bachelor Of Science	Internship	Chavarkar Yash Sharad	2022-23
33.	Science Bachelor Of Science	Internship	Chavarkar Ashish Anil	2022-23
34.	Science Bachelor Of Science	Internship	Gharat Abhishek Ravindra	2022-23
35.	Science Bachelor Of Science	Internship	Naik Shivani Dhanesh	2022-23
36.	Science Bachelor Of Science	Internship	Kadave Omkar Eknath	2022-23
37.	Science Bachelor Of Science	Internship	Kadave Bhavesh Dayanand	2022-23
38.	Science Bachelor Of Science	Internship	Chaulkar Ritesh Santosh	2022-23

PRINCIPAL
Maharashtra Pali Education Society's
Arts, Commerce & Science College
Veshvi - Aibag

॥ जानदीपेन भास्वतः अज्ञानतम नाशयेत् ॥
Prabhakar Patil Education Society's
Arts, Commerce & Science College
Veshvi, Tal. Alibag, Dist. Raigad, Pin- 402209
Affiliated To University Of Mumbai (AFF/RECOG/3838 of 2003)

Phone No. 8380055635
www.pnpcollege.edu.in

E-mail- pnpcollege11@gmail.com
info@pnpcollege.edu.in

Outward No.: PNP/ACS/592/21

Date: 11/8/2021

To,
The HR Manager,
Admin Building,
R.C.F. Thal Unit,
Alibag, Raigad.

Subject :- Internship For T.Y.B.Sc Students.

Dear Sir,

We are grateful for your continued co-operation in providing industrial Training opportunity to our T.Y.B.Sc. Chemistry students. In view of the importance of this activity, it is requested to please allow 15 days training to the following students of B.Sc. Chemistry of PPES ACS College.

Sr. No.	Class	Roll. No.	Name of the Students
1	T.Y.B.Sc	S3-81	Kasar Disha Deepak
2	T.Y.B.Sc	S3-75	Juikar Apurva Vasant
3	T.Y.B.Sc	S3-76	Juikar Avishkar Pradip

Kasar
11/08/2021

Juikar
11/08/2021

Juikar
12/08/2021

PRINCIPAL
Prabhakar Patil Education Society's
Arts, Commerce & Science College
Alibag - Raigad